

**НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМ
ЗЛОЧИННОСТІ ІМЕНІ АКАДЕМІКА В. В. СТАШИСА
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ**

*Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису*

БЄЛОУСОВА ОЛЕСЯ МИКОЛАЇВНА

УДК 343.9

ДИСЕРТАЦІЯ

**ЖОРСТОКЕ ПОВОДЖЕННЯ З ТВАРИНАМИ: КРИМІНОЛОГІЧНА
ХАРАКТЕРИСТИКА, ДЕТЕРМІНАЦІЯ, ЗАПОБІГАННЯ**

Спеціальність 081 – Право

Галузь знань 08 – Право

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

О. М. Белоусова

Науковий керівник: Калініна Аліна Владиславівна, кандидат юридичних наук, старший дослідник

Харків – 2025

АНОТАЦІЯ

Белоусова О.М. Жорстоке поводження з тваринами: кримінологічна характеристика, детермінація, запобігання. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». – Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса Національної академії правових наук України, Харків, 2025.

Дисертація є кримінологічним дослідженням кримінально караного явища жорстокого поводження з тваринами. У роботі визначено, що кримінальні правопорушення, передбачені статтею 299 КК України («Жорстоке поводження з тваринами»), характеризуються підвищеною суспільною небезпечністю, так як насильство над тваринами в майбутньому може призводити до інших насильницьких злочинів стосовно людини. Підкреслено, що зв'язок між насильством над тваринами та насильством над людьми підтверджується низкою зарубіжних досліджень.

На основі емпіричного дослідження надано кримінологічну характеристику кримінальних правопорушень за статтею 299 КК України.

Виявлено, що рівень злочинності та рівень судимості за жорстоке поводження з тваринами не корелює один з одним. Зокрема, існують великі розходження між окресленими даними. Наголошено, що причиною формування такої картини є відсутність особи потерпілого, що, в свою чергу, зумовлює високу природну та штучну латентність.

Виявлено, що за офіційними статистичними даними Офісу Генерального прокурора, відповідно до форми № 1 «Єдиний звіт про кримінальні правопорушення», за період 2017–2024 рр. в Україні за статтею 299 КК України було обліковано 1 426 кримінальних правопорушень, а саме: у 2017 році – 105 кримінальних правопорушень, у 2018 році – 184 кримінальних правопорушення, у 2019 році – 199 кримінальних правопорушень, у 2020 році – 222 кримінальних правопорушення (64

злочини, 158 проступків), у 2021 році – 203 кримінальних правопорушень (91 злочин, 112 проступків), у 2022 році – 150 кримінальних правопорушень (150 злочинів, 0 проступків), у 2023 році – 175 кримінальних правопорушень (175 злочинів, 0 проступків), у 2024 році – 188 кримінальних правопорушень (188 злочинів, 0 проступків).

Емпіричним шляхом встановлено, що кількість осіб, притягнутих за жорстоке поводження з тваринами, залишається вкрай низькою. Визначальним фактором є те, що в кримінальному правопорушенні, передбаченому статтею 299 КК України, відсутня особа потерпілого. У свою чергу це створює ситуацію, так би мовити, другорядності та малозначності досліджуваного явища у суспільній думці.

Підкреслено, що на кількісні показники розглядуваного виду кримінальних правопорушень у 2020 році вплинула боротьба з пандемією COVID-19, а в 2022 році – повномасштабне вторгнення Російської Федерації на територію України.

Було визначено, що в більшості випадків суди призначають покарання у виді позбавлення волі. Рідше – штраф та обмеження волі. Проте якщо судами і застосовувалось покарання у виді позбавлення волі, то у 90,0 % кримінальних проваджень покарання було призначене без реального його відбуття.

Встановлено, що основним об'єктом знущання стає собака, рідше – коти, не значний відсоток приходить на свійських та диких тварин.

Визначено, що у переважній більшості знущається над твариною власник, рідше – випадкова людина (86,0 % випадків припадає на власників, 14,0 % становлять випадкові люди). Зазначені дані свідчать про безвідповідальне ставлення людей до питання придбання тварини. Окрім того, наголошено, що відсутність чітких правил набуття статусу власника тварини в межах правового регулювання породжує не усвідомлення людиною в повній мірі своєї відповідальності за неї.

З'ясовано, що у 93,0% випадків кримінальне правопорушення вчиняється одноособово, а у 7,0 %– у співучасті.

Встановлено, що жорстоке поводження з тваринами може вчинятися у реальній сукупності з такими кримінальними правопорушеннями, як: порушення недоторканості житла (ст. 162 КК України) – 7,0 %, крадіжка (ст. 185 КК України) – 5,0 %, хуліганство (ст. 296 КК України) – 5,0%, незаконне поводження зі зброєю (ст. 263 КК України)– 9,0%, незаконне виробництво, виготовлення, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збути (ст.309 КК України) – 4,0%, умисне вбивство (ст.115 КК України) – 1,0 %.

Надано загальну характеристику латентності злочинності у вигляді жорстокого поводження з тваринами. Встановлено, що кримінальні правопорушення, передбачені статтею 299 КК України, мають високий ступінь природної латентності.

Охарактеризовано особу злочинця, котрий вчиняє кримінальне правопорушення, відповідальність за яке встановлюється у статті 299 КК України, за соціально-демографічними, кримінально-правовими та морально-психологічними ознаками, узагальнення яких дозволило описати кримінологічний портрет такого кримінального правопорушника: це особа віком від 25 до 35 років, чоловік, не одружений, на утриманні дітей немає, працездатний, проте не займається суспільно корисною працею, має середній рівень освіти. Кожний другий вчиняє кримінальне правопорушення у стані алкогольного сп'яніння та у переважній більшості одноособово. Особі, яка жорстоко поводить з тваринами, властиві риси, що не узгоджуються із загальноприйнятими нормами моралі, як-то: зневага та вороже ставлення до суспільства як такого, агресивність, властолюбство, мстивість, аморальність, збудливість, бездуховність, соціальне відчуження, безвідповідальне ставлення до праці та ін. У більшості випадків цим особам притаманний маргінальний спосіб життя.

Враховуючи морально-психологічні та мотиваційні властивості особи, що жорстоко поводить з тваринами, виокремлено такі типи кримінальних правопорушників: випадковий(ситуативний), агресивно-збуджений, прагматичний, з маркером маніакальності.

Наголошено про важливість всебічного дослідження детермінант жорстокого поводження з тваринами. Виокремлено такі групи детермінант кримінальних правопорушень, передбачених статтею 299 КК України: економічні, соціальні, правові, інформаційні та культурно-освітні. Також підкреслено, що військове вторгнення РФ до України є одним із специфічних факторів жорстокого поводження з тваринами, з яким раніше наша країна не стикалася. Зокрема, масові пожежі, обстріли, перебування на тимчасово окупованих територіях – лише кілька жахів, від яких страждають тварини. Виявлено, що через повномасштабне військове вторгнення понад 80 видів тварин у нашій країні знаходяться на межі зникнення.

Зроблено акцент на тому, що дуже часто економічна вигода провокує людину до вчинення вказаного виду кримінальних правопорушень. Зокрема, це може виявлятися у проведенні боїв за участю тварин. Крім того, людська жага до грошей зумовлює страждання тварин, які є «ресурсом» для людини. В більшості випадків умови тримання тварин жахливі. Людина керується одним принципом: «мета виправдовує засіб».

Зазначено, що й інформаційні детермінанти також обумовлюють насильницькі прояви стосовно тварин. На пошукових серверах без перешкод можна знайти відео, як гвалтують або знущаються над тваринами. Нерідко підлітки віддзеркалюють аналогічну поведінку.

Занепад моральних принципів сприяє тому, що в сучасному суспільстві матеріальні речі мають перевагу над духовністю. Часто тварин не сприймають як істот, які здатні відчувати страх, біль, образи, гнів тощо.

Надано загальну характеристику заходам загальносоціального, спеціально-кримінологічного та індивідуального запобігання кримінальним правопорушенням, передбаченим статтею 299 КК України.

Запропоновано в межах загальносоціального запобігання жорстокому поводженню з тваринами виокремити заходи культурно-виховного, соціально-економічного та правового характеру.

Рекомендовано реалізувати освітні (або просвітницькі) програми, які будуть спрямовані на підняття правової культури серед населення. Крім того, на прикладі міжнародного і зарубіжного досвіду наголошено на необхідності надання специфічного юридичного статусу тваринам.

Запропоновано створити державні програми пільгового ветеринарного обслуговування для уразливих верств населення, що утримують тварин, а також на державному рівні здійснювати контроль цін на ветеринарне обслуговування.

У межах спеціально-кримінологічного запобігання кримінально караному жорстокому поводженню з тваринами виокремлено заходи за трьома напрямками: 1) заходи, що здійснюються правоохоронними органами; 2) заходи, що здійснюються державними органами; 3) заходи, що здійснюються громадськістю. Наголошено, що необхідно насамперед проводити освітницькі програми щодо розвитку емпатії та співчуття до тварин.

Аргументовано, що важливим заходом запобігання жорстокому поводженню з тваринами в межах спеціально-кримінологічного запобігання є створення спеціального підрозділу поліції, який буде займатись розслідуванням кримінальних правопорушень, передбачених статтею 299 КК України.

Виокремлено, що особливістю індивідуальних заходів запобігання кримінальним правопорушенням за статтею 299 КК України є те, що вони спрямовані не на покарання, а на корекцію поведінки особи, зменшення криміногенних властивостей, нейтралізацію причин та умов, які сприяють вчиненню кримінального правопорушення.

Міжнародне законодавство ґрунтуються на глибинному усвідомленні важливості запобігання жорстокому поводженню з тваринами, тому

імплементация деяких положень у національне законодавство дозволила б успішніше запобігати кримінальним правопорушенням, передбаченим статтею 299 КК України. Запозичення прогресивного досвіду зарубіжних країн у цій сфері також створює перспективи для зменшення вказаних кримінально караних проявів. Зокрема, це може бути: створення спеціально уповноваженого органу, що займається виключно захистом тварин, створення сучасної бази «тварино мучеників», впровадження та реалізація прогресивних освітницьких програм серед населення, введення статусу опікуна тварини, обов'язкової її реєстрації та ін.

Ключові слова: жорстокість, тварини, жорстоке поводження з тваринами, кримінальне правопорушення, злочинність, детермінація злочинності, кримінологічний портрет кримінального правопорушника, запобігання кримінальним правопорушенням, протидія злочинності.

SUMMARY

Belousova O.M. Cruel treatment of animals: criminological characteristics, determination, prevention. – *Qualifying scientific work as a manuscript.*

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in specialty 081 “Law”. – Academician Stashis Scientific Research Institute for the Study of Crime Problems National Academy of Law Sciences of Ukraine, Kharkiv, 2025.

The dissertation is a criminological study of the criminally punishable phenomenon of animal cruelty. The work emphasizes the importance of preventing such criminally punishable phenomena as animal cruelty. It is determined that criminal offenses under Article 299 of the Criminal Code of Ukraine ("Animal Cruelty") are characterized by increased public danger, since violence against animals in the future may become the basis for other violent crimes against humans. It is emphasized that the connection between violence against animals and violence against humans has been confirmed by a number of foreign studies.

Based on empirical research, a criminological characteristic of criminal offenses under Article 299 of the Criminal Code of Ukraine was carried out.

It was found that the crime rate and the level of convictions for animal cruelty are not correlated with each other. Also, there are large differences between the colored data. It was emphasized that the reason for the formation of such a picture is the impression of the victim's personality, which, in turn, causes high natural and artificial latency.

It was found that according to official statistics of the Prosecutor General's Office, in accordance with Form No. 1 "Single Report on Criminal Offenses", for the period 2017–2024, 1,426 criminal offenses were recorded in Ukraine under Article 299 of the Criminal Code of Ukraine, namely: in 2017 - 105 criminal offenses, in 2018 - 184 criminal offenses, in 2019 - 199 criminal offenses, in 2020 – 222 criminal offenses (64 crimes, 158 misdemeanors), in 2021 – 203 criminal offenses (91 crimes, 112 misdemeanors), in 2022 – 150 criminal offenses (150 crimes, 0 misdemeanors), in 2023 – 175 criminal offenses (175 crimes, 0 misdemeanors), in 2024 – 188 criminal offenses (188 crimes, 0 misdemeanors).

Empirically, it has been established that the number of people prosecuted for animal cruelty remains extremely low. The determining factor is that the criminal offense provided for in Article 299 of the Criminal Code of Ukraine does not include the victim. In turn, this creates a situation, so to speak, of secondary importance and insignificance of the phenomenon under study in public opinion.

It is emphasized that the quantitative indicators of the type of criminal offenses under consideration in 2020 were affected by the fight against the COVID-19 pandemic, and in 2022 by the full-scale invasion of the Russian Federation into the territory of Ukraine.

It was determined that in most cases, courts impose punishment in the form of imprisonment. Less often, fines and restrictions of liberty. However, if the courts did apply punishment in the form of imprisonment, then in 90.0% of criminal proceedings the punishment was imposed without actually serving it.

It has been established that the main object of bullying is a dog, less often cats, and a small percentage of domestic and wild animals.

It was determined that in the vast majority of cases, the owner abuses the animal, less often - a random person (86.0% of cases are attributed to owners, 14.0% are random people). The above data indicate an irresponsible attitude of people towards the issue of acquiring an animal. In addition, it was emphasized that the lack of clear rules for acquiring the status of an animal owner within the framework of legal regulation leads to a person not fully realizing their responsibility for it.

It was found that in 93.0% of cases, a criminal offense is committed alone, and in 7.0% - with complicity.

It has been established that animal cruelty can be committed in real conjunction with such criminal offenses as: violation of the inviolability of housing (Article 162 of the Criminal Code of Ukraine) – 7.0%, theft (Article 185 of the Criminal Code of Ukraine) – 5.0%, hooliganism (Article 296 of the Criminal Code of Ukraine) – 5.0%, illegal handling of weapons (Article 263 of the Criminal Code of Ukraine) – 9.0%, illegal production, manufacture, storage, transportation or

shipment of narcotic drugs, psychotropic substances or their analogues without the purpose of sale (Article 309 of the Criminal Code of Ukraine) – 4.0%, intentional murder (Article 115 of the Criminal Code of Ukraine) – 1.0%.

A general characteristic of the latency of crime in the form of animal cruelty is provided. It is established that criminal offenses provided for by Article 299 of the Criminal Code of Ukraine have a high degree of natural latency.

The personality of a criminal who commits a criminal offense, liability for which is established in Article 299 of the Criminal Code of Ukraine, is characterized by socio-demographic, criminal-legal and moral-psychological characteristics, the generalization of which allowed us to describe the criminological portrait of such a criminal offender: This is a person aged 25 to 35, male, unmarried, with no dependent children, able-bodied but not engaged in socially useful work, with an average level of education. Every second person commits a criminal offense while intoxicated, and in the vast majority alone. A person who is cruel to animals has traits that are inconsistent with generally accepted moral standards, such as: contempt and hostility towards society as such, aggressiveness, lust for power, vindictiveness, immorality, excitability, lack of spirituality, social alienation, irresponsible attitude towards work, etc. In most cases, these individuals have a marginal lifestyle.

Taking into account the moral, psychological and motivational properties of a person who is cruel to animals, the following types of criminal offenders are distinguished: accidental (situational), aggressive-excited, pragmatic, with a marker of mania.

The importance of a comprehensive study of the determinants of animal cruelty is emphasized. The following groups of determinants of criminal offenses provided for in Article 299 of the Criminal Code of Ukraine are distinguished: economic, social, legal, informational, and cultural and educational. It is also emphasized that the Russian military invasion of Ukraine is one of the specific factors of animal cruelty that our country has not encountered before. In particular, mass fires, shelling, and staying in temporarily occupied territories are just a few of

the horrors that animals suffer from. It has been discovered that due to a full-scale military invasion, over 80 animal species in our country are on the verge of extinction.

The emphasis is placed on the fact that very often economic gain provokes a person to commit this type of criminal offense. In particular, this can be manifested in the conduct of fights involving animals. In addition, the human thirst for money causes the suffering of animals, which are a "resource" for humans. In most cases, the conditions under which animals are kept are terrible. Man is guided by one principle: "the end justifies the means."

It is noted that informational determinants also determine violent manifestations towards animals. On search engines, one can easily find videos of animals being raped or abused. Teenagers often reflect similar behavior.

The decline of moral principles contributes to the fact that in modern society material things take precedence over spirituality. Animals are often not perceived as beings capable of pushing aside fear, pain, resentment, anger, etc.

A general description of measures of general social, special criminological and individual prevention of criminal offenses, provided for by Article 299 of the Criminal Code of Ukraine, is provided.

It is proposed to highlight measures of a cultural, educational, socio-economic and legal nature within the framework of general social prevention of animal cruelty.

It is recommended to implement educational (or awareness-raising) programs aimed at raising legal culture among the population. In addition, the need to provide specific legal status to animals is emphasized using international and foreign experience as an example.

It is proposed to create state programs of preferential veterinary services for vulnerable segments of the population that keep animals, as well as to control prices for veterinary services at the state level.

Within the framework of special criminological prevention of criminally punishable animal cruelty, measures have been identified in three areas: 1)

measures taken by law enforcement agencies; 2) measures taken by state bodies; 3) measures taken by the public.

It was emphasized that it is necessary, first of all, to conduct educational programs to develop empathy and compassion for animals.

It is argued that an important measure to prevent animal cruelty within the framework of special criminological prevention is the creation of a special police unit that will investigate criminal offenses provided for in Article 299 of the Criminal Code of Ukraine.

It is emphasized that a feature of individual measures to prevent criminal offenses under Article 299 of the Criminal Code of Ukraine is that they are aimed not at punishment, but at correcting the behavior of a person, reducing criminogenic properties, neutralizing the causes and conditions that contribute to the commission of a criminal offense.

International legislation is based on a deep understanding of the importance of preventing animal cruelty, therefore, the implementation of some provisions into national legislation would allow for more successful prevention of criminal offenses provided for in Article 299 of the Criminal Code of Ukraine. Borrowing the progressive experience of foreign countries in this area also creates prospects for reducing the above-mentioned criminally punishable manifestations. In particular, this may include: the creation of a specially authorized body dealing exclusively with animal protection, the creation of a modern base of "animal martyrs", introduction and implementation of progressive educational programs among the population, introduction of the status of an animal guardian, mandatory registration, etc.

Keywords: cruelty, animals, animal cruelty, criminal offense, crime, determination of crime, criminological portrait of a criminal offender, prevention of criminal offenses, combating crime.

Список публікацій здобувача:

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Белоусова О.М. Жорстоке поводження з тваринами під час воєнного стану: кримінологічний аналіз статистичних показників. *Питання боротьби зі злочинністю* :зб. наук. пр. / редкол.: В. С. Батиргарєєва (голов. ред.) та ін. Харків : Право, 2023. Вип. 45. С.117–126.
2. Белоусова О. М. Детермінанти жорстокого поводження з тваринами в Україні *Питання боротьби зі злочинністю* : зб. наук. пр. / редкол.: В. С. Батиргарєєва (голов. ред.) та ін. Харків : Право, 2024. Вип. 47. С. 194–202.
3. Белоусова О. М. Кримінологічний портрет особи, яка вчиняє кримінальне правопорушення за статтею 299 КК України («Жорстоке поводження з тваринами»). *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2024 рік. Вип. 86. Ч. 4. С. 191–196.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

4. Белоусова О.М. Явище жорстокого поводження з тваринами під час воєнного стану. *Протидія кримінальним правопорушенням в умовах воєнного стану*: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Кропивницький, 27 жовтня 2022 року). Кропивницький, 2022. С.70– 72.
5. Белоусова О.М. Використання штучного інтелекту у запобіганні жорстокого поводження з тваринами. *Право та економіка України: Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції* (11-12 грудня 2024 р.). Харків: Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця. 2024 С. 59–63. URL: <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/35144>

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	14
ВСТУП.....	15
РОЗДІЛ 1 КРИМІНОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ДІЯНЬ У ФОРМІ ЖОРСТОКОГО ПОВОДЖЕННЯ З ТВАРИНАМИ.....	25
1.1 Кримінологічний аналіз кількісно-якісних показників кримінальних правопорушень передбачених статтею 299 КК України.....	25
1.2 Кримінологічна характеристика осіб, що жорстоко поводяться з тваринами.....	55
1.3 Детермінанти жорстокого поводження з тваринами.....	85
Висновки до розділу 1.....	108
РОЗДІЛ 2 ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОФІЛАКТИКА ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ЖОРСТОКИМ ПОВОДЖЕННЯМ З ТВАРИНАМ.....	114
2.1 Загальносоціальне запобігання жорстокому поводженню з тваринами.....	114
2.2 Спеціально-кримінологічні заходи запобігання жорстокому поводженню з тваринами.....	134
2.3 Заходи індивідуального запобігання кримінальним правопорушенням, передбачених статтею 299 КК України.....	154
2.4 Міжнародний та зарубіжний досвід у галузі запобігання жорстокому поводженню з тваринами.....	164
Висновки до розділу 2.....	178
ВИСНОВКИ.....	186
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	191
ДОДАТКИ.....	232

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ЗУ – закони України;

Міндовіклля України – Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України;

АТО – Антитерористична операція на сході України;

КК України – Кримінальний кодекс України;

РФ – Російська Федерація;

ГУ НП Х/о – Головне управління поліції в Харківській області;

КУпАП – Кодекс України про адміністративні правопорушення;

МОН України – Міністерство освіти і науки України;

ГЕС – гідроелектростанція;

ФРН – Федеративна Республіка Німеччина;

США – Сполучені Штати Америки;

ЦК України – Цивільний кодекс України;

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Із давніх-давен взаємодія між людиною і тваринним світом характеризується не лише відношенням споживацького характеру, а й певними проявами прив'язаності і навіть дружби. Першою одомашненою не свійською твариною став собака. І сталося це ще за часів первісного суспільства, коли собаки розглядалися як помічники у полюванні, охороні майна і території.

У наш час утримання домашнього улюбленця – розповсюджена практика в світі загалом та в Україні, зокрема. Проте велика кількість людей підходить безвідповідально до окресленого питання. Нерідко домашні улюбленці перетворюються на об'єкт знущання або на безпритульних тварин. Останні, не перебуваючи під захистом будь-кого, нерідко стають жертвами вбивств, знущань, мордування і т.п.

Захист тварин від жорстокого поводження натепер є проблемою, вирішення якої відбувається не лише на рівні окремих держав, а й на міжнародній арені. Важливим кроком у розвитку цього напрямку стало прийняття у 2006 році Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження». Наступним кроком була ратифікація Україною у 2013 році Європейської конвенції про захист домашніх тварин 1987 року. Крім того, важливість вказаного питання підкреслюється передбаченою кримінальною відповідальністю за жорстоке поводження з тваринами (стаття 299 Кримінального кодексу України).

П'ятнадцятого липня 2021 року Верховна Рада України ухвалила Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації положень деяких міжнародних угод та директив ЄС у сфері охорони тваринного та рослинного світу», який набув чинності 8 листопада 2021 року. Вказаний Закон спрямований на впровадження європейських цінностей та стандартів стосовно тварин та приведення законодавства України у відповідність до директив Європейського Союзу, які

регламентують гуманне ставлення до сільськогосподарських, безпритульних та домашніх тварин.

Ще одне надважливе питання – зниження віку, з якого настає кримінальна відповідальність за жорстоке поводження з тваринами. Якщо до 8 листопада 2021 року відповідальність наставала з 16-річного віку, то відповідно до частини 2 статті 22 чинного КК України особа за вчинення кримінального правопорушення за статтею 299 КК України притягується до кримінальної відповідальності з 14 років. Це зайвий раз підкреслює актуальність проблеми, що розглядається. Домашні тварини стають важливою частиною здорового емоційного розвитку дітей. Проте нерідко тварини виявляються першими жертвами правопорушників на початку їхньої злочинної кар'єри. Більше того, непоодинокі випадки, коли діти відчують задоволення від завдання болю та страждань тварині.

Наразі жорстоким поводженням вважається не лише порушення правил утримання тварин, а й інші порушення правил поводження з тваринами та порушення правил транспортування тварин. Так само введені поняття «каліцтво» та «тілесне ушкодження» тварини. Насильницькі дії стосовно тварин, спрямовані на задоволення статевої пристрасті, стали кримінальним, а не адміністративним правопорушенням.

Ключовими науковими працями в цій царині стали дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук І.А. Головка на тему: «Кримінальна відповідальність за жорстоке поводження з тваринами», яка була захищена у 2010 році, та дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук О.О. Шуміло на тему «Кримінологічна характеристика та запобігання жорстокому поводженню з тваринами», яка також була захищена у 2016 році. Деякі кримінально-правові та кримінологічні аспекти досліджуваної проблеми висвітлено в наукових публікаціях О. Ф. Пірго. Частково це питання висвітлювали такі науковці, як О.В. Гулак, О.Ю. Піддубний, В.В. Ладиченко (2023), Д.О. Колодін, А.С.

Колодіна (2023), В.М. Куць (2017), К.О. Полтава (2020), М.В. Пашковська (2018), Н.В. Уварова (2018), О.І. Ющик (2022), А.М. Яценко (2022) та ін.

Проте, віддаючи належне внеску зазначених вище науковців, відмітимо, що ґрунтового кримінологічного дослідження жорстокого поводження з тваринами, починаючи з 2017 року (за умов, що було внесено кілька важливих змін та доповнень до КК України) по теперішній час в українській кримінологічній науці немає.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертаційна робота виконана відповідно до Стратегії розвитку НДІ ВПЗ ім. акад. В. В. Сташиса НАПрН України на 2021–2025 рр., затвердженої протоколом вченої ради Інституту від 24 березня 2021 р. № 3, відповідає Стратегії розвитку НАПрН України на 2021–2025 рр., затвердженої постановою загальних зборів НАПрН України від 26 березня 2021 р. № 12–21. Тема дисертації враховує завдання, викладені у Концепції розвитку кримінологічної науки в Україні на початку ХХІ ст., схваленої Координаційним бюро з проблем кримінології НАПрН України у 2002 р.

Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради НДІ ВПЗ ім. акад. В. В. Сташиса НАПрН України (протокол № 13 від 28 грудня 2021 р.).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є розв'язання наукового завдання, що полягає у проведенні поглибленого кримінологічного аналізу жорстокого поводження з тваринами та розроблення на підставі цього аналізу ефективних заходів запобігання йому.

Для досягнення поставленої мети необхідно розв'язати такі основні завдання:

- розглянути правове регулювання жорстокого поводження з тваринами;
- враховуючи норми чинного кримінального законодавства та спираючись на дані офіційної статистики, проаналізувати стан кримінальних правопорушень за статтею 299 КК України за період з 2017 по 2024 роки, розглянути ступінь їх латентності;

- надати кримінологічну характеристику особі, яка жорстоко поводить з тваринами, що включає соціально-демографічні, кримінально-правові, морально-психологічні та ін. характеристики, виокремити типи таких осіб;
- сформулювати головні детермінанти кримінальних правопорушень, передбачених статтею 299 КК України;
- здійснити огляд міжнародної та зарубіжної практики запобігання жорстокому поводженню з тваринами;
- виокремити особливості загальносоціального запобігання жорстокому поводженню з тваринами;
- розробити спеціально-кримінологічні заходи запобігання кримінальних правопорушень, відповідальність за які передбачена статтею 299 КК України;
- виділити головні риси індивідуального запобігання вчиненню кримінальних правопорушень у вигляді жорстокого поводження з тваринами.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які виникають у зв'язку із запобіганням кримінальним правопорушенням проти моральності.

Предметом дослідження є кримінологічна характеристика, детермінація та запобігання жорстокому поводженню з тваринами.

Методи дослідження обиралися відповідно до мети, завдань, особливостей об'єкта і предмета дисертаційної роботи. Методологічним підґрунтям наукового дослідження є закони і категорії діалектики, а також принципи теорії пізнання, за допомогою яких було представлено результати, отримані на емпіричному й теоретичному рівнях вивчення кримінальних правопорушень, передбачених статтею 299 КК України. Для побудови теоретичної складової дослідження були використані такі методи, як: *аналіз, синтез, метод індукції та дедукції* (були застосовані у підрозділах 1.1, 1.2, 1.3, 2.1, 2.2, 2.3). *Діалектичний метод* був використаний для розгляду всіх аспектів теми в динаміці, виявлення їх взаємозв'язку та взаємообумовленості

(підрозділи 1.1, 1.2, 1.3, 2.1, 2.2, 2.3, 2.4). *Конкретно-соціологічні методи* (анкетування, інтерв'ювання, вивчення документів, контент-аналіз публікацій в ЗМІ та повідомлень у мережі Інтернет) використовували при наданні кримінологічної характеристики та виявленні особливостей досліджуваного явища, визначенні рівня його латентності (підрозділи 1.1, 1.2, 1.3, 2.1, 1.2, 2.3). За допомогою *статистичних методів* (зведення та групування, статистичний аналіз) здійснювався аналіз та обробка даних офіційних статистичних звітів (підрозділи 1.1, 1.2, 1.3). З метою характеристики особи злочинця, що жорстоко поводить з тваринами, використовувався *метод типології* (підрозділ 1.3). *Формально-юридичний метод* був застосований при аналізі нормативної бази, що регулює питання пов'язані із захистом тварин.

Теоретичну базу дисертації складає спеціальна література з кримінології, кримінального права, соціології, філософії, психології та інших наук, що стосується досліджуваної проблеми.

Нормативна основа дослідження представлена Конституцією України, міжнародними нормативно-правовими актами та документами рекомендаційного характеру, Кримінальним кодексом України, Законом України «Про захист тварин від жорстокого поводження з тваринами» та іншими законами України, підзаконними актами Президента України, Кабінету Міністрів України, відомчими нормативними актами та ін.

Емпірична база дисертації представлена статистичними даними Офісу Генерального прокурора за період 2017–2024 роки; результатами узагальнення 100 обвинувальних вироків за період 2017–2023 роки за статтею 299 КК України; результатами всеукраїнського анонімного анкетування громадськості у кількості 40 125 респондентів, інтерв'ю з фахівцем з дитячої психіатрії, фахівцем сектора ювенальної превенції Харківського районного управління поліції № 1 ГУ НП в Харківській області та зоозахисниками.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є розгорнутим кримінологічним дослідженням кримінально караного жорстокого поводження з тваринами з урахуванням норм чинного кримінального та адміністративного законодавства, а так само реалій воєнного стану в Україні. Основними положеннями, що складають наукову новизну роботи, можна визначити:

уперше:

- на основі статистичних даних та результатів власного емпіричного дослідження надано кримінологічну характеристику кримінальним правопорушенням, відповідальність за які передбачена статтею 299 КК України, за період з 2017 по 2024 роки, зокрема, під час воєнного стану. Визначено, що у вказаний часовий проміжок коефіцієнт злочинної інтенсивності не перевищував показник у 0,52 на 100 тис. населення, а коефіцієнт злочинної активності – 0,12, у структурі злочинності України частка, що припадає на вказані кримінальні правопорушення, складає менше, ніж 0,1 %, а динаміка не відзначається стабільними тенденціями до зменшення чи зростання. Встановлено, що під час воєнного стану відбулося зростання рівня латентності вказаних правопорушень;

- у межах спеціально-кримінологічного запобігання жорстокому поводженню з тваринами розроблено та впроваджено пам'ятку для населення «Стали свідком жорстокого поводження з тваринами? Не мовчіть!», в якій викладено поради та рекомендації щодо запобігання жорстокому поводженню із тваринами, особливо в умовах воєнного стану;

удосконалено:

- кримінологічний портрет особи, яка вчиняє кримінальне правопорушення, передбачене статтею 299 КК України, котрий можна описати так: це особа віком від 25 до 35 років, чоловік, не одружений, на утриманні дітей не має, працездатний, проте не займається суспільно корисною працею, має середній рівень освіти, не має судимості, вчиняє кримінальне правопорушення одноособово з хуліганських мотивів, як

правило, у стані алкогольного сп'яніння (кожний другий). Особі, яка жорстоко поводить з тваринами, притаманні риси, що не узгоджуються із загальноприйнятими нормами моралі: зневага та вороже ставлення до суспільства як такого, агресивність, властолюбство, мстивість, аморальність, збудливість, бездуховність, соціальне відчуження, безвідповідальне ставлення до праці та ін. У більшості випадків цим особам притаманний маргінальний спосіб життя;

- заходи спеціально-кримінологічного запобігання кримінальним правопорушенням, передбачених статтею 299 КК України, що можна розмежувати за трьома блоками: 1) заходи, що здійснюються правоохоронними органами; 2) заходи, що здійснюються державними органами; 3) заходи, які здійснюються громадськістю;

дістало подальшого розвитку:

- типологія кримінальних правопорушників, які вчиняють жорстоке поводження з тваринами. Зокрема, за морально-психологічними та мотиваційними властивостями особи, що жорстоко поводить з тваринами, можна виокремити такі типи: випадковий (ситуативний), агресивно-збуджений, прагматичний, з маркером маніакальності;

- розуміння про детермінанти жорстокого поводження з тваринами, які залежно від сфери суспільних відносин поділяються на економічні, морально-психологічні, правові, інформаційні та виховні;

- напрями загальносоціального запобігання жорстокому поводженню з тваринами із розподілом їх на: 1) ті, що орієнтовані на викорінення тих негативних явищ, які породжують жорстокість до тварин, та 2) ті, що сприяють ліквідації умов, що провокують людину до девіантної поведінки. Окремо виділено заходи темпорального напрямку, що функціонують в умовах воєнного стану та поствоєнного відновлення країни;

- знання про міжнародний та зарубіжний досвід запобігання жорстокому поводженню з тваринами, зокрема, встановлено, що аналіз такого досвіду доцільно проводити за певними критеріями, як-от:

законодавчі ініціативи, наглядові структури, просвітницька діяльність, методи контролю популяції безпритульних тварин та ін.

Практичне значення отриманих результатів, полягає у тому, що сформульовані в дисертації висновки можуть бути використані в:

- *науково-дослідній роботі* – для подальших наукових досліджень кримінологічних аспектів жорстокого поводження з тваринами;
- *правотворчій діяльності* – для вдосконалення законодавства в галузі захисту тварин від жорстокого поводження, зокрема, при розробленні змін та доповнень до чинного законодавства, а також нових нормативних актів, спрямованих на усунення такого явища, як жорстоке поводження з тваринами;
- *правозастосовній діяльності* – при виявленні фактів жорстокого поводження з тваринами та кримінально-правовій кваліфікації цих діянь;
- *навчальному процесі* – основні положення дисертаційної роботи можуть використовуватися як при підготовці відповідного розділу до підручників і навчально-практичних посібників із дисципліни «Запобігання окремим видам правопорушень», так й у науковій діяльності здобувачів на третьому освітньо-науковому рівні (акт впровадження результатів дисертаційного дослідження в освітній процес ХНУ ім. В.Н. Каразіна, від 29.01.2025 року, додаток В);
- *просвітницькій діяльності* – стосовно запобігання жорстокому поводженню з тваринами, зокрема, при роз'ясненні населенню порядку дій у разі виявлення фактів жорстокого поводження з тваринами (Лист-відповідь від Тернопільської міської ради від 03.04.2025 року, Лист-відповідь Хмельницької міської ради від 09.04.2025 року, Лист-відповідь від Чернівецької обласної державної адміністрації від 16.04.2025 року, Лист – відповідь від Львівської обласної державної адміністрації Департамент екології та природних ресурсів від 14.05.2025 року, Лист – відповідь Управління житлово-комунального господарства Полтавської міської ради від 23.04.2025 року, Лист – відповідь від Управління житло-комунального

господарства виконавчого комітету Полтавської міської ради КП «Полтаваелектроавтотранс» Полтавської міської ради від 14.05.2025 року, Лист-відповідь від Львівської міської ради Департамент житлового господарства та інфраструктури від 11.04.2025 року, Лист – відповідь від Вінницької міської ради від 16.04.2025 року, Лист – відповідь від Департаменту захисту довкілля та адаптації зміни клімату Київської міської державної адміністрації від 25.04.2025 року, Лист – відповідь від Департаменту інформаційної діяльності та комунікацій з громадськістю Чернігівська обласна державна адміністрація від 24.04.2025 року, Лист – відповідь від Черкаської обласної військової адміністрації від 28.04.2025 року, Лист-відповідь від Харківської міської ради Департамент житлово-комунального господарства від 29.04.2025 року, Лист – відповідь від Харківської обласної військової адміністрації від 30.04.2025 року, Лист – відповідь від Тернопільської обласної військової адміністрації від 14.04.2025 року, Лист-відповідь від Департаменту інфраструктури міста Сумської міської ради від 05.05.2025 року, Лист-відповідь від Департаменту інфраструктури та благоустрою Рівненської міської ради від 05.05.2025 року, Лист-відповідь від Запорізької міської ради Департаменту з управління житлово-комунальним господарством від 14.05.2025 року, Лист-відповідь від Кіровоградської обласної військової адміністрації від 20.05.2025 року та ін. (додатки К, Л, М).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота виконана автором самостійно. Всі положення та висновки, сформульовані в дисертації, є результатом власних досліджень. Наукові ідеї і розробки опубліковано у наукових фахових та інших виданнях без співавторів.

Апробація матеріалів дисертації. Положення та висновки проведеного дослідження висвітлювалися під час участі у наукових заходах, а саме – на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Протидія кримінальним правопорушенням в умовах воєнного стану». (м. Кропивницький, 27 жовтня 2022 року) та Міжнародній науково-

практичній конференції «Право та економіка України» (м. Харків, 11-12 грудня 2024 р.). Основні результати наукового дослідження обговорено на засіданнях відділу кримінологічних досліджень НДІ ВПЗ ім. акад. В. В. Сташиса НАПрН України.

Публікації. Головні теоретичні положення й висновки дисертації викладено у п'яти наукових працях, три з яких – наукові статті, опубліковані у фахових наукових виданнях України, а дві – тези доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації зумовлені предметом дослідження, його метою і завданнями. Робота складається з анотації, вступу, двох розділів, що містять 6 підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 287 сторінок. Основний текст – 162 сторінок, список використаних джерел – 42 сторінок (362 найменувань), додатки – 52 сторінок.

РОЗДІЛ 1

КРИМІНОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ДІЯНЬ У ФОРМІ ЖОРСТОКОГО ПОВОДЖЕННЯ З ТВАРИНАМИ

1.1 Кримінологічний аналіз кількісно-якісних показників кримінальних правопорушень за статтею 299 КК України

Однією із стабільних характеристик розвитку сучасного українського суспільства впевнено можна визнати євроінтеграційний курс нашої держави. Останній полягає, зокрема, у впровадженні європейських гуманних цінностей та стандартів в усі сфери суспільних відносин, серед яких окреме місце відведене поводженню з тваринами. В Україні суспільні відносини щодо поводження з тваринами є одними із найменш законодавчо врегульованих, що сприяло виникненню цілої низки негативних явищ у різних галузях права. З огляду на це кримінологічне вивчення одного із таких негативних явищ як кримінально каране жорстоке поводження з тваринами, має істотне значення не лише для збереження нормального існування тварин, а й для загальної практики запобігання кримінальним правопорушенням. Адже, по-перше, формування цивілізованої держави характеризується гуманним ставленням до тварини, це є індикатором морально здорового суспільства. По-друге, за результатами багатьох наукових досліджень особи, які знущаються над тваринами, в 5 разів частіше притягуються до відповідальності за акти насильства над людьми, у 4 рази частіше здійснюють майнові злочини й у 3 рази частіше затримуються за злочини, пов'язані з наркотиками та порушеннями громадського порядку [176].

Зв'язок між жорстокістю до тварин, який переростає в жорстокість до людей, відомий давно. Наприклад, у 1998 році науковцями було проведено дослідження, в результаті якого було виявлено, що жорстоке поводження з тваринами має місце там, де є домашнє насильство, при чому жорстокість до тварин проявлялася як у дорослих, так і у дітей, які в свою чергу ставали як свідками, так і жертвами домашнього насильства. Тобто, якщо звернути

увагу в такому випадку, наприклад, на жорстокість дітей до тварин, то тут можна говорити про велику ймовірність того, що тварини будуть першими жертвами на їхньому злочинному насильницькому шляху [15]. На підтвердження останньої думки зазначимо, що американськими науковцями внаслідок проведення низки досліджень було виявлено, що більшість «шкільних стрільців» у дитинстві жорстоко поводитись з тваринами [12]. Так, професор соціології та антропології Арнольд Арлюк, та Ерік Медфі із Вашингтонського університету дослідили особові справи 23 шкільних стрільців, та з'ясували, що 90% зі списку перед тим, як здійснити масове вбивство, в дитинстві жорстоко поводитись із тваринами, зокрема душили, калічили, топили їх [12].

На думку відомого американського кримінального психолога Джона Дугласа, який вивчав психологію вбивць, перші ознаки майбутніх серійних катів – це знущання над домашніми або дикими тваринами у дитинстві [30]. Так, наприклад, серійний вбивця Ед Кемпер, відомий, як «вбивця студенток», перед початком своєї жахливої «кар'єри», вбивав та розчленовував тварин. На його рахунку десятки молодих дівчат, мати та бабуса з дідусем. Джером Генрі Брудас, Ричард Спек, Теодор Роберт Банді, Девід Берковец – всі вони були небезпечними серійними вбивцями та гвалтівниками, які забрали десятки життів і всі вони були мучителями тварин [30]. На теренах України також є типові приклади серійних маніяків та вбивць, які жорстоко поводитись із тваринами до початку прояву своїх маніакальних нахилів. Так, Віктор Саєнко, Ігор Супрунюк та Олександр Ганжа (Дніпровські маніяки [151]) спочатку вбивали та катували тварин, знімаючи торттури на відео, а згодом закатували 21 людину, при чому способи катуваннями людей були такі ж, як і при вбивстві тварин. Зауважимо, що в матеріалах кримінального провадження наявна інформація, що жорстокість та агресія у засуджених стала проявлятися з дитинства, проте на це не було звернено увагу. Яскравий приклад іншого маніяка-канібала, Володимира Довгого,

який за свою злочинну «кар'єру» розчленив, зварив та з'їв 10 жінок [203]. До цього досить тривалий строк він вбивав та їв собак [203].

Насильство над тваринами може здаватись не надто загрозливим суспільно небезпечним явищем. Проте, якщо ознайомитись із його характеристиками детальніше, то можна запобігти більш тяжким кримінальним правопорушенням*. Це означає, що одиничний випадок знущання над твариною потенційно може містити небезпеку різноманітних, у тому числі тяжчих форм насильницької поведінки особи в майбутньому [355, с.26].

Сучасні психіатри стоять на позиції того, що якщо людина з дитинства проявляє жорстокість до тварин, схиляється до підпалів та маніпулятивності то це тривожний сигнал, що така особа, ймовірно, в майбутньому вдасться до насильства щодо інших людей.

Тим паче, що у кримінально-правовій площині жорстоке поводження трактується, як безжалісні, грубі діяння, які завдають потерпілому фізичних чи психічних страждань (мордування, систематичне заподіяння тілесних ушкоджень чи побоїв, позбавлення їжі, води, одягу, житла тощо)[294]. Тобто – це умисне, безжальне діяння (дія або бездіяльність), що є проявом садизму злочинця, яке спрямоване проти іншої істоти (людини або тварини) і характеризується такими методами впливу на організм, унаслідок яких заподіюються фізичні (людині чи тварині) та (або) моральні страждання (людині) [313, с. 9]. До зазначених проявів жорстокості, на нашу думку, здатна людина, яка має глибинні психологічні проблеми та схильність до неконтрольованої агресії.

Жорстоке поводження з тваринами з точки зору кримінології – це складне протиправне явище, вивчення якого безпосередньо в переважній більшості випадків методологічно ускладнене через об'єктивні на те підстави. Здебільшого знущання над тваринами відбувається приховано від інших осіб і відомо про це оточуючим стає лише тоді, коли настають жахливі

***Примітка.* Система заходів запобігання жорстокого поводження з тваринами буде розглянуто в розділі 2.

наслідки. Для вивчення досліджуваного питання з середини та розкриття особливостей саме цього виду злочинності, доцільно звернутись до статистичних даних, які характеризуються вченими в межах поняття «кримінологічна характеристика» [94, с.118].

Проаналізувавши наукову літературу, ми дійшли висновку, що у кримінології протягом тривалого часу (майже з моменту її формування як галузі юридичної науки в Україні) питання кримінологічної характеристики залишається дискусійним. Погляди науковців різняться між собою, головним чином, щодо переліку складових елементів категорії кримінологічна характеристика. Зазначимо, що етимологічно категорія «характеристика» (походить від грец. *Χαρακτηριστικός* – той, що служить відмітною ознакою) – це опис, аналіз, оцінка певних явищ, властивостей чи особливостей кого- або чого-небудь [314].

Варта уваги думка науковців, які зазначають наступне: «...сприймаючи кримінологічну характеристику як сукупність певних статистичних показників, які ілюструють тенденції злочинних явищ, можна побудувати її перспективну модель. І лише за результатами аналізу якісних показників, які можна отримати при вивченні матеріалів кримінальних проваджень, судових рішень, вироків тощо, думок фахівців та інших джерел інформації та їх імплементації з математичними моделями можна виявити ті або інші детермінанти, які притаманні певній динаміці» [324, с.246-249].

При цьому інша група кримінологів вважає, що кримінологічна характеристика повинна обмежуватись кількісно-якісними показниками стану того або іншого виду злочинності та відомостей про особистість злочинця [193, с.48].

М.І. Фіалка зауважує, що до кримінологічної характеристики повинні входити: абсолютна кількість злочинів та злочинців, коефіцієнти злочинності (коефіцієнт злочинної інтенсивності та коефіцієнт злочинної активності), динаміка злочинності, структура злочинності, географія злочинності та ціна злочинності [341, с. 244]. У свою чергу більш розширений погляд має

науковця Н.В. Сметаніна, яка разом із кількісними та якісними показниками злочинності розглядає ще й поняття «тренд злочинності» [315].

Цікавою є думка О.В. Александренко, яка надаючи кримінологічну характеристику злочинності неповнолітніх, залишає поза увагою кількісно-якісні показники [71]. На нашу думку, це досить ризикова позиція. Оскільки саме сукупність певного виду злочинності дає нам уявлення про рівень, динаміку та структуру злочинності (або характеризує злочинність).

Деякі вчені навпаки наголошують на тому, що поняття «кримінологічна характеристика» має охоплювати рівень, динаміку, структуру суспільно небезпечних діянь, а також рівень їх латентності. Тобто, беруть до уваги лише кількісно-якісні показники [239, с. 18].

Узагальнюючи думки вчених, можемо констатувати відсутність універсального підходу, щодо змісту та обсягу визначення «кримінологічна характеристика». На нашу думку, кримінологічна характеристика має будуватись за таким набором складових, який допоможе з'ясувати дійсний стан, закономірність, специфічні властивості та тенденції розвитку досліджуваного явища. Тобто при проведенні кримінологічного дослідження науковець виокремлює саме ті параметри, що найяскравіше розкривають сутність та специфіку злочинного прояву в досліджуваному випадку жорстокого поводження з тваринами.

У контексті предмета нашого дослідження вважаємо за доцільне виокремити такі елементи кримінологічної характеристики: кількісно-якісні показники злочинності, відомості про особу злочинця, детермінанти злочинного прояву у формі жорсткого поводження з тваринами та характеристику латентності таких проявів.

У кримінологічній літературі розповсюджена думка, що кримінологічну характеристику злочинності доцільно розпочинати саме із дослідження кількісно-якісних показників, так як вони є своєрідною формою відбиття статистичних даних про злочинні прояви у суспільстві [200, с.28].

Категорії «якість» і «кількість» є визначальними в кримінологічній характеристиці злочинності. Під категорією «кількість» у переважній більшості випадків дослідники розуміють зовнішню просторово-часову властивість злочинності, що характеризує у певний проміжок часу її розвиток, темпи росту і приросту [84, с. 156]. Зміст категорії «якість» у кримінологічному значенні, по-перше, включає видове різноманіття злочинних проявів у певному просторово-часовому вимірі, по-друге, відбиває в цілому системність явища злочинності разом із характеристикою її структури [84, с.156].

Першим (можна навіть сказати «традиційним») показником, з якого розпочинається кількісно-якісне вимірювання будь-якого виду кримінальних правопорушень, зокрема й жорстокого поводження з тваринами, – є рівень.

Рівень злочинності – це фіксована в абсолютних величинах кількість зареєстрованих злочинів і осіб, які їх вчинили, в Україні загалом чи в окремих її регіонах за певний період часу. Рівень злочинності – кількісний показник саме зареєстрованої злочинності [225, с.58]. Так, за офіційними статистичними даними Офісу Генерального прокурора відповідно до форми № 1 «Єдиний звіт про кримінальні правопорушення», за період 2017–2024 рр. в Україні за статтею 299 КК України було обліковано 1 426 кримінальних правопорушень, а саме: у 2017 році – 105 кримінальних правопорушень[159], у 2018 році – 184 кримінальних правопорушень[160], у 2019 році – 199 кримінальних правопорушень [161], у 2020 році – 222 кримінальних правопорушень [162] (64 злочини, 158 проступків), у 2021 році – 203 кримінальних правопорушень[163] (91 злочин, 112 проступків), у 2022 році – 150 кримінальних правопорушень [164] (150 злочинів, 0 проступків), у 2023 році – 175 кримінальних правопорушень [165] (175 злочинів, 0 проступків), у 2024 році – 188 кримінальних правопорушень [166] (188 злочинів, 0 проступків).

Необхідно також наголосити, що офіційна статистика не відображає реальне число осіб, які вчиняють кримінально каране жорстоке поводження з

тваринами. Досить значний відсоток кримінальних правопорушень, в яких особі було вручено повідомлення про підозру, судами не розглядаються (див. таблиця 1) [159,160,161,162,163,164,165,166], оскільки слідчі виносять постанову про закриття кримінального провадження за відсутності в діянні складу кримінального правопорушення.

Ще хочемо звернути увагу, що великий масив справ щодо жорстокого поводження з тваринами вирішуються в адміністративно-правовому полі у зв'язку з чим цілком логічно залишається поза увагою кримінальної статистики. Крім цього на статистику впливає і той фактор, що власники тварин не завжди звертаються за допомогою до правоохоронних органів, а про безпритульних тварин годі і казати. Саме тому про тисячі випадків жорстокого поводження з тваринами суспільство ніколи не дізнається [94, с.124].

Таблиця 1

Кількість кримінальних правопорушень за статтею 299 КК України, у яких особам вручено про підозру, та кількість кримінальних правопорушень за цією ж статтею, направлених до суду з обвинувальним актом [159,160,161,162,163,164,165,166]

Звітний рік	Кримінальні правопорушення, у яких особам вручено повідомлення про підозру	Кримінальні правопорушення, направлені до суду з обвинувальним актом
2017	27	24
2018	48	28
2019	31	14
2020	49	46
2021	64	58
2022	53	43
2023	55	47
2024	49	46

Таким чином, кримінально каране явище жорстокого поводження з тваринами має хвилеподібний вигляд. Так, до 2020 року включно кількість зареєстрованих кримінальних правопорушень мала тенденцію до зростання, а

вже з 2021 року можемо спостерігати різке зниження зареєстрованих кримінальних правопорушень. Вважаємо, що першочерговим фактором зниження цього показника стала латентність кримінальних правопорушень через повномасштабне військове вторгнення Російської Федерації. На нашу думку, таке помітне зниження кількості зареєстрованих кримінальних правопорушень, передбачених статтею 299 КК України, пов'язане з тим, що з початку повномасштабного вторгнення понад 7 мільйонів українців залишили свої домівки[65], нерідко кидаючи своїх улюбленців напризволяще, 20,0 % території України було окуповано [307] (станом на червень 2022 року), сотні тисяч тварин (як домашні, так і безпритульні) залишились на непідконтрольній Україні території. Отже, факти жорстокого поводження з тваринами просто не можливо було фіксувати. Значна кількість тварин (у тому числі й домашніх) з Київщини, Чернігівщини, Миколаївщини, Сумщини, Херсонщини, Харківщини та Запорізької області залишились сам на сам із окупантом [94, с. 122]. Також констатуємо, що у 2023-2024 роках кількість правопорушень, передбачених статтею 299 КК України, починає зростати. На нашу думку, ця цифра констатує, що дієвість законодавства у галузі захисту тварин від жорстокого поводження стає більш ефективнішою. Однією із причин вказаного є зростання уваги громадськості до вказаних кримінальних правопорушень, як з боку зоозахисних організацій, так і з боку пересічних громадян. Так, зоозахисники намагаються тримати у фокусі своєї уваги кримінальні провадження у вигляді жорстокого поводження з тваринами, особливо якщо такі випадки набули резонансного характеру. Таке піклування здійснюється з метою унеможливлення кривднику уникнути покарання [94, с. 121]. Так, наприклад, завдяки зоозахисникам на Дніпропетровщині чоловік отримав 3 (три) роки ув'язнення за убивство ножем-мачете собаки [331]

Необхідно зазначити, що 1 липня 2020 року до Кримінального кодексу України було введено термін «кримінальне правопорушення», який, у свою чергу, передбачив такі його види, як злочини та проступки. Варто звернути

увагу, що запровадження кримінального проступку в національне законодавство було обумовлено прагненням України наблизитися до міжнародних стандартів у цій сфері [104, с. 131]. У зв'язку з цим відбулися і відповідні зміни у статистичному обліку кримінально караних діянь. Так, кількість учинених злочинів та проступків, передбачених статтею 299 КК України, за 2020-2024 рр. наведено у рис. 1 [162,163,164,165,166]:

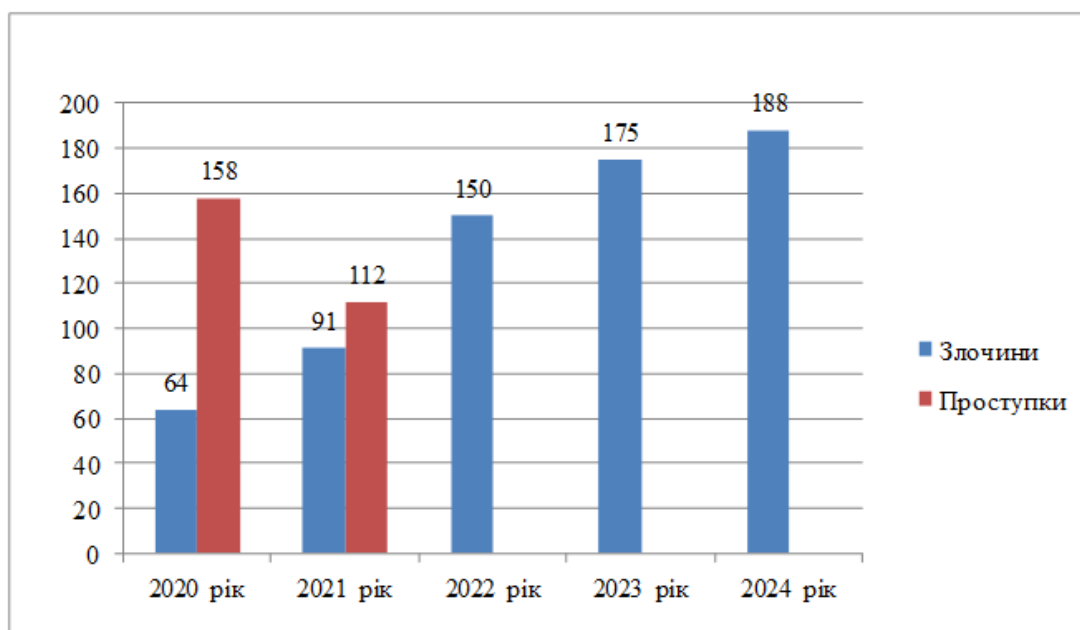

Рис. 1. Відомості про обліковані злочини та проступки, передбачені статтею 229 КК України, за 2020 - 2024 роки

У цьому випадку наглядно можемо побачити, що показник злочинів має стійку тенденцію до зростання. Уявляється, що це пов'язано з низкою факторів. Так, розповсюдження у 2020 році пандемії COVID-19 вплинуло на всі сфери життя. Наприклад, у Великій Британії рівень жорстокого поводження з тваринами на початку пандемії COVID-19 зріс на 19,0 % [1].

Під час пандемії суспільство зіткнулось із новими викликами, до яких воно не було готовим. Карантинні заходи нанесли удару по економіці держави, що викликало хвилю скорочень та звільнень, переведення навчання та праці в дистанційний режим. Локдаун вплинув і на соціальне благополуччя населення. Важкі соціальні обмеження у вигляді самоізоляції, безробіття та бідності, негативний вплив на нервову систему – все це

зумовило жорстокість людей один до одного (люди стали злішими та дратівливішими), підвищився рівень агресії, унаслідок чого збільшилася кількість як випадків домашнього насильства, так і насильства над тваринами [94, с.120]. Зв'язок насильства над тваринами та домашнього насильства є очевидним та безспірним. У родинах, в яких застосовується фізична сила стосовно домашніх тварин, так само застосовується насильство (в більшості випадків) й до членів родини. Таким чином, люди виявляють агресію до фізично слабшої істоти, яка не здатна чинити опір, а тому це може бути як тварина, так і людина [312, с.918]. Під час пандемії в Україні у 2021 році поліцейські отримали на 54% більше заяв і повідомлень про факти домашнього насильства [241, с.25] ніж у попередні 2019 та 2020 роки. За офіційними даними, у 2020 році за статтею 126¹ КК України було обліковано понад 2 700 кримінальних правопорушень, у 2021 році – 2431 (на противагу такому стану у 2019 році за цією статтею було обліковано 1 500 кримінальних правопорушень) [161,162,163,164,165,166].

Дослідження рівня розглядуваного виду злочинів буде не повним без аналізу даних щодо кількості осіб, притягнутих за жорстоке поводження з тваринами до кримінальної відповідальності. Варто зазначити, що проаналізувавши звітність судової статистики, а саме форму 7 «Звіт про склад засуджених», можемо констатувати, що кількість осіб, засуджених за жорстоке поводження з тваринами, має тенденцію до зростання, окрім 2022 року, що, як ми вже зазначали, пов'язано із повномасштабним вторгненням РФ на територію України (таблиця 2) [184,185.186,187,188,189,190,191].

Таблиця 2

Кількість засуджених осіб за статтею 299 КК України[175-181]*

Рік	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Кіль-сть засуджених осіб	9	15	26	34	36	28	52	25

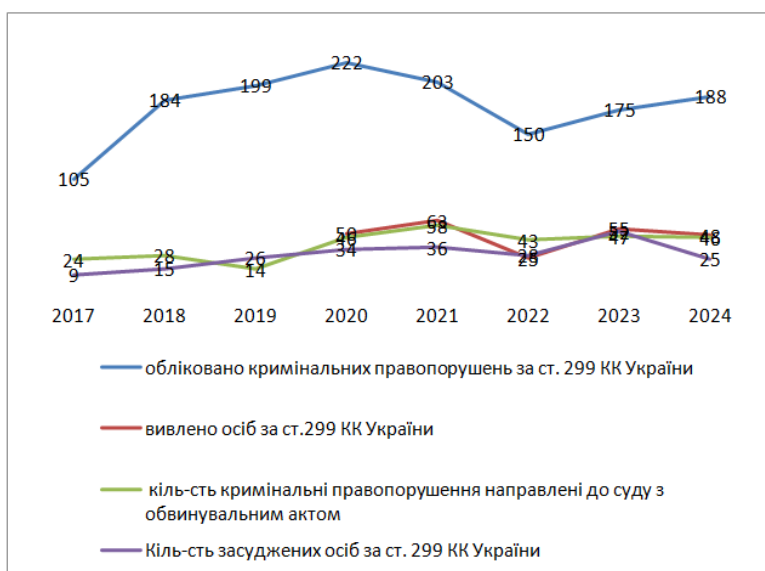
Проаналізуємо наведені статистичні дані. По-перше, кількість осіб, притягнутих за жорстоке поводження з тваринами, на наш погляд, об'єктивно є вкрай низькою. Це пов'язано з тим, що в указаному злочинному кримінально караному правопорушенні відсутня особа потерпілого, тому саме цьому виду злочинності притаманна висока природна латентність. З іншого боку у більшості випадків жорстоке поводження з тваринами вчиняється в сукупності з іншими, більш тяжкими злочинами, і відповідно кримінальне провадження реєструється за статтею, де санкція суворіша [94, с.120]. На цьому свого часу наголошувала О.О. Шуміло [355, с.48]. Саме з цієї причини існує прірва між кількістю зареєстрованих кримінальних правопорушень та кількістю осіб, притягнутих за жорстоке поводження з тваринами [94, с.120].

Також не останню роль у цьому відіграє ставлення більшості громадян до жорстокого поводження з тваринами. В першу чергу, на статистичний облік впливає те, що з різних підстав свідки жорстокого поводження з тваринами не звертаються до правоохоронних органів. По-перше, це може відбуватись через недовіру до виконавчої гілки влади, по-друге, дехто інколи легковажно ставиться до оточуючих подій (не зовсім розуміє суспільну небезпечність діяння), наслідком чого є не правильна кваліфікація діяння. Також важливим чинником є діяльність правоохоронних органів, які досить іронічно відносяться до цієї категорії справ. Як показує практика, викликати поліцію іноді неможливо, оскільки на жорстоке поводження з твариною/ами ніхто не реагує, заяви не хочуть приймати, а тим паче реєструвати, керуючись суб'єктивними переконаннями, вважають, що описна ситуація не є суспільно-небезпечним діянням. Але навіть якщо і реагують, то реакція поліції закінчується виїздом на виклик, кримінальне провадження у більшості випадків не відкривається, а якщо і відкривається, то справу або не розслідують (навіть якщо є докази), або просто закривають за відсутністю складу кримінального правопорушення [94, с.121]. Зоозахисники навіть ініціювали петицію про притягнення до відповідальності поліцейських, які

не реагують на заяви про жорстоке поводження з тваринами, але на жаль вона не набрала необхідної кількості голосів [154].

Більше того, не поодинокими є випадки, коли саме представники поліції демонструють жорстокість до тварин. Наприклад, у м. Кам'янське 8 лютого 2023 року представник закону серед білого дня з табельної зброї стріляє по собаці в громадському місці, у натовпі людей, серед яких були й діти [335]. Ідентичний випадок трапився у 2018 році й в м. Одеса [321]. Стає очевидним, що всі ці обставини та події дискредитують правоохоронні органи та владу в цілому, формують в суспільстві недовіру та негативне ставлення до влади. Наголосимо на тому, що високий рівень довіри до правоохоронних органів є індикатором стабільності суспільства, рівнем його розвитку та правопорядку.

Для наочного порівняння описаних вище показників звернемося до діаграми 2, відомості про рівень облікованих кримінальних правопорушень, виявлених осіб [167-174], рівень засуджених осіб за статтею 299 КК України, а також кількість кримінальних проваджень переданих до суду за 2017-2024 рр.

Діаграма 1. Відомості про рівень облікованих кримінальних правопорушень, виявлених осіб, рівень засуджених осіб за статтею 299 КК України, а також кількість кримінальних проваджень переданих до суду за 2017-2024

рр.

Велике значення при дослідженні певного виду злочинності має аналіз її динаміки, оскільки саме вона відображає зміни показників у часі. На основі статистичної звітності Офісу Генерального прокурора маємо такі показники динаміки кримінальних правопорушень за статтею 299 КК України: 2017 році – (7,1%), у 2018 році – (75,0%), у 2019 році – (8,2%), у 2020 році – (11,6 %), у 2021 році – (-8,5%), у 2022 році – (-26,0%) , у 2023 році – (16,0%), у 2024 році – (17,8 %). Отже, динаміка жорстокого поводження з тваринами характеризується хвилеподібним коливанням. Варто зазначити, що на динамку злочинності пливає низка показників. Наприклад, у 2020 році внаслідок пандемії COVID-19, спостерігалось значне зростання жорстокого поводження з тваринами, тоді як у 2022 році статистичні показники цього виду злочинності різко знизилися у зв'язку із підвищенням рівня латентності через зовнішню військову агресію Російської Федерації [94, с.119].

Для повноти дослідження розглянемо ще такий показник жорстокого поводження з тваринами, як коефіцієнти злочинності. Коефіцієнти злочинності – це відносні статистичні показники, що застосовуються з метою коректного аналізу стану та динаміки злочинності в різних регіонах або країнах шляхом співставлення відомостей про злочинність із даними про населення. Серед коефіцієнтів злочинності виділяють коефіцієнт злочинної інтенсивності та коефіцієнт злочинної активності [342, с.361-367]. Слід зауважити, що у першому випадку ми зможемо побачити інтенсивність (кількість) злочинних проявів на певну кількість населення (таблиця 3), а у другому ступінь зараженості населення, тобто визначає кількість осіб, які досягли віку кримінальної відповідальності та здатні до вчинення кримінального правопорушення (таблиця 4).

Таблиця 3

Коефіцієнт злочинної інтенсивності жорстокого поводження з тваринами, на 100 тис. населення, за 2017-2024 роки в Україні

Роки	Чисельність населення за даними Держстату України	Кількість зареєстрованих кримінальних правопорушень	Коефіцієнт злочинної інтенсивності, кримінальних правопорушень на 100 тис. населення
2017	42 584 500	105	0,25
2018	42 386 400	184	0,43
2019	42 153 200	199	0,47
2020	41 902 400	222	0,52
2021	41 588 300	203	0,48
2022	41 130 400	150	0,36
2023	35 122 100	175	0,49
2024	дані відсутні	-	-

Тобто, за досліджуваний період на кожні 100 000 населення інтенсивність вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних з жорстоким поводженням з тваринами, становила від 0,24 до 0,52. Також хотілось би наголосити, що незважаючи на те, що численність населення зменшується, коефіцієнт злочинної інтенсивності зростає. Така ж тенденція простежується і при аналізі коефіцієнту злочинної активності за статтею 299 КК України (таблиця 4). Варто зазначити, що це доволі низькі показники. Наведені дані можуть свідчити про те, що незважаючи на удосконалення законодавства у сфері гуманного ставлення до тварин, суттєвих змін у розслідуванні жорстокого поводження з тваринами не відбулося.

Таблиця 4

Коефіцієнт злочинної активності жорстокого поводження з тваринами на 100 тис. населення, за 2017–2024 роки в Україні

Роки	Чисельність населення віком від 14 років (на 1 січня, тис. осіб) за даними Держстату України[183]	Кількість осіб, притягнутих за жорстоке поводження з тваринами	Коефіцієнт злочинної активності жорстокого поводження з тваринами, на 100 тис. населення
2017	29 011,8	9	0,03
2018	27 719,9	15	0,05
2019	28 468, 1	26	0,09
2020	28 199,6	34	0,12
2021	27 927, 7	36	0,12
2022	27 646, 7	28	0,10
2023	дані відсутні	52	-
2024	дані відсутні	25	-

Завершивши аналіз кількісних показників жорстокого поводження з тваринами, зосередимо увагу на якісних показниках, а саме – на структурі злочинності. Структура злочинності (або якогось виду (групи) злочинів) – це її «внутрішній устрій» і одна з головних ознак злочинності, як системи[343,с.156]. Більшість кримінологів традиційно визначають, що структура – це групування злочинів і осіб, які їх вчинили, за певними якісними ознаками для установлення найбільш характерних рис із метою подальшого виявлення і вивчення взаємозв'язків між структурними підрозділами[225, с.58]. Показником, який характеризує структурні елементи злочинності, є частка або питома вага, що розраховується у відсотках [148, с.140].

Залежно від мети дослідження науковці використовують різні види структур. Структура злочинності може бути побудована за соціально-

демографічними, кримінально-правовими, кримінологічними та іншими підставами [227, 225].

Соціально-демографічні ознаки структури злочинності стосуються насамперед особи злочинця. До них можна віднести: стать, вік, освіту, сімейний стан, рід занять, види населених пунктів, місце постійного проживання, ступінь зловживання алкогольними напоями, наркотичними речовинами тощо [315, с.130]. Більш детально проаналізуємо соціально-демографічні ознаки особи злочинця жорстокого поводження з тваринами у наступному параграфі.

Емпіричною базою для аналізу структури жорстокого поводження з тваринами стали 100 обвинувальних вироків за статтею 299 КК України, винесених судами у 2017 – 2024 роках.

Оскільки структура – це завжди співвідношення частини і цілого, почнемо дослідження структури жорстокого поводження з тваринами з аналізу співвідношення частини злочинності до загальної її кількості. Основним показником структури злочинності є питома вага окремих груп або видів злочинів стосовно їх загальної кількості. Питома вага – це відсоткове співвідношення частини злочинності до її загальної величини [315, с.219].

Так, питома вага жорстокого поводження з тваринами серед масиву всіх зареєстрованих злочинів, відповідно до статистичної інформації Офісу Генерального прокурора України, у середньому за 2017–2024 роки становила 0,04 % (2017 р. – (0,02%), 2018 р. – (0,03%), 2019 р. – (0,04%), 2020 р. – (0,06%), 2021 р. – (0,06%), 2022 р. – (0,05%), 2023р. – (0,03%), 2024 рік – (0,03 %). У ході проведеного аналізу можемо говорити про те, що питома вага жорсткого поводження з тваринами досить мала. Проте варто наголосити, що дійсна картина відрізняється від статистичних даних. По-перше, знову ж таки, в цьому кримінальному правопорушенні відсутня особа потерпілого, це в свою чергу свідчить про високу природну та штучну

латентність*. По-друге, не останню роль відіграє низький рівень усвідомлення громадянами суспільної небезпечності знущання тваринами, адже жорстоке поводження з тваринами може стати джерелом більш тяжких насильницьких кримінальних правопорушень.

Наступним важливим етапом аналізу структури жорстокого поводження є структурний розподіл за частинами статті 299 Кримінального кодексу України. В результаті узагальнення архівних кримінальних проваджень за 2017–2024 роки, ми отримали наступні дані: за частиною 1 статті 299 КК України судами було розглянуто 49,0 % справ, за частиною 2 статті 299 КК України – 18,0 % справ, за частиною 3 статті 299 КК України – 32,0 % справ, за частиною 4 статті 299 КК України – 1,0 %. Відповідно до КК України кваліфікуючими ознаками статті 299 є: за частиною 2 – це вчинення дій, передбачених частиною 1 в присутності малолітнього чи неповнолітнього, за частиною 3 – це дії, передбачені частиною 1 або 2 цієї статті, вчинені з особливою жорстокістю або щодо двох і більше тварин, або повторно, або групою осіб, або вчинені активним способом, або насильницькі дії щодо тварини, спрямовані на задоволення статевої пристрасті, за частиною 4 – це дії, передбачені частинами 1, 2 або 3 цієї статті, вчинені з метою створення зображень, творів, кіно-, відео-, аудіопродукції, або збут чи поширення зображень, творів, кіно-, відео-, аудіопродукції, що пропагують жорстоке поводження з тваринами. Щодо кваліфікації суспільно-небезпечного явища за частиною 2 статті 299 КК України питань не виникає, то за частиною 3 виникають певні труднощі, адже всі справи, які були нами вивчені, стосуються особливої жорстокості до тварин, проте в слідчій практиці трапляються випадки, пов'язанні з сексуальним насильством над тваринами. Типовим прикладом є випадок, що стався в травні 2023 року у селі Антоніні, що на Хмельниччині. Невідомий прив'язав корову до трактора, протягнув полем, а потім – згвалтував. Проте поліція кваліфікувала кримінальне провадження за частиною 1 статті 299.

*Питання латентності буде розглянуто нижче.

При чому, як повідомляють у соцмережах, поліція взагалі намагалася закрити кримінальне провадження у зв'язку з відсутністю складу злочину, оскільки після загоєння травм корова виявилася не скаліченою, а отже і дії правопорушника можна кваліфікувати лише як адміністративне правопорушення [334]. Разом з тим під дописом ГО «UAnimals» в соцмережі, односільчани пишуть, що фігурант неодноразово гвалтував та знущався над іншими тваринами у селі [334].

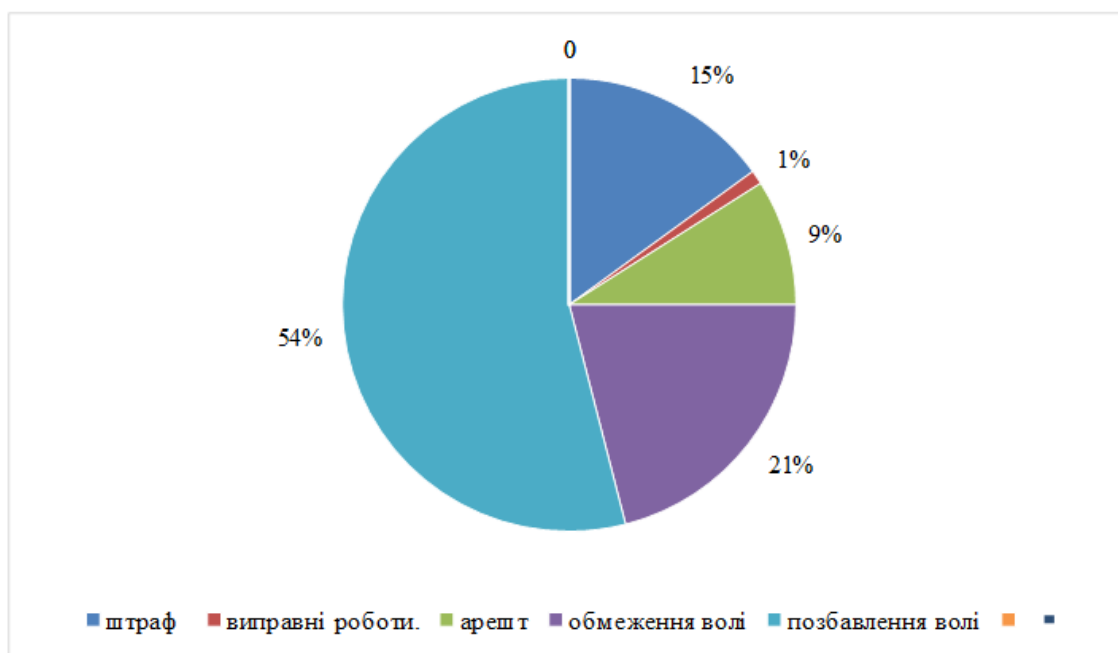
Ще один характерний випадок стався також на Хмельниччині в червні місяці 2023 року. У місцевому Telegram-каналі «[Хмельницький Secret](#)» поширили відео, на якому підліток гвалтує собаку. Зоозахисники ГО «Врятуй життя» подали за цим злочином заяву в поліцію. Правоохоронці розпочали кримінальне провадження за фактом жорстокого поводження з тваринами, спрямованого на задоволення статевої пристрасті, поєднане з відеофіксацією з метою розповсюдження контенту [255].

Стає очевидним, що в Україні насильницькі дії щодо тварин, спрямовані на задоволення статевої пристрасті, не поодинокі. Це підтверджується не лише судовою практикою, а й результатами проведеного нами всеукраїнського опитування (див. додаток Е). Так, нами було встановлено, що 2 109 респондентів, а це 5,12 % від загального числа опитаних, були свідками насильницьких дій, щодо тварини, спрямованих на задоволення статевої пристрасті. Проте правоохоронні органи, як правило легковажно, а й іноді навіть іронічно, ставляться до подібних актів жорстокого поводження з тваринами. Крім того, варто сфокусувати увагу на тому, що численними дослідженнями [32] було встановлено, що особи, які притягались за зоофілію, повідомляли про сексуальний потяг до дітей. Тому вкрай важливо звертати увагу на подібні випадки, оскільки вони можуть ставати підґрунтям для розповсюдження педофільії та інших сексуальних збочень.

Порівняємо статистичні дані щодо розподілу кримінальних правопорушень за частинами статті 299 КК України із результатами нашого емпіричного дослідження.

Так, вивчені нами кримінальні провадження за ступенем тяжкості розподілились наступним чином: кримінальні проступки – 19,0%, злочини – 81,0%. В свою чергу розподіл на злочини виглядає так: нетяжкі злочини – 46,0 %, тяжкі – 35,0 %. Отже, маємо констатувати, що більшість кримінальних проваджень цієї категорії справ правоохоронні органи відносять до нетяжких злочинів.

Щодо структурного розподілу кримінальних проваджень за видами покарань, тут можемо відмітити, що у більшості випадків суди призначають покарання у виді позбавлення волі. Див. діаграма 2.

Діаграма 2. Структурний розподіл за видами кримінальних покарань

Проте якщо судами і застосовувалось покарання у виді позбавлення волі, то у 90,0 % кримінальних проваджень покарання було призначене без реального його відбуття, тобто покарання з випробуванням. Держава в особі суду вважає можливим виправлення особи без реального відбуття покарання.

Підтвердження цьому можемо знайти у правовій позиції Верховного Суду колегії суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду при розгляді справи 235/689/20. Так, колегія суду зазначає, що звільнення від відбування покарання з випробуванням (стаття 75 КК України) може застосовуватися у випадках, коли у матеріалах кримінального провадження є дані, які є свідченням того, що зниження суспільної небезпеки вчиненого кримінального правопорушення та самого засудженого зумовлює можливість його виправлення без ізоляції від суспільства. Намагання ж засудженого працевлаштуватися та відшкодувати шкоду потерпілому є щирим каяттям, що було враховано судом під час призначення особі покарання як обставина, що його пом'якшує, та не вказує на можливість виправлення засудженого без ізоляції від суспільства [265].

Проте викликає занепокоєння, чи дійсно особа, яка жорстоко поводить з тваринами, здатна виправитись без ізоляції від суспільства. На практиці трапляються досить жорстокі випадки знущання над тваринами. Так, вироком Доманівського районного суду Миколаївської області, було визнано винними ОСОБА_3 та ОСОБА_4 у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого частиною 3 статті 299 КК України. Сьомого квітня 2018 року, о 12.30 год. ОСОБА_3 та ОСОБА_4 вирішили зарізати дворового собаку, щоб в подальшому вжити його в їжу. Для цього ОСОБА_3 накинув на шию вказаного собаки петлю з мотузки та потягнув його з двору. При цьому собака йти не хотів, опирався, тому ОСОБА_4, взявши молоток, наніс собаці декілька ударів по голові з наміром його приглушити. Після цього ОСОБА_3 разом із ОСОБА_4, нехтуючи загальноприйнятими нормами поведінки, принципами моралі й благопристойності, в порушення статей 4, 18 Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження», підвісив собаку за задню праву лапу, прив'язавши до дерев'яної рейки з наміром зняти шкіру та розчленувати. З цією метою ОСОБА_3 виніс з будинку кухонний ніж та дав ОСОБА_4, який з використанням жорстоких методів, свідомо і достовірно знаючи про те, що вони заподіють фізичний біль і

страждання, ножем почав знімати з задньої правої лапи собаки шкіру, а ОСОБА_3 його тримав, так як собака був живий, виривався та скавчав. У цей час до території домоволодіння ОСОБА_3 забігла ОСОБА_7, яка побачивши вказане, почала кричати, зняла собаку з рейки та занесла до території свого домоволодіння. Своїми злочинними діями ОСОБА_4 та ОСОБА_3 заподіяли собаці ушкодження, несумісні із життям, що призвело до особливо болісної смерті собаки. ОСОБА_3 та ОСОБА_4 визнано винними у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого частиною 3 [статті 299 КК України](#) та призначено їм покарання у виді позбавлення волі строком на 5 років. На підставі статті 75 КК України звільнено ОСОБА_3 та ОСОБА_4 від відбування призначеного покарання з випробуванням, встановивши засудженим іспитовий строк 3 (три) роки [113]. У зазначеному випадку можемо спостерігати особливу жорстокість по відношенню до тварини, холонокровність та байдужість до болю живого створіння. Відомо, що жорстокість до тварин перероджується на жорстоке відношення до живого в цілому, породжує (продукує) відчуття безкарності та вседозволеності за завдання болю, мучень чи навіть за позбавлення життя живої істоти, обумовлює прояви жорстокості та вчинення насильницьких злочинів відносно людей, нівелює цінність життя.

Про явну усвідомлюваність своїх дій правопорушникам свідчать результати нашого емпіричного дослідження. У 96,0 % випадків кримінальне правопорушення вчинялося із прямим умислом і лише 4,0 % – із непрямым. Тобто, переважна більшість засуджених за жорстоке поводження з тваринами усвідомлювали суспільно небезпечний характер свого діяння, передбачали і бажали або свідомо припускали настання його суспільно небезпечних наслідків.

Також варто зазначити, що при узагальненні архівних обвинувальних вироків інформацію щодо пред'явлення цивільного позову нами було виявлено лише в 1,0 % випадків. Це говорить лише про зневіру громадян у дієвість інституту відшкодування моральної шкоди.

Водночас наукова спільнота неодноразово звертала увагу на те, що натеper не існує єдиної методики, орієнтира, критерію визначення розміру моральної шкоди. Суди самостійно приймають рішення про розмір компенсації, враховуючи, що поняття моральної шкоди є оціночним і на практиці це може призвести до того, що суди при оцінці моральної шкоди керуються особистісним фактором.

Так, під час розгляду справи про особливо жорстоке вбивство собаки, потерпіла ОСОБА_5 заявила цивільний позов, обґрунтовуючи вимоги тим, що це був домашній улюбленець, що для доньки ОСОБА_5 це великий стрес, дитина плаче за твариною. Сума позову становила 10 000 грн. Суд частково задовольняв позовні вимоги. Так, розмір компенсації в розмірі 10 000 грн., суд вважає завищеними та не доведеними. При визначенні розміру моральної шкоди суд враховує глибину душевних та фізичних страждань з приводу загибелі собаки. Встановлено, що собака не мала породи, перебувала у власності родини потерпілої протягом нетривалого періоду, тому справедливою та достатньою компенсацією, на думку суду є відшкодування моральної шкоди у розмірі 3000 гривень [117]. Виникає запитання, чи був би розмір компенсації іншим, якщо тварина була б відповідної породи, або мешкала більш тривалий час.

Крім того, хотілося би звернути увагу, що суди у своїй діяльності досить не послідовні. У судовій практиці трапляються випадки, коли за аналогічні кримінальні правопорушення суди призначають різні міри покарання і за часту вони не співрозмірні, або навпаки: при розгляді справ із різним ступенем суспільної небезпеки призначають однакові випробувальні строки.

Так, вироком П'ятихатського районного суду м. Дніпра, ОСОБА_4 визнано винним у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого частиною 1 статті 299 КК України, а саме 04 червня 2021 року о 07:30 год. ОСОБА_4, маючи умисел на жорстоке поводження з твариною, що відносяться до хребетних, зайшов до двору прив'язав собаку до дерев'яної

лавки, далі підійшовши до собаки, встромивши ствол їй в ротову порожнину здійснив постріл, від чого з голови собаки хлинула кров та вона померла. ОСОБА_4 визнано винним у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого частиною 1 статті 299 КК України та призначено йому узгоджене угодою про визнання винуватості покарання у виді 1 (одного) року обмеження волі. На підставі статті 75 КК України ОСОБА_4 звільнено від відбування призначеного йому покарання з іспитовим строком на 1 (один) рік [119].

Аналогічний випадок маємо у вироку Прилуцького міськрайонного суду Чернігівської області. ОСОБА_4 визнано винним у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого частиною 1 статті 299 КК України, а саме 14 квітня 2022 року, ОСОБА_4 о 13 год. 00 хв., перебуваючи на території власного городу, підійшовши на достатню відстань до собаки та використовуючи як знаряддя злочину гладкоствольну мисливську рушницю, здійснив один постріл в область тулуба собаки, чим відповідно до протоколу розтину трупа тварини від 18 квітня 2022 року, спричинив отримання вогнепального поранення, внаслідок якого собака загинула. ОСОБА_4 визнано винним у пред'явленому обвинуваченні за частиною 1 статті 299 КК України і призначено йому покарання із застосуванням статті 69 КК України у виді штрафу в розмірі 80 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, тобто в сумі 1360 (одна тисяча триста шістдесят грн.) [120]. Призначене покарання, а саме штраф, взагалі не передбачене санкцією статті 299 КК України. Суд дійшов висновку про можливість заміни основного покарання більш м'яким.

Досліджуючи ознаки кримінально-правової структури жорстокого поводження з тваринами, необхідно акцентувати, що непоодинокі випадки, коли злочинець не тільки жорстоко поводить з тваринами, а й вчиняє інші, більш тяжкі, кримінальні правопорушення. Зокрема, жорстоке поводження з тваринами вчиняється разом із порушенням недоторканості житла (стаття 162 КК України) 7,0 %, крадіжкою (стаття 185 КК України) 5,0 %,

хуліганством (стаття 296 КК України) 5,0%, незаконним поводженням зі зброєю (стаття 263 КК України) 9,0%, незаконне виробництвом, виготовленням, зберіганням, перевезенням чи пересиланням наркотичних засобів, психотропних речовин або її аналогів без мети збути (стаття 309 КК України) 4,0%, умисним вбивством (стаття 115 КК України)) 1,0 %. Наведене свідчить про те, що не рідко тварина стає перепорою на злочинному шляху особи, яку потрібно усунути. З другого боку, це свідчить про стійку антисусіпільну спрямованість особи, яка для реалізації злочинного наміру не зупиниться не перед чим і живе створіння нічого не значить для такої особи.

Закінчуючи аналіз кримінально-правової структури жорстокого поводження з тваринами, відмітимо що у 93,0% випадків кримінальне правопорушення було вчинене одноособово, а у 7,0 % – вчинялося у співучасті.

Характеризуючи кримінологічні ознаки структури жорстокого поводження з тваринами, зазначимо, що в більшості випадків (72,0 %) предметом знущання був собака; у 23,0 % випадків знущались над котами; 4,0 % приходить на сільськогосподарських тварин; у 2,0 % кримінальних правопорушень об'єктом мучення ставали птахи. Водночас у 79,0 % випадків це були домашні тварини, у 17,0 % – безпритульні, а 4,0 % – свійські тварини.

Найбільша частка собак як об'єктів жорстокого поводження з тваринами пояснюються тим, що, по-перше, собака – це перша тварина, яку приручила людина. Собака залишається і сьогодні популярним видом домашнього улюбленця. Також відомо, що собаку заводять, як охоронця приватного домоволодіння. Враховуючи те, що 74,0 % випадків жорстокого знущання над тваринами відбувалось у сільській місцевості, 26,0% приходилося на місто, наведені дані вважаємо цілком логічними. Наші міркування також підтверджуються показниками, які стосуються топографії жорстокого поводження з тваринами. Так у 63,0 % випадків кримінальне правопорушення відбувалось на підвір'ї приватного домоволодіння, рідше

це траплялося на вулицях 23,0%. У 14,0 % знущання над тваринами відбувалося у квартирах, 2,0 % – на водоймах.

По-друге, не рідко собаки ставали об'єктом жорстокого поводження через їх реакцію на подразнюючі запахи. Як відомо, запахи та нюх відіграють величезну роль в житті собак. Їх поведінка від народження і до самої смерті повсякчасно пов'язана зі сприйняттям запахів, які несуть життєво важливу інформацію з навколишнього світу, збуджують інстинкти, умовні рефлексі, визначають позитивне або негативне ставлення до нових факторів середовища [96, с.264]. Собаки можуть негативно (і навіть агресивно) реагувати на запах алкоголю. Результати нашого дослідження свідчать, що 47,0 % актів жорстокого поводження з тваринами були вчинені в стані алкогольного сп'яніння, і в усіх випадках об'єктом жорстокого поводження з тваринами був собака. Собака агресивно реагував чи то на господаря, чи то на незнайому людину, кидався або гучно гавкав, тим самим викликаючи агресію правопорушника у свій бік.

Вважаємо за доцільне зазначати, що за результатами нашого емпіричного дослідження було з'ясовано, що у 86,0 % знущання над тваринами було вчинено володільцями тварини, а у 14,0 % – з боку випадкової людини. Внаслідок жорстокого поводження з тваринами в 92,0 % випадків наставала смерть тварини, у 8,0 % випадків тварини зазнавали каліцтва.

Вагомим кримінологічним елементом структури жорстокого поводження з тваринами є спосіб вчинення кримінального правопорушення. Так, у більшості випадків тваринам завдавали удари різними предметами (сокира, ніж, вила, палиця, молоток) або наносили удари рукою 68,0%. Застосування вогнепальної зброї було зафіксовано у 14,0%, удушення або утоплення фігурували у 8,0% кримінальних проваджень, викидання з вікна – у 5,0% випадків, прив'язування до машини – у 3,0%, залишення без їжі та води – у 2,0% випадків.

Як правило, акти жорстокого поводження з тваринами мають імпульсивний характер. Коли говоримо про імпульсивність, ми маємо на увазі, що поведінка злочинця раптова, непродумана, не вмотивована, стадія готування до злочину відсутня. Тобто удари або порізи тварині наносились предметом, який виявлявся раптово під рукою. В свою чергу можна виділити імпульсивність, яка обумовлюється станом алкогольного або наркотичного сп'яніння, або імпульсивність, обумовлену афективним станом (емоційним напруженням, емоційним збудженням, фрустрацією тощо).

Так, наприклад, вироком Яворівського районного суду Львівської області ОСОБА_1 було визнано винним у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого частиною 1 статті 299 КК України. Шостого січня 2021 року приблизно о 16 год. 45 хв., перебуваючи на території господарства своєї матері ОСОБА_2, яке знаходиться за АДРЕСА_1, підійшов до собаки сусіда ОСОБА_3 який також перебував на вищевказаному господарстві, маючи умисел на жорстоке поводження з твариною, наслідком чого була б її загибель, грубо порушуючи суспільні відносини, що забезпечують загально прийняті правила поведінки з тваринами, прив'язав собаку металевим ланцюгом за ошийник до фаркопу власного автомобіля марки «Opel Zafira», протягнувши прив'язану собаку по дорозі на відстань приблизно 1,5 км. В наслідок цього собака зазнав істотного болю та страждання, що виразилось у спричиненні йому тілесних ушкоджень у вигляді множинних уражень шкіри на всіх кінцівках, товчені рани із кровотечею, блідість слизових оболонок, що призвели до загибелі тварини. Свої дії винний пояснив, наступним чином: він приїхав додому до своєї матері та побачив, що вона плаче, бо сусідський собака подавив їй курей. Відтак пішов розбиратись до сусіда, однак той спав п'яний, він розлютився та вирішив покарати собаку[122].

Важливо окремо зупинитись на питанні латентної злочинності. Латентна злочинність властива всім видам злочинних проявів, відтак

злочинність у вигляді жорстокого поводження з тваринами не є виключенням.

Існування значної кількості кримінальних правопорушень, невідомих правоохоронним органам і не відображених у статистичному обліку, є давньою, складною і гострою проблемою не тільки для України. При позначенні цього явища в численних дослідженнях застосовуються такі вирази, як: «темний бік злочинності» («darksideofcrime»), злочини про які не повідомлено поліції («not-reportedcrimes»), «темне число», «темна цифра» [264, с.6], «тіньова» злочинність [133, с.214-222], «чорна цифра». Проте найчастіше використовують термін – латентна злочинність [264, с.6].

Латентна злочинність (від. лат. Latens(latentis) прихований, невидимий) – частина злочинності, яка з різних причин не знаходить відображення у державному обліку вчинених злочинів і осіб, які їх вчинили[359].

Наявність певної кількості злочинів, які з тих або інших причин не були зареєстровані, унеможливають коректне вивчення злочинності. Так, наприклад, якщо кримінолог вивчає лише злочинців, засуджених судом, його завжди можна звинуватити, що він вивчає зовсім не справжніх злочинців, а всього лише незначну частку нетипових і невмілих невдах, що заплуталися в труднощах юридичної техніки [277, с.16].

Латентна злочинність породжує істотні негативні наслідки для успішної діяльності правоохоронних органів і врешті для всього суспільства оскільки будучи не врахованою, залишається поза увагою відповідних суб'єктів протидії злочинності породжує нові злочини формує у громадян невіру в здатність органів державної влади забезпечити їх безпеку створити необхідні умови для захисту їх прав і свобод завдана злочинами матеріальна та моральна шкода не відшкодовується, а суспільство не має уявлення про реальний стан злочинності і про те які збитки вона причиняє [109].

У вітчизняній кримінологічній літературі в структурі латентної злочинності виокремлюються такі її види, як природна, штучна та

межова (погранична, граничних ситуацій). Природна латентність засновується на природному прагненні майже кожного злочинця приховати своє діяння та уникнути відповідальності. Іноді до природно латентних включають кримінальні правопорушення, що завдали шкоди конкретній особі, про які потерпілі не повідомили правоохоронним органам [323, с.120-121].

Штучна латентність є результатом діяльності правоохоронних органів. Цей вид латентної злочинності охоплює всі випадки приховування кримінальних правопорушень представниками держави [323, с.120-121].

Межовою латентністю називають сукупність таких злочинів, вчинення яких не відоме потерпілому, або ж факт їхнього вчинення не сприймається чи не усвідомлюється потерпілим, як злочин [179, с.199].

Деякі вчені пропонують розрізняти всі латентні процеси за ступенем латентності. Так, Рущенко І.П. пропонує відносити до процесів 1-го рівня латентності (найвища прихованість подій) можна віднести розповсюдження наркотиків, проституцію, корупцію й усі так звані «злочини без жертв» [308, с.199].

Предметом нашого дослідження є жорстоке поводження з тваринами і, як ми згадували вище, зазначеному виду суспільно-небезпечних діянь притаманна висока природна та штучна латентність. Якщо говорити про природну латентність, то причиною цьому як раз є відсутність потерпілої особи. Тим паче вітчизняним законодавством не передбачено взагалі статус тварини, яка постраждала від жорстокого поводження.

Якщо звернутись до цивільного законодавства, а саме стаття 180 ЦК України, то тварини виступають особливим об'єктом цивільних прав. На них поширюється правовий режим речі, крім випадків, встановлених законом [346]. Вважаємо, що зазначене визначення суперечить моральним засадам суспільства, а також європейському законодавству в сфері поводження з тваринами. Більш того, хоч формально тварина і відповідає ознакам речі, проте тварина все ж не є річчю в юридичному сенсі цього слова, оскільки має

ознаки, яким річ не може відповідати, у тому числі це одухотвореність (наявність духу або життя) [339, с.127-129]. Іншим важливим аспектом, на який звертаємо увагу, є те, що домашнім тваринам дають ім'я (прізвисько) для комунікації, речам зазвичай імен не дають.

На те, що тваринам необхідно надати спеціальний юридичний статус вже звернули увагу деякі Європейські Держави. Так, наприклад, стаття 285a Цивільного кодексу Австрії, яка почала діяти в 1988 році, передбачає, що «тварини не є об'єктами, вони захищені спеціальними законами»[14]. У цивільному кодексі Німеччині закріплено, що тварини – це не речі. Вони охороняються спеціальними законами [36]. Відповідні зміни торкнулися і Швейцарії, на підставі проведеного в 1994 році референдуму було «змінено статус тварин з «речі» на «істоти, що відчують» [198, с.140].

Південна Корея також стоїть на шляху гуманізації стосовно тварин. Корейські юристи зазначають, що в Кореї тварин одночасно люблять і ненавидять: кожен четвертий кореець живе з тваринами-компаньйонами, тоді, як понад два мільйони собак щороку забиваються заради собачого м'яса, а тварини вважаються об'єктами відповідно до чинного законодавства[9]. Тому, законодавці Південної Кореї пропонують внести правки в чинне законодавство, згідно з якими тварини більше не будуть розглядатись як об'єкти прав, а набудуть спеціального юридичного статусу, як особи, які потребують захисту [51].

О.О. Шуміло зазначає, що тварини виступають предметом злочину [355, с.48]. Таку ж позицію зустрічаємо і у практичному коментарі. Так, предметом злочину статті 299 КК України виступають тварини, що належать до будь-яких хребетних, а також матеріали із закликами до жорстокого поводження із тваринами або їх нацьковування одна на одну чи на інших тварин [258, с.952-953]. Проте така позиція, на нашу думку, не досить влучна, оскільки постає питання знаряддя, яким завдають каліцтва або смерть тварині, чим будуть виступати. Взагалі думка про те, що тварини можуть бути або об'єктом або предметом, вважаємо наслідком обмеженого

розуміння про їх реальні пізнавальні та чуттєві здібності. Оскільки тварини – це живі створіння, які мають інтелект, відчувають біль, страждання, вміють сумувати, потребують догляду як медичного так, і природного, який полягає в наданні їжі та води. З огляду на зазначене – тварини це не просто річ або предмет, це жива істота, яка має право на гідне життя та повагу до своїх прав.

Аналогічну позицію висуває американський філософ Пітер Сінгер. Він зазначає, що інтереси людей і тварин повинні враховуватися однаково з моральної точки зору, тому що обидва мають здатність страждати, зазнавати болю і відчувати задоволення [50].

Дотримуємося думки, що наділення тварин особливим статусом та правами може слугувати підставою запобігання жорстокості до тварин. Аргумент щодо того, що суб'єкт права є носієм і прав і обов'язків вважаємо не доречним. Наприклад, немовля, будучи в утробі матері, вже має права та не має обов'язків, тоді чому тварини не можуть мати права на життя, права на забезпечення належних умов, права на гідне ставлення, яке забороняє жорстокість у будь-яких проявах, права на турботу?

Також наявність високої латентності жорстокого поводження з тваринами обумовлюється низьким рівнем правосвідомості громадян, що полягає у пасивній поведінці свідків, які стали очевидцями жорстокого поводження з тваринами. Так, в ході проведеного нами анонімного опитування громадян (див. додаток Е), із 40 125 опитуваних, свідками жорстокості до тварин були 35 453 респондента (86,2%). До правоохоронних органів повідомляли 7,2 % опитуваних, досить низький відсоток. Не повідомляли 29,7 % громадян, 63,0% утримались від відповіді.

Ще однією причиною високої латентності є приватний характер досліджуваного виду кримінальних правопорушень, який має зв'язок, зокрема, із домашнім насильством. Причини формування такої картини пов'язано ми з тим, що домашнє насильство має вікове історичне коріння, в радянські часи така злочинність по ідеологічними мотивам замовчувалася, крім того, ментальність значної частини українського суспільства, була

такою, коли прояви домашньої злочинності не могли бути надбанням публічності[326]. Тим паче низка досліджень констатує, що 76,0% людей, які жорстоко поводяться з тваринами, так само поводяться і з членами своєї родини[348]. Також інше дослідження (F. Ascione, Battered Women's Reports of Their Partners' and Their Children's Cruelty to Animals, *Journal of Emotional Abuse*, 1998), встановило, що в сім'ях жінок, котрі постраждали від домашнього насильства, в одинадцять разів частіше тварини ставали жертвами насильницьких дій, ніж у звичайних сім'ях [82]. Можемо стверджувати, що наведені дані, свідчать про важливість вивчення такого небезпечного кримінально караного явища, як жорстоке поводження з тваринами.

Проаналізувавши кількісно-якісні показники злочинності у вигляді жорстокого поводження з тваринами, можна дійти висновку що зазначене кримінально каране явище є набагато глибшим ніж здається на перший погляд та корелює з іншими насильницькими проявами. Можемо стверджувати, що кримінальні правопорушення, передбачені статтею 299 КК України, – це гостра проблема сьогодення, яка може бути підґрунтям для більш вагомих девіантних відхилень. Тому, вищезазначене створює основу для подальшого вивчення внутрішньої сторони нашого дослідження, а саме характеристики осіб, що жорстоко поводяться з тваринами.

1.2 Кримінологічна характеристика осіб, що жорстоко поводяться з тваринами

Логічним продовженням кримінологічної характеристики злочинності у вигляді жорстокого поводження з тваринами є ґрунтовне вивчення особи, що жорстоко поводиться з тваринами.

Жорстоке поводження з тваринами є не лише моральною проблемою суспільства, але й кричущим кримінальним правопорушенням, яке обумовлює ґрунтовні соціальні та психологічні проблеми. Дослідження

окремих аспектів особи, яка жорстоко поводить з тваринами, є одним із головних завдань нашого дослідження, оскільки саме розуміння характеристик та мотивації зазначених осіб дозволить ефективніше запобігати кримінальним правопорушенням передбаченим статтею 299 КК України [92, с.191].

Відомо, що людина, її сутність та місце в цьому світі викликає зацікавленість з часів глибокої давнини. Багато вчених задавались питаннями, хто є людина, чи може людина пізнати світ, чи може керувати подіями у світі? Проблема пізнання людини є одвічною та завжди актуальною. Без перебільшення можна сказати, що людину, як об'єкт дослідження, вивчає безліч наук. Соціологія, психологія, медицина, антропологія, фізіологія, генетика, політологія, юридичні науки (зокрема й науки кримінально-правового циклу) та ін.

Питання про походження людини, її світогляд, роль у цьому світі проходить червоною ниткою через всю історію людства, від стародавнього світу до сьогодення. Результатом такого жвавого інтересу до вивчення людини стало накопичення великого масиву інформації. Кримінологія, як міждисциплінарна наука, використовує накопиченні знання для вивчення людини вже в статусі особи злочинця та пояснення, чому людина стає кримінальним правопорушником. Знову ж таки, питання, чому людина творить зло, завжди привертало увагу багатьох науковців. Починаючи з первісних форм самоусвідомлення людей – міфології, моралі, релігії, аж до витончених філософських концепцій сучасності – вся проблематика злочину постає, як проблема добра і зла на Землі [247, с.10].

У кримінологічній науці над питанням особи злочинця працювали багато вітчизняних науковців, зокрема: Батиргарєєва В. С., Голіна В.В., Головкін Б.М., Закалюк А.П., Джу́жа О.М., Даньшин І.М., Александров Ю. В., Зелинский А. Ф., Кальман А. Г., Дрьомін В. М. та інші. Проте, враховуючи всю важливість та вагомість напрацьованого матеріалу, поділяємо думку вчених, які зазначають, що розроблене ще за радянських

часів вчення про особу злочинця значною мірою застаріло та не відповідає сучасним науковим уявленням і міжнародним стандартам прав людини. Відтак, нівелюється і його прикладне значення[136, с.35]. А враховуючи специфічні умови воєнного стану, які не лише руйнують українську інфраструктуру та промисловість, а й трансформують мислення людини, позначаючись на найтонших основах свідомості, питання особи злочинця набуває особливого значення у сучасній кримінологічній доктрині[238, с.99].

Хотілось би відмітити праці вітчизняних науковців, які внесли вагомий вклад для розробки питання особи злочинця. Так привертає увагу робота А.Ф. Зелінського «Кримінальна психологія» (Київ, 1999) [192]. Автор розкриває внутрішню сторону особи кримінального правопорушника. Ґрунтовна монографія С.А. Шалгунової «Особа насильницького злочинця» (Дніпропетровськ, 2012) [351], яка розкриває історично правовий аспект насильницького злочинця та його трансформацію в різні періоди. Заслуговує на увагу монографія О.М. Костенка «Культура і закон – у протидії злу»(Київ, 2007), в якій автор наголошує, що при вивченні особи злочинця треба виходити із засад соціального натуралізму [216].

Українські кримінологи наголошують, що особа, яка вчиняє кримінальне правопорушення – це, перш за все, особистість людини, яка є носієм якихось рис і властивостей, стійка форма організації характеру та фізичної конституції людини, її суспільна роль, соціальна функція, сукупність інтелектуально-духовних якостей, її психічного та фізичного стану, поглядів, оцінок і дій, що призводять до порушень соціальних відносин, в яких виражається конкретна антисуспільна діяльність[212, с.77]. У свою чергу проф. О.М. Джужа наголошує, що особа кримінального правопорушника – «...це сукупність соціально важливих ознак, взаємозв'язків і відносин, які характеризують людину, винну в порушенні норм закону про кримінальну відповідальність» [224, с.103].

Видатний кримінолог проф. А.П. Закалюк розглядає особу злочинця як сукупність соціально-типових ознак, що сформувалися у процесі

неблагополучного соціального розвитку особи, відрізняються своєю суспільною неприйнятністю та суспільною небезпечністю обумовлюють криміногенну мотивацію та кримінальну активність особи, безпосередньо спричиняють вчинення злочину [179, с.239]. При цьому науковець зазначає, що не можна назвати злочинцем особу та характеризувати її як особу злочинця до того, як у встановленому законом порядку не буде визнано вчинення нею кримінального правопорушення [179, с.239]. Сукупність соціально-типових ознак, що відрізняють особу злочинця від інших типів особи, не з'являється відразу, після чи під час вчинення кримінального правопорушення, тим більше – після винесення судом обвинувального вироку [179, с.239]. Ці ознаки накопичуються поступово, тривалий час, коли кількісні показники негативних рис перетворюються у нові негативні якості, що набувають суспільної небезпечності, зумовлюють криміногенну мотивацію і у певний момент реалізуються у вчиненні кримінального правопорушення [179, с.239].

Крім того, можна відзначити і точку зору проф. С.В. Денисова, який зазначає, особа кримінального правопорушника – це «...сукупність суттєвих та усталених соціальних властивостей та ознак і соціально значущих біопсихічних особливостей індивіду, які об'єктивно реалізуючись у конкретному злочині, надають вчиненому діянню характер суспільної небезпеки, а винному – властивість суспільної небезпечності, у зв'язку з чим особа притягається до кримінальної відповідальності, передбаченої кримінальним законом» [144, с.157].

На думку проф. В.В. Голіни, особа злочинця – це сукупність природжених і соціально набутих рис, якостей, властивостей і пороків, що тією чи іншою мірою типово притаманні людям, які вчинили злочини й у яких ці властивості, якості, риси чи пороки виявилися [128, с.96].

За слушним визначенням проф. О.М. Храмцова, особа злочинця – це сукупність психологічних та моральних характеристик, які тією чи іншою мірою типово притаманні людям, що винні в злочинній діяльності певного

типу. Інші правопорушники не мають таких особливостей та характеристик і не можуть характеризуватися, як злочинні особистості. Вони є особами, що скоїли злочин [344, с. 69].

Змістовною є думка проф. В.С. Батиргарєєвої, яка вказала на те, що особа злочинця як різновид особи у загальному розумінні (людини), звісно, повинна мати всі загальні ознаки останньої. Однак кримінологічне вивчення особи злочинця має певну специфіку. Тому треба вказати, що врахування тих чи інших властивостей та якостей особи повинно залежати не лише від загальних характеристик, а й ураховувати особливості вчиненого злочину [84].

Цікавим є погляд проф. А.Ф. Зелінського, який зазначає, що особа злочинця – це сукупність соціально-демографічних, психологічних і моральних характеристик, в тій чи іншій мірі типово притаманних особам, винним у злочинній діяльності того чи іншого типу [192, с.19]. Характеризуючи злочинців, що вчинили злочини з необережності, можна говорити про наявність у них лише деяких антисоціальних поглядів, певного негативного ставлення до правил співжиття чи поведінки з технікою і відсутність у них умисного вибору протиправної поведінки [195, с.9]. Тому, на думку А. Ф. Зелінського, їх потрібно зараховувати до категорії «особи, що вчинили злочини» [192,195,131, с.90]. Отже, головним, на думку вченого, є врахування умисного характеру систематичної злочинної поведінки тієї чи іншої людини. Саме у цьому разі можна говорити про «особистість злочинця».

Заслуговує на увагу позиція В. Є. Загороднього, який вказує, що до ознак особи злочинця належать: сукупність суттєвих та усталених соціальних властивостей та ознак і соціально значущих біопсихічних особливостей індивіду, які, об'єктивно реалізуючись у конкретному злочині, надають вчиненому діянню характер суспільної небезпеки, а винному – властивість суспільної небезпечності, у зв'язку з чим особа притягається до кримінальної відповідальності, передбаченої кримінальним законом. Узагальнене поняття

особи злочинця є певною абстракцією, поки воно не наповнюється конкретним змістом, зокрема соціально-демографічною, психологічною та моральною характеристиками [178].

Також можна відзначити концепцію «соціопатичної особи», розроблену вітчизняним кримінологом проф. О. М. Костенком, в основі якої лежить соціопатія особи – неузгодженість волі й свідомості людини з природними законами соціального життя (законами соціальної природи) [217, с.12]. Проте, на нашу думку, цим поняттям охоплюється широке коло осіб. Зокрема суспільство налічує досить велику кількість людей, поведінка яких відхиляється від норми, але не є злочинною. Тому термін «соціопатична особа» в контексті особи злочинця, вживати не доречно.

Таким чином, в результаті розгляду точок зору українських вчених-кримінологів щодо поняття «особа злочинця (кримінального правопорушника)» ми дійшли висновку, що існує чимало варіацій визначення зазначеної наукової категорії. Проте єдиного підходу до визначення особи злочинця не має дотепер.

Враховуючи викладені міркування, вважаємо за доцільне викласти своє бачення визначення досліджуваної дефініції. Пропонуємо під поняттям особи злочинця/кримінального правопорушника розглядати соціального індивіда, який характеризується набором біологічних, психологічних, соціальних властивостей, які за несприятливих умов можуть стати каталізатором злочинної поведінки. Також вважаємо, що особа, яка жорстоко поводить з тваринами, – це в першу чергу людина, яка має деформоване уявлення про моральні принципи та низький рівень емпатії [92, с.91].

Аналізуючи особу, що жорстоко поводить з тваринами доцільно здійснювати через вивчення структури такої особи. Під структурою особи злочинця у літературі розуміється умовний поділ властивостей і відносин, що характеризують абстрактного порушника кримінального закону на групи, що виділяються залежно від різних кримінологічно важливих ознак [316, с.261-264].

У літературі підкреслюється, що структура особи злочинця повинна мати всі ознаки, властивості, якості та інші показники, які у своїй сукупності характеризують особу, яка нехтує законом, порушує заборони, притягується до кримінальної відповідальності та заслуговує покарання[144, с.157]. При цьому структура особи злочинця повинна відображати не лише різноманітність ознак, що її утворюють, і різновид характеру, але і різну їх роль в етіології злочинної поведінки [144, с.157].

Оминаючи аналіз наукового диспуту щодо набору складових ознак особи злочинця, зазначимо, що найбільш влучну, на нашу думку, систему ознак було запропоновано О.Г. Кальманом. Зокрема він виокремив:

1. Соціально-демографічні ознаки розкривають певний статус особи, визначений її належністю до певного класу (соціального прошарку) та до групи із соціально-демографічною характеристикою (стать, вік, освіта, сімейний стан, службове становище, національна та професійна приналежність, рівень матеріального достатку тощо);

2. Кримінально-правові ознаки характеризують спрямованість і характер учиненого злочину, наявність/відсутність судимості, учинення злочину в складі організованої групи або злочинної організації, роль у злочинній організації тощо;

3. Морально-психологічні ознаки відбивають систему ціннісних орієнтацій, моральні якості, соціальні позиції та інтереси, основні потреби, ставлення до норм моралі, рівень правосвідомості, звички; основні психічні та психофізіологічні особливості; соціальну поведінку, взаємини в колективі, сім'ї, навчальному закладі, найближчому оточенні, а також зв'язки з антисуспільним елементом і самооцінку [201].

Джерелами інформації у нашому дослідженні особи злочинця стали 100 обвинувальних вироків за жорстоке поводження з тваринами, винесених судами України протягом 2017 – 2024 років.

Розпочинаємо аналіз особи, що вчиняє кримінальне правопорушення за статтею 299 КК України, з першої групи ознак, а саме – **соціально-**

демографічних. З приводу цієї групи ознак дуже влучно висловився проф. В.В. Голіна: «Соціально-демографічні ознаки характеризують злочинця як людину конкретної епохи, яка має соціальний статус і посідає певне місце у суспільних відносинах» [128,85]. Варто зауважити, що самі по собі зазначені ознаки не є криміногенними і вони не характеризують особу, як особу злочинця. Для науковців ця інформація має важливе наукове значення, коли вона розглядається в сукупності та на рівні певного виду злочинності.

Стать. За результатами нашого емпіричного дослідження констатуємо, що абсолютну більшість злочинців займають чоловіки, а саме – 94,0 %, на жінок припадає 6,0 %. Наголосимо, що частка жіночої злочинності у структурі загальнокримінальної злочинності є у кілька разів меншим від чоловічої і в середньому становить 12,0% [328, с.16]. Зокрема, кримінологами зазначається, що кримінологічна активність чоловіків у цілому в шість разів перевищує активність жінок, пояснюючи це тим, що жінка обмежена у своїй діяльності колом сімейного життя, зайнята домашнім господарством, а тому вона набагато рідше, ніж чоловік, піддається враженням, що збуджують пристрасті; у чоловіка, порівняно з жінкою, набагато більше найрізноманітніших сильних відчуттів, під впливом яких виникає план кримінального правопорушення [310, с.192]. Також, на думку науковців, це обумовлено тим, що жінка завжди більш сензитивна, тобто вразливіша до сприйняття чужого болю та страждань [279]. Окрім того, жінці, на відміну від чоловіка, простіше висловити свої почуття, пожалітися та поділитися своїми переживаннями з іншою людиною. Чоловіки ж, навпаки, свої переживання тримають в собі та не діляться ними з іншими, це в свою чергу, призводить до депресій, емоційних зривів, які полягають у жорстокості не тільки по відношенню до близьких людей, а й до «братів наших менших [141, с.171-175]. Не варто забувати і про фізичний фактор, відомо, що чоловіки від природи наділені більшою фізичною силою, ніж жінки.

Вік. Вікова характеристика злочинців дає змогу дійти висновку про ступінь інтенсивності прояву криміногенної активності та особливості злочинної поведінки представників різних вікових груп [223]. Дуже влучно з цього приводу висловився Б.М. Головкін: «...із збільшенням віку в особистості прямо пропорційно збільшується життєвий досвід; змінюються потреби, інтереси, світогляд, ціннісні орієнтації, поведінка; формуються нові соціальні установки тощо. Вік відбиває фізичний і психічний стан особи, з усіма особливостями світосприйняття і поведінкових реакцій» [135, с.40].

Зважаючи на дані, отримані в ході проведеного дослідження, резюмуємо, що віковий діапазон осіб, засуджених за статтею 299 КК України, досить широкий, починаючи з підліткового віку, і завершуючи людьми літнього віку. Неповнолітніх осіб у віці 14-17 років нами було виявлено незначний відсоток (2,0 %). Проте ми вважаємо, що вказані цифри є дуже занижені через природну латентність досліджуваного явища та через те, що, як свідчить практика, підлітків звільняють від відбуття реального покарання [92, с.192]. У результаті інтерв'ювання фахівця з ювенальної превенції (сектор ювенальної превенції Харківського районного управління поліції № 1 ГУ НП в Харківській області), нами було з'ясовано, що серед працівників існують негласні правила: якщо підліток вчиняє злочин невеликої тяжкості та уперше, то до нього застосовуються заходи виховного характеру. Тобто, особа звільняється від кримінальної відповідальності із застосуванням примусових заходів виховного характеру у порядку статті 97 КК України. Серед практиків це має назву дивергенція. У літературі дивергенція визначається як процес, під час якого вдаються до заходів щодо уникнення першого або раннього контакту з системою кримінального судочинства, пошуку засобів підтримки з боку громади або надання відповідних послуг чи засобів впливу [75]. Проте такі заходи можна вважати надто формальними та такими, що часто не призводять до реального впливу на поведінку й зміну світогляду дитини, яка вчинила правопорушення [75]. Загалом ця вікова група злочинців викликає занепокоєння. Оскільки, по-

перше, дуже часто злочинці схилиються до делінквентної поведінки саме в цьому віці, а по-друге, мова йде про покоління, що підростає, про морально здоровий генофонд нашої нації. Така поведінка потребує корекції, в протилежному випадку, як ми зазначали в попередньому параграфі, доза агресивності починає зростати, що може послугувати каталізатором для вчинення більш тяжких злочинів, у тому числі проти життя та здоров'я людини.

З метою більш глибокого дослідження цієї групи правопорушників ми звернулися за консультацією до доктора медичних наук Михайлової Е.А., яка обіймає посаду завідувачки кафедри дитячої психіатрії ГУ «Інституту охорони здоров'я дітей та підлітків НАМН України», яка зазначила: «.. що підлітковий вік характеризується, як критичний та перехідний із нестійкою психікою підлітка. В цей період діти-підлітки самовиражаються по-різному, частина дітей схилиється до деструктивної поведінки. Одним із проявів такої деструктивності є жорстоке поводження з тваринами. Підлітки, які знущаються над тваринами, характеризуються зухвалістю, зневагою до прийнятих норм поведінки у суспільстві, нехтують нормами моралі, мають яскраво виражений асоціальний спосіб життя»*.

За даними сектора ювенальної превенції Харківського районного управління поліції № 1 ГУ НП в Харківській області, на обліку підрозділу превентивної діяльності з ювенальної превенції, на кінець 2023 року перебувають 45 дітей. За результатами вивчення обліково-профілактичних справ, нами було з'ясовано, що 32 дитини (а це 71,1%) вихідці із сімей, які опинились у складних життєвих обставинах, 22 дитини (48,9%) притягалися до адміністративної або кримінальної відповідальності, 23 дитини (51,1%) проявляли жорстокість до тварин[110].

Також необхідно звернути увагу, що за даними Національної поліції, за 2023 рік неповнолітніми було скоєно 206 кримінальних правопорушень, з них 162 тяжкі або особливо тяжкі злочини (78,6 %). Це ще раз підтверджує

* Примітка. Із інтерв'ю з д.мед.н. Михайловою Е. А.

наші міркування щодо виняткової жорстокості підліткового віку. Проявами такої жорстокості є знущання над тваринами для самоствердження серед однолітків або для підтвердження свого лідерства та завоювання поваги; негативний вплив ЗМІ, «мода» на насильство. Непоодинокі випадки, коли підлітки процес знущання над тваринами фільмують на гаджети з метою поширення на закритих Telegram каналах, а головне – в очікуванні на підтримку своєї «творчості» у вигляді «лайків», які спонукають їх до нових звершень. Таку поведінку можна назвати неповноцінною соціалізацією – у такий спосіб підліток самовиражається, привертає увагу на себе. Насильство над тваринами, як забава – реальний кейс серед підлітків. Так, у жовтні 2023 року двоє дівчат змагалися, хто далі «зафутболить» кошенят. У місцевих соцмережах розповсюджували відео, яке містить сцени жорстокого поводження з тваринами[253]. Покарання отримали батьки відповідно до статті 184 КУпАП [253].

Наступна вікова група – 18-25 років – становила 23,0 % від кількості досліджених нами засуджених за статтею 299 КК України. Проте найвищу кримінальну активність було виявлено в групі 25-35 років, яка склала 43,0 % засуджених. На групу осіб у віці 35-50 років припало 16,0%. Загалом, якщо об'єднати вікові групи, то найбільше кримінально-активною групою населення, є молодь у віці від 18 до 35 років (66,0 % від загального числа засуджених за статтею 299 КК України. За результатами вивчення матеріалів кримінальних проваджень вбачається, що характер кримінальних правопорушень у більшості випадків можна визначити, як спонтанний та імпульсивний, що переважно притаманно для людей молодого віку. Тим паче підставою застосування методів жорстокості до тварин були такі, як покарання тварини за небажану поведінку або помста знайомій людині[92, с.193]. В останньому випадку дуже чітко простежується зв'язок із домашнім насильством, коли злочинець бачить прив'язаність жертви домашнього насилля до тварини, першим від руки тирана потерпає саме беззахисне чотирилапе творіння.

Типовим прикладом описаної ситуації є такий випадок із судової практики. Так, ОСОБА_1 було визнано винним у жорстокому поводженні з твариною за наступних обставин. Одного разу прийшовши додому у стані алкогольного сп'яніння, ОСОБА_1 почав сваритися зі своєю бабусею та вимагати у неї гроші, хапати її за одяг. Отримавши відмову, вигнав її з будинку. Після чого схопив кота та відрізав йому хвіст. Під час того, як бабуся сиділа біля магазину, то побачила ОСОБА_1, який щось ніс в руках, він підійшов і щось засунув їй за воріт і сказав: «Це тобі на згадку, якщо щось, то і тобі таке буде». Діставши предмет засунений ОСОБА_1, бабуся помітила, що це котячий хвіст довжиною близько 10 см. Прийшовши додому, вона пішла у свою кімнату, куди зайшов ОСОБА_1 з котом у якого вже не було хвоста, поклав його на підлогу, придавив при цьому ногою та відрізав йому ліве вухо маленькими ножицями з вушками чорного кольору, сказавши при цьому: «Будеш щось казати і тобі таке буде». Кіт при цьому закричав та вирвався, а він його піймав та викинув у вікно. Також бабуся пояснила, що боїться ОСОБА_1, оскільки він систематично застосовує до неї насильство. З самого дитинства у нього бачила прояви жорстокості [112].

Вважаємо за доцільне підкреслити, що питому вагу злочинців, що жорстоко поводяться з тваринами, становлять люди середнього віку (40-60 років), а саме 7,0 %, а також похилого віку, від 60 років і вище. Так, 9,0 % кримінальних правопорушень приходить на геронтологічну злочинність [92, с. 193].

Очевидно, що через психофізіологічні зміни особа похилого віку часто стає більш егоцентричною, дратівливою, набуває безпосередності, скупості (іноді й дріб'язковості), педантизму, впертості та багатьох інших якостей. У людини, яка вже прожила більшу частину життя, все найкраще виявляється позаду, вона усвідомлює це й іноді використовує залишений відрізок життєвого шляху для того, щоб встигнути надолужити те, чого ще не спробувала, не отримала, не досягла. Знаходяться й такі особи, які реалізують старі плани шляхом кримінальної поведінки, витісняючи накопичену злобу

та заздрість до конкретної людини чи цілого світу на близьких та оточуючих [77, с.11-12].

Наприклад, Харківським районним судом було визнано винними за частиною 3 статті 299 КК України ОСОБА_1 та ОСОБА_2 (пенсіонери), які перебуваючи на території власного домоволодіння, вирішили вбити свою собаку з мотиву зневаги до загальноприйнятих в суспільстві норм моралі щодо поводження з тваринами. Для цього вони взяли капронову мотузку, накинули на шию вказаної собаки петлю, при цьому ОСОБА_1, утримуючи капронову мотузку у руках, підняв її догори, внаслідок чого петля навколо шиї тварини стиснулась та почала її здушувати, тим самим обмежив її можливість пересування. В цей час ОСОБА_2 утримуючи в руці будівельний молоток, який попередньо взяла із собою, нанесла ним не менше двох ударів по тулубу та одного удару по голові вищевказаної собаки. Після цього ОСОБА_2, взяла тварину за металевий ланцюг, за який вона була прив'язана, та протягнувши кілька метрів по території подвір'я, помістила тварину до металевого чана з водою, зануривши її у воду з головою та переконавшись, що собака не подає ознак життя дістала її тіло з металевого чана і закопала на території свого домоволодіння за вищевказаною адресою [121].

Геронтологічна злочинність є певним викликом сьогодення, так як останніми десятиліттями у загальній популяції практично всіх країн світу намітилась тенденція дозрівання кількості людей похилого віку. В Україні ця проблема загострюється тим, що старіння суспільства відбувається не лише за рахунок скорочення середньої тривалості життя громадян, а й через перевищення смертності над народжуваністю в Україні, тобто в результаті прямої депопуляції (скорочення) чисельності населення. При цьому демографічна ситуація стрімко ускладнюється через вимирання працездатного населення та його від'їзд на постійне місце проживання за кордон [242], особливо в умовах зовнішньої збройної агресії Російської Федерації.

Аналізуючи проблему геронтологічної злочинності, цілком підтримуємо думку А.В. Андрушко, який зазначає, що на фоні негативних соціально-економічних змін, загострення житлових проблем, послаблення сім'ї та загального зниження моральності, злочинність осіб похилого віку, поза сумнівом, зростатиме й надалі [77, с.16]. Перш за все це пов'язано з економічною ситуацією країні, оскільки натеper пенсія в Україні зросла до 5 350,33 грн. Більше цієї суми отримують 3,57 мільйона осіб, або трохи більше третини пенсіонерів. За даними Державної служби статистики України, 29,0% пенсіонерів, або 3,08 мільйона українців, отримують пенсію в розмірі 2000-3000 грн, тоді як менше 1,0% пенсіонерів країни, або 63 862 особи, отримують пенсію менше 2000 грн. Ще 1,13 мільйона осіб, що становить 59,0% від загальної кількості пенсійних виплат в країні, отримують пенсії понад 10 000 гривень (станом на 2023 рік)[274]. Проте варто зауважити, що розміри пенсій не відповідають дійсному прожитковому мінімуму. Наразі спостерігаємо прірву між розміром середньої пенсії та базовими потребами (їжа, одяг, предмети побуту, житло).

Як відомо, ступінь цивілізованості будь-якої держави вимірюється рівнем життя тих, хто вже не може або ще не може подбати про себе [242].

Також не останню роль в криміналізації осіб похилого віку відіграє військова агресія РФ в Україні, що неминуче призводить до зростання злочинності, активізації діяльності організованих злочинних угруповань та залучення до цієї діяльності осіб похилого віку[74].

Вивчаючи інформацію щодо засуджених за статтею 111¹ КК України «Колабораційна діяльність», нами було з'ясовано, що більшість тих, хто був звинувачений за цією статтею – це пенсіонери 60+, що ностальгують за радянським минулим, безробітні чи асоціальні та напівкримінальні елементи, які ніколи не працювали і не збираються працювати [325].

Проблеми осіб похилого віку ускладнюються сприйняттям воєнних дій (війни) як норми життя, що призводить до появи великих груп ризику серед осіб похилого віку. Негативна інформація впливає на поведінку людини, а

вразлива психологія змінює ставлення до насильства. Насильство може сприйматися, як прийнятний спосіб вирішення соціальних конфліктів або, як маніпуляція для досягнення мети [242].

Освіта. Майже половина осіб, засуджених за статтею 299 КК України, а саме 49,0 %, мали середню освіту. Середньо-спеціальну освіту мали 33,0 % осіб. Особи, які мали не повну середню освіту, склали 13,0 % нашого дослідження. Незначний відсоток припав на осіб із вищою освітою (4,0 %). Частка осіб, засуджених за жорстоке поводження з тваринами, які не мали освіти взагалі становить 1,0 %.

Необхідно зазначити, що хоча кримінологи і не фіксують прямої кореляції між рівнем освіти і протиправною поведінкою людини, усе ж освіта визначається як вагомий чинник впливу на рівень інтелекту, правосвідомості, формування світогляду, що, в свою чергу, впливають на здатність особи контролювати свої вчинки [270, с.135, 200]. Як зазначає С.Я. Лихова, на особливу увагу заслуговують ті особи, які на момент вчинення злочину ніде не працювали та не навчалися. Неприйнятне ставлення до праці та схильність до паразитичного існування негативно позначаються на розвитку їх особистості, загострюють відносини з оточуючими й певною мірою обумовлюють вчинення злочинів у сфері моральності [237, с.214-218]. Так, низький рівень освіти може впливати на формування підвищеного рівня антигромадської та у подальшому злочинної поведінки [298, с.261]. Слушною з цього приводу є точка зору Є. В. Кізіменко, яка зазначає, що освіта, як соціально-демографічна характеристика особи є досить важливою, оскільки освітній рівень будь-якої людини багато в чому зумовлює її правосвідомість і правову культуру. І чим вищий освітній рівень людини, тим меншою є ймовірність учинення нею злочину. Низький освітній рівень певною мірою може сприяти формуванню в людини антисоціальних поглядів, які можуть призвести до протиправної поведінки й учинення злочинів [204, с.144].

Враховуючи вищевикладене, можемо констатувати, що малодосвідчені, інтелектуально не розвинуті люди, які мають обмежений кругозір, значно частіше схиляються до асоціальної поведінки [92, с. 194]. Зауважимо, що низький освітній рівень прямо не породжує злочинність, проте саме освіта, як маркер кругозору та кола спілкування, вказує на середовище, в якому перебуває особа, чим цікавиться та яке має хобі. Зокрема, злочинцям властиве тяжіння до неформальних груп антигромадської спрямованості, виконання негативних соціальних ролей [323, с.170]. Також низький рівень освіти, недостатній розвиток культури зумовлюють значне звуження інтересів особи [298, 318, с.64]. Освітній дефіцит в рамках нашого дослідження корелює із жорстокістю до тварин, що зумовлене кількома чинниками. По-перше, людина вчиняє насильство до тварин, через низький рівень правосвідомості та правової культури, який теж формується шляхом освіти. По-друге, через не сформоване уявлення проте, що тварин – це живі істоти, які здатні відчувати біль та страх.

Сімейний стан. Сім'я, вважається одним із основних соціальних факторів де особа набуває первинні навички соціалізації та комунікації. Це – мікросередовище, де формується особистість. Ми приєднуємось до думки вчених, які вважають, що сім'я є стримуючим чинником на шляху до злочинів [225, с.94]. Більше того, коефіцієнт злочинності серед осіб, які вчинили злочини і які не перебували у шлюбі, в два рази вище, ніж серед злочинців, що перебували в шлюбі на момент вчинення ними злочину [224, с.109, 179, с.25].

При вчиненні кримінальних правопорушень, пов'язаних зі знущанням над тваринами, нами було встановлено, що лише 11,0 % осіб, що були засуджені за жорстоке поводження з тваринами, мали фактичні сімейні відносини, 89,0 % злочинців відповідно не мали родини [92, с.195].

Відмітимо, що на момент вчинення кримінального правопорушення, у 15,0 % злочинців на утриманні були діти, тоді як 85,0 % утриманців не мали.

Завершуючи аналіз соціально-демографічних рис осіб, що вчиняють кримінально каране жорстоке поводження з тваринами, наведемо дані, які стосуються матеріального забезпечення особи. Так, за результатами узагальнення обвинувальних вироків за статтею 299 КК України, нами було встановлено, що на момент вчинення кримінального правопорушення суспільно-корисною працею займались лише 15,0% осіб. Відповідно 85,0% осіб офіційно працевлаштованими не були, будучи при цьому працездатними. Особи, які були офіційно працевлаштовані, працювали, займалися простою не кваліфікованою працею.

Другою складовою характеристики особи злочинця, що жорстоко поводиться з тваринами, є **кримінально-правові ознаки**. Зазначені ознаки надають необхідні відомості, зокрема, про скоєне кримінальне правопорушення, його правові характеристики, є важливими для правильної кваліфікації вчиненого та індивідуалізації призначуваного судом покарання [134, с.101]. Зважаючи на дані кримінально-правової характеристики дослідник може зробити висновки про генезу злочинного посягання, глибину і стійкість антисуспільної спрямованості злочинця, його суспільну небезпечність та ін. [135, с.36].

У нашого дослідження аналізувалися наступні риси особи кримінального правопорушника: судимість (наявність непогашеної/не знятої), співучасть, момент виникнення наміру на вчинення кримінального правопорушення, стан винного в момент злочину, обставини, що пом'якшують або обтяжують покарання, мотиви злочинних посягань.

Судимість. Проф. В.В. Голіна визначає судимість особи як її правовий стан, створений реалізацією кримінальної відповідальності, що виникає внаслідок засудження її обвинувальним вирокom суду за вчинений нею злочин до будь-якого покарання, який (стан) виступає підставою для державного осуду і застосування до особи передбачених законом протягом певного, установленого законом перебігу часу, обмежень та втрат і відіграє у системі кримінально-правових засобів роль сприяючого фактору досягнення

і закріплення цілей покарання [130, с.22]. Також варто відмітити, що вчинення нового кримінального правопорушення за наявності непогашеної судимості, може свідчити про стійку антисуспільну спрямованість.

Так, нами було виявлено, що 87,0 % осіб, засуджених за статтею 299 КК України, не були раніше судимі, а частка осіб, які раніше мали судимість, склала 13,0 %. Підкреслимо, що у 100,0 % випадків нове кримінальне правопорушення було скоєне до зняття судимості. Це свідчить про те, що особа не стала шлях виправлення, а продовжує дотримуватись антисоціальної поведінки та зневажати загальноприйняті норми моралі.

Співучасть. За результатами нашого емпіричного дослідження констатуємо, що кримінальне правопорушення, пов'язане з жорстоким поводженням з тваринами, в більшості випадків (93,0%) вчиняється одноособово. У співучасті було вчинено 7,0 % кримінальних правопорушень за статтею 299 КК України. Не значна кількість вчинених у співучасті кримінальних правопорушень, що розглядаються, може пояснюватися тим, що знущання над тваринами можна вважати емоційним та імпульсивним кримінальним правопорушенням. Тобто, це такий емоційний швидкоплинний процес, викликаний самою «потерпілою твариною» (тварина заподіяла шкоду, наприклад, подавила худобу, кидалася на винного, шуміла, заважала), який характеризується невеликим проміжком часу між прийняттям рішення про вчинення кримінального правопорушення і безпосередньо реалізацією злочинного наміру. До того ж, більшістю правопорушників кримінальне правопорушення за статтею 299 КК України не розцінюється, як таке, немає усвідомлення, що за жорстоке поводження з твариною можна бути притягнутим до кримінальної відповідальності. Таке діяння у свідомості винного не потребує особливої підготовки, а тим паче – пошуку співучасників. Саме ж поводження з твариною – це реалізація виховного моменту, своєї переваги над слабкішим створінням тощо. Зокрема, момент виникнення наміру на вчинення кримінального правопорушення у 98,0

% характеризується раптовістю. Тому для цілеспрямованого підшукування співучасників у більшості випадків не має ні сенсу, ні часу [92, с.195].

Не малозначним елементом структури особи кримінального правопорушника, що жорстоко поводить з тваринами, є інформація *щодо обставин, які пом'якшують або обтяжують покарання*. Так, пом'якшуючими обставинами суди визнавали: щире каяття (у 91,0% випадків), активне сприяння розкриттю злочинів (у 67,0% випадків), наявність утриманців (у 15,0 % випадків), позитивну характеристику з місця роботи або проживання (у 13,0% випадків). Обставинами, що обтяжують покарання, суди визнавали: негативну характеристику з місця роботи або проживання (у 36,0 % випадків), рецидив (у 13,0% випадків), вчинення кримінального правопорушення групою осіб за попередньою змовою (1,0% випадків), вчинення кримінального правопорушення в стані алкогольного сп'яніння (49,0 % випадків) [92, с.195].

Стан винного в момент кримінального правопорушення. В попередньому параграфі ми вже наводили дані щодо стану особи в момент вчинення кримінального правопорушення. Так, кожен другий злочин, передбачений статтею 299 КК України, було вчинено у стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння. Як зауважує суддя районного суду м. Житомир, О.М. Саланда: «Особи, що вживають алкоголь, утворюють групу кримінального ризику, оскільки підвищена агресивність, знижений поріг самокритики і розширення кола дозволеного, що супроводжують вживання алкоголю, не обов'язково, але з великим ступенем імовірності штовхають людину до порушення закону» [73]. Якщо взяти до уваги загально кримінальну злочинність, то відповідно до даних Офісу Генерального прокурора України за 2022 рік кількість осіб, яким вручено повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, склала 16 497, з них 2 712 були скоєні у стані алкогольного сп'яніння, а це – 16,4 %*. На нашу думку, це досить значний відсоток, і якби не тотальна алкоголізація

*Надано за даними Офісу генерального прокурора України.

населення, ця цифра була б в рази меншою. Слушною з цього приводу є думка проф. Б.М. Головкіна, який підкреслює, що якби правопорушники в момент криміногенного конфлікту перебували у тверезому стані, то, ймовірно, близько половини з них не вчинили б тяжких чи особливо тяжких кримінальних правопорушень проти життя й здоров'я особи [135, с.48].

Безперечно основою вживання алкоголю серед населення можна вважати соціально-економічну обстановку в країні. Безробіття, бідність, розшарування населення призводить до таких негативних наслідків, як алкоголізм. Пияцтво є тим соціальним лихом, яке напряду пов'язане зі злочинністю [219, с.149]. Розглядаючи актуальні питання алкоголізму в Україні, погоджуємось з думкою професорки В.С. Батиргарєєвої, яка зазначає, зв'язок алкоголізму зі злочинністю простежується й у площині перетворення чималої кількості осіб із потенційних жертв на справжніх потерпілих від протиправних діянь. У цьому вбачається ще один бік проблеми алкоголізму, пов'язаний із його здатністю різновекторної ураженості конкретної людини. Тобто алкоголізм виступає, як могутній, продукуючий чинник злочинності так і вагомий віктимогенний складник людської деструктивної поведінки [86, с.35-44]. Відповідно до міжнародної статистики, зокрема, Всесвітньої організації охорони здоров'я (World Health Organization), Україна перебуває на 6 місці в світі по вживанню алкоголю [124]. За офіційною статистикою Міністерства охорони здоров'я України, станом на 01.01.2022, під наглядом у диспансерній групі перебувало 480 719 осіб із розладами психіки та поведінки через вживання алкоголю, майже 77,6% з яких належали до вікової групи старших за 36 років [182]. Звісно ці цифри є заниженими, оскільки за медичною допомогою звертаються не всі, проте бачимо, що проблема вживання алкоголю є назрілою в Україні.* Крім того, зауважимо, що вчинення злочину у стані алкогольного сп'яніння є обтяжуючою обставиною, що передбачено ст. 67 КК України.

*Детермінанти жорстокого поводження з тваринами детальніше будуть розкриті в наступному параграфі.

Типовим прикладом жорстокого поводження з тваринами в стані алкогольного сп'яніння є такий випадок. Вироком Ківерцівського районного суду Волинської області визнано ОСОБА_1, винним у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого частиною 3 статті 299 КК України. З метою реалізації свого злочинного умислу, в присутності малолітнього та неповнолітнього, ОСОБА_1 наступив безпритульній собаці на шию однією ногою, а іншою у цей час наніс не менше 5-ти ударів по тулубу тварини, після чого накинув на шию тварині мотузку й затягнувши її на ший останньої витягнув її з магазину та пішов в напрямку с. Озеро, де неподалік від свого місця проживання залишив собаку у кущах біля водойми (неподалік від автодороги), після чого тварина загинула. Згідно висновку судово-психіатричного експерта №20 від 21.11.2022 року, на час скоєння інкримінованих протиправних дій ОСОБА_1 виявляв ознаки алкогольної залежності, міг усвідомлювати свої дії, але повною мірою не міг керувати ними. Внаслідок чого ОСОБА_1 може бути визнаний обмежено осудним. Враховуючи психічний стан підсудного, суд звільнив ОСОБА_1 від реального відбуття покарання [114].

Крім того, досліджуючи обвинувальні вирoki нами було з'ясовано, що в 5,0 % випадків знущання над тваринами, особа знаходилась в стані неосудності або обмеженої осудності.

Мотив та мета. Вивчаючи наукову літературу, ми дійшли висновку, що серед вчених немає єдиного підходу до визначення мотиву кримінального правопорушення. Взагалі термін мотив (фр. *motif*) означає спонукання до діяльності, пов'язані із задоволенням потреб суб'єкта; сукупність зовнішніх або внутрішніх умов, що викликають активність суб'єкта і визначають її спрямованість [356]. Мотив та мета – це психологічні категорії, які відбивають відношення особи до вчиненого кримінального правопорушення. З цього приводу вважаємо дуже влучною думку А.В. Савченка, який зазначає: «Мотив злочину є не тільки спонукою до суспільно-небезпечного діяння, але й підставою. Це означає, що мотив є внутрішнім висхідним

моментом злочину, його причиною й приводом. Мотив – це підвалини для кожного суспільно-небезпечного діяння. Дослідивши мотив, можна дізнатись про зміст і сенс злочину» [309, с.14].

Так, за результатами нашого дослідження, ми прийшли до висновку, що у переважній більшості особи, які жорстоко поводитись з тваринами, діяли з хуліганських мотивів – 63,0 %. Корисливого мотиву нами виявлено не було, проте, враховуючи високу природну та штучну латентність досліджуваного явища, існують непоодинокі випадки нацькування тварин одна на одну (собачі бої, бої півнів, проведення тоталізаторів, пересувні зоопарки, виставки тварин, дельфінарії) з метою отримання матеріальної винагороди[92, с.195]. В судовій практиці ми зіткнулись з тим, що знущання над тваринами може бути вчинено з мотивів неприязні до безпритульних собак. Наприклад, ОСОБА_1 перебуваючи у під'їзді багатоповерхового будинку, нехтуючи правилами суспільної моралі, активним способом, з метою заподіяння каліцтва безпритульному собаці породи метис, з мотивів неприязні до безпритульних собак, озброївшись кухонним ножом, із застосуванням жорстоких методів, відрізала ним собаці статевий член [118].

Разом з тим в ході нашого дослідження, нами було з'ясовано, що жорстоке ставлення до тварин було вчинено з метою усунення перешкод при вчиненні іншого кримінального правопорушення, а саме: стаття 162 КК України – 7,0 %, стаття 185 КК України – 5,0%, стаття 115 КК України – 1,0 % [89, с.196].

Завершальним блоком характеристики особи кримінального правопорушника, що знущається над тваринами, є аналіз його **морально-психологічних ознак**. У структурі сучасної злочинності можна виділити групи злочинів, де морально-психологічний складник відіграє чи не вирішальне значення. Наприклад, насильницькі злочини, вчинені з особливою жорстокістю, злочини вчинені на ґрунті залежності (алкогольної, наркотичної, токсичної, ігрової), злочини осіб, що мають психічні відхилення чи аномалії (які є підставою для визнання їх обмежено осудними), злочини

на ґрунті фанатизму чи ксенофобії (у сфері порушення свободи віросповідання, тероризм), вчинення злочинів у стані сильного душевного хвилювання та інших релевантних станах (вбивство матір'ю новонародженої дитини під час пологів, вбивство у разі перевищення меж необхідної оборони тощо) [233, с.58-60].

Варто наголосити, що потрібно враховувати той факт, що досліднику досить важко скласти портрет особи конкретного злочинця, що жорстоко поводить з тваринами, по морально-психологічним ознакам, оскільки ми говоримо про внутрішні риси особи, які безпосередньо вивчити без спеціальних професійних методик не вдається можливим. При вивченні обвинувальних вироків було з'ясовано, що позитивну характеристику з місця проживання мали 13,0% осіб, 37,0 % осіб мали посередню характеристику, 4,0 % – негативну, в 46,0 % випадків інформація відсутня.

Серед морально-психологічних ознак кримінологи виділяють кілька змістовно важливих підгруп: рівень світогляду; інтелектуальні властивості; ціннісні орієнтації людини і соціально-значущі моральні риси і властивості; емоційно-вольові якості, психофізіологічні властивості [304, с.226-227]. Моральна характеристика охоплює всі етичні якості людини, в основі яких лежать уявлення про добро і зло, совість, обов'язок, честь, гідність. Особа злочинця характеризується такими негативними моральними якостями, як заздрість, жадібність, малодушність, підлість, нахабство, авантюризм, нігілізм, духовна порожнеча і цинічне ставлення до моральних цінностей суспільства та законних інтересів інших людей [323, с.168].

Вважаємо за доцільне підкреслити, що морально-психологічні риси особи яка жорстоко поводить з тваринами, такі як: низький рівень самоконтролю, схильність до садизму, відсутність емпатії тощо, існують не ізольовано, вони обумовлюють інші форми насильства, зокрема домашнє.

Низка досліджень підтвердила зв'язок між домашнім насильством та знущанням над тваринами. Так, кримінологиня Варшавського університету Барбара Блонська зазначає, що у 2014 році було проведено

дослідження з порівнянням двох груп: осіб, які були притягнуті до відповідальності за вчинення домашнього насильства, та середньостатистичних чоловіків (Adulthood animal abuse among menarrested for domestic violence. J.Febresetal. “ViolenceagainstWomen”, 2014). З більше, ніж 300 чоловіків-злочинців майже половина (41,0%) вчиняли у минулому насильницькі дії щодо тварин, а в групі середньостатистичних чоловіків цей показник склав 1,5%. Це знову стає підтвердженням того, що особи, які жорстоко поведуться з котами чи собаками, схильні також до насильства щодо членів своєї родини. В контексті викладеного ми говоримо про те, що морально-психологічні риси домашнього агресора тотожні живодеру[82].

Як відомо, домашній тиран самостверджується за рахунок родини. Так, однією з істотних, характерних особливостей кривдника є намагання реалізувати нестерпний патологічний потяг до влади, маніпулювання, встановлення домінування, контролю над поведінкою жертви, тим самим обмежуючи права та свободи опонента [196, с.237-247]. В нашому випадку чітко простежується аналогічна ситуація, коли в ролі жертви знаходиться тварина. Живодер, відчуваючи свою перевагу та відсутність достатнього опору, під час реалізації злочинного наміру отримує насолоду від мучення живої істоти.

Необхідно зауважити, що у Методичних рекомендаціях щодо запобігання та протидії насильству зазначено: «насильником (кривдником) здебільшого стає людина, яка сама переживала насильство, має «занижену» самооцінку, прагнення до контролю, домінування (ставить свої цінності, упередження вище за інші та нав'язує їх), не в змозі висловити свої потреби та зрозуміти потреби іншого. Нерідко насильник сприймає свої дії, як єдину комунікацію – лише так його чують, поважають, бояться. Якщо насильник є соціопатом (людина з клінічною нездатністю до соціальної адаптації), його характеризує також невміння співпереживати, садизм» [246].

Відповідно до науково-методичних рекомендацій захисту тварин від жорстокого поводження з тваринами [360, с.27], правопорушники, які

жорстоко поводяться з тваринами, за своєю природою боягузливі, мають сукупність важких комплексів з дитинства, накопичену агресію та ненависть до оточуючих. Ці риси призводять до формування стійкої схильності до садизму. Можливість через жорсткість до слабкої живої істоти вирішити власні проблеми, компенсувати свої невдачі або поганий настрій призводить до закономірної фіксації такої поведінки на все життя. Звичка особи демонструвати домінування через садизм над слабкими і беззахисними живими істотами поступово перетинає кордони тваринного світу та розповсюджується на людей. Жертвами такої поведінки згодом стають діти, жінки, літні люди, безпритульні тощо. Жорстокість прогресує в умовах безкарності [360, с.27].

Також нам хотілось би зазначити наступне. Вивчаючи обвинувальні вироки за статтею 299 КК України, нами було звернено увагу, на те, що за останні роки особа, яка знущається над тваринами, стала більш цинічною, байдужою до чужого болю, а способи знущання – жорстокішими. Розкриваючи поняття «жорстокість», теж можна дізнатись про морально-психологічні риси особи, яка наділена такою рисою характеру. Цікаве визначення поняття «жорстокість» можемо знайти в «Психологічному словнику», яке означає таку морально-психологічну рису, що є протилежною душевності, доброті, людяності. Така людина не тільки не співчуває іншим, а й свідомо принижує їхню гідність, завдає болю [123].

Аналізуючи морально-психологічні риси особи кримінального правопорушника, що жорстоко поводить з тваринами, акцентуємо увагу на тому, що такій особі притаманні риси, які не узгоджуються із загальноприйнятими нормами моралі. Спільними рисами цих осіб є: зневага та вороже ставлення до суспільства, агресивність, властолюбство, мстивість, аморальність, збудливість, бездуховність, соціальне відчуження, безвідповідальне ставлення до праці. У більшості випадків цим особам притаманний маргінальний спосіб життя [92, с.195]. Під маргінальним способом життя маємо на увазі життя соціально неблагополучних верств

населення, які не мають постійного місця проживання, заробітку, дуже часто таких осіб притягують за дрібне хуліганство або за розпивання спиртних напоїв в громадських місцях.

Із цього питання підтримуємо думку науковців, які зазначають, особистість злочинця формується ще до моменту вчинення злочину. Це виражається в аморальній та антисоціальній поведінці, порушенні дисципліни, адміністративних правопорушеннях тощо [323, с.166].

У межах вивчення морально-психологічних рис особи, що жорстоко поводить з тваринами, нас зацікавила інформація щодо усвідомлення своєї вини у вчиненому кримінальному правопорушенні. Так, за результатами нашого дослідження, було з'ясовано, що 75,0 % осіб, які були засуджені за статтею 299 КК України, повністю визнали свою вину та щиро розкалялись в інкримінованому їм діянні. На нашу думку, щирості в зазначеному випадку не багато. Щире каяття свідчить про критичне переосмислення, усвідомлення протиправності вчиненого діяння [92, с.195]. Вивчаючи зазначене питання, ми погоджуємося із думкою Т. І. Нікіфорової, яка зазначає, що щире каяття – це обставина, яка відображає психічний стан особи, яка вчинила злочин. Каяття передбачає глибокі внутрішні переживання особою того, що сталося, моральне засудження своєї злочинної поведінки, усвідомлення вини, почуття сорому, докорів сумління. Тобто, щире каяття – це, в першу чергу, морально-психологічне явище, яке проявляється у самозасудженні особою вчиненого ним злочину, його наслідків, прагненні усунути заподіяну шкоду та рішенні особи не вчиняти більше злочинів [261, с.381].

Проте аналізуючи характер вчиненого діяння, соціальні орієнтації особи, спосіб знущання над тваринами, можна зробити висновок, що щире каяття в зазначених кримінальних правопорушеннях – це лише прагнення засудженого уникнути відбуття реального покарання. Відповідно до пункту 1 частини 1 статті 66 КК України [221] обставинами, що пом'якшують покарання визнано: з'явлення із зізнанням, щире каяття, активне сприяння розкриттю злочину. Проаналізувавши обвинувальні вирoki за статтею 299

КК України, саме обставини, що пом'якшують покарання, є тією підставою, яка звільняє особу від реального відбуття покарання, зокрема кримінальний правопорушник може отримати умовний строк. Стає очевидним, що щире каяття в зазначеному випадку, це лише маніпуляція з боку засудженого.

У межах вивчення особи кримінального правопорушника окремим напрямом для дослідження є їх типологія та класифікація. Як ми зазначали раніше, вивчення особи злочинця не втрачає (та й не втратить у майбутньому) своєї актуальності. Одним із аспектів дослідження особи злочинця є групування цієї категорії осіб за різними критеріями з метою здійснення корегуючого впливу на певні групи/типи/види осіб за для запобігання вчиненню ними злочинів. Методологічною основою для такого розподілу осіб є методи класифікації та типології.

З питання застосування і співвідношення цих категорій було висловлено чимало думок, виявлено низку аспектів, багато уваги цій проблемі приділяли, як філософи так і науковці [281]. *Єдиної думки* щодо співвідношення цих понять у представників різних наук немає, але всі сходяться на тому, що ці поняття мають концептуальний характер для розвитку всієї науки і мають велике пізнавальне значення [281].

Яке ж співвідношення термінів «класифікація» і «типологія»? До 50-60х років минулого століття застосовувався переважно перший термін. Потім обидва терміни стали використовуватися, як синоніми. Але останнім часом їх стали розрізняти [281]. Незважаючи на те, що головною метою і класифікації, і типології, як методів наукового пізнання, є виявлення істотних ознак об'єктів та їх групування за обраними дослідником критеріями, вони не є тотожними між собою [200, с.105].

Застосування класифікаційного методу у кримінології під час вивчення особи злочинця сприяє систематизованому розподілу злочинців на певні групи і підгрупи за чіткими й однозначними ознаками, згідно з якими кожна із цих груп (підгруп) в аналізованому ряді посідає чітко за фіксоване місце щодо інших об'єктів класифікаційного поділу [87, с.120]. Критерієм

класифікації може бути будь-яка ознака злочину, механізму або особи, що його вчинила [179, с.266].

Типологія спирається на виявлення схожості і відмінності об'єктів, які вивчаються, намагається відобразити їх побудову, виявити їх закономірності [126, с.172]. В теоретичному відношенні типологія порівняно з класифікацією не потребує відокремлення всіх без винятку типів, які складають частини визначеного об'єкту [126, с.172].

Найбільш важливою відмінністю класифікації від типології є те, що перша дає опис об'єкту, який вивчається, а друга (поруч з іншими методами) – його пояснює, тобто за допомогою типології можна якісніше пізнати його природу, причини, закономірності зародження і розвитку, скласти прогноз [126, с.172].

Виходячи з цього, кримінологи вважають, що типологія узагальнює сукупність типових для всіх або певних груп соціальних особливостей, в той час як класифікація поділяє злочинців на групи відповідно до одиничного, за індивідуальною ознакою. Саме тому найчастіше класифікація передуює типології [79].

Не дивлячись на існування загальної категорії "особа, що жорстоко поводить з тваринами", очевидною є необхідність типологізації, оскільки існують різні типи таких правопорушників.

Враховуючи морально-психологічні та мотиваційні властивості особи, що жорстоко поводить з тваринами, виділимо наступні типи:

Випадковий (ситуативний) – коли знущання над тваринами вчиняється необережно, випадково. Наприклад, коли смерть тварині спричиняється внаслідок ДТП.

Реальний кейс сьогодення це залишення тварин через воєнні дії, коли у людей в більшості випадків не має можливості забрати тварин із собою і вони з домашніх перетворюються на безпритульних, приречених на смерть.

Інший приклад заподіяння необережного заподіяння шкоди тварині, коли господарі залишають тварин у зачинених автомобілях, не розуміючи як

миттєво підіймається температура в середині автомобіля, в таких умовах тварина може загинути або отримати тепловий удар.

Яскравий приклад заподіяння шкоди тварині із необережності є недостатній рівень знань по догляду за нею. Наприклад, годування не тим кормом або взагалі забороненою їжею, самотійне не кваліфіковане лікування тощо.

Агресивно-збуджений – коли знущання над твариною викликане поведінкою самої тварини, яка могла нашкодити, вкусити. Такий тип особи кримінального правопорушника характеризується імпульсивністю. Імпульсивність має місце там, де рішення про вчинення кримінального правопорушення приймається без попереднього обміркування. Імпульсивні дії здійснюють по першому спонуканню без роздумів про їх соціальне значення і наслідки, тому головна ознака таких дій-бездумність[194, с.75]. У житті такі особи агресивно реагують не тільки на поведінку тварини, відповідна реакція і на людей. Таким особам притаманні такі риси, як: образливість, емоційна нестабільність, невпевненість в собі, відсутність почуття гумору, жорстокість, не сприймають критику в свій адрес.

Характерний приклад із судової практики. ОСОБА_1 був визнаний винним за жорстоке поводження з тваринами, а саме в умисному вбивстві собаки особливо жорстоким способом. Допитаний в ході судового розгляду обвинувачений ОСОБА_1, пояснив, що умисел на вбивство собаки виник раптом, після того як тварина його вкусила [116].

Прагматичний тип, коли жорстоке поводження з твариною відбувається з метою вчинення іншого злочину або з метою помститися іншій людині шляхом вбивства її домашнього улюбленця. Також до прагматичного типу відноситься знущання з метою отримання матеріальної вигоди. Тобто, є конкретно визначений мотив.

Наприклад, ОСОБА_1 було визнано винним за статтею 185 КК України та статтею 299 КК України. Обвинувачений ОСОБА_1 у серпні 2020 року, проходячи через залізобетонний міст, розташований по вулиці

Коцюбинського в смт. Велика Писарівка Сумської області, помітив кабель телекомунікаційних мереж з надання абонентських послуг. ОСОБА_1 вирішив ним незаконно заволодіти з метою подальшого продажу в якості металобрухту. Під час реалізації злочинного наміру, на нього почала лаяти собака. Щоб його дії не стали помітними та для того, щоб реалізувати свій злочинний намір, ОСОБА_1 вбив тварину, а саме – наніс один удар ножем господарсько-побутового призначення (кухонним), який приніс із собою, в область грудної клітини, завдавши собаці особливих мук, що в подальшому призвело до її смерті[111].

Тип з маркером маніакальності. Характерною рисою цього типу є знущання з метою отримання задоволення від мучення живої істоти, тобто задоволення із схильністю до садизму. В цю категорію входять і зоофіли. Зоофілія – сексуальний потяг до тварин. При цьому тварина розглядається людиною із зоофільною орієнтацією як така, що замінює сексуальний об'єкт. Найчастіше це буває при акцентуаціях шизоїдного типу, інколи астенічного, при невдалій спробі сексуального контакту гетерогенної спрямованості[230, с.55]. Нажаль всі справи, де знущання над тваринами було пов'язане із задоволенням статевої пристрасті, до суду не потрапили. Тому дослідити характерні особливості конкретної особи, яка здатна на це, нам не вдалося. Проте аналізуючи інформацію, яка наявна у ЗМІ, можна зробити висновок, що у всіх випадках ці особи мали певні психічні відхилення.

Опишемо яскравий приклад злочинності з психічними відхиленнями. Неповнолітній ОСОБА_1, розуміючи протиправний характер своїх дій, маючи прямий умисел на жорстоке поводження з твариною, що відноситься до хребетних, яка є безпритульною, вчинене з особливою жорстокістю, у присутності неповнолітньої, з метою позбавлення життя тварини, взяв одне безпритульне цуценя і відніс його на городи. Далі наніс цьому цуценяті два удари ножем в область живота і грудної клітини. Від нанесених тілесних ушкоджень тварина померла. Дочекавшись смерті тварини, ОСОБА_1, продовжуючи діяти умисно, за допомогою медичного скальпелю, який

приніс із собою, розрізав мертвій тварині шкіру з боків, розрізав грудну клітину і зламав декілька ребер, розрізав черевну частину і вирізав внутрішні органи, після чого, ОСОБА_1 відрізав тварині хвіст [340]. Допитана, як свідок у справі ОСОБА_3, яка працює практичним психологом ЗОШ № 2 м. Першотравенська, Дніпропетровської області, пояснила, що ОСОБА_1 вже після порушення кримінального провадження у відношенні нього за жорстоке поводження із твариною, звернувся до неї за консультацією, і в ході бесіди сказав, що він хотів би ще комусь завдати фізичної шкоди, можливо дитині. По справі була призначена амбулаторна психолого-псіхіатрична експертиза [340].

Таким, у чином в результаті нашого дослідження можна зробити висновок, що типовим портретом особи, що жорстоко поводить з тваринами є такий: це особа віком від 25-35 років, чоловік, не одружений, на утриманні дітей немає, працездатний – проте не займається суспільно корисною працею, має середній рівень освіти. Кожне друге кримінальне правопорушення вчинене у стані алкогольного сп'яніння та у переважній більшості одноособово. Враховуючи морально-психологічні та мотиваційні властивості особи, що жорстоко поводить з тваринами, виокремлено наступні типи осіб, що жорстоко поводяться з тваринами: випадковий(ситуативний), агресивно-збуджений, прагматичний, з маркером маніакальності.

1.3 Детермінанти жорстокого поводження з тваринами

Комплікація соціально-політичної ситуації в Україні обумовила появу великої кількості покинутих тварин, тварин які страждають від вибухів, тварин, які гинуть внаслідок варварських дій окупантів тощо. І хоча під діяння, кримінальна відповідальність за які передбачена статтею 299 КК України, підпадає лише частина перелічених вчинків, соціальне загострення проблеми проявляється, як лакмусовий папірець, майже кожного дня [91, с.194]. А отже й з'ясування детермінант жорстокого поводження з тваринами

є вкрай важливим та актуальним. Знання про спричинення будь-якого суспільного явища, а тим паче такого, яке пов'язане із жорстокістю та насильством, складає основу запобіжного впливу на нього. Запобігання вчиненню кримінальних правопорушень в цій галузі, в свою чергу, дасть змогу просунути на крок вперед до зміцнення стану правопорядку в державі[91, с.194].

Проблема причин та умов злочинності (кримінальних правопорушень) є однією з найбільш складних та дискусійних у кримінології. Різними вченими завжди приділялася підвищена увага до дослідження причин злочинності, адже вони розкривають природу цього соціального явища, пояснюють його походження, показують, що сприяє його збереженню, а що цьому протидіє. Тільки на підставі таких знань можна забезпечити ефективну боротьбу зі злочинністю: передбачити зміни, які відбуваються в ній, визначити та здійснити необхідні заходи запобігання злочинним проявам [315, с.10].

При дослідженні цього питання слід звернути увагу на те, що єдність у розумінні детермінації злочинності серед кримінологів відсутня, при чому як у процесі історичного формування кримінології як науки, так і в сучасних кримінологічних дослідженнях. Сучасні підходи до пояснення злочинності є досить різноманітними та іноді такими, що суперечать один одному [222, с.25].

Питання про причинність злочинності проходить червоною ниткою через всю історію людства, від стародавнього світу до сьогодення. Починаючи з первісних форм самоусвідомлення людей – міфології, моралі, релігії, аж до витончених філософських концепцій сучасності, – вся проблематика злочину постає як проблема добра і зла на Землі [247]. Враховуючи весь масив накопиченої інформації та багатовекторність концепцій пояснення причин злочинності, цілком погоджуємось з думкою О. Ю. Шостко, яка зазначає, що сучасний розвиток кримінологічних знань підтверджує про відходження в минуле жорстких детерміністичних теорій,

незалежно від того, в якій царині вони шукають причину «зла». У наш час все більше уваги приділяється таким загальнонауковим концепціям, як теорія хаосу, синергетика, квантова механіка тощо [354, с.48].

Під детермінацією (від лат. *determinare* – визначати, зумовлювати) прийнято розуміти найбільш загальну категорію, що характеризує залежність одних явищ, процесів і станів від інших, котра свідчить про зв'язок між речами та явищами. Терміни «обставини», «фактори», «детермінанти» часто використовуються кримінологами, як узагальнюючі для причин та умов [80, с.222].

На наш погляд, досить обґрунтованою є думка проф. А.П. Закалюка щодо розуміння детермінації злочинності: «...у найзагальнішому значенні поняття детермінації відображає діалектичну суттєву властивість реального буття – загальний зв'язок, взаємозалежність та взаємообумовленість предметів, явищ, процесів. Відповідно до цього детермінація злочинності – це вся сукупність явищ, процесів, фактів, проявів, з якими вона взаємопов'язана та якими вона обумовлена» [179, с. 139].

Відповідно до вагомих напрацювань проф. Орлова Ю. В., детермінація – це процес взаємодії різнорідних соціальних та природничих факторів (детермінант), що має своїм наслідком існування злочинності, її систематичне відтворення, появу новітніх її різновидів, форм прояву, негативних зміни у стані (зростання рівня, ускладнення структури, географії тощо) [267, с. 179].

У контексті викладеного погоджуємось із концептуальною думкою проф. Головкина Б.М., який зазначає, що :«...детермінація – це відношення, взаємозв'язок між явищами, процесами, станом та подіями суспільного життя, що породжують та зумовлюють злочинність» [228, с.118].

Також досить вдалою та ґрунтовною вважаємо точку зору Б. М. Орловського, який зауважує, що в теорії кримінологічної науки складові частини детермінант – причини й умови злочинності – розрізняють між собою. Так, причинами злочинності виступають певні негативні процеси

і явища, які породжують, формують чи забезпечують відтворення злочинності, як свій безпосередній закономірний наслідок. Відповідно, умови злочинності – це явища та процеси, що безпосередньо (як наслідок) злочинність не породжують, але до певної міри впливають на розвиток причинного зв'язку, сприяючи або не перешкоджаючи виникненню причин злочинності. У зв'язку з викладеним можна побачити тісний взаємозв'язок причин і умов злочинності, що забезпечує можливість розуміння їх у сукупності як «детермінант» скоєння того чи іншого злочину [269, с.47].

Підкреслимо, що в кримінології при описі детермінації злочинності головними елементами є причини, умови та кореляти. Видами детермінації є: спричинення, зумовлення, кореляція, зв'язок станів, функціональна залежність, цільова детермінація [100, с.86].

Враховуючи вищезазначене, погоджуємось з думкою, відповідно до якої серед детермінант найважливішими щодо впливу є причини, які продукують одне явище іншим, та умови, які сприяють формуванню причини або її реалізації [179, с.191].

Виходячи з того, що поняття причин і умов злочинності тісно пов'язане з філософськими категоріями «причина» та «наслідок», вважаємо за необхідне розкрити зміст цих двох термінів. Термін «причина» (від лат. *causa*) – це те, без чого не було б іншого – наслідку. Ця категорія використовується для позначення необхідного зв'язку явищ, з яких одне (причина) зумовлює інше (наслідок). Причина породжує наслідок, але вона не може бути реалізована без наявності умов. Умова – це обставина, від якої щось залежить. Умови самі по собі не породжують наслідки, але полегшують формування і дію причин. Причина, що є руйнівною силою якогось процесу, визначає його характер або окремі риси, розглядається також, як фактор. Причина з точки зору результату, наслідку може визначатись, як детермінанта [322, с.372-373].

Відштовхуючись від філософської сутності понять «причини» та «умови», в кримінології важко провести чітке їх розмежування. Тому

загальноприйнятою є точка зору, що під причинами слід розуміти процеси і явища, які породжують злочинність як свій безпосередній наслідок. Що ж стосується умов, то вони безпосередньо не породжують злочинність, але «відкривають шлях» для дії причин, полегшують настання суспільно небезпечних наслідків. Умовами виступають всілякі недоліки в управлінській та організаційній сфері діяльності різних галузей господарства і державного апарату [234, с.79].

Сама по собі причинність – це вид детермінації, який полягає у продукуванні одним явищем (причиною) іншого явища (наслідку). Спричинення проявляється у двоелементній ланці (причина — наслідок), причинному ланцюзі (де стільки причин і наслідків, скільки ланок у цьому ланцюзі) і причинній мережі або «дереві» ланцюгів [213, с.80]. Принцип причинності полягає в наступному: все має свої причини. Їх потрібно лише правильно визначити. Визначальною ознакою причини є її здатність безпосередньо продукувати наслідок. Серед головних законів причинного зв'язку виділяють незворотність у відносинах між причиною та її безпосереднім наслідком. Це означає, що причина завжди передує наслідку і не може бути його зворотним відображенням у цьому конкретному взаємозв'язку [213, с.80].

У літературі акцентується увага на тому, що причинний зв'язок – це об'єктивно існуючий зв'язок між причиною (суспільно небезпечним діянням) і наслідком (суспільно небезпечними наслідками). Причинний зв'язок між злочинним діянням і суспільно небезпечними наслідками існує об'єктивно як факт реальної дійсності поза свідомістю і волею людини – слідчого, прокурора, судді. Цей зв'язок, як зв'язок між явищами об'єктивної дійсності є таким, що може бути пізнаним [220, с.137].

Варто зазначити, що причини та умови злочинності, як і сама злочинність, є доволі нестійкими явищами, тобто постійно змінюються та трансформуються. Прогрес суспільства, урбанізація великих міст, міграційні процеси, новітні технології, зокрема й комп'ютеризація, є тими

каталізаторами, які породжують нові теорії причин злочинності. Відповідно – цей процес є нескінченим. На основі цього можемо припустити, що людство не знає і не може знати всіх причин злочинності. Група вітчизняних кримінологів вбачає необхідність у створенні реєстру кримінологічних досліджень причин злочину або реєстру кримінологічних шкіл, що дало б можливість володіти інформацією про наявність або відсутність системних поглядів на причини злочину [260, с.113]. Адже в наш час сформувалося дуже багато теорій і концепцій пояснення злочинності. Наприклад, теорія аномії [38], теорія конфлікту культур [49], теорія ефекту війн [37], теорія небезпечного стану [16] та інші.

Зважаючи на положення декількох із названих теорій, розглянемо можливість пояснення за їх допомогою детермінації кримінально караного жорстокого поводження з тваринами. Наприклад, в рамках положень теорії диференційного зв'язку жорстокість до тварин може стати наслідком повторюваності аналогічної поведінки. На рівні мікрогрупи, коли батьки жорстоко відносяться до тварин, дитина засвоює таку поведінку та поводить себе так само. Якщо досліджувати жорстокість до тварин крізь призму теорії небезпечного стану, в зазначеному випадку жорстокість обумовлена специфічним психологічним станом, коли людина більш схильна до девіантної поведінки.

Для визначення особливостей детермінації кримінальних правопорушень за статтею 299 КК України, нами було проведене анонімне опитування 40 125 громадян (див. додаток Е). Так, 45,5 % респондентів відповіли, що причинами таких проявів протиправної поведінки є психічні відхилення у людей; 19,4 % опитуваних зазначили, що причинами жорстокого поводження з тваринами є дитячі травми; 13,9 % вважають, що агресію до тварин продукує пропаганда жорстокості через Інтернет-ресурси; 7,9% опитаних вказали, що жорстокість до тварин може проявлятися у самозахисті під час нападу тварин на людей; 6,3 % зазначили, що причинами живодерства є вживання алкоголю; 3,4 % повідомили, що причиною

жорстокості є безкарність 1,7 % вибрали всі варіанти відповідей, 1,9 % респондентів обрали варіант «інше».

На нашу думку, детермінанти жорстокого поводження з тваринами здебільшого пов'язані із занепадом морально-соціальних орієнтирів суспільства, а також кризовими явищами в соціально-економічному житті суспільства. Так, детермінантами жорстокого поводження з тваринами можуть виступати: освітній рівень людини, девіантні збочення особи, аномальні психологічні прояви особи, вживання алкогольних або наркотичних речовин, економічні проблеми, недосконале законодавство, воєнні дії тощо.

Враховуючи наведене, пропонуємо детермінанти жорстокого поводження з тваринами поділити на наступні групи залежно від сфери суспільних відносин: економічні, морально-психологічні, правові, інформаційні та виховні. У кожній із груп перелічених детермінант окрема роль відводиться фактору воєнного стану в Україні [91, с.195].

Економічні детермінанти асоціюються з майновою нерівністю нашого суспільства, коли економічні негаразди в державі обумовлюють прояви жорстокості та насильства. Першочергово наголошуємо, що вплив повномасштабного російського вторгнення на економіку України є величезним – реальний ВВП значно скоротився, інфляція та безробіття набирають обертів. Унаслідок неоднозначних соціально-економічних перетворень значна частина населення виїхала за кордон у пошуках кращої долі, ще частина опинилася за межею бідності. Економічні негаразди спричинили низку соціальних аномалій, відсутність впевненості в завтрашньому дні, зростання соціальної напруги. Особливий правовий режим воєнного стану, введений на території нашої держави, високий рівень безробіття, значне розшарування населення, низькі заробітні плати, призводять до того, що людина шукає додаткові, альтернативні джерела заробітку. У підсумку це зумовило активізацію криміногенного потенціалу суспільства та зростання масштабів злочинності [78, с.86]. Оскільки в

умовах воєнного стану швидко поширюється безробіття, низькі заробітні плати, скорочення різноманітних соціальних виплат, призводять до того, що люди стають більш роздратовані та агресивніші, результатом невдоволення своїм становищем є неконтрольована жорстокість до слабших за себе. Наприклад, до тварин. Так, під час проведення нами інтерв'ю із зоозахисником М. нам стало відомо, що протягом воєнного стану у практиці захисників тварин неодноразово траплялись випадки розкрадання корму, що отримувався, як гуманітарна допомога, яка надавалася донаторами для хатніх та свійських тварин. Окрім корму здійснювалося розкрадання й медикаментів, ліжанок та іграшок для тварин із подальшим їх перепродажем. Цинізм ситуації підкреслюється тим, що розкрадання відбувається в той час, коли десятки тварин допомагають людині у надважкі часи для нашої країни. Вони героїчно шукають людей під завалами, беруть участь у розмінуванні територій, несуть службу разом із нашими захисниками на блокпостах, беруть участь в евакуації громадян із небезпечних територій, де ведуться активні бойові дії, тощо [91, с.196]. Для декого улюбленець стає ледь не єдиною причиною для виживання в скрутних умовах, віддушиною, розрадою. Дуже прикро, що спекуляція тваринами позбавляє власників, які опинилися в скрутному матеріальному становищі і не можуть забезпечити повноцінне утримання для тварин (особливо певних порід чи видів), гуманітарної допомоги [91, с.196].

Окрім того, кількість загиблих тварин внаслідок бойових дій також не піддається підрахунку. Безпрецедентна трагедія на каховській гідроелектростанції (далі – ГЕС) загрожує колосальними екологічними наслідками нашій екосистемі. Відомо також про те, що через підлив росіянами Каховської ГЕС 160 тисяч птахів та понад 20 тисяч диких тварин опинилися під загрозою загибелі [206]. За попередніми оцінками Кабінету Міністрів України, збитки для довкілля становлять 55 млрд грн. Завдано непоправної шкоди природно-заповідному фонду України. Фіксується

масова загибель риби та інших гідробіонтів, загинули свійські та дикі тварини [311, с.51-56].

Продовжуючи розкривати економічні детермінанти жорстокого поводження з тваринами, хотілося би акцентувати увагу на тому, що зараз ми спостерігаємо явну перевагу матеріального світу над духовним. У цьому аспекті важливо наголосити, що для людини добробут тварини стоїть не на першому місці. Пріоритет надається продуктивності та заробітку. Тому вважаємо за необхідне навести приклади того, що змушені переживати тварини, для того, щоб людина збагачувала свої статки [91, с.196].

У цьому ракурсі насамперед, звернемо увагу на жорстоке відношення до тварин, які є «ресурсом» для людини, тобто виведення, вирощування тварин задля отримання прибутку. Це, зокрема, сільськогосподарські тварини, яких масово вирощують для отримання продуктів та сировини тваринного походження. Оскільки жорстокість до тварин в харчовій промисловості є менш очевидною та добре прихованою, це питання залишається значною мірою недооціненим нашим суспільством. Традиційно склалося так, що нам з дитинства формують відчуття емпатії до котів, собак, папуг, хом'ячків тощо. Проте про тварин сільськогосподарського призначення інформації майже не отримуємо ні від батьків, ні в закладах дошкільної освіти, ні у подальшому навчанні. З дитинства ми сприймаємо цих тварин, як джерело отримання продуктів харчування, в сучасній науці це позначається терміном «карнізм^{1*}». Основна причина такої ситуації, на наш погляд, полягає в наступному. Фермерські господарства, де вирощується худоба, переважно розташовують за містом або у віддалених куточках міста. Ці господарства, як правило, закриті для пересічного громадянина і побачити умови, в яких знаходяться тварини, не можливо, а тим паче вплинути на ці умови не вбачається можливим [91, с.196].

^{1*}Карнізм (лат. *carnis* - м'ясо, плоть) — концепція про правомірність вживання в їжу продуктів тваринного походження, особливо м'яса. Важлива особливість карнізму — виділення окремих видів тварин в якості допустимих до вживання в їжу, а також схвалення такого до них ставлення, яке стосовно інших, «неїстівних», видів трактувалося б як жорстокість.

Із інтерв'ю із зоозахисником П.: «Атмосфера на фермах та господарствах, в яких тримаються тварини, жахливі. В домінуючій більшості випадків тварин тримають в загонах, де неможливо поворушитись, не говорячи вже про вільне пересування. Вони порсаються у власних фекаліях, велика рогата худоба насильно запліднюється задля приплоду, а коли теля або порося народжується – відразу забирають для забою, щоб отримати гарні стейки чи молочне порося до столу».

Умови тримання птахів на яєчних фермах також виходять за межі розуміння. Птахи знаходяться в дуже маленьких клітках батарейного типу, де не можливо поворушитись. І хоча законом це прямо заборонено, такі явища не є поодинокими в Україні [252]. За даними зоозахисників ГО «Відкриті клітки», понад 95% курей в Україні, утримують саме батарейним способом [19].

Найочевидніший продукт жорстокості до тварин – це видобуток шкіри, який, на жаль й досі має шалену популярність. Деякі люди вважають, що шкіра – побічний продукт м'ясної промисловості, але це не так. Тварин найчастіше вирощують заради м'яса й шкіри окремо. Саме тому на багатьох таких фермах не турбуються про добробут тварин. Особини народжуються та живуть в жахливих умовах, щоб потім стати шкіряним взуттям, сумкою чи одягом [349].

Хутро. Задля отримання цього матеріалу щороку вбивають близько 100 мільйонів тварин. Найчастіше жертвами хутрової промисловості стають шиншили, норки, песці, зайці та лисиці, але іноді це трапляється навіть із собаками. «Хутряних» тварин навмисно перегодовують та утримують у маленьких клітках. Активні й розумні звірі страждають від психологічних розладів, перебувають у постійному стресі та стають дуже агресивними. Тому на таких фермах розповсюджені випадки канібалізму та самокаліцтва. А закінчують своє життя беззахисні тварини від задушення газом, сильного удару важким предметом чи шокером. Однак це не завжди спрацьовує, тому хутро знімають зі ще живих тварин [349]. Понад 600 тисяч тварин щороку

вбивають на українських хутових фермах [259]. Так, гуманістичний рух UAnimals закликає депутатів запобігти екологічній катастрофі та впровадити заборону на хутряні ферми в Україні [337].

Вовна. Тварин підстригають впродовж всього їх життя і цей процес зовсім не такий, яким його показують в рекламі чи фільмах. Вівці під час стрижки знаходяться у постійному стресі та часто отримують травми. Стригалі разом із вовною зрізають тваринам шматочки шкіри та іноді – вух. Люди помилково вважають, що вівцям потрібні стрижки, але насправді звірі мають рівно стільки вовни, скільки їм необхідно для регулювання температури тіла. Вони скидають зайву вовну навесні, однак індустрії не вигідно чекати, тому їх стрижуть вручну. Це призводить до того, що щороку близько 1 мільйона особин помирають від переохолодження [349].

Пір'я та пух. Популярний наповнювач для курток та пальт вищипують із птахів. Качок та гусей зазвичай общипують після забою на м'ясо, однак часто птахи страждають від жорстокої процедури й за життя (так, наприклад, можна вищипати тварину під час линяння 4-5 разів впродовж її життя). Саме під час цього процесу птахи отримують найбільше пошкоджень, адже разом із пухом люди викидають у них й шматочки шкіри. І все це супроводжується жахливим стресом і страхом для тварини [349]. Адже вищезазначені дії відбуваються за конвеєрним принципом, не дочекавшись природнього зносу пера.

Важливо наголосити, що центральним органам виконавчої влади, який покликаний здійснювати контроль за дотриманням санітарного законодавства, племінною справою у тваринництві, здоров'ям та благополуччям тварин при фермерському розведенні – Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів (далі – Держпродспоживслужба) [278]. Проте, з наведених прикладів наглядно видно, що дієвість зазначеного органу мінімальна. Це може бути пов'язано із недостатнім фінансуванням Держпродспоживслужби; браком кадрів які б ефективно проводили державну політику у зазначеній галузі;

врешті-решт це корумпованість державних чиновників, коли підприємець орієнтований на отримання прибутку часто ігнорує державні стандарти із утримання тварин.

У межах економічних детермінант актуально торкнутися й питання «чорного розведення» тварин. Як зауважують зоозахисники, це так звані розплідники без належного юридичного оформлення. Коли людина купує тваринку дешевше «для себе», без документів. Проте ніхто ніколи не побачить тих собак або кішок, які народжують цуценят та кошенят. Вони сидять у підвалах, клітках, їм ріжуть зв'язки, щоб їх ніхто не чув. Вони помирають від хвороб, генетичних відхилень, від постійних народжень потомства. Тварин з «чорних розплідників» не можна називати чистокровними, тому що це непрофесійне, безконтрольне розпліднення тварин, які не несуть жодної племінної цінності й не мають ніяких генетичних тестів. За словами зооволонтерки Н, тварини, які більше не можуть розмножуватися, перетворюються на «відпрацьований матеріал». Якщо тваринам пощастить, їх продадуть. У гіршому разі їх присипляють [305]. Так, на платформі онлайн-оголошень OLX розміщені оголошення про продаж метисів [314]* собак або котів. Всі ці тварини – вихідці із «чорних розплідників». Люди, які купують таких тварин, створюють умови для подальшого процвітання та розвитку «чорного ринку». Якщо ви купуєте «породисту» тварину з «чорного розплідника», то ви підтримуєте та поширюєте жорстокість до тварин. Також це збільшує популяцію безпритульних тварин, оскільки, коли тварина виростає і не виправдовує очікувань свого власника (візуальний вигляд тварин не відповідає заявленій породі або знаходять вроджені генетичні хвороби) її просто викидають на смітник.

У продовження міркувань щодо діяльності «чорних розплідників», як приклад, наведемо випадок, що трапився у м. Полтава. Чоловік нелегально розводив такс. Барт (прізвисько собаки) разом зі ще однією таксою жив у

* метис - [фр.](#) métis, від [лат.](#) misticus — змішаний, тварина або рослина, виведена схрещуванням різних видів чи типів організмів; гібрид.

Полтаві, у старому сараї. Собак використовували для розведення, кожну тїчку дївчинки їх в'язали, цуценят продавали, як «породистих для себе, без документів». Барту вибили передні зуби, щоб під час в'язки пес не травмував суку. За собаками ніхто не доглядав, усе життя їх годували свинячими кишками і не випускали на вулицю. Коли собаки стали старими їх просто викинули на вулицю [305].

Як один із видів жорстокого поводження з тваринами, браконьєрство та нелегальний продаж червонокнижних видів є актуальним викликом для сучасного суспільства. Як зазначають зоозахисниці ГО «UAnimals», незаконна торгівля тваринами – один із найпотужніших злочинних бізнесів у світі. За даними Інтерполу, його річний оборот становить від 7 до 23 мільярдів доларів. Ці суми поступаються лише обороту в торгівлі людьми, наркотиками і зброєю [106]. Нажаль ця проблемна притаманна і нашій країні. Так, гучний випадок із продажу рідкісними тваринами стався на Київщині. Як розповіла зоозахисниця, в жахливому стані намагалися продати на українському сайті з оголошень червонокнижне рисеня за 3,8 тисячі доларів. Зоозахисниця розповідає, що в листуванні власники червонокнижної тварини вихваляли її, розповідаючи, що вона ласкава, добре ставиться до дітей. Також пропонували в майбутньому зводити з котами (наприклад, породи мейн-кун) [257]. У 2020-му році на Донеччині люди подали оголошення, що продають домашнього тхора, якого знайшли на вулиці. Оголошення потрапило на очі фахівцям. На фото був не тхїр, а рідкісна степова перегузня. Під тиском зооволонтерів, тварину вдалося вилучити, проте в ході реабілітації тварина не вижила [327]. У 2022 році у приватного власника на Львівщині опинився степовий тхїр. Чоловік подав оголошення, що продає тварину. Після розмови із зоологами продавець погодився випустити тварину, але не так сталося, як гадалося. Виявилося, що тхїр після кількох місяців у клітці мав зіпсоване здоров'я. Усі чотири ікла — основні інструменти тхорів для виживання — були зламані. «Вірогідно, він сам зламав собі зуби об прутья клітки, намагаючись вибратись. Згодом проявилися ознаки епілепсії, тож малюк

залишився жити в неволі», – каже зоозахисниця Вікторія [327]. Показовий випадок стався і на Волині у 2024-му. «Ми познайомилися з чоловіком, у якого опинилося п'ятеро лісових тхориків. Він залюбки передав їх на реабілітацію. Наскільки ми знали, тварин зловив браконьєр і намагався продати через знайомих. Тхорів ми повернули у природу. Згодом із нами знову зв'язався той чоловік: питає, чи варто купувати в браконьєра ще й дорослого тхора. Тоді ми попросили надати відомості про браконьєра». Проте цього вже не сталося [327].

Важливо зазначити, що економічна вигода спонукає людей до проведення собачих або півнячих боїв, адже це – спосіб швидкого нелегального збагачення та отримання легкого доходу поза правовим полем. Фінансування такої діяльності забезпечується головним чином за рахунок ставок на результати боїв, які різняться від великих сум, залучених організованими злочинними угрупованнями, до невеликих внесків від пересічних громадян.

Окрім того, зі слів зоозахисників ми дізнались, що проведення боїв обумовлюють інші кримінальні правопорушення. Так, наприклад в місцях проведення зазначених заходів паралельно можуть надаватись інші незаконні послуги такі як: продаж наркотиків або зброї.

Собачі бої є однією з найсерйозніших форм жорстокого поводження з тваринами, яка відбувається по всій країні. У середньому собачій бій триває від 1 до 2 годин і закінчується, коли одна з собак не може більше продовжувати. Більшість собак, які використовуються в боях, – це пітбультер'єри, яких можна розводити через їхню витривалість і здатність битися з собаками, порівняно з більшістю порід, які припиняють битися, коли досягають виснаження. Крім того, ця порода не схильна до агресії проти людей і надзвичайно віддана, що сприяє їх готовності протистояти жорстокому поводженню та зневазі з боку власників [47].

Півнячі бої – ще один вид глядацького «виду» для боротьби з тваринами. Гострі, як бритва, сталеві леза, або «гафи», прикріплюються до

ніг птаха перед боєм. Ці леза настільки гострі та небезпечні, що птахівники випадково були вбиті власними птахами. Під час півнячого бою півнів садять у бойову яму до загибелі одного або обох птахів. Незважаючи на те, що звичайний птах, який перебуває на вільному вигулі або одомашнений, б'ється через необхідні речі, ці бійки рідко призводять до серйозних травм. У світі півнячих боїв птахів розводять спеціально для агресії та змушують битися [47].

Морально-психологічні детермінанти. Передусім хотілось би відмітити, що наразі можна спостерігати занепад і деградацію моральних принципів та орієнтирів суспільства. Руйнація духовного світу людини, відсутність таких почуттів, як милосердя та співчуття, призводять до поширення агресії, жорстокості та насильства. Із цього приводу слушною є думка О.Л. Беспаль, яка зазначає, що: «Ескалація кримінального насильства відбувається також через різку зміну ідеології в суспільстві, руйнування старих ідеалів, на зміну яких поки не створено будь-яких нових позитивних ціннісних орієнтирів, зниження рівня моральних вимог з боку суспільства до його членів» [90].

Варто зазначити, що наразі є така проблема, особливо у великих містах, як закритість людей один від одного. Часто сусіди не знають одне одного. Така конфіденційність призводить до байдужості, індиферентності населення. Тому у більшості випадків люди не звертають уваги на випадки жорстокості до тварин. Навіть, коли людина стає свідком такої, не завжди це спонукає її звернутись до компетентних органів. Причина такої байдужості може бути в її соціальній позиції – завжди залишатись осторонь, у тому числі й у правовому нігілізмі. Не завжди людина знає алгоритм дій у таких випадках [91, с.196].

Із-поміж іншого, велику роль серед причин жорстокого поводження з тваринами відіграють такі явища, як наркоманія та алкоголізм. Саме на фоні таких станів підвищується рівень психологічної та моральної деградації. Наслідком вживання алкоголю або наркотиків є зниження рівня культури

суспільства загалом. Вважаємо за потрібне наголосити, що питома вага насильницьких злочинів вчиняється саме в стані алкогольного/наркотичного сп'яніння. При вивченні судової практики за статтею 299 КК України, нами було з'ясовано, що кожне друге кримінальне правопорушення було вчинене у стані алкогольного або наркотичного сп'яніння [91, с.196].

Важливою в дослідженні цього виду кримінальних правопорушень є соціально-політична ситуація в нашій країні. Вплив воєнних дій на психологічне здоров'я військовослужбовців та пересічних громадян важко оцінити. Відповідно до Міжнародного класифікатора хвороб (МКХ-11), посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) кодується кодом 6B40, а ускладнений – 6B41. Приблизно у 30 % учасників АТО, які пройшли реабілітацію у Військово-медичному центрі Північного регіону, спостерігалися ознаки гострої фази ПТСР, а саме: нав'язливі спогади, проблеми зі сном, дратівливість, значно підвищена збудливість, напади немотивованої люті, зловживання спиртними напоями, напади погано контрольованої агресії; відчуженість від соціуму; егоїзм; зниження здатності до любові і співпереживання; схильність до розвитку різного роду залежностей [155]. Жертвами таких емоційних спалахів можуть стати як близьке оточення, так і тварини. Тим паче подібні випадки вже зафіксовані. Так, на Дніпропетровщині військовий підірвав гранатою дружину та дитину. Витягнувши дружину за волосся надвір, він повалив її на асфальт і почав душити. Потім, на очах у переляканої доньки, кинув під ноги жертві бойову гранату, яка вибухнула, завдавши тяжких тілесних ушкоджень. Маленька дівчинка, яка знаходилася біля дверей будинку, також зазнала серйозних поранень від вибуху, від осколків загинула тварина [254].

Також хотілось би сфокусувати увагу на тому, що після закінчення війни на руках залишиться багато вогнепальної зброї. Вивчаючи обвинувальні вирoki за статтею 299 КК України, нами було досліджено досить вагому частку випадків (14,0%), коли тварина зазнавала смерті або

каліцтва від зброї. Тому варто вже зараз подбати про реєстр або облік такої зброї.

Правовими детермінантами, у першу чергу, є не ефективна та повільна політика у сфері поводження з тваринами. Перманентні зміни та доповнення в чинні нормативні акти, що регулюють відносини у сфері гуманного ставлення до тварин, в більшості випадків викликані міжнародними зобов'язаннями, які взяла на себе наша держава. Тому суспільство виявилось не готове до таких змін. Наглядно це можна спостерігати у тих випадках, коли правоохоронці ігнорують приписи законодавства та неналежним чином реагують на виклики, пов'язані із жорстоким поводженням з тваринами. З іншого боку, відповідно до результатів проведеного авторкою анонімного опитування громадськості (див. додаток Е). Причинами не повідомлення правоохоронних органів про випадки жорстокого поводження з тваринами є такі: до виконавчої гілки влади із окресленим питанням не має сенсу звертатись, вони цим не займаються, прикриваючись війною; не вірю в належне виконання правоохоронцями своїх обов'язків; не наважилась заявити; правоохоронні органи навряд будуть реагувати на відповідні заяви; вони на таке не реагують; краще самотійно вирішити таку ситуацію і т.п. Отримані відповіді свідчать про відсутність довіри до поліції та повільний розвиток правової свідомості суспільства. Варто підкреслити, що безвідповідальне ставлення правоохоронців до випадків жорстокого поводження з тваринами, пов'язане з недосконалим законодавством, у якому тварина розглядається, як майно. В багатьох європейських країнах зазначене питання вже було переглянуто із подальшими змінами до законодавчої бази [91, с.198].

Неефективність законодавства у сфері жорстокого поводження з тваринами проявляється у наступному. Так, у статті 25 Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження» зазначено: «Забороняється використання тварини у кориді, створення та діяльність пересувних звіринців, пересувних зоопарків та пересувних виставок диких тварин, а

також діяльність дельфінаріїв, що не мають природної морської води» [288]. Проте у жовтні 2023 року у м. Тернопіль у торговельному центрі відбулась зоовиставка екзотичних тварин. «Відвідувачі фотографуються зі зміями та мавпою, використовуючи спалах. Мавпа сидить у тісній клітці й не має змоги сховатися від цього», – описали події на виставці зоозахисники [153]. Представник зоозахисників викликала у ТЦ поліцію, однак працівники поліції відмовилися скласти протокол на місці, аргументуючи це тим, що спочатку необхідно провести експертизи та встановити, чи справді є порушення (такі випадки не поодинокі). Свого часу, наприклад, UAnimals подали позов до суду на мережу контактних зоопарків «Зверополіс» через неналежне утримання диких тварин. Відповідно до частини 3 статті 8 Закрну України «Про захист тварин від жорстокого поводження», власники контактного зоопарку повинні мати дозвіл від Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України на утримання диких тварин. Зазначена організація такого дозволу не має. Крім того, відповідно до пункту 11 статті 25 Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження», фотопослуги з дикими тваринами заборонені всюди, окрім зоопарків, цирків і дельфінаріїв. Тож у контактному зоопарку фотографуватися з тваринами не можна. У «Звірополісі» ж розігрувалася фотосесія з єнотою [63].

Вищезазначена жорстокість до тварин трапляється через відсутність відповідної реакції, у тому числі із боку держави. На нашу думку, якби за аналогічні випадки людей притягували до кримінальної відповідальності, подібних ситуацій було б значно менше.

Характерний випадок стався і в м. Запоріжжя, де Запорізький державний цирк для вистави використовував червонокнижного бурого ведмедя. Бурий ведмідь занесений до Червоної книги України, як вид, що зникає. Відповідно до Закону України «Про червону книгу» [296] стаття 19 забороняється використовувати таких тварин у комерційних цілях. Утримувати їх у неволі можна тільки з науковою метою – для цього потрібен дозвіл від Національної комісії з питань Червоної книги України [62].

Звертаємо увагу, що відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування» [292] абзац 37³ частина 1 стаття 26 до компетенції селищних, сільських, місцевих входить вжиття заходів та забезпечення дотримання заборони провадження діяльності пересувних звіринців, пересувних зоопарків, пересувних виставок диких тварин та іншої забороненої Законом України «Про захист тварин від жорстокого поводження» діяльності в межах відповідної адміністративно-територіальної одиниці. На практиці все зовсім по-іншому: корумпованість чиновників та жага до легких грошей завжди мають пріоритет. Тому деякі представники закладів культури, нехтуючи приписи закону, вдаються до жорстокого поводження з тваринами. Слушною думкою з цього приводу є слова Я. В. Ступника, який зазначає, що: «Системна корупція вразила всі щаблі населення, проникнувши в усі без винятків сфери функціонування державного апарату й у приватний сектор. Тотальна корупціогенна політична культура призвела, з одного боку, до звикання громадян до корупції у владних структурах, а з іншого – «державна» корупціогенна культура породила масову «побутову» корупціогенну культуру. Саме корумпованість суспільства є сьогодні основною перешкодою ефективної реалізації реформ та євроінтеграції країни» [320].

Також непоодинокі випадки можемо спостерігати, коли в закладах харчування або у торгівельних центрах чи у закладах освіти обладнані зоокутки без належного догляду та умов за тваринами. Відповідно до статті 7 ЗУ «Про захист тварин від жорстокого поводження» [288] це заборонено. Вищевикладене може свідчити про неналежний нагляд за дотриманням законодавства у сфері жорстокого поводження з тваринами та знову ж таки вічне питання корупції в нашій країні [91, с.199].

Неефективність законодавства в галузі захисту тварин від жорстокого поводження, можемо спостерігати у великих містах коли комунальні установи вдаються до заборонених методів зниження популяції тварин. Так, під час інтерв'ю з місцевою жителькою м. Харкова К., яка є власницею двох

собак, нам стало відомо про непоодинокі випадки зниження популяції безпритульних тварин за допомогою отрути, яку хаотично розкидають вулицями міста працівники комунальних служб. У таких випадках шанс стати жертвою отруєння є не тільки у безпритульних тварин, а і у домашніх тварин. Наголошуємо, що зниження популяції шляхом умертвіння тварин прямо заборонено Закон України «Про захист тварин від жорстокого поводження» [288]. Натомість представники комунальних служб зазначають, що навіть якщо з бюджету міста виділені кошти на стерилізацію тварин, проблема безпритульних собак та котів досі не вирішена, оскільки немає виконавця програми: людини чи комунальної установи, яка професійно та на постійній основі займалася б відловом тварин, транспортуванням їх до ветклініки, перетримкою та поверненням на місце вилову [218].

Ще один резонансний випадок нечуваної жорстокості до тварин трапився в серпні 2024 року. Під час дорожньо-транспортної пригоди в одній із автівок виявили 339 кілограм біологічних матеріалів померлих тварин. Водій повідомив, що перевозив тіла тварин з Миколаєва до Одеси для подальшої утилізації [248]. Проте зооволонтерка Ганна Куркуріна, стверджує, що собак вбили за наказом мера Миколаєва і це не перший випадок зменшення популяції безпритульних тварин у місті [64]. Важко уявити, що зазначена ситуація трапилась в той час, коли сотні волонтерів рятують життя тварин з зони бойових дій, ризикуючи власним життям.

Як наголошують зоозахисники, Україна входить в десятку країн з найбільшою кількістю безпритульних тварин. Один з дієвих варіантів розв'язання цієї проблеми – стерилізація, яка попри поширену думку, все ж таки є гуманною процедурою, оскільки рятує тварин від можливих майбутніх страждань та дозволяє уникнути неконтрольованого розпліднення [319].

Інформаційні детермінанти посідають важливу роль серед факторів жорстокого поводження з тваринами, оскільки за допомогою інформації можна впливати не тільки на свідомість людей, а і на їх вчинки. Інтенсивні потоки інформації, що проходять через деформовані інформаційні структури,

приводять до психологічної напруженості, а саме інформаційне середовище стає джерелом стресів. Унаслідок цього індивід починає віддавати перевагу такій інформації [149 с. 13-20].

Із огляду на вищезазначене виокремлюємо такі інформаційні детермінанти: розповсюдження відеопродукції, створення закритих Телеграм-каналів, закритих Ютуб-платформ, які демонструють та популяризують жорстокість до тварин та ін. Це може бути проявом, на наш погляд, відповідних поведінкових імпульсів, пов'язаних із насильством та жорстокістю до довкілля. Тобто особа, яка схильна до агресії та насильства, буде транслювати відповідний контент. Неповнолітні, переглядаючи відео відповідного характеру, некритично осмислюючи побачене, шукаючи нових емоцій, відчуттів або способу виплеснути вже накопичені емоції (зокрема, адреналін, бажання самоствердження чи домінування, виплеску агресії тощо) також можуть вдаватися до аналогічної поведінки.

Правоохоронні органи досить безвідповідально відносяться до наявності такої відеопродукції, яка популяризує культ жорстокості до тварин та не поспішають проводити роботу по знешкодженню цих відео-файлів. Інтернет-простір просто перенасичений насильством та агресією. Так, у пошукових системах із відкритим доступом знаходяться відеоматеріали порнографічного характеру (зоофілія). Така загальна доступність призводить до спотворення уявлення людей про призначення тварини, особливо коли йдеться про дітей. Характерний випадок, коли після перегляду аналогічного відео підліток вирішив повторити побачене [91, с.201]. Зокрема, у червні 2023 року до мережі потрапило відео, де підліток гвалтує собаку. Зоозахисники, виявивши відео, повідомили до поліції. Тварину було вилучено, відкрито кримінальне провадження [255]. По-третє, вважаємо, недостатнім наявне в державі висвітлення випадків жорстокого поводження з тваринами в засобах ЗМІ. Особливо, коли на законодавчому рівні розповсюдження подібного виду інформації заборонено. Так, відповідно до статті 28 Закону України «Про інформацію» інформація не може

використовуватися для закликів до повалення конституційного ладу, порушення територіальної цілісності України, пропаганди війни, насильства, жорстокості, розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, вчинення терористичних актів, посягання на права і свободи людини [290].

До виховних детермінант, на нашу думку, відносяться:

1) занепад моральних цінностей та пріоритетів, а саме – занепад духовної сфери та перевага матеріальної;

2) відсутність з боку батьків належного виховання та зрощування в дитині почуття емпатії і любові до тварини. В окремих сім'ях мають місце суттєві недоліки, зокрема бездоглядність, відсутність необхідної уваги зі сторони батьків до виховання, відсутність допомоги батькам з боку держави та громадськості за місцем проживання, недоліки в роботі ювенальної превенції, негативний вплив «вулиці», тобто того мікросередовища, у якому підліток проводить значну частину вільного часу [215, с.69];

3) негативний досвід, наприклад, коли в сім'ї є прояви домашнього насильства, або до тварини ставляться як до речі, проявляють байдужість до страждань тварини – дитина може копіювати та відтворювати алогічну поведінку;

4) недостатність проведення просвітницьких компаній, які популяризують повагу до довкілля, прищеплюють повагу та любов до тварин.

Крім того, слушною є теза про те, що сьогодні сім'я і сімейне виховання переживають суттєві труднощі з наступних причин: відбувається розшарування сімей за матеріальними статками; простежується духовне та моральне зубожіння сімейного виховання; зростає кількість розлучень; позашлюбних дітей; руйнується традиційна структура сім'ї; змінюються загальноприйняті норми поведінки, характер подружніх стосунків, взаємовідносин між батьками та дітьми. Останнім часом зростає число неповних сімей, що виникають внаслідок розлучення, смерті одного з батьків, або у випадку, коли незаміжня жінка виховує дитину сама. За

статистичними даними, сьогодні кожна третя дитина виховується в неповній сім'ї. А відповідно до узагальненої інформації вчених, діти-правопорушники із неповних сімей, які вживають алкоголь, наркотики, психотропні речовини, мають проблеми з психіко-статевою ідентифікацією та ведуть аморальний спосіб життя часом складають близько 47,0 % [232].

У рамках викладеного ґрунтовною є думка С. Романцової, яка наголошує, що несформовані соціальні зв'язки у межах інституту сім'ї посилюють дезорганізацію особистості, що, у свою чергу, є живильним підґрунтям для активізації агресивних тенденцій, властивих стану ресентименту (ворожості)[306]. Аналогічної позиції притримується і Г. Мустафаєв, який наголошує, що недостатня згуртованість сім'ї, відсутність близькості та взаєморозуміння між батьками і дитиною, авторитарний стиль сімейного керівництва можуть посилити схильність індивіда до деструкції[245].

Також звертаємо увагу на таку причину жорстокості, як «незрілість дитини». Багато випадків жорстокості до тварин з боку дитини трапляється із цікавості, коли дитина може кинути камінь у тварину, або схопити kota за хвіст, або зіштовхнути тварину зі сходів, дістати рибку з акваріуму задля того, щоб просто подивитися на реакцію живого створіння. Зазначені приклади свідчать про неналежне виховання та несвоєчасне пояснення дитині про гуманне ставлення до тварин, про те, що тварини теж живі і відчувають біль та страждання [91, с.203].

Таким чином, дослідивши детермінанти жорстокого поводження з тваринами, можна дійти висновку про багатофакторність досліджуваного явища, обумовленого синтезом економічних, морально-психологічних, правових, інформаційних та виховних детермінант. Вплив деструктивного оточення, негативний приклад поводження з тваринами в сім'ї, неефективне законодавство в галузі захисту тварин від жорстокого поводження, неефективні просвітницькі компанії створюють сприятливі умови для поширення зазначеного явища.

Висновки до розділу 1

За результатами проведення кримінологічного аналізу діянь у формі жорстокого поводження з тваринами встановлено, що:

1. Вивчення такого кримінально караного діяння, як жорстоке поводження із тваринами, є складною, з точки зору методології наукового дослідження, проблемою, оскільки, по-перше, пов'язане зі сферою приватності життя людини (зокрема, у випадку утримання домашніх тварин); а по-друге – байдужістю свідків вказаного явища (звідки висока латентність). Не зважаючи на те, що сама тема широко відгукується серед громадськості, а ЗМІ часто майорять випадками жорстокого знущання над тваринами, офіційні статистичні показники за статтею 299 КК України не є значними.

2. Аналіз кримінальних правопорушень, відповідальність за які передбачена статтею 299 КК України, доцільно проводити за параметрами, які допоможуть з'ясувати дійсний стан, закономірність, специфічні властивості та тенденції розвитку досліджуваного явища. Кримінологічна характеристика кримінально караного жорстокого поводження із тваринами складається із таких елементів: кількісно-якісних показників злочинності, відомостей про особу злочинця, детермінантів злочинного прояву у формі жорсткого поводження з тваринами та латентності.

3. Особливостями кількісно-якісних показників кримінальних правопорушень, передбачених статтею 299 КК України є:

- нестабільність у рівні таких кримінальних правопорушень. Зокрема, до 2020 року включно кількість зареєстрованих кримінальних правопорушень мала тенденцію до зростання, а вже з 2021 року відбулося різке зниження цього показника. Із 2023 року кількість правопорушень, передбачених ст. 299 КК України, починає зростати;

- кількість осіб, притягнутих до кримінальної відповідальності за жорстоке поводження з тваринами, є низькою. Це пов'язано з тим, що в указаному кримінальному правопорушенні відсутня особа потерпілого, що провокує латентність таких діянь. Всього протягом 2017-2024 років за статтею 299 КК України було засуджено 225 осіб;

- коефіцієнт злочинної інтенсивності не перевищує показник у 0,52 на 100 тис. населення, а коефіцієнт злочинної активності – 0,12;

- у структурі загальнокримінальної злочинності частка, що припадає на жорстоке поводження з тваринами, складає менше, ніж 0,1 %;

- кримінальні провадження за ступенем тяжкості розподіляються такий спосіб: кримінальні проступки– 19,0%, злочини – 81,0%. Серед яких нетяжкі злочини складають 46,0 %, а тяжкі – 35,0 % діянь;

- переважно за вчинення вказаного кримінального правопорушення суди призначають покарання у виді позбавлення волі. Інші види кримінальних покарань, які застосовувалися до винних, – штраф та обмеження волі. У разі призначення покарання у виді позбавлення волі у 90,0 % випадків його відбуття замінюється відбуттям покарання з випробуванням;

- кримінальні правопорушення, відповідальність за які встановлена статтею 299 КК України, вчиняються з прямим умислом(94,0 % випадків). Вчинення вказаного діяння з непрямым умислом є скоріше винятком, аніж поширеним випадком. Цивільний позову межах розгляду кримінального провадження заявляється в 1,0 % випадків;

- для кримінальних правопорушень за статтею 299 КК України не є властивим вчинення у співучасті. Такий показник складає лише 7,0 % діянь. У 93,0% випадків кримінальне правопорушення вчиняється одноособово;

- кримінальні правопорушення, передбачені статтею 299 КК України нерідко вчиняються у реальній сукупності з іншими кримінальними правопорушеннями: порушенням недоторканості житла (стаття 162 КК

України) – 7,0 % випадків, крадіжкою (стаття 185 КК України) – 5,0 %, хуліганством (стаття 296 КК України) – 5,0%, незаконним поводженням зі зброєю (стаття 263 КК України) – 9,0%, незаконним виробництвом, виготовленням, зберіганням, перевезенням чи пересиланням наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту (стаття 309 КК України) – 4,0%, умисним вбивством (стаття 115 КК України) – 1,0 % випадків;

- переважна кількість кримінальних правопорушників предметом для жорстокого поводження обирають собак (72,0 %); у кожному п'ятому випадку – це коти; 4,0 % приходить на сільськогосподарських тварин; у 2,0 % кримінальних правопорушень – птахи. Найбільше від дій своїх власників страждають домашні тварини – 79,0 %. На безпритульних тварин припадає 17,0 % випадків, а 4,0 % – на свійських;

- за місцем вчинення розглядувані кримінальні правопорушення розподіляються: у 63,0 % кримінальних правопорушень – це подвір'я приватного домоволодіння, 23,0% – вулиці, у 14,0 % – квартири, у 2,0 % – водойми;

- у більшості випадків тваринам завдаються удари різними предметами (зокрема, сокирою, ножом, вилами, палицями, молотком) або наносяться рукою – 68,0 % кримінальних правопорушень. Застосування вогнепальної зброї фіксується у 14,0 %, удушення або утоплення – у 8,0 %, викидання з вікна – у 5,0% випадків, прив'язування до машини – у 3,0 %, залишення без їжі та води – у 2,0 % випадків.

4. Динаміка кримінальних правопорушень, відповідальність за які передбачена статтею 299 КК України, не відзначається стабільністю. Так, на основі даних офіційної статистики Офісу Генерального прокурора її показники склали: у 2017 році – (7,1%), у 2018 році – (75,0%), у 2019 році – (8,2%), у 2020 році – (11,6 %), у 2021 році – (-8,5%), у 2022 році – (-26,0%) , у 2023 році – (16,0%), у 2024 році – (-17,8 %). Це пояснюється тим, що, по-перше, редакція статті 299 КК України починаючи з 2017 року змінювалася

тричі (у 2017, 2018 та 2021 роках) в бік посилення криміналізації діяння. По-друге, на певних етапах як карантину (зокрема, під час активної фази його перебігу у 2021 році), так і воєнного стану (а саме – за його початку, коли панувала певна хаотичність у роботі правоохоронних органів) формувалася ціла низка умов для латентизації вказаних кримінальних правопорушень. До того ж, існує певне ігнорування з боку правоохоронних органів та громадян фактів прояву жорстокого поводження з тваринами, що також сприяє їх залишенню поза офіційною статистикою.

5. Кримінальні правопорушення, передбачені статтею 299 КК України, характеризуються високим рівнем латентності, що підтверджується проведенням авторкою опитуванням громадськості. Причинами такої ситуації є: відсутність потерпілої особи у зазначеному складі кримінальних правопорушень (відповідно до чинного законодавства тварина виступає предметом посягання); низький рівень правосвідомості громадян (зокрема, свідків жорстокого поводження з тваринами), приватний характер досліджуваного виду кримінальних правопорушень, викликаний закритістю відносин між людиною та твариною.

6. Кримінологічний портрет особи, яка вчиняє кримінальне правопорушення за статтею 299 КК України, можна описати так: це особа віком від 25 до 35 років, чоловік, не одружений, на утриманні дітей не має, працездатний, проте не займається суспільно корисною працею, має середній рівень освіти, не має судимості, вчиняє кримінальне правопорушення одноособово з хуліганських мотивів. Кожний другий вчиняє кримінальне правопорушення у стані алкогольного сп'яніння. Особі, яка жорстоко поводить з тваринами, притаманні риси, які не узгоджуються із загальноприйнятими нормами моралі: зневага та вороже ставлення до суспільства, агресивність, властолюбство, мстивість, аморальність, збудливість, бездуховність, соціальне відчуження, безвідповідальне ставлення до праці. У більшості випадків цим особам притаманний маргінальний спосіб життя.

7. Пом'якшуючими кримінальне покарання обставинами під час розгляду кримінальних проваджень за статтею 299 КК України суди визнають: щире каяття (у 91,0% випадків), активне сприяння розкриттю злочинів (у 67,0 % випадків), наявність утриманців (у 15,0 % випадків), позитивну характеристику з місця роботи або проживання (у 13,0% випадків). Обставинами, що обтяжують покарання, є: негативна характеристика з місця роботи або проживання (у 36,0 % випадків), рецидив (у 13,0% випадків), вчинення кримінального правопорушення групою осіб за попередньою змовою (1,0% випадків), вчинення кримінального правопорушення в стані алкогольного сп'яніння (49,0 % випадків).

8. Заморально-психологічними та мотиваційними властивостями особи, що жорстоко поводить з тваринами, можна виокремити такі типи осіб, що жорстоко поводяться з тваринами: випадковий (ситуативний), агресивно-збуджений, прагматичний, з маркером маніакальності.

9. Залежно від сфери суспільних відносин виокремлюються економічні, морально-психологічні, правові, інформаційні та виховні детермінанти кримінальних правопорушень за статтею 299 КК України. Кожні з детермінант характеризуються особливостями, пов'язаними із воєнним станом в Україні.

Однією із головних детермінант економічного характеру є погіршення економічного стану держави, викликаного повномасштабним російським вторгненням на територію України. Це сприяло виникненню та поглибленню низки економічних негараздів, які, в свою чергу, спровокували поширення соціальних аномалій, формування невпевненості в завтрашньому дні у населення, зростання соціальної напруги тощо. Одним із результатів ситуації, що склалася, є невдоволення особою своїм становищем (зокрема, економічним). Проявом такого невдоволення може бути неконтрольована жорстокість до слабших за себе – тварин.

Також неабияку роль відіграє бажання людини нажитися на тварині (зокрема, існування «чорних розплідників» тварин, тварин, яких масово

виросшую для отримання продуктів та сировини тваринного походження, існування притулків для тварин, головною метою утримувачів яких є отримання коштів від благодійних внесків тощо).

Морально-психологічні детермінанти пов'язані, головним чином, із занепадом і деградацією моральних принципів та орієнтирів суспільства.

Правові детермінанти характеризуються неефективною політикою у сфері поводження з тваринами. Частково ефективність від змін у національному законодавстві знижується через неготовність громадян та правоохоронних органів України до прийняття імplementованих міжнародних та європейських стандартів у частині поводження з тваринами.

Серед інформаційних детермінант можна виокремити: розповсюдження відеопродукції, створення закритих Телеграм-каналів, закритих Ютуб-платформ, які демонструють та популяризують жорстокість до тварин та ін.

Виховні детермінанти пов'язані, в першу чергу, із мікросередовищем особи, зокрема – сім'єю. Особливі ризики в цьому контексті створюються: занепадом духовної сфери та перевагою матеріальної; відсутністю з боку батьків належного виховання дитини, а також формування в ній почуття емпатії і любові до тварини; наявністю негативного досвіду, наприклад, коли в сім'ї є прояви домашнього насильства, або до тварини ставляться як до речі, проявляють байдужість до страждань тварин; недостатністю просвітницьких компаній, які популяризують повагу до довкілля, прищеплюють повагу та любов до тварин та ін.

РОЗДІЛ 2

ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОФІЛАКТИКА ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ЖОРСТОКИМ ПОВОДЖЕННЯМ З ТВАРИНАМИ

2.1 Загальносоціальне запобігання жорстокому поводженню з тваринами

Запобігання кримінальним правопорушенням є одним із провідних завдань будь-якої цивілізованої держави. Проте, враховуючи сучасні тенденції, а саме: глобалізаційні процеси, інформатизацію, урбанізацію, соціальну нерівність та ін., не тільки ускладнюють це завдання, але й обумовлюють як появу нових злочинних проявів, так і трансформацію вже існуючих, в тому числі й у вигляді жорстокого поводження з тваринами. У зв'язку з цим слушною є думка проф. В.В. Голіни, який зазначає, «...що вся історія світового досвіду протидії злочинності, численні наукові дослідження переконливо свідчать про те, що остаточно подолати злочинність і ті явища, які її породжують та їй сприяють, поки що неможливо. Навпаки, “кримінологічний статок” отримує нові злочинні прояви» [127, с.10]. В попередньому розділі на основі емпіричних даних ми описали та розкрили особливості, закономірності, фактори такого явища, як кримінально карана жорстокість над тваринами. Саме ретельне вивчення емпіричних даних надало можливість запропонувати систему заходів запобігання жорсткого поводження з тваринами.

Слід підкреслити, що запобігання злочинності проводиться трьох взаємозалежних рівнях: загальносоціальному, спеціально-кримінологічному та індивідуальному.

Перш, ніж перейти безпосередньо до висвітлення загальносоціальних заходів запобігання жорстокості до тварин, варто зазначити, що важливість протидії злочинності можна віднайти у працях вчених різних епох. Так, Платон вказував, що у суспільстві має діяти досконале законодавство, яке б відвертало людей від вчинення кримінального правопорушення. Також, на

його думку, головним фактором запобігання кримінальним правопорушенням є належне виховання особи з дитинства [276]. У свою чергу Ш. Монтеск'є у трактаті «Про дух законів» (1748) висловлював думку, що мудрий законодавець дбає не стільки про покарання за кримінальні правопорушення, скільки про запобігання їм, що досягається шляхом поліпшення моральності суспільства [284]. Ч. Беккарія, якого вважають одним із основних засновників кримінології, також відстоював точку зору, яка полягала у тому, що: «...краще запобігти злочину, ніж потім карати за нього, це є метою будь-якого справедливого законодавства» [89].

У нормативно-правових актах, науковій літературі та практичній діяльності поряд із терміном «запобігання» часто вживаються й такі, як «боротьба», «попередження», «профілактика», «припинення», «превенція», «протидія». В одних випадках ці терміни використовуються як синоніми, в інших – як різні за змістом [266]. Оминаючи наукову дискусію щодо доцільності використання того чи іншого терміна, погоджуємось з тією точкою зору, що більш обґрунтованим є використання терміна «запобігання кримінальним правопорушенням». Тим паче, що сам КК України оперує цим поняттям у частині 1 статті 1 КК України [221], де серед завдань кодексу передбачено саме «запобігання злочинності» [221].

Досліджуючи запобігання кримінальним правопорушенням, вітчизняний кримінолог проф. В. В. Голіна зазначає, що запобігання злочинності – це сукупність різноманітних видів діяльності і заходів у державі, спрямованих на вдосконалення суспільних відносин з метою усунення негативних явищ та процесів, що породжують злочинність або сприяють їй, а також недопущення вчинення злочинів на різних стадіях злочинної поведінки [225, с.137].

Цікавою є думка проф. А. П. Закалюка, який термін «запобігання» злочинності тлумачить, як різновид суспільної соціально-профілактичної діяльності, функціональний зміст та мета якої полягають у перешкодженні дії детермінантів злочинності та її проявів, передусім причин і умов останніх

через обмеження, нейтралізацію, а по можливості – усунення їхньої дії [179, с.137].

Фундаментом запобігання злочинності в державі, а також окремими групами злочинів є загальносоціальне запобігання, що являє собою комплекс перспективних соціально-економічних і культурно-виховних заходів, які спрямовані на подальший розвиток і вдосконалення суспільних відносин і усунення разом із тим причин і умов негативних явищ взагалі і злочинності зокрема [132, с.4]. Даний рівень запобігання злочинності є базисом усієї діяльності держави і суспільства, представлених органами державної влади, місцевого самоврядування, правоохоронними органами, громадськими організаціями і навіть окремими громадянами [211].

У зв'язку з цим цілком погоджуємося зі словами проф. О.М.Джужі, який зазначає: «...цей рівень запобігання злочинності (загальносоціальний) характеризується тим, що його складові є невід'ємною частиною соціально економічного розвитку та вдосконалення моральної, духовної та психічної сфери суспільства» [146].

У кримінології під загальносоціальними заходами запобігання злочинам розуміють комплекс перспективних соціально-економічних і культурно-виховних заходів, спрямованих на подальший розвиток і вдосконалення суспільних відносин і усунення або нейтралізацію разом з тим причин та умов злочинності [131, с.143]. Особливість соціально-економічних та культурно-виховних аспектів загальносоціального запобігання злочинності виявляється в тому, що їх планування і здійснення провадиться не стільки заради протидії злочинності (хоча і це мається на увазі), а скоріше для підвищення матеріального добробуту населення, його культурного рівня і свідомості, адже якісне проведення в країні соціально спрямованої політики створює економічні, організаційно-управлінські, політичні, правові та інші передумови для ефективної реалізації кримінально-правового і спеціально-кримінологічного напрямів протидії злочинності [127, с.20-21].

Водночас проф. І.Г. Богатирьов наголошує на тому, що загальносоціальне запобігання – це соціальна реакція держави і суспільства на злочинність, запобіжний потенціал якого передбачає протидію негативним явищам і процесам, які сприяють виникненню злочинності, стимулюють законослухняну поведінку населення країни. Загальносоціальне запобігання містить комплекс політичних, соціально-економічних і культурно-виховних заходів [99].

У свою чергу Ю.Ю. Орлов зробив висновок, що загальносоціальне запобігання злочинності є позитивним ефектом добре продуманої соціальної політики, що здійснюється не тільки з безпосередньою метою запобігання злочинності, а й з основною метою вирішення загальноекономічних і соціальних проблем держави [268].

Так, відповідно до вагомих напрацювань проф. В.В. Голіни, основними цілями зазначеного запобіжного напрямку є подолання або обмеження криміногенно-небезпечних протиріч у суспільстві, поступове викорінення відомих ще з біблійських часів негативних явищ, створених політичними, економічними, психологічними, ідеологічними та іншими чинниками виникнення кримінального потенціалу в суспільстві (економічні й політичні кризи, небезпечне майнове розшарування населення, необґрунтоване, навіть злочинне запобігання певних кіл громадян, безробіття, затримка заробітної плати, існування на межі виживання переважної частини населення, занепад моралі, проституція, наркоманія, алкоголізм, безпритульність тощо) [127, с.19].

Варто зазначити, що загальносоціальні заходи запобігання жорстокості до тварин, орієнтовані на викорінення тих негативних явищ, які породжують жорстокість до тварин, та ліквідацію тих умов, які провокують людину до девіантної поведінки. Тобто, загальносоціальні заходи запобігання кримінальним правопорушенням покликані стимулювати людей дотримуватись законослухняної поведінки. Таким чином, загальносоціальні заходи повинні бути направлені на формування суспільства, в якому панує

нульова терпимість до будь-яких проявів злочинної поведінки, в тому числі насилля над тваринами. Відтак, основною задачею загальносоціальних заходів запобігання злочинності є інформування населення про загальноприйняті правила поведінки в суспільстві та роз'яснення наслідків у випадку недотримання такої поведінки. Оскільки в наш час назрілою є проблема не усвідомлення суспільством суспільної небезпечності такого негативного явища, як жорстоке поводження з тваринами, це значною мірою створює перешкоди у боротьбі з ним. У більшості випадків до проявів жорстокі над тваринами, ставляться легковажно та безвідповідально. Така байдужість притаманна, як пересічним громадянам, так і представникам державних та правоохоронних органів.

Зважаючи на викладені міркування, вважаємо заходи загальносоціального характеру значущими та визначальними. Загальносоціальні заходи є фундаментом для впровадження результативної державної політики у сфері запобігання злочинності в цілому так і в галузі захисту тварин від жорстокого поводження. Крім того, варто зауважити, що саме загальносоціальні заходи запобігання кримінальним правопорушенням є підґрунтям для подальшого виокремлення спеціально-кримінологічних та індивідуальних заходів запобігання злочинності.

Як підкреслюється у кримінологічній літературі, загальносоціальне запобігання злочинності являє собою антикриміногенний потенціал суспільства і держави в цілому [283], його заходи реалізуються не згідно із раніше поставленими завданнями запобігання злочинності, а мають передусім соціальний зміст, вони спрямовані на здійснення соціальної політики держави [129,с.38].

Враховуючи вищезазначене, в рамках загальносоціального запобігання жорстокому поводженню з тваринами виокремлюємо заходи культурно-виховного, соціально-економічного, правового характеру та заходи темпорального напрямку, що функціонує в умовах воєнного стану та поствоєнного відновлення країни.

Розглянемо *культурно-виховні заходи* запобігання кримінальним правопорушенням за статтею 299 КК України. Оскільки таке негативне явище, як жорстокість до тварин, у значній мірі обумовлена занепадом морально-духовних цінностей у суспільстві.

Загальносоціальні заходи культурно-виховного характеру повинні бути орієнтовані насамперед на молодь та дітей, оскільки здобуті знання на цьому етапі життя надалі можуть перетворитись на міцні переконання та принципи життєдіяльності. Мова йде про удосконалення та підтримку культури та просвітництва, збереження духовно-моральної спадщини. Основною задачею культурно-виховних заходів є зміна правосвідомості молодого покоління, зміцнення в свідомості громадян основних моральних принципів, зміна ставлення до жорстокості над тваринами та в цілому до насильства. Наголошуємо, що саме від освітнього рівня, вихованості, духовності та правової освіченості залежить, чи стане людина на «злочинну доріжку», чи це будуть стримуючі фактори, які вбережуть її від хибного шляху. Тому, на нашу думку, культурно-виховні заходи повинні включати не тільки програми підвищення рівня культури та освіти серед населення, а й зростання рівня правового виховання та правового просвітництва.

Так, наразі Міністерство освіти та науки України (далі – МОН України) планує поширювати та популяризувати в освіті гуманістичні цінності щодо тварин. З огляду на це, МОН України уклало меморандум про співпрацю з громадською організацією «UAnimals», який спрямований на захист прав тварин[251]. Метою зазначеного меморандуму є створення інформаційних проєктів про те, як прищеплювати дітям любов до тварин, які книги, мультфільми та кіно допоможуть виховати їх гуманними, та як залучати молодь до волонтерства у сфері допомоги тваринам. Також для освітян планується розроблення навчальних матеріалів та курсів, які допоможуть роз'яснювати дітям гуманний підхід та засвоювати його принципи [251].

Водночас, з 26 лютого по 1 березня 2024 року, за ініціативою МОН України у межах III Міжнародного заняття доброти у дитсадках були

проведені заняття із гуманного та відповідального ставлення до тварин. Працівники дошкільних закладів освіти провели різноманітні заняття, на яких навчали дітей доглядати за тваринами [332]. Педагоги розповідали про відповідальність, а також причини, чому з'являються безпритульні тварини. Окрім традиційних форматів, вихователі використовували театралізацію, фотовиставки, ігри та відвідування зоомагазинів і притулків» [333].

Вважаємо, що цей крок є важливим для прищеплювання та поширення емпатії і любові до тварин. Проте наголошуємо, що ці програми мають носити всебічний та обов'язковий характер, а не вибіркового. Тобто, такі ініціативи мають бути включені в освітній процес на всіх рівнях освіти та на всій території нашої держави: від великих міст до маленьких сіл.

Продовжуючи розкривати культурно-виховні заходи запобігання злочинності, хотілось би приділити увагу екологічній культурі та просвітництву. Оскільки ефективне поширення екологічної культури серед населення сприятиме розвитку гармонійного суспільства, в якому люди не лише усвідомлюватимуть необхідність збереження довкілля та тваринного світу, але й активно братимуть участь у заходах, присвячених захисту навколишнього середовища.

Так, за даними національних соціальних досліджень, які проводилися у 2018-2020 рр. фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва та соціологічною службою Центру Разумкова, понад 70 % респондентів здійснювали ті чи інші заходи для запобігання заподіяння шкоди довкіллю та тваринному світу чи зменшення такої шкоди. Так, респонденти сортували сміття, скорочували споживання енергії та води, купували місцеві продукти, віддавали перевагу товарам у екологічній упаковці та з екологічним маркуванням, відмовлялись від дельфінаріїв, цирків, каретних прогулянок та інших заходів, де використовуються тварини та ін. Водночас, у порівнянні із результатами опитування громадян на рівні ЄС, залучення українців до природоохоронних заходів є значно нижчою [235]. Наведений факт є

вагомим аргументом для того, щоб підтвердити доцільність впровадження та поширення програм із підвищення рівня екологічного просвітництва та культури серед населення нашої держави. Мета зазначених програм полягає у тому, що кожна людина повинна усвідомлювати загальнолюдські цінності. Щоб з дитинства прищеплювати почуття поваги та відповідальності за середовище, в якому ми живемо. Адже саме людина відповідальна за те, в якому стані знаходиться наша планета. Тому для формування високої екологічної свідомості слід з дитинства пояснювати, що необхідно дбайливо ставитись до довкілля, включаючи тваринний світ, ліси, річки, моря та океани. Крім того, необхідно систематично роз'яснювати, що забруднення довкілля безпосередньо призводить до страждань тварин. Так, наприклад, вченими доведено, що у воді пластик не розкладається, а розбивається на менші частинки, які тварини можуть легко з'їсти та померти. Також частину пластику (4 – 12 мільйонів тон) виносить на берег, що може призвести до загибелі тварин чи птахів [275].

У науковій літературі наголошується, що екологічна культура охоплює процес формування екологічної свідомості особистості, що відображає нерозривну єдність між сукупністю знань, уявлень про природу, емоційно-чуттєвого і ціннісного відношення до неї (внутрішня культура) і відповідних умінь, навичок, потреб взаємодії (зовнішня культура), заснований на гармонізації взаємозв'язків у системі «природа-людина». Загальноприйнятою є думка, відповідно до якої людство не може більше прогресувати у своєму розвитку, суттєво не підвищивши рівень екологічної культури. Підвищення рівня екологічної культури повинно починатися з молоді, бо саме від їх дій, залежить майбутнє світу [303, с.11].

Про це свого часу наголошував відомий природоохоронець В.Є. Борейко. Він зазначав, що: «..виховання гуманного ставлення до тварин забезпечується шляхом викладання курсів з екологічної етики та гуманного ставлення до тварин у дошкільних навчальних закладах, у системі загальної середньої, професійно-технічної і вищої освіти. Курси з екологічної культури

та етики спрямовані на профілактику випадків жорстокого поводження з тваринами серед школярів, на виховання доброго, милосердного відношення до живої природи загалом, прищеплення їм навичок гуманного ставлення до тварин і рослин, формування системи моральних цінностей і ціннісних орієнтацій щодо тваринного та рослинного світу» [103].

На нашу думку, підтримувати екологічну культуру можна за допомогою: розроблення обов'язкових державних програм по екологічному вихованню, проведення флешмобів, мастер-класів по збереженню довкілля та дбайливого ставлення до живих істот, активізації просвітницької роботи серед громадян шляхом розміщення інформаційних білбордів, реклами із закликами про важливість запобігання жорстокому поводженню з тваринами. Так, вже сьогодні з'являється багато реклам на телебаченні із закликами про відповідальне ставлення до тварин, про заборону прояву жорстокості до тварин тощо.

Важливу роль в екологічному вихованні учнів, особливо початкової та середньої ланки, відіграють мистецтвознавчі й гуманітарно-естетичні предмети, які сприяють збагаченню сенсорно-гармонійних вражень дітей. Театральні гуртки, музичні та образотворчі студії щорічно і періодично протягом навчального року повинні організовувати виступи і демонстрації на екологічні теми. Прищеплювати любов до природи та тварин допомагають гуртки любителів природи – «Юних натуралістів», «Юних акваріумістів», «Юних орнітологів», організовані секціями шкільного самоврядування, центр екологічних знань [177]. Вагомим документом в цьому напрямі є рішення МОН України від 20.12.2001 № 13 «Про концепцію екологічної освіти в Україні». Проте, зважаючи на те, що пройшло вже понад 20 років із моменту прийняття вказаного документа, його відповідність сучасним реаліям ставиться під сумнів.

Наразі на сайті Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України (далі – Міндовкілля України) розміщена інформація, що Міндовкілля України разом із МОН України домовилися розвивати систему

екоосвіти в Україні. Для цього була створена відповідна Міжвідомча робоча група, яка повинна дослідити проблемні питання та напрацювати заходи для удосконалення та підвищення рівня системи екологічної освіти в Україні [250].

За словами Міністра Міндовкілля України, Руслана Стрільця, важливо, аби екоосвіта й ековиховання стали одним із найважливіших пріоритетних напрямів в Україні. Він підкреслює, що це – основа основ, яка закладається ще з дитячого садочка та дозволяє нам будувати сучасну Україну. Як свідчить досвід країн ЄС, високий рівень екологічної свідомості та екологічної культури населення сприяє покращенню стану довкілля [250].

Важливим аспектом запобігання проявам жорстокості до тварин в рамках культурно-виховних заходів є гігієна інфопростору. Оскільки на просторах Інтернету знаходиться безліч фото- та відеоматеріалів, які поширюють вседозволеність, культ сили, жорстокість до оточення, в тому числі й до тварин. Враховуючи той факт, що зараз неможливо уявити життя без гаджетів, цифрові носії є ледь не у кожного, враховуючи дітей. Тому така програма з очищення Інтернет-простору має відбуватись на загальнодержавному рівні. Наприклад, наділення спеціальними повноваженнями кіберполіції для відстеження та блокування відповідних матеріалів на серверах пошукових систем Google, Yahoo!, Microsoft Bing, на Telegram та YouTube каналах та ін., які популяризують культ жорстокості до тварин. Важливість запобігання розповсюдження подібної відео продукції полягає в тому, що перегляд таких відео може призвести до появи невмотивованої жорстокості до тварин, особливо серед підлітків, психіка яких досить вразлива у цьому віці, і таку поведінку підлітки можуть сприймати як приклад.

Так, пункту 5 частини 1 статті 5 Закону України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» передбачено, що кібербезпека – це захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства та держави під час використання кіберпростору, за якої забезпечуються

сталий розвиток інформаційного суспільства та цифрового комунікативного середовища [293]. Тобто, одним із ключових завдань кіберполіції є формування безпечного кіберсередовища для користувачів Інтернету. Відповідно і блокування відеопродукції, яка містить насильницький контент, підпадає під повноваження Департаменту кіберполіції.

Далі перейдемо до *заходів соціально-економічного* характеру. Оскільки без розв'язання соціально-економічних питань, які створюють передумови для розповсюдження злочинності, неможливо досягнути ефекту й у протидії кримінальним правопорушенням у вигляді жорстокого поводження з тваринами, тому важливо ґрунтовно підійти до окресленого питання.

Розглядаючи соціально-економічні аспекти запобігання злочинності, в першу чергу потрібно говорити про те, що сьогодні Україна знаходиться у важких умовах. Так, теперішня соціально-економічна ситуація характеризується величезними збитками та втратами від російської агресії, а падіння реального ВВП в Україні є більшим, ніж у більшості країн, які мали досвід збройних конфліктів[98]. Збитки, завдані Україні внаслідок російської агресії сягнули близько 800 мільярдів доларів (станом на 2024 рік)[181]. Для правильного розрахунку визначення збитків та шкоди Кабінетом Міністрів України було затверджено постанову від 20 березня 2022 року № 326 «Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації» [287]. Проте обрахунок шкоди, завданої, зокрема, тваринному світу, зазначена постанова не містить. Тому вважаємо за доцільне говорити про розширення напрямів для відшкодування шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації, тим паче, що статтею 3 вище згаданої постанови така можливість передбачена.

Військова агресія Російської Федерації проти України викликала масштабні руйнування виробничого капіталу та інфраструктури, принесла людські жертви та соціальні втрати. Війна призвела до скорочення робочих місць і доходів, зменшення купівельної спроможності і обсягів накопичених

активів. У 2022 році національна економіка втратила 29,2% реального ВВП, а 13,5 млн. осіб змушені були покинути свої домівки. Більше 7 млн осіб опинилися за межею бідності, а рівень бідності сягнув 24,0 % населення [98]. Експерти Світового банку і Єврокомісії оцінюють пошкодження від війни в Україні в період з 24 лютого 2022 року до 24 лютого 2023 року в сумі 134,7 млрд доларів, а потреби у відновленні – 410,6 млрд. доларів[98]. Спад виробництва, достатньо високий рівень інфляції, зниження рівня життя населення, зростання безробіття, та багато іншого, сприяє створенню певної напруги в суспільстві та призводить до розв’язання людьми своїх проблем, зокрема, злочинним шляхом[214, с.193]. Світовий досвід засвідчує, що зростання безробіття на 10,0 %, підвищує злочинність на 3,4 – 6,5%[350]. Для ефективного впливу на злочинність необхідна сильна політична влада, економічна стабільність і справедливе кримінальне законодавство [214, с.193].

Зважаючи на це, є необхідність розроблення та практичного втілення ефективної соціально-економічної політики, яка б забезпечила гідний рівень життя для наших громадян. Це зниження цін на продукти, на житлово-комунальні послуги, розвиток охорони здоров’я, та пропагування здорового способу життя, заохочування народжуваності, підтримка та розвиток сім’ї, розвиток доступної та безперервної освіти, створення умов для гідної результативної праці, підвищення добробуту населення через упровадження високих соціальних стандартів життя, забезпечення надання належних послуг соціальної сфери на основі її якісного удосконалення. Інакше кажучи, усі види соціальної зайнятості та загальна корисність заходів державної соціальної політики, на перший погляд, є мало ефективними, але за умови її систематичності, адресності вона справляє позитивний ефект на удосконалення суспільних відносин [211, с.166].

Втрата роботи або економічна нестабільність можуть створювати стрес і тривогу, що може призвести до жорстокого поводження з тваринами. Крім того, людина, яка має низький рівень доходу, не завжди в змозі звернутись за

ветеринарною допомогою для тварини, в разі необхідності. Через ненадання тварині своєчасної медичної допомоги вона приречена на страждання або смерть. Це обумовлює необхідність у розробленні державних ветеринарних програм для підтримки населення. Наприклад, це може стосуватись доступності ветеринарної медицини на державному рівні, наданні пільг певним уразливим категоріям власників тварин на придбання спеціального харчування, необхідних санітарних засобів, ліків тощо, закріплення об'єктивних цін на ветеринарні препарати та здійснення контролю за їх рівнем. І хоча певні елементи пільгової підтримки населення – власників домашніх тварин – в Україні наявні, наразі вони стосуються лише стерилізації, а цього явно замало.

До *правових заходів* запобігання кримінальним правопорушенням за статтею 299 КК України — ми пропонуємо віднести вдосконалення нормативно-правових актів. Насамперед хотілось би акцентувати, що нашій державі необхідно тримати шлях на розвиток нормативної бази, яка б не лише відповідала сучасним реаліям українського суспільства, а й водночас була б орієнтована на захист суспільства від злочинності.

Положення щодо захисту тварин від жорстокого поводження містяться у таких нормативно-правових актах: Закон України «Про захист тварин від жорстокого поводження», «Про тваринний світ», «Про ветеринарну медицину», «Про Червону книгу України», «Про захист від інфекційних хвороб», «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення», Цивільному кодексі України, Кодексі України про адміністративні правопорушення, Кримінальному кодексі України.

Враховуючи, те що Кримінальний кодекс України, зокрема стаття 299, є головним нормативно-правовим актом, що встановлює найвищий рівень відповідальності за жорстокість до тварин, логічно, що вдосконалення диспозиції цієї статті має стати пріоритетним орієнтиром у захисті прав тварин.

Варто погодитися з думкою О.І. Ющик, що чинна редакція статті 299 КК України потребує редагування. Так, авторка слушно наголошує на тому, що законодавству не слід обмежуватися конкретним видом чи групою тварин, які поставлені під охорону кримінальним законом [358, с.48]. Ми погоджуємось з науковицею, що наразі предмет кримінального правопорушення за статтею 299 КК України є надто обмеженим, а кримінальний закон акцентує увагу на захисті лише хребетних та безпритульних тварин. Із цього приводу у літературі підкреслюється, що таке ставлення до безхребетних тварин не є етичним, адже чим відрізняється розчленування скорпіона з хуліганських мотивів на очах в дітей від отруєння щура?». [209, с.303]. Аналогічну позицію можна знайти в статті 1 Всесвітньої декларації прав тварин від 23.09.1977 року, де зазначається, що: «всі тварини мають рівні права на існування в умовах меж біологічної рівноваги» [125]. З наведеного робимо висновок, що міжнародна спільнота відстоює рівність усіх тварин, незалежно від виду. Тому акцентуємо увагу, що доцільно буде доповнити диспозицію статтею 299 КК України фразою «..що відноситься до хребетних або безхребетних...», для уникнення видової дискримінації.

Актуальним питанням залишається тлумачення об'єктивної сторони кримінального правопорушення, передбаченого статтею 299 КК України. Так, наразі об'єктивна сторона вказаного кримінального правопорушення описана як: «..Жорстоке поводження з тваринами, що належать до хребетних, у тому числі з безпритульними тваринами, порушення правил транспортування тварин, якщо такі дії призвели до...». Підтримуємо позицію науковців, які зазначають, що жорстокість до тварин може виражатися не лише в активних діях, а й бути пасивною. Це – шкода, що завдається шляхом навмисного нехтування своїми обов'язками по догляду за тваринами і викликає тривалі страждання тварини. Наприклад, носіння тугих нашийників, що спричиняють тварині незручності, а з часом викликають біль і спричиняють фізичні ушкодження; довгі кігті (особливо у представників порід, які потребують спеціального догляду); хронічні захворювання та

інфекції ротової порожнини, очей, внутрішніх органів, які не лікуються власником тварини; необроблені і відкриті рани, сліди від переломів кісток тощо [70]. Для уникнення протиріч слушно буде викласти диспозицію в наступному формулюванні: «..Жорстоке поводження з тваринами, що належать до хребетних, у тому числі з безпритульними тваринами, порушення правил транспортування тварин, якщо такі дії або бездіяльність призвели до тілесних ушкоджень...».

Варто зазначити, що для розв'язання питання запобігання жорстокості до тварин варто підходити комплексно. Тому в межах правових заходів запобігання жорстокому поводженню з тваринами пропонуємо підняти тему про надання тваринам специфічного правового статусу. Надання живим істотам специфічного статусу можливо не повністю викоренить таке негативне соціальне явище, як жорстоке поводження з тваринами, але ми впевнені, що закріплення прав тварин на юридичному рівні дасть змогу запобігти «зловживанню» тваринами. Наприклад, у Швейцарії домашні тварини набули статусу не тільки власності утримувачів, але й членів суспільства, інтереси яких мають бути враховані [199].

У цьому контексті слушною є думка Л.О. Бондар, яка зауважує, що: «...специфічними суб'єктами правовідносин є тварини, які отримали правосуб'єктність згідно з Законом України «Про захист тварин від жорстокого поводження». Вони наділені лише правоздатністю, а не дієздатністю. Від їх імені мають виступати фізичні або юридичні особи [101,с.29].

Американський юрист К. Стоун вважає, що попри те, що тварини не можуть самі відстоювати свої права в суді, їх права (за аналогією з правами немовлят і дорослих людей, що страждають серйозними хворобами) можуть відстоювати в суді опікуни, наприклад, представники екологічної організації, статутними цілями якої є захист прав тварин [52].

Взагалі дискусія про надання тваринам прав триває вже досить довго. Так, про права природи та тварин писали юристи Стародавнього Риму,

зокрема Ульпіан. У XIII столітті арабський мислитель Ізз Дінібн Абд-Салам написав спеціальний трактат про права тварин. У 1820 році німецький філософ Краузе заявив, що всі істоти, які мають душу, повинні мати права, у тому числі й тварини. У 1894 році німецький суддя Брегенцер написав книгу про юридичні права тварин. У 1900 році подібну працю видав французький дипломат Енгельгард. У 1903 році у Москві вийшла книга вченого історика Московського університету П.В. Безобразова «Про права тварин». Знову до ідеї прав природи загострився інтерес 1965 році, коли відома письменниця Бріджит Брофі опублікувала своє есе «Права тварин». У 1970-1980 роках у США, Великобританії, Австралії та інших країнах почало виходити безліч книг та статей, присвячених розробці теорії прав тварин [102].

Тібетські буддисти впевнені, що тварини – розумні істоти, хоча й менш розумні ніж люди, однак мають багате внутрішнє життя, оскільки здатні відчувати біль та переживати емоції (любов, страх, бажання тощо). Виходячи з того, що тварина, також як і людина, має моральні якості, за своєю сутністю вона має бути позбавлена від страждань та захищена людиною, як істотою більш розумною [353, с.81].

У межах нашої країни також велась наукова дискусія щодо окресленого питання. Одним із таких майданчиків для обговорення стала проведена у 2003 році Київським еколого-культурним центром міжнародна конференція «Природні права тварин», на якій була прийнята, а згодом і опублікована, низка декларацій про права природи. У цей час за даними соціологічних досліджень в Україні близько 70 % опитаних підтримали ідею надання тваринам специфічних прав [330, с.186].

Концепція прав тварин має кілька підходів. Зокрема, Т. Ріган акцентує увагу на тому, що оскільки тварини мають моральний статус, то вони мають і права. А ось інший вчений – П. Сінгер, відстоює позицію того, що рівне дотримання інтересів як людей так, і тварин, є фундаментальним принципом морально здорової нації. На думку Е. Лінзі, тварини мають права від Бога. Х.

Стоун обґрунтовує захист прав дерев та інших об'єктів природи (включаючи тварин) за принципом опікунства [102,с.11].

Станом на 2019 рік офіційно права тварин визнавали такі країни як: Австрія, Австралія, Бельгія, Болгарія, Чилі, Хорватія, Кіпр, Чеська Республіка, Нідерланди, Польща, Португалія, Румунія, Іспанія, Словаччина, Словенія, Данія, Естонія, Фінляндія, Франція, Німеччина, Греція, Угорщина, Швеція, Швейцарія, Велика Британія, Ірландія, Італія, Латвія, Литва, Люксембург, Мальта, Нова Зеландія [8, 109,с.11].

Організація Об'єднаних Націй Загальною декларацією про добробут тварин (англ. «Universal Declaration on Animal Welfare») визнала тварину носієм права, акцентуючи увагу на забезпеченні добробуту тварин та моральному обов'язку людини захищати й охороняти собі подібних. Шість країн заборонили використання мавп (гомініди або людиноподібних мавп) у наукових дослідках, і лише Австрія на законодавчому рівні заборонила використання гібонових – представників родини приматів, що найчастіше використовують для проведення наукових експериментів та досліджень [8].

Цивільні кодекси Австрії та Швейцарії містять положення, які безпосередньо стосуються правового статусу тварин. Наприклад, стаття 285 Цивільного кодексу Австрії, яка почала діяти в 1988 році, передбачає, що «тварини не є об'єктами, вони захищені спеціальними законами». Крім того, він передбачає, що закони, які стосуються об'єктів, «не застосовуються до тварин, якщо немає суперечливих положень». Аналогічні положення є в Цивільному кодексі Швейцарії [352, с.87].

Досить цікавою є практика Федеративної Республіки Німеччина (далі – ФРН) в галузі надання тваринам прав. Так, у ФНР діє закон про захист тварин і розпорядження про утримання собак. У цій країні навіть виокремлено галузь права – «права тварин». Є адвокати, які спеціалізуються на цьому праві [272, с.112].

Французький парламент також перекваліфікував тварин, як «живі істоти», а не просто майно [61].

Наслідуючи практику інших європейських країн, пропонуємо внести відповідні зміни і в українське законодавство. Тому що, коли тварина володіє специфічним статусом, до неї буде більш відповідальне ставлення. Підстава набуття прав на таку тварину теж буде специфічною. Не всі бажаючі зможуть набути право власності на тварину (наприклад, ввести систему оподаткування). Таким чином, автоматично число потенціальних тваринокривдників зменшиться. Наголошуємо, що саме європейський вектор зобов'язує нашу державу на загальнодержавному рівні змінити статус тварин з «речі» (за чинним Цивільним кодексом України), «предмета» (Кримінальний кодекс України) на «живих істот», «істот здатних відчувати», «істот із специфічними правами», «розумних істот» тощо. Адже наразі з правової точки зору тварини ні чим не відрізняються від речей. Натомість у зарубіжній практиці вже тривалий час поширена позиція про те, що тваринам необхідно надати статус «живої власності» [33]. На нашу думку, така термінологія є не доречною, оскільки з «власністю» можна розпоряджатися на розсуд власника.

Окремо слід наголосити на тому, що зобов'язання нашого суспільства охороняти тварин від жорстокого поводження необхідно закріпити на рівні Конституції України,.

Завершуючи характеристику загальносоціальних заходів запобігання жорстокості до тварин, хотілось би розкрити загальносоціальні заходи за темпоральним напрямом в умовах транзитивного суспільства. Транзитивний період в розвитку суспільства – це завжди складний, суперечливий, нерідко кризовий стан держави і права, пов'язаний з критичним переосмисленням практики їх функціонування у минулому [243, с.3]. Стрес, напруга, руйнування соціальних зв'язків і правил, деструкція правового порядку, масове порушення прав людини, економічна криза – усе це створює в умовах військової реальності, в якій зараз перебуває українське суспільство, зростання злочинності [76, с.4]. Зазначені міркування провокують

необхідність розробки специфічних засобів і методів розв'язання вказаних проблем в умовах кризових обставин у суспільстві.

Так, якщо виокремлювати загальносоціальні заходи запобігання жорстокого поводження з тваринами крізь призму транзитивного суспільства, варто звернути увагу на умови, в яких перебуває наша держава сьогодні, а також, коли Україна перебуватиме на шляху до трансформації від воєнного до постконфліктного стану. Такий стан обумовлюється новими викликами та умовами, з якими раніше не доводилося взаємодіяти. Типовий приклад – це військові, які намагаються повернутись до звичного життя попри всі труднощі. Окремим аспектом є те, що за даними Molfa Hub [39], кожен п'ятий військовий після повернення з «гарячих точок» має думки про суїцид. У близько 15 % військовослужбовців діагностується ПТСР. Більше 50 % військових, що повертаються до мирного життя страждають на депресію, мають підвищену тривожність, є агресивними, мають соматичні розлади, різного роду залежності (алкогольну, наркотичну, ігрову та ін.) [39]. Від дій людей із такими станами часто страждають, як члени сім'ї, так і домашні улюбленці. У зв'язку з тим, що люди, які знаходяться в стресовій ситуації, відчують злість або безсилля, вони здатні виплескувати свою агресію на рідних або тваринах. Це типовий спосіб позбавлятися негативних емоцій через домінування над слабшими. Так, характерний випадок стався на Дніпрі, військовий серед білого дня розстріляв з автомату собаку з цуценятами [280]. Свою мотивацію пояснити не зміг, посилаючись лише на раптовий спалах агресії [280].

У цьому контексті цілком поділяємо точку зору О. І. Харченко, О. М. Мраморнова, які наголошують на необхідності вивчення та впровадження в Україні міжнародного досвіду реабілітації та налагодження процесу соціально-психологічної адаптації учасників бойових дій, зокрема досвід США. Так, військовослужбовці США після повернення із зони бойових дій проходять реабілітацію в таборах демобілізації та інтеграції; в США існують Служба з охорони психічного здоров'я солдата та Агентство з відновлення

працездатності кадрів, які мають сприяти поступовій адаптації колишніх військовослужбовців до цивільного життя [329].

Варто зазначити, що на сьогодні існуює багато приватних благодійних фондів в Україні, які також займаються соціалізацією таких осіб. Наприклад: Український ветеранський фонд, VeteranHub, Центр психічного здоров'я та реабілітації «Лісова поляна», Київський міський Центр реабілітації «Аскольд» [297]. Основна мета зазначених організацій – адаптація військовослужбовців до нормального життя, подолання психологічної кризи, депресії. Психологічні тренінги проводяться з метою запобігання випадкам невмотивованої агресії, від якої можуть постраждати, як люди, так і тварини.

Підсумовуючи викладене, хотілось би зазначити, що запобігання жорстокості до тварин є важливим завданням держави. Оскільки розробляючи успішні загальносоціальні заходи, а саме – прийняття ефективних соціальних програм для підтримки населення, впровадження просвітницьких програм, а також прийняття ефективного законодавства, дозволить не тільки захистити тварин від насильства, а і сформувати морально здорове та толерантне суспільство, де повага до тварин є невід'ємною частиною культури населення.

2.2 Спеціально-кримінологічні заходи запобігання жорстокому поводженню з тваринами

Жорстокість до тварин є масштабною проблемою, яка зачіпає мільйони живих істот щодня. Жорстоке поводження з тваринами – це ігнорування фундаментальних прав тварин, яке не лише завдає їм фізичної або психологічної шкоди, але й викликає негативні наслідки для суспільства в цілому. Агресія до тварин може розцінюватися як індикатор різноманітних психічних відхилень у людини, а також як прояв девіантної поведінки. Цей вид насильства свідчить про відсутність співчуття, моралі, проблеми з соціалізацією, нестабільність емоційного стану тощо.

У наш час часто трапляються випадки, коли ми дізнаємося, що злочинець, перш ніж вчинити насильницькі кримінальні правопорушення щодо людини, вже знущався над тваринами. Проте якби суспільство усвідомлювало важливість запобігання жорстокому поводженню з тваринами, якби правоохоронні органи усвідомлювали важливість розслідування та належного реагування на кримінальні правопорушення, передбачені статтею 299 КК України, значній кількості більш тяжких кримінальних правопорушень вдалося бзапобігти. Так, наприклад особливого резонансу набув випадок, який трапився на Харківщині, коли підліток згвалтував та вбив дівчинку. В ході досудового слідства було встановлено, що підліток був агресивний та знущався над тваринами [142]. Вказане ще раз підтверджує важливість спеціально-кримінологічного запобігання кримінальним правопорушенням за статтею 299 КК України.

Варто зауважити, що запобігання злочинності являє собою багаторівневу систему діяльності державних інституцій, основна робота яких полягає у виявленні та усуненні детермінант, які обумовлюють злочинність. У попередньому параграфі ми досліджували загальносоціальні заходи запобігання кримінальним правопорушенням. Отже, перейдемо до характеристики заходів спеціально-кримінологічного запобігання. В межах викладеного слід наголосити, що рівень загальносоціального запобігання злочинним проявам є основою для побудови ефективної дії системи спеціально-кримінологічного запобігання злочинності [83, с.165]. Між загальносоціальним та спеціально-кримінологічним запобіганням злочинності можна виокремити такі зв'язки:

- 1) першість виконання заходів загальносоціальної профілактики злочинів дає можливість переконатися в їх ефективності / не ефективності;
- 2) загальні заходи є основою інших методів впливу, створюють умови для їх здійснення;
- 3) одночасно загальні заходи перевіряють позитивний вплив правильно організованої спеціально-кримінологічної профілактики; необхідність у

застосуванні спеціально-кримінологічних заходів зумовлюється лише з урахуванням інформації про інтенсивність і види загальних заходів, що застосовуються до конкретного об'єкта [244, с.36].

Як зазначають вчені, спеціально-кримінологічне запобігання називається спеціальним не лише тому, що спеціально спрямоване на досягнення певних цілей, а й тому, що потребує спеціальних, точніше – професійних знань. Передбачаючи наявність певних знань та навичок, розвиваючись у певному сенсі на власній основі, спеціально-кримінологічне запобігання призводить до створення організаційно виділеного, самостійного напрямку діяльності – особливої галузі соціального контролю [133, с.24].

Перш за все слід зауважити, що використовуючи спеціально-кримінологічні заходи запобігання кримінальним правопорушенням дозволить більш ефективніше впливати на криміногенні детермінанти, пов'язані з окремими видами злочинної поведінки. Такі комплекси специфічних причин і умов усуваються або нейтралізуються в процесі діяльності відповідних суб'єктів, для яких профілактична функція належить до професійних завдань [205, с.95].

Поряд з цим погоджуємося із видатним кримінологом проф. В.В. Голіною, який розглядає спеціально-кримінологічне запобігання кримінальним правопорушенням, як сукупність шляхів боротьби зі злочинністю, суть яких полягає у діяльності відповідних суб'єктів, яка спрямована безпосередньо на розробку та подальшу реалізацію заходів по попередженню та запобіганню різноманітним криміногенним явищам та факторам, які створюють злочинну детермінацію, а також недопущення вчинення кримінальних правопорушень на різних стадіях злочинної поведінки» [129, с.12-25].

Доречною є позиція О. І. Бугери, яка зазначає, що: «Спеціально-кримінологічні заходи запобігання злочинності є важливою сферою запобіжної діяльності з усунення криміногенних факторів, основною метою якої є недопущення вчинення реальних злочинних діянь, а якщо такі

розпочаті, то їх зупинення на ранній стадії, допоки останні не набули суттєвої значимості» [105, с.187].

Досить змістовною з цього проводу є думка проф. О.М. Литвака, який зазначає, що спеціально-кримінологічне запобігання здійснюється суб'єктами профілактики кримінальних правопорушень, зокрема усіма юридичними та фізичними особами, які, не порушуючи чинного законодавства та природних прав людини, свідомо та цілеспрямовано здійснюють запобігання, попередження та припинення кримінальних правопорушень [236, с.184]. Залежно від правового статусу суб'єкти поділяються на спеціалізовані та неспеціалізовані. Для спеціалізованих суб'єктів запобігання злочинам є безпосереднім професійним обов'язком, закріпленим у відповідних нормативних актах. Неспеціалізовані суб'єкти, як правило, здійснюють заходи із запобігання злочинності на добровільних засадах, виконуючи насамперед свої безпосередні завдання. Заходи, які ними здійснюються, можуть стосуватися більш масштабних цілей, ніж боротьба зі злочинністю (наприклад, відносини людей в політичному, економічному, духовному, освітньо-культурному аспекті), але вони обмежують, а іноді й знищують підґрунтя для виникнення та розвитку явищ і процесів, що їй сприяють [231, с.102].

Акцентуючи увагу на спеціально-кримінологічному запобіганні злочинності, важливо зазначити, що спрямованість зазначеного запобіжного рівня запобігання визначається його об'єктом. До об'єктів спеціально-кримінологічного запобігання відносяться процеси і явища різного порядку. До них слід віднести передусім економічні, соціальні, політичні, психологічні та інші фактори, що обумовлюють стан і динаміку злочинності [231, с.102]. Продовжуючи вищезазначені міркування, підкреслимо, що серед об'єктів запобіжного впливу важливо відмітити «соціальні патологічні стани» суспільства. Це ті явища і процеси, які обумовлюють вчинення кримінальних правопорушень. Наприклад, це наркоманія, вживання психотропних речовин, алкоголізм. Саме боротьба з такими явищами у

перспективі дозволяє зменшити кількість кримінальних правопорушень, в тому числі стосовно тварин. Повторимося, що за результатами нашого емпіричного дослідження було встановлено, що кожне друге кримінальне правопорушення, передбачене статтею 299 КК України, було вчинене в стані алкогольного або наркотичного сп'яніння.

У літературі зазначається, що ключовими рисами спеціально-кримінологічних заходів запобігання є:

- 1) вони направлені саме на запобігання злочинності, її окремих видів та конкретних злочинів (у зазначеному випадку злочинів проти моральності);
- 2) комплекс засобів спеціально-кримінологічного запобігання характеризуються взаємодією загально управлінських і загально виховних, соціальних і правових заходів, що розраховані впливати саме на злочинність, її окремі види або недопущення конкретних злочинів;
- 3) суб'єктами спеціально-кримінологічного запобігання виступають організаційні структури, для яких боротьба зі злочинністю складає основну (одну з основних) функцію або хоча б виділена в переліку функцій [229, с.46].

Отже, спеціально-кримінологічні заходи запобігання кримінальним правопорушенням становлять собою комплекс дій спеціально уповноважених суб'єктів, орієнтованих на запобігання кримінальним правопорушенням шляхом ослаблення впливу причин та умов, які можуть призвести до проявів кримінальної поведінки.

Спеціально-кримінологічні заходи повинні включати запобіжну діяльність правоохоронних органів, освітні та просвітницькі механізми серед співробітників правоохоронних органів, соціальні програми по налагодженню співпраці між державними органами та громадськими організаціями. З огляду на це та враховуючи суб'єктів спеціально-кримінологічного запобігання кримінальним правопорушенням за статтею 299 КК України, пропонуємо заходи спеціально-кримінологічного запобігання вказаним правопорушенням розмежувати по трьом блокам:

- заходи, які здійснюються правоохоронними органами;
- заходи, які здійснюються державними органами;
- заходи, які здійснюються громадськістю.

У рамках першого блоку, враховуючи, що головним спеціалізованим органом спеціально-кримінологічного запобігання жорстокого поводження з тваринами є Національна поліція України та її підрозділи, пропонуємо розкрити заходи, які здійснюються правоохоронними органами.

Запобігання правопорушень належить до фундаментальних повноважень поліції та полягає у цілеспрямованій діяльності підрозділів і служб поліції з метою виявлення, усунення та зниження негативного впливу чинників, що сприяють вчиненню кримінальних та адміністративних правопорушень, формування позитивного середовища соціалізації і корегування поведінки осіб, схильних до вчинення правопорушень. До завдань поліцейських щодо запобігання кримінальним правопорушенням можна віднести:

- розроблення заходів запобігання кримінальним правопорушенням;
- організацію об'єктивного статистичного обліку, що відображає реальний стан правопорядку на території України;
- прогнозування криміногенної ситуації на території України та її регіонах;
- виявлення осіб, схильних до вчинення кримінальних правопорушень та проведення з ними профілактичної роботи;
- патріотичне, моральне, духовне виховання й пропаганду здорового образу життя, як засіб відвернення громадян від вживання наркотиків та алкоголю [207, с.111].

Враховуючи суспільну небезпечність кримінальних правопорушень, передбачених статтею 299 КК України, важливо здійснювати на постійній основі заходи щодо підвищення кваліфікації та фаховості працівників поліції в галузі розслідування випадків жорстокості до тварин. Це є важливим для

забезпечення більш дієвого розслідування та притягнення до відповідальності осіб, які вчиняють такі діяння.

Із огляду на викладене доречним буде проведення просвітницьких заходів серед працівників поліції щодо:

- роз'яснення про взаємозв'язок між жорстокістю над тваринами, який може перерости у жорстокість до людей;
- розроблення тактики та методики збору доказів і розслідування кримінальних правопорушень, передбачених статтею 299 КК України;
- вивчення індивідуальних поведінкових рис тварин та виявлення ознак жорстокого поводження з ними;
- обмін досвідом серед працівників поліції із окреслених питань.

Окрім зазначеного, вважаємо за необхідне проводити діяльність щодо підняття авторитету поліції серед громадян. Наприклад, поширювати через ЗМІ результати діяльності поліції, кількість розкритих кримінальних проваджень, збільшення кількості просвітницьких програм за участю поліцейських (он-лайн формати). Завдяки зазначеним заходам можна підняти престиж правоохоронних органів і тим самим скоротити соціальну напругу між населенням та виконавчою гілкою влади, оскільки на сьогодні, знову ж таки, як ми вже зазначали, серед населення присутні настрої недовіри до поліції. Поліція зобов'язана вживати всіх необхідних заходів для запобігання вчинення кримінальних правопорушень загалом, так і у вигляді жорстокого поводження з тваринами, зокрема. Оскільки це прямо закріплено у статті 2 Закону України Про Національну поліцію [291].

Ефективне запобігання загальнокримінальній злочинності відповідно сприятиме й зниженню кількості кримінальних правопорушень, передбачених статтею 299 КК України. Таке виокремлення пов'язане з тим, що значна кількість кримінальних правопорушень, передбачених статтею 299 КК України, вчиняється за сукупністю з іншими кримінальними правопорушеннями. Серед таких правопорушень: порушення недоторканості житла (статтею 162 КК України), незаконне володіння зброєю (стаття КК

України), кримінальні правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин їх аналогів та прекурсорів (розділ XIII КК України).

Однак, зважаючи на велику завантаженість працівників, вбачаємо за доцільне виокремлення самостійного структурного підрозділу Національної поліції України, який буде займатись виключно справами, передбаченими статтею 299 КК України (за прикладом підрозділів Національної поліції «Поліна», які спеціалізуються на протидії домашньому насильству). Крім того, необхідно впровадити сучасну модель підготовки відповідних кадрів, які будуть орієнтовані на запобігання саме жорстокості до тварин. Фахова підготовка таких спеціалістів дозволить краще розуміти характер таких кримінальних правопорушень та своєчасно виявляти ознаки жорстокості до тварин, швидко та дієво реагувати на такі злочинні прояви. До того ж, за результатами проведеного нами анонімного опитування, 35,3% (див. додаток Е) респондентів відповіли, що дієвим заходом запобігання жорстокому поводженню з тваринами буде створення спеціального підрозділу поліції, який буде займатись виключно розглядом справ, що пов'язані з фактами жорстокого поводження з тваринами.

З іншого боку, якщо розкриттям жорсткого поводження з тваринами буде займатись спеціалізований орган, розслідування актів насилля над тваринами вийде на інший рівень. Не поодинокими випадками в практиці правоохоронних навмисне «затягування» з різних причин (головним чином – через відсутність суспільного резонансу та віднесення кримінальних правопорушень за статтею 299 КК України до неважливих) розслідування вказаних кримінальних правопорушень або ж зміна кваліфікації діяння на іншу статтю, де санкція може бути істотно меншою. Так, характерний випадок стався у місті Збараж Тернопільської області, коли комбайнери жорстоко вбили вагітну свиню – вони прив'язали її до трактора і тягли полем. З неї випадали ненароджені поросята, а бідна тварина намагалася втекти від живодерів вже на перебитих лапах, коли її відв'язали. Після знущання свиню забили [301]. Зоозахисники звернулися до правоохоронців,

проте отримали інформацію, про те, що поліція відкрила провадження не за жорстоке поводження з твариною (санкція статті передбачає позбавлення волі до 8 років), а за статтею 248 КК України – «незаконне полювання», яка передбачає штраф або громадські роботи. Тільки після розголосу про цей випадок, кваліфікація була змінена на статтю 299 КК України [345].

Потребують уваги й випадки, коли дитина є винуватцем каліцтва або смерті тварини. За таких обставин у більшості випадків покарання отримують батьки у вигляді адміністративного стягання за статтею 184 КУпАП, тобто за не виконання батьками своїх батьківських обов'язків. Однак навіть таке, здавалося б, незначне стягнення не завжди на практиці вдається призначити, оскільки відповідно до статті 38 КУаАП адміністративне стягнення може бути накладене не пізніше, як через два місяці з дня вчинення правопорушення, а при триваючому правопорушенні – не пізніше, як через два місяці з дня його виявлення, за винятком випадків, коли справи про адміністративні правопорушення відповідно до КУпАП підвідомчі суду (судді)[208]. Відповідно й строки накладення адміністративних стягнень можуть навмисно затягуватися для того, щоб уникнути відповідальності. Наприклад, у 2022 році на Буковині маленька дівчинка забила до смерті собаку, яка належала сусідці. Проте постановою Шевченківського суду м. Чернівці від 12.07.2022 року справу було закрито на підставі закінчення строків для притягнення до адміністративної відповідальності [282].

Велике значення для запобігання жорстокому поводженню з тваринами є ефективна робота патрульної служби. Відповідно до Наказу Міністерства внутрішніх справ України від 02.07.2015 № 796, на патрульну службу покладено обов'язок запобігати кримінальним, адміністративним правопорушенням; попереджати, виявляти та припиняти кримінальні та адміністративні правопорушення, випадки насильства у сім'ї, а також виявляти причини і умови, що сприяють їх учиненню [286].

Важливо в цьому аспекті, щоб патрульні офіцери, керуючись приписами національного законодавства, реагували на випадки жорстокого поводження з тваринами належним чином, всіляко припиняли будь-які прояви насильства та агресії до тварин, виявляли ознаки жорстокості до тварин. Вони зобов'язані знати, як правильно кваліфікувати ситуацію, зафіксувати докази та вжити всі необхідних заходи для захисту тварин. Із метою швидкого реагування на прояви агресії до тварин буде слушним проведення ряду заходів у вигляді спеціальних тренінгів, присвячених гуманному та відповідальному ставленню до тварин, розгляду потенційних неминучих наслідків у випадку прояву жорстокості до тварин.

Варто наголосити, що спеціально-кримінологічні заходи запобігання кримінальним правопорушенням за статтею 299 КК України повинні включати ідентифікацію груп ризику населення, які більш схильні до жорстокого поводження з тваринами. Це може бути, зокрема виявлення середовища, де проводяться бої тварин або інші прояви насильства над ними. Молодь, яка має проблеми з соціалізацією, або особи, які переживають психологічні труднощі, також можуть потрапляти під групи ризику.

Спеціально-кримінологічні заходи запобігання жорстокості над тваринами мають базуватися на грамотній інформаційній політиці. Тому немаловажним є створення сучасної бази даних за міжнародним зразком [43], де містилась би інформація про всіх колишніх тварино мучеників. Основною метою такої бази є забезпечення посиленої перевірки осіб, які вважаються такими, що мають високий ризик до повторного вчинення злочину стосовно тварин або людей, навіть після будь-якого періоду ув'язнення, випробувального терміну чи умовно-дострокового звільнення [43]. Зазначені бази даних можуть використовуватись для обмеження прав осіб, які були засуджені за статтею 299 КК України. Зокрема, це може проявлятися в наступному: заборона володіння тваринами або роботу з ними, заборону на зайняття певних посад або ведення певних видів діяльності, пов'язаних з тваринами (зоопарки, цирки, дельфінаріях, зоопритулки, зоолікарні тощо)та

ін. Звісно, що при створенні такої бази даних необхідно керуватись нормами Закону України «Про захист персональних даних», щоб уникнути порушення прав засуджених осіб. Інформація має бути доступною тільки для правоохоронних органів. Також важливо запровадити заходи безпеки для запобігання несанкціонованому доступу до вказаної інформації.

Враховуючи стрімкий розвиток інформаційних технологій, неможливо уявити вдосконалення правоохоронної системи без застосування штучного інтелекту (далі – ШІ). Технології ШІ дозволяють ефективно вирішувати різноманітні завдання у різних сферах життєдіяльності. Наприклад, ШІ широко використовують у сфері освіти, економіки, медичного обслуговування, охорони навколишнього середовища, державного управління та правозастосовної діяльності [361, с.70]. За допомогою ШІ можливо обробляти великі обсяги інформації на просторах Інтернету, виявляти та фіксувати факти жорстокого поводження з тваринами, ідентифікувати сцени знущання над тваринами в медіа або на платформах соціальних мереж, а також – ідентифікувати осіб, які проявляють агресію до тварин. Це дозволить виявляти закономірності проявів жорстокості до тварин та допоможе значно підвищити продуктивність роботи правоохоронних органів по запобіганню насильства над тваринами [93, с.60].

Необхідною складовою запобігання кримінальним правопорушенням за статтею 299 КК України є створення анонімного телефону довіри або чат-боту, наприклад, у месенджері Telegram, куди громадяни можуть звернутись та повідомити про факти жорсткого поводження з тваринами. З цією метою для більш продуктивного результату потрібно використовувати сучасні інформаційні технології. Так, чат-боти з елементами ШІ зможуть допомагати свідкам інцидентів жорстокого поводження з тваринами отримувати поради щодо алгоритму дій в конкретній ситуації [93, с.60].

Продовжуючи розкривати заходи запобігання злочинності в межах першого блоку, варто зазначити, що важливою складовою у запобіганні жорстокості до тварин покладається на ювенальну превенцію. Основним

завданням ювенальної превенції є: профілактична діяльність, спрямована на запобігання вчиненню дітьми кримінальних і адміністративних правопорушень, виявлення причин і умов, які цьому сприяють, вжиття в межах своєї компетенції заходів для їх усунення [285].

Оскільки діти та підлітки знаходяться в тому віці, коли їх особистість тільки розвивається, дуже важливо своєчасно виявляти соціальні відхилення та причини таких відхилень. Адже сформовані на цьому етапі розвитку звички можуть впливати на майбутнє життя та перетворитись на звичну модель поведінки. Якщо в цьому віці підлітки виявляють агресію та жорстокість до тварин, згодом індекс насилля може збільшитись та перерости у більш тяжкі кримінальні правопорушення. Представники ювенальної превенції повинні на ранній стадії виявляти дітей та підлітків, які здатні до агресії. В зазначеному випадку важливо своєчасно діагностувати причину такої поведінки та надати психологічну допомогу. В підрозділах ювенальної превенції повинні бути фахові спеціалісти в галузі психології. Для цього також важливо вести просвітницьку діяльність серед ЗВО, щоб агітувати майбутніх спеціалістів-психологів для роботи в цій галузі.

Проаналізуємо можливі заходи спеціально-кримінологічного запобігання кримінальним правопорушенням за статтею 299 КК України у межах другого блоку, які повинні провадити державні органи.

Важливим кроком у цьому блоці запобігання жорстокому поводженню з тваринами є державні освітні програми, в першу чергу – орієнтовані на дітей молодшого, молодшого та середнього шкільного віку, адже формування у дітей почуття емпатії, любові та милосердя до тварин є надважливим. У межах таких реалізації програм необхідно:

- 1) пояснювати, що тварини – це живі істоти, які відчують біль та страждають;
- 2) проводити зустрічі у формі тематичних уроків та роз'яснювати про відповідальне ставлення до тварин;

3) демонструвати відеоматеріали з відповідною інформацією, зокрема, про те, що тварині потрібна увага та любов, тварини теж хворіють і важливо своєчасно надавати їм медичну допомогу;

4) розповідати про послідовність дій, якщо діти стали свідками жорстокого поводження до тварин, а також, що слід робити, якщо побачили тварину у біді. Головний принцип такої діяльності: не бути байдужим та не залишатись осторонь.

Ще одне важливе питання в рамках державних заходів запобігання жорстокому поводженню з тваринами стосується ідентифікації тварин. Важливо наголосити, що окреслене питання стосується міжнародних зобов'язань щодо впровадження в національне законодавство актів Європейського Союзу. Відповідно до Закону України «Про ідентифікацію та реєстрацію тварин» частина 1 стаття 4, об'єктом ідентифікації та реєстрації є сільськогосподарські тварини: велика рогата худоба, коні, свині, вівці, кози [289]. Із диспозиції статті наглядно видно, що мова йде лише про сільськогосподарських тварин. Тому, на нашу думку, треба доповнити зазначено норму переліком всіх тварин які підлягають ідентифікації. Крім цього, у липні 2020 року депутатами був поданий на розгляд законопроект № 3796 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідального поводження з домашніми та дикими тваринами, які утримуються у неволі», де передбачалося для певних верств населення безкоштовне чипування тварин. Проте законопроект був відкликаний. Питання про запровадження обов'язкового чипування котів та собак залишається відкритим. Тому наголошуємо, що прийняття зазначеного закону допомогло б вирішити багато питань. З нашою думкою погодились 35,9 % респондентів проведеного нами всеукраїнського опитування.

Саме по собі чипування відкриває багато можливостей для власників тварин, оскільки, наприклад, при виїзді за кордон наявність чипа є вимогою багатьох країн. Більш того, чипування має передувати щепленню тварини проти сказу (для подальшого дослідження сироватки крові на наявність

антитіл до сказу)[150]. Крім того, у відносинах «власник-тварина» документ корисний тим, що дозволить: підтверджувати право володіння, спростить пошук власника в разі втрати або крадіжки тварини та нівелює можливість підміни при вивезенні тварин за кордон, а елітних порід – на виставки. Тож свідомі власники самі зацікавлені в таких змінах. У стосунках «держава-власник» запровадження концепції відповідального власника домашньої тварини дозволить ідентифікувати господаря та застосовувати норми щодо адміністративної або кримінальної відповідальності за недбале (жорстоке) поводження з тваринами [199]. На практиці зустрічаються випадки, коли, наприклад, собака здійснює напад на людину, а власник заявляє, що тварина йому не належить. Довести його причетність до випадку неможливо, відкрити справу – теж. Відповідно й господар-винуватець залишається безкарним. Якщо ж собака чипований та зареєстрований в державному реєстрі, то встановити власника можливо одразу [199].

Із іншого боку в національному законодавстві існує колізія, коли особу не визнають потерпілою в кримінальному правопорушенні, передбаченому статтею 299 КК України. Адже лише статус потерпілого дасть змогу контролювати хід провадження. Проте для отримання цього статусу людина має подати клопотання з доказами того, що саме вона є піклувальником постраждалої тварини. Право власності на тварину підтверджують чип і ветеринарний паспорт. Але і паспорт, і чип не є обов'язковими [338].

Варто зазначити, що наразі в Україні запускають Єдиний державний реєстр домашніх тварин. Єдиний державний реєстр домашніх тварин – це державний реєстр на платформі «Дія.Engine». Там зберігатимуть дані про котів, собак і тхорів: кличка, опис тварини, інформація про вакцинацію та біостерилізацію, контакти власників або утримувачів, інші суттєві для здоров'я тварини дані [107]. Зазначену інформацію можна знайти на сайті Міністерства аграрної політики та продовольства України.

Запуск реєстрації тварин відбуватиметься в два етапи. Перший етап, що стартував восени 2024 року, – це авторизація ветеринарів і клінік.

Ветеринари подають заявки до Держпродспоживслужби для реєстрації в системі. Другий етап, а саме – реєстрація тварин в єдиному реєстрі, анонсували на 2025 рік [107].

Як зазначають ініціатори зазначеного проєкту, запровадження Єдиного держреєстру домашніх тварин, допоможе більш ефективніше запобігати поширенню небезпечних хвороб, контролювати чисельність тварин. Крім цього, завдяки реєстру власники тварин без перешкод зможуть знаходити ветеринарні клініки, записуватись на прийом та отримувати кваліфіковану консультацію. Таким чином, впровадження такого реєстру дозволить сформувати культуру відповідального ставлення до тварин, коли власники належним чином піклуються про свого улюбленця [107].

Завершуючи розгляд спеціально-кримінологічних заходів запобігання злочинності, які впроваджуються державними органами, варто наголосити, що держава відіграє важливу роль в окресленому питанні. Адже саме держава може на законодавчому рівні забезпечити допомогу притулків з державного/місцевих бюджетів, надавати державні гранти та субсидії для зоопритулків, на їх будівництво та ремонт, проводити регулярні перевірки на предмет відповідності санітарним нормам. Так, показовим є випадок, який яскраво описує, чому вкрай важливо проводити перевірки зоопритулків, стався на Київщині в найбільшому притулку для бездомних тварин «Сіріус». Із інтерв'ю із зоозахисницею О. ми дізналися, що умови тримання тварин жахливі, тварини завжди голодні, в одних вольєрах знаходяться як великі, так і маленькі собаки. У вольєрах наявні трупи розірваних тварин. Зооволонтерам вдалося дістати кілька пошматованих тварин, один собака був настільки виснажений болем, що не міг підвестися, ходив під себе, інший був у комі. Тварини так себе ведуть через голод. Власниця притулку, яка вважається провідним зоозахисником у Київській міській державній адміністрації, постійно збирає кошти на різні потреби притулку, проте прозорості звітності не надає. Більшість працівників притулку – це соціально неблагополучні люди, від яких тхне алкоголем. Лікаря-ветеринара, який

працював би на постійній основі, в притулку немає. Зоозохисниця О. наголошує на необхідності перевірки зазначеного притулку на рахунок умов, у яких утримуються тварини. Проте правоохоронні не реагують на заяви.

Одним із варіантів підтримки притулків з боку держави можуть стати державні програми, направлені на приватний бізнес. Наприклад, надання пільг компаніям, які активно підтримують притулки.

В межах третього блоку, а саме – заходів запобігання жорстокому поводженню з тваринами, що провадяться громадськими організаціями, хочемо акцентувати увагу на тому, що залучення громадськості як одного із векторів спеціально-кримінологічного запобігання жорстокому поводженню з тваринами, є доволі перспективним напрямом.

Про успіх у діяльності по запобіганню злочинності за участю громадян свідчать положення низки документів ООН. Наприклад, учасники спеціальної сесії IV Конгресу ООН із запобігання злочинності та поводженню з правопорушниками визнали важливість та ефективність залучення громадськості до запобіжної діяльності, особливо на ранніх стадіях цієї роботи [137 с.31]. Слушною із цього приводу є думка В. С. Батиргарєєвої, яка зазначає, що робити акцент лише на державному супроводженні боротьби зі злочинністю означає свідомо звужувати запобіжні можливості суспільства [84, с.83].

Участь громадськості у запобіганні злочинності за призначенням є складовою діяльності, спрямованої на забезпечення законності, правопорядку та громадської безпеки. Ці завдання мають вирішуватися в умовах тісної взаємодії з державними органами, у першу чергу, з основним суб'єктом у сфері протидії злочинності – поліцією [137, с.135].

Тому, в свою чергу, важливо проводити заходи щодо посилення відносин між поліцією та громадськими організаціями, які спеціалізуються на захисті тварин. Крім того, саме такі організації можуть сприяти та допомагати поліції в розкритті досліджуваних кримінальних правопорушень. Так, наприклад, непоодинокі випадки, коли саме зоозахисники першими

опиняються на місці злочину й першими фіксують докази жорстокого поводження з тваринами, зокрема, на фото та відео. Зважаючи на це, слушною є робота з розроблення методичних рекомендації, протоколів та ін. щодо того, як діяти в подібних ситуаціях. Така співпраця повинна будуватись на принципі взаємного сповіщення, щоб забезпечити більш ефективний моніторинг ситуації, швидке реагування на випадки насильства над тваринами та запобігання повторних випадків. Наприклад, до ветеринарної клініки поступила тварина зі слідами побоїв або вогнепального/ножового поранення. Після цього потрібно перевірити господаря тварини, тут стане в пригоді база даних, про яку ми писали раніше для перевірки власника тварини. Або якщо до притулку потрапила тварина з аналогічними травмами, працівники притулків теж повинні діяти відповідно до розроблених рекомендацій, а саме – негайно повідомляти правоохоронні органи про такий випадок. Звісно, в цій ситуації важливо, щоб тварини були зареєстровані у відповідній базі даних, де міститься інформація щодо тварини та її господаря.

Одним із видів діяльності як громадських організацій, так і окремих громадян у сфері запобігання жорстокому поводженню з тваринами є просвітницька діяльність. Для розвитку окресленого напрямку нами було розроблено пам'ятку для населення «Стали свідком жорстокого поводження з тваринами? Не мовчіть!», в якій викладено поради та рекомендації щодо запобігання жорстокому поводженню із тваринами, особливо в умовах воєнного стану. Пам'ятку було розповсюджено серед закладів освіти, органів місцевого самоврядування, комунальних підприємств та ін. (див. додатки К, Л, М).

У рамках поставленого завдання ще раз наголошуємо, що спеціально-кримінологічні заходи запобігання кримінальним правопорушенням обов'язково повинні кореспондувати заходам загальносоціального характеру. Тільки так запобігання злочинності буде успішним.

Крім того, для реалізації зазначеної мети потрібно розповсюджувати інформацію про караність жорстокого поводження з тваринами через поширення буклетів, пам'яток, розміщення білбордів з відповідною інформацією в місцях скупчення населення, через реклами у метро та громадському транспорті. Таку ідею підтримали 39,9 % опитаних в рамках проведеного нами опитування (див. додаток Е). З огляду на зазначене, нами було розроблено пам'ятку для населення «Стали свідком жорстокого поводження з населенням? Не мовчіть!», розповсюдження зазначеної пам'ятки, сприяло поширенню інформації серед населення. Зокрема, Комунальним підприємством «Полтаваелектроавтотранс» інформаційний відеоролик «Стали свідком жорстокого поводження з тваринами? Не мовчіть!» було розміщено на 56 тролейбусах, які знаходяться на балансі підприємства, та програвався з 11 квітня по 11 травня 2025 року (Див. додаток Л, Лист – відповідь від Управління житло-комунального господарства виконавчого комітету Полтавської міської ради КП «Полтаваелектроавтотранс» Полтавської міської ради від 14.05.2025 року).

Додатково громадськість може брати участь у запобіганні жорстокості до тварин через інформаційно-освітні кампанії про випадки жорстокості до тварин, через ЗМІ, громадські заходи, медіаплатформи, громадські простори тощо. Зазначені дії допоможуть дізнатись про сутність та прояви кримінальних правопорушень за статтею 299 КК України, що в свою чергу, дозволить сформувати обізнаність про небезпечність досліджуваного кримінального правопорушення. Крім того, інформаційні кампанії проводяться з метою збільшення обізнаності про права тварин та про те, які дії є кримінально-караними. З іншого боку, коли випадок насильства над тваринами набуває публічності, правоохоронцям важко «зам'яти» справу вони вимушені реагувати відповідним чином і тоді винній особі важче уникнути покарання.

Варто зазначити, що саме зоозахисні громадські організації є тим суб'єктом, який може сприяти поширенню культури відповідального

ставлення та утримання домашніх улюбленців. Зокрема, інформування населення про важливість купівлі тварини в офіційному розпліднику знижуватиме ступінь зацікавленості так званими «чорними розплідниками», де тварину можна придбати за заниженою ціною й без документів.

З-поміж іншого громадські організації, які займаються захистом тварин, дуже часто стають ініціаторами вдосконалення законодавства в галузі захисту тварин від жорстокого поводження. Через петиції або офіційні звернення вони привертають увагу наших законодавців до недосконалостей відповідних норм або до відсутності правового регулювання взагалі. Тому важливо всіляко укріплювати взаємовідносини між громадськими організаціями та державними органами.

Окрім того, важливу роль у запобіганні жорстокості над тваринами відіграють зоозахисні організації в умовах воєнного стану. Війна зумовлює появу нових викликів у сфері захисту прав тварин, з якими раніше наша країна не взаємодіяла. Проте зооволонтери та громадські організації продовжують робити все можливе для порятунку тварин, надаючи їм необхідну допомогу та підтримку. Так, наприклад ГО «UAnimals»[61] – всеукраїнський рух, що об'єднав тисячі зоозахисників, працює у декількох напрямках. Зокрема, активісти займаються порятунком тварин із зони бойових дій, їхньою евакуацією, забезпеченням котів та собак із притулків усім необхідним [317]. З першого дня повномасштабного вторгнення РФ до України зоозахисники щодень, ризикуючи власним життям, рятують домашніх та свійських тварин, займаються евакуацією та розміщенням тварин у безпечних місцях, реабілітацією та адаптуванням тварин до нових умов. Крім цього, зооволонтери доставляють корм та ліки в притулки, у тому числі й на небезпечні території де ведуться активні бойові дії.

За даними дослідження «Як війна вплинула на притулки для тварин?» від ініціативи Save Pets of Ukraine, станом на лютий 2023 року на прифронтових територіях на 60 % зросла кількість тварин, які перебувають у зооволонтерів, та на 100 % – у притулках. Більшість тварин, яким надають

прихисток під час повномасштабного вторгнення – домашні, покинуті господарями під час евакуації [197].

Підсумовуючи викладене зазначимо, що кризова ситуація, яка склалась в нашій державі ускладнює реалізацію в життя зазначених ідей. Проте враховуючи, що жорстокість до тварин – це масштабна соціальна проблема, яка породжує безліч наслідків, таких як моральний занепад суспільства, психічні розлади у людей, деструктивна поведінка у дітей та підлітків тощо, вважаємо, що запобігання такому негативному явищу, як жорстокість до тварин, потребує комплексного підходу, який буде включати: просвітницькі програми, правове регулювання, створення спеціалізованого органу, підвищення кваліфікації працівників правоохоронних органів, а також розвиток моральної відповідальності серед населення. Ефективне застосування виокремлених спеціально-кримінологічних заходів запобігання жорстокості до тварин дасть змогу зменшити кількість випадків жорстокого поводження з тваринами, значно підвищити правову культуру, удосконалити якість роботи правоохоронних органів, підвищити громадянську активність, сформувати гуманне та відповідальне суспільство у галузі ставлення до тварин.

2.3 Заходи індивідуального запобігання кримінальним правопорушенням за статтею 299 КК України

Сучасна кримінологія має безліч способів і шляхів запобігання та протидії кримінально протиправній діяльності. Серед них можна виділитий індивідуальні профілактичні заходи. Це обумовлено персоналізованим підходом, за якого кримінологічні заходи орієнтовані на конкретну особу, яка або вже була засуджена за жорстоке поводження з тваринами, або є реальна імовірність вчинення нею кримінального правопорушення, передбаченого статтею 299 КК України. Безпосередній вплив на таку особу позбавляє її реальної та потенційної суспільної небезпеки. Особливої

актуальності питання набуває, коли мова йде про кримінальні правопорушення проти громадського порядку та моральності [143,с.123].

Із огляду на це необхідно підкреслити, що суспільна небезпека кримінального правопорушення у виді жорстокого поводження з тваринами має свої особливості: вона завдає шкоди не тільки життю та здоров'ю тварин, а й порушує громадський порядок і моральні засади суспільства. Незважаючи на існування законів, які покликані захищати тварин від жорсткого поводження, важливу роль у запобіганні такого негативного явища є індивідуальні дії кожної особи, так як саме від відповідального ставлення до тварин кожного із нас, залежить формування цивілізованого суспільства.

Перейдемо безпосередньо до виокремлення індивідуальних заходів запобігання кримінальним правопорушенням за статтею 299 КК України.

Змістовне визначення запропонував проф. В. В. Голіна, за авторським підходом якого індивідуальне запобігання злочинам – це різновид запобігання злочинності щодо конкретної особи. Тобто, індивідуальне запобігання становить ту частину запобіжної діяльності, яка здійснюється на стадії, котра передуює виникненню злочинного наміру. Головною метою індивідуального запобігання є усунення потенційної небезпеки кримінального правопорушення [131, с.160].

Досить влучно висловив свою думку з цього приводу проф. О. М. Джужа, який зазначає, що індивідуальне запобігання злочинності – це своєчасний вплив на осіб, від яких першочергово надходить загроза імовірності вчинення злочину [299, с.12].

Варто погодитися із думкою науковців про те, що важливим рівнем запобігання злочинів є саме індивідуальне запобігання. Це запобіжна робота з конкретними особами, що допускають відхилення від норм поведінки, яка здійснюється на основі поєднання заходів соціального контролю, виховання і допомоги. Індивідуальне запобігання злочинам пов'язане з конкретною людиною, її особливостями. Специфіка її закладена вже у самій назві –

«індивідуальне». Якщо за всіх інших форм та рівнів кримінологічної профілактики заходи не мають завчасно відомого адресата, то за індивідуальної профілактики вони персоніфіковані. Проте це все не є достатньо закріплено на законодавчому рівні [138, с.121].

Також варто підкреслити, що індивідуальне запобігання злочинності спрямоване на:

- 1) на поведінку та спосіб життя потенційних правопорушників;
- 2) соціальні елементи особистості, що відображають антигромадську спрямованість;
- 3) соціально значущі психофізичні особливості особи в процесі формування та реалізації особистості;
- 4) несприятливі криміногенні умови в оточенні та способі життя особи;
- 5) інші тривалі умови, що сприяють формуванню криміногенної ситуації та полегшують вчинення правопорушення [81].

Залежно від стадії розвитку особистості правопорушника кримінологія розрізняє чотири види запобігання правопорушенням для фізичних осіб:

1. Виявлення джерел злочинних та інших антигромадських впливів на особу (групу) до того, як їх вплив позначиться на поведінці особи, а також визначення періодів, коли ці контакти становлять інтерес для особи, яку попереджають, з метою впливу на певні життєві ситуації.

2. Безпосереднє запобігання (профілактика) – стосується осіб, поведінка яких свідчить про розвиток негативних інтересів, звичок і стереотипів (наприклад, дистанціювання від позитивного мікросередовища, підозрілі знайомства) та які безпосередньо причетні до вчинення адміністративного правопорушення.

3. Профілактика на стадії злочинної поведінки (пенітенціарного типу) – стосується осіб, які вчинили правопорушення і щодо яких судом прийнято рішення про застосування різних заходів кримінально-правового впливу.

4. Запобігання повторному вчиненню правопорушення (пост пенітенціарне запобігання) – стосується осіб, які відбули покарання у вигляді

позбавлення волі, але підлягають нагляду з метою запобігання повторному вчиненню правопорушень [226].

Напрямами індивідуального запобігання правопорушенням є:

- 1) переконання;
- 2) допомога;
- 3) примус [226].

Засобами переконання є процес логічного обґрунтування для особи ідеї відмови від злочинної поведінки, злочинних намірів та антигромадських установок (наприклад, індивідуальні та колективні бесіди, обговорення поведінки особи, прослуховування лекцій на правову тематику) [226].

Для визначення кола осіб, які потребують індивідуального запобігання, необхідно мати фактичні, правові та кримінологічні підстави. Фактичні підстави такого запобігання – реальна поведінка особи, в якій закладений потенційний злочин. Антисупільна поведінка є реальним проявом особи, її головною спрямованістю і домінуючим внутрішнім змістом. Правові підстави – це врегульованість індивідуального запобігання нормами права. Чинне законодавство містить низку правових підстав індивідуального запобігання, але більшість з них має відомчий характер, що, зрозуміло, недостатньо. Під кримінологічними підставами необхідно розуміти наявність певного рівня кількісно-якісних показників криміногенності особи, що дозволяє виділити з маси відповідної категорії осіб саме тих, від кого з високим ступенем імовірності слід очікувати вчинення злочину [131, с.161].

Як ми зауважували у попередньому розділі, особа, яка жорстоко поводить з тваринами – це переважно особа віком від 18-35 років, чоловік, не одружений, на утриманні дітей немає, працездатний, проте не займається суспільно корисною працею, має середній рівень освіти. Кожне друге кримінальне правопорушення вчинене у стані алкогольного сп'яніння та у переважній більшості одноособово. Тобто саме від цих узагальнених даних потрібно відштовхуватись при розробленні заходів індивідуального запобігання кримінальним правопорушенням за статтею 299 КК України.

Розглядаючи заходи запобігання жорстокому поводженню з тваринами на індивідуальному рівні, в першу чергу необхідно звернути увагу на осіб, які ведуть аморальний спосіб життя, зокрема ті, які вживають алкоголь або наркотичні речовини. Загальновідомо, що у людей, які постійно вживають алкоголь або наркотичні речовини, здатність контролювати свої дії значно знижується. Окрім того, зловживання алкоголем чи наркотичними речовинами може призводити до зниження емпатії та можливості відчувати біль, страх та страждання інших живих істот, включаючи тварин. Вагома частка кримінальних правопорушень за статтею 299 КК України вчиняються саме такими особами. Також важливим моментом є те що, у більшості випадків такі особи живуть в соціально неблагополучних умовах, що також обумовлює жорстокість до тварин. Тому тут важливою є робота дільничних офіцерів у межах їх повноважень за місцем мешкання таких осіб. Тому у випадку, коли були помічені акти жорстокого поводження з тваринами, важливо їх фіксувати належним чином та проводити бесіду з людиною про шкоду, яку вона завдає тварині, надати людині, за можливості, соціальну реабілітацію. Важливо дослідити умови, в яких перебуває тварина. Якщо утримання є неналежним, а саме: голодування, зневоднення, утримання на прив'язі, то тварині необхідно надати допомогу. Ефективним правовим заходом в цьому випадку є вилучання тварин у таких осіб із подальшою передачею останніх до зоозахисних організацій.

Одним із заходів індивідуального запобігання жорстокому поводженню з тваринами є контроль за особами, які раніше вже були засуджені за статтею 299 КК України та в яких діагностовано психічні відхилення. Такі особи повинні перебувати на особливому психіатричному обліку, як схильні до агресії та вчинення насильницьких дій. Ця схильність характеризується тенденцією до прогресії, з віком трансформується до нав'язливої потреби спричиняти біль і страждання людям, вчиняти сексуальне насильство тощо [360, с.28]. З урахуванням зазначеного, важливим заходом є переорієнтація

особи на гуманне ставлення до тварин за допомогою методів контролю, моніторингу та реабілітації.

Так за допомогою моніторингу важливо вивчати особові справи осіб, які мешкають на підконтрольній території. Знати, які особи раніше були засуджені, та за які кримінальні правопорушення, особливо звертати увагу на осіб, які відбували покарання за насильницькі кримінальні правопорушення. Проводити бесіди з мешканцями про можливі випадки жорстокості до тварин. Проводити курси, які дозволять контролювати раптову агресію, підвищувати правосвідомість та сприяти розвитку емпатії та любові до тварин. Такі курси можуть бути обов'язковою частиною їхньої ресоціалізації. Так, наприклад, у штаті Теннессі впроваджені обов'язкові реабілітаційні програми для осіб, які були засуджені за жорстоке поводження з тваринами. Програми включають курси з обізнаності про жорстоке поводження та гуманного поводження з тваринами [2].

Беручи до уваги викладене, поділяємо думки науковців, які зазначають, що ефективність індивідуальної роботи багато в чому залежить від повноти зібраної інформації про засудженого. У ній мають бути відображені: його вікові особливості, загальноосвітній рівень, соціальна спрямованість, сімейний стан, рід трудової діяльності на волі, наявність спеціальності, стан здоров'я, зв'язки, схильність до алкоголю і наркотиків, інтереси, захоплення, звички, мотиви протиправної поведінки тощо [263].

Важливим правовим механізмом є ефективні юридичні обмеження, які полягають у забороні володіти тваринами особам, які були засуджені або несли адміністративну відповідальність за жорстоке поводження з тваринами. Це має бути заборона, яка не тільки прописана у постанові чи вирокі суду, а й успішно виконується на практиці. Крім того, якщо особа була засуджена за сукупністю кримінальних правопорушень (серед яких є статтею 299 КК України), у резолютивній частині постанови чи вирокі має бути пункт про заборону такій особі бути власником тварин у майбутньому.

Проте на практиці досить важко контролювати виконання вироку саме в цій частині. Тому важливо створити спеціалізований орган, який буде вести таку запобіжну діяльність, яка керуватиметься принципом неминучої відповідальності. В подальшому для відновлення права володіння тваринами особі необхідно пройти курси з відповідального ставлення до тварин, які будуть включати психологічні тести, що дозволять більш ґрунтовно вивчити особу, яка прагне володіти твариною та дозволить вирахувати, чи здатна особа до застосування насилля над твариною.

У доповнення до вказаного необхідно підкреслити, що зоомагазини та притулки, перед продажем тварин зобов'язані перевіряти потенційного покупця на наявність або відсутність судимості за статтею 299 КК України, щоб уникнути передачі тварини до небезпечної людини. Відповідну практику можна знайти у Сполучених Штатах Америки, де у деяких штатах є база «тваринокривдників», доступ до якої є у правоохоронних органів та зооорганізацій [43]. Таким чином можна запобігти рецидиву насилля над тваринами. На нашу думку, досить цікавий досвід, який можна імплементувати в наше законодавство.

Другим важливим моментом є запобіжна діяльність, що проводиться з дітьми та підлітками, які характеризуються жорстокістю, а також тими, які проживають у сім'ях, які опинились у складних життєвих ситуаціях. Не рідко у таких сім'ях є випадки домашнього насилля. Відомо, що жорстоке ставлення до тварин поширене серед дітей, які страждають від неблагополучного сімейного виховання.

Наприклад, у жовтні 2023 році двоє дівчат змагалися, хто далі зафутболить кошенят. У місцевих соцмережах розповсюджували відео, яке містить сцени жорстокого поводження з тваринами. Покарання отримали батьки відповідно до статті 184 КУпАП. Із матеріалів справи ми дізналися, що дівчата проживають у сім'ях, які перебувають у складних життєвих обставинах, проте на жодних обліках не знаходяться [253]. Це, на нашу

думку, є суттєвим недоліком, оскільки такі діти потребують підвищеної уваги з боку держави.

Умови сімейного виховання мають велике значення для формування мотивів поведінки неповнолітньої особи. Родина повинна забезпечити адаптацію своїх членів до громадського життя, дотримання соціальних норм і готовність займати визначене місце в суспільній системі, що підкреслює роль родини у процесі соціалізації особистості. Крім того, родина може мати криміногенний вплив на неповнолітню особу, сприяючи формуванню антисоціальних мотивів або запобігаючи їх появі [147, с.225].

Ставлення до домашніх тварин закладається в сім'ї, як в інституті, який здійснює соціалізуючий вплив на особу. Згідно із Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» виділяють сімейне насильство стосовно батьків до дітей, чоловіка до дружини, дружини до чоловіка, людей до престарілих членів сім'ї. Жорстокість стосовно домашніх тварин не розглядається в загальній картині сімейного насильства, проте науковці все частіше звертають увагу законодавців на такі прояви домашнього насильства з метою редагування Закону України «Про попередження домашнього насильства» [271, с.65].

Вагоме значення у запобіганні кримінальним правопорушенням за статтею 299 КК України є правильне статеве виховання дітей, так як належна сексуальна освіта дає зрозуміти межі допустимого та неприйняттого. Досить багато випадків, коли саме підлітки здійснюють сексуальне насильство над твариною. Типовий приклад стався в селі Летичеві, Хмельницької області. В мережі з'явилося відео, на якому підліток гвалтує собаку. В кадрі разом з ним помітно інших юнаків, які спостерігають за процесом та фільмують все на камеру. В ході слідства було з'ясовано, що у хлопчика немає батьків, він проживає з бабусею [336]. Зазначені дані ще раз підтверджують думку про те, що діти з неповних сімей більш схильні до асоціальної поведінки. Не отримавши необхідного піклування, дитина відчуває агресію, розчарування, замкнутість. Підлітки, які закриваються від соціуму, не мають здорових

соціальних зв'язків, а отже й можуть не знайти цього зв'язку з тваринами. Проте якщо дитина не отримала достатнього сексуального виховання, цей зв'язок може бути й не здоровий.

Сексуальний потяг до тварин є хворобливим патологічним станом (парафілією), що зустрічається у хлопців в періоді статевого дозрівання, якщо їх побут пов'язаний із тісним контактом з домашніми тваринами такими, як кози, вівці, ослиці, кобили, корови. Жорстокість виражається у тому, що тварина фактично примушується до неприродного контакту, що спричиняє їй фізичний біль і моральні страждання. Проникнення зазначеними способами у тіло тварини часто супроводжується внутрішніми розривами і кровотечею, внаслідок чого настає каліцтво, хвороба та смерть [360, с.27].

У сім'ях, які опинилися в складних життєвих обставинах, статеве виховання дітей може бути відсутнім або набувати формального або навіть спотвореного характеру. Сімейні проблеми не лише ускладнюють можливість батьків розвивати моральні та сексуальні цінності у своїх дітей, але також загально поглиблюють їхню байдужість до цих питань. Це може призводити до морального розпаду серед неповнолітніх, порушень статевих норм, а також до вчинення насильницьких статевих або інших кримінальних правопорушень [95, с.157].

Окрім того, важливою є робота класних керівників, шкільних психологів, які повинні звертати особливу увагу на дітей, які мешкають у сім'ях, де батьки вживають алкоголь або наркотики, офіційно не працевлаштовані, діти проживають в незадовільних житлових умовах або до них застосовують насильство. Разом із тим потрібно пильнувати за дітьми, які ведуть себе зухвало, жорстокі до вчителів та однокласників, які характеризуються конфліктністю по відношенню до інших, не проявляють інтересу до навчання, мають низький рівень загальної культури. Важливо розуміти, що якщо дитина веде себе агресивно або зухвало, то з великою

вірогідністю ця дитина страждає від насильства вдома і ця жорстокість може бути сублімована відносно тварин.

Слушно, на нашу думку, проводити анкетування та тестування серед дітей щодо індексу агресивності та схильності до насильства, для вивчення дітей, які знаходяться в групі ризику. Раннє діагностування психологічних відхилень у дитини дозволить своєчасно надати необхідно психологічну допомогу для нейтралізації цієї ворожості. З огляду на викладене, нам слід переймати практику зарубіжних країн. Так, зокрема, в Сполучених Штатах Америки в школах медики стали виявляти підлітків з підвищеною тривожністю та схильних до конфліктів. Їх навчали різноманітним методам самоконтролю та неконфліктної поведінки. Це дало позитивні результати: значно зменшилась кількість учнів, вилучених зі шкіл за насильницькі дії та направлених до відповідних корекційних закладів [273, с.135, 295].

Враховуючи викладене, поділяємо думку проф. В.В. Голіни, який зазначає, що подібного роду запобіжна діяльність повинна включати створення в навчальних закладах спеціальної психологічної служби, розширення практики надання психологічної допомоги з боку медичних закладів державної та іншої форми власності; покращення психологічної допомоги широким верствам населення із застосування сучасних технічних засобів зв'язку та представників нетрадиційної медицини; залучення до такої діяльності благодійних та легальних релігійних організацій в нашій країні; вести профілактичний облік осіб, які страждають на психічні хвороби та розлади, мають аномалії психіки» [129, с.385].

У діагностованих психопатів постійно виявляється знижена реактивність автономної нервової системи. Цей факт вважається поясненням постійного прагнення таких людей до гострих відчуттів і їх очевидною «нездатністю навчатися через досвід». Коротко кажучи, антисоціальні особистості мають вроджені тенденції до агресивності. Їм більше, ніж іншим, прояви агресії приносять задоволення та збудженн [302].

Разом з тим досить успішною є практика зарубіжних країн, коли на засадах волонтерства дітей залучають допомагати у притулках для тварин. Погодувати тварин, погуляти з ними, допомогти прибрати у вольєрах тощо. Під час відвідування зоопритулків можна проводити лекції, бесіди про гуманне ставлення для тварин. Можливо навіть на прикладі лідерів та молодіжних кумирів, коли відомі артисти допомагають тваринам, відкривають притулки, допомагають фінансово тощо. Так, відомий актор Олексій Суровцев під час повномасштабного вторгнення займався евакуацією тварин, згодом відкрив притулок для важкохворих або поранених котів, під назвою «Котель» [362]. Такі приклади можуть спонукати дітей до добрих вчинків, які згодом можуть стати усталеними звичками.

Звісно, ключовим заходом запобігання жорстокому поводженню з тваринами є власна самоосвіта. Дослідження біологічних та емоційних особливостей тварин допомагає пізнати, що тварини здатні відчувати біль, страх, стрес. Ознайомлення з основними етичними принципами взаємодії з тваринами, зумовлює розвиток емпатії та відповідального ставлення до тварин. До того ж, необхідною складовою успішного запобігання жорстокому поводженню з тваринами є вивчення національного законодавства в галузі захисту тварин, обізнаність із правовими методами захисту тварин, що дозволить ефективно реагувати на випадки жорстокості до тварин (наприклад, куди необхідно звернутись, як правильно реагувати на такі ситуації, фіксувати факти насилля над тваринами тощо). Адже більшість випадків знущання над тваринами стають відомими правоохоронним органам саме завдяки зверненням небайдужих громадян. Типовий випадок стався в м. Київ у грудні місяці 2024 року. Так, у соцмережу виклали відео, як чоловік жорстоко бив свого собаку під час прогулянки на вулиці [175]. Завдяки публічному розголосу, вдалося встановити особу кривдника та вилучити тварину. Після огляду собаки були зафіксовані фізичні ушкодження у вигляді переломів, гематом та черепно-мозкова травма. Чоловіка затримали, досудове слідство триває.

З іншого боку необхідно складовою запобігання кримінальним правопорушенням за статтею 299 КК України є відповідальне ставлення до придбання тварини. Це може бути аналіз фінансових витрат, наявність сприятливих житлових умов, наявність достатнього вільного часу тощо. До того ж потрібно розглядати можливість усиновлення тварини з притулку, що обумовлює зменшення кількості безпритульних тварин. Цікаву ідею запропонували зоозахсники у м. Львів: вони запустили мобільний додаток «кишеньковий притулок» [240]. Розробники зазначають, що за допомогою додатку будь-хто може без перешкод частково або ж повністю стати опікуном будь-якого мешканця домівки, забезпечивши йому харчування, догляд чи лікування. Піклування про тварину можна буде здійснювати з будь-якого куточка світу. На нашу думку, досить гарна ідея, оскільки це не зобов'язує брати тварину до дому, а лише піклування в онлайн форматі. Питома частка людей через певні обставини (алергія, діти, не задовільні житлові умови тощо) не можуть завести тварину, така опція дозволить частково задовольнити прагнення людини володіти живою тваринкою.

При купівлі побутових товарів або косметичних засобів слід надавати перевагу тим виробникам, які не тестують свою продукцію на тваринах. Визначити таку продукцію можливо за допомогою маркування. Зазвичай це зображення кролика або рослини. Або це просто надпис NoAnimalIngredient, 100% Vegan і т.д. Також список виробників, які не тестують свою продукцію на тваринах, можна знайти на сайті PETA [23] чи CCF [25].

Підсумовуючи, варто підкреслити, що індивідуальні заходи запобігання жорстокому поводженню з тваринами відіграють провідну роль у формуванні гуманного та толерантного суспільства. Оскільки квінтесенція індивідуальних заходів запобігання кримінальним правопорушенням за статтею 299 КК України полягає у постійній непереривній діяльності уповноважених суб'єктів щодо осіб, які схильні до насильства над тваринами. Більш того, успішне запобігання жорстокому поводженню з тваринами

залежить від відповідального ставлення до їх утримання, відмови від продукції, яка тестується на тваринах, громадської позиції кожного члена суспільства тощо. Таким чином, успішне застосування індивідуальних заходів запобігання жорстокості до тварин, дозволить побудувати майбутнє, де жорстокість до тварин стане неприйнятним анахронізмом.

2.4 Міжнародний та зарубіжний досвід у галузі запобігання жорстокому поводженню з тваринами

Одним із завдань формування та розвитку національного законодавства прогресивної держави сучасності є імплементація та широке впровадження міжнародного досвіду, зокрема у правозахисній сфері. Одним із головних зобов'язань, взятих нашою державою на міжнародній арені, були послідовні кроки щодо належного забезпечення захисту прав тварин. Успішне запобігання жорстокому поводженню з тваринами можливе за умови комплексного підходу до вирішення зазначеного питання. В рамках цього важливо висвітлити позитивний досвід зарубіжних країн щодо запобігання жорстокому поводженню з тваринами, оскільки в наш час жорстокість до тварин набирає нових обертів, способи знущання над тваринами стають більш жорстокіші та збочені. Вже сьогодні велика кількість цивілізованих країн впроваджує в національне законодавство принципи гуманного ставлення до тварин, щоб захистити їх від жорстокого поводження. Тому важливу роль у модернізації вітчизняного законодавства відіграє вивчення міжнародного досвіду в цій сфері, тим паче, що міжнародне законодавство ґрунтується на глибинному усвідомленні важливості запобігання такого негативного соціального явища, як жорстоке поводження з тваринами.

Перш, ніж перейти до висвітлення міжнародного досвіду, важливо зазначити, що відповідно до статті 9 Конституції України, чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Зокрема, Європейська

конвенція про захист домашніх тварин (1987), Європейська конвенція про захист хребетних тварин, що використовуються для експериментів або в інших наукових цілях (1986), Європейська конвенція про захист тварин, що утримуються для сільськогосподарських цілей (що утримуються на фермах) (1976), Директива 98/58/ЄС щодо захисту тварин, що утримуються для сільськогосподарських цілей (1998) та інші є частиною національного законодавства України.

У міжнародно-правовому полі наявна велика кількість нормативно-правових актів, які регулюють відносини у сфері захисту тварин від жорсткого поводження. Вважаємо за необхідне зазначити, що провідним глобальним документом, який регулює відносини у галузі гуманного ставлення до тварин, є Всесвітня декларація прав тварин. Важливо, що Всесвітня декларація захисту прав тварин була заснована на прикладі Загальної декларації прав людини 1948 року. Головна мета декларації – припинити експлуатацію та вбивства тварин. Ініціатором прийняття Загальної декларації прав тварин була Міжнародна ліга прав тварин (International League for Animal Rights) – організація, головним завданням якої є захист прав тварин і яка з 1990 року була перейменована у Всесвітню організацію прав тварин (World Organization for the Rights of Animals). Декларація була підписана 23 вересня 1977 року в Лондоні і урочисто проголошена 15 жовтня 1978 року в Парижі в будівлі ЮНЕСКО. У Преамбулі документа зазначено: «...всі живі істоти мають природні права, і що будь-яка тварина з нервовою системою має особливі права» [125]. Однак, не зважаючи на міжнародний характер вказаного акта, приписи цієї декларації не мають імперативного характеру.

Найбільшого розвитку регулювання відносин у галузі захисту тварин від жорстокого поводження відбулося у Європі. Провідними нормативно правовими актами стали:

- Європейська конвенція про захист тварин під час міжнародних перевезень [157] від 13.12.1968 році Україною цей документ ще не

ратифікований. Враховуючи наш євроінтеграційний шлях, таку ситуацію не можна назвати задовільною. Тим паче, що зазначена конвенція сфокусована на загальних та спеціальних вимогах перевезення тварин із урахуванням виду транспорту [157].

- Європейська конвенція про захист хребетних тварин, що використовуються для експериментів та інших наукових цілей від 18 березня 1986 року[158], до якої Україна приєдналася 2 травня 2017 р.

- Європейська конвенція про захист тварин, що утримуються для сільськогосподарських цілей (що утримуються на фермах) 1976 р. Конвенція не ратифікована Україною, проте з огляду на питання які регулює зазначена Конвенція, до конвенційного поля потрапляють всі країни ЄС, Україна не може не зважати на відповідні положення, зокрема зважаючи на зобов'язання нашої держави, які випливають з Угоди про асоціацію з ЄС [360, с.50].

Беззаперечно найвагомішим міжнародним документом, який регулює відповідні відносини, є «Європейська конвенція про захист домашніх тварин», підписана у м. Страсбурзі 13 листопада 1987 року [156]. У преамбулі наголошується на тому, що людина має моральне право поважати всіх живих істот. Також у статті 3 Конвенції робиться акцент на тому, що ніхто не повинен спричиняти для домашньої тварини непотрібного болю, страждання або пригнічення. Більш того, ніхто не повинен залишати домашню тварину безпорадному стані. Враховуючи політичну ситуацію нашої державі, зазначені випадки нажаль досить поширені.

Щодо міжнародного досвіду на прикладі окремих провідних країн, варто сказати, що у більшості держав світу діє розгалужене законодавство щодо захисту тварин від жорстокого поводження [360, с.55]. Так, дослідивши нормативно-правові акти в галузі захисту тварин від жорстокого поводження, варто наголосити, що відповідно до цих законів під поняття «жорстоке поводження з тваринами» підпадає значно більше кримінально караних діянь, ніж в Україні, а відповідальність за їх вчинення є також суворішою. Так, наприклад, у штаті Орегон (США) заборонено залишати тварин у повній

ізоляції без спілкування з людьми або іншими тваринами – зазначені дії караються штрафом або ув'язненням [42]. У свою чергу Федеративна Республіка Німеччина (далі – ФНР) є першою країною, яка на рівні Конституції[59] закріпила захист тварин, як особливий юридичний обов'язок держави. За законодавством Великої Британії, відповідальність за жорстоке поводження з тваринами передбачена у вигляді позбавлення волі на строк не більше 6 місяців або штрафу понад 20 000 фунтів стерлінгів або обидва [21]. Це навіть суворіше, ніж в інших європейських країнах.

Для максимально всебічного висвітлення досвіду зарубіжних країн у сфері запобігання жорстокого поводження з тваринами ми обрали такі держави: Сполучені Штати Америки, Велика Британія, Федеративна Республіка Німеччина та Республіка Польща. Такий вибір обумовлений тим, що законодавство зазначених країн, на нашу думку, більш розгалужене, суворіше та прогресивніше. Крім того, у вищезгаданих країнах боротьба за права тварин триває вже досить тривалий час. Так, у США зоозахисний рух існує вже понад 150 років, тоді коли Україна лише починає втілювати гуманістичні ідеї відносно тварин у життя. Не останню роль в захисті тварин від жорстокого поводження відіграють державні інституції, які більше відповідально ставляться до випадків жорстокого поводження з тваринами. Зокрема, за законодавством згаданих країн за жорстокість до тварин особа може отримати реальний тюремний строк. На противагу Україні в більшості випадків аналогічний кривдник отримує умовне покарання з випробуванням.

Враховуючи вищезазначене, проведемо порівняльний аналіз зарубіжного законодавства у галузі захисту тварин за такими категоріями: законодавчі ініціативи, наглядові структури, просвітницька діяльність, методи контролю популяції безпритульних тварин.

I. Законодавчі ініціативи, які є визнаним прикладом захисту тварин у всьому світі, приймаються в **Сполучених Штатах Америки (США)**. Так, головним законом щодо захисту тварин від жорстокого поводження є Федеральний закон (The Animal Welfare Act, AWA), прийнятий 1966 року.

AWA в основному стосується тварин, що містяться в зоопарках і використовуються в лабораторіях, а також тварин, які вирощуються та продаються з комерційною метою, наприклад, на фабриках з розведення цуценят [11]. Крім того, варто зауважити, що характерною особливістю є те, що в США діють закони на рівні кожного штату та можуть суттєво відрізнятися один від одного. Так, наприклад, у Нью-Йорку забороняється тримати собаку на ланцюгу більше трьох годин поспіль [3]. А у штаті Іллінойс з метою запобігання жорстокості до тварин заборонили продавати їх у зоомагазинах[3]. У Гавайях, до речі, це єдиний штат, де є така практика, заборонено використовувати безпритульних тварин у наукових дослідженнях [2]. Незважаючи на це, в переважній кількості штатів злочини, пов'язані із жорстокістю до тварин, вважаються тяжкими злочинами (злочини категорії А). За законодавством США під кримінально каране діяння, пов'язане із жорстоким поводженням з тваринами, підпадають такі:

- 1) злочинна недбалість щодо тварин;
- 2) катування і умисне жорстоке поводження;
- 3) жорстоке поводження з тваринами, вчинене групою осіб;
- 4) насильство сексуального характеру над тваринами [44].

У більшості штатів за жорстоке поводження з тваринами залежно від категорії цього злочину передбачене покарання у виді штрафу, розміром від 400 до 150 000 дол. США та/або тюремне ув'язнення від 18 днів до 10 років[360, с.56]. Варто зазначити, що у деяких штатах США працюють реєстри, в яких міститься інформація про осіб, які раніше були засуджені за жорстоке поводження з тваринами. Існування такого реєстру ускладнює усиновлення тварини та запобігає повторним випадкам жорсткого поводження з тваринами. Доступ до цього реєстру є у правоохоронних органів та зоозахисних організацій [44].

Найвищий індекс захисту тварин відповідно до рейтингу World Animal Protection серед країн G7 [27] має **Велика Британія**. Показовим є те, що уряд держави впроваджує високі стандарти у галузі захисту тварин від

жорсткого поводження. Велика Британія стала першою країною, яка у 2002 році заборонила досліди над тваринами, щоб перевірити косметику або інші побутові засоби [27].

Велика Британія приділяє значну увагу сфері захисту тварин від жорстокого поводження, а тому в державі існує багато нормативно-правових актів, які захищають тварин. Наприклад: Закон про добробут тварин (2006) [10], Закон про домашніх тварин (1951) [45], Закон про здоров'я та добробут тварин (2006) [6], Закон про небезпечних собак (1994) [26], Резолюція уряду про контроль собак (1992) [54], Положення про мікрочіпування собак (2015) [57], Положення про добробут тварин (розведення собак) (2014) [53], Положення про ліцензування торговців тваринами (кошенята і цуценята) (2009) [56], Положення про собак (ліцензування та ідентифікація) (2012) [55].

Важливо зазначити, що національним законодавством Великої Британії охоплюються всі розумні тварини, включаючи десятиногих ракоподібних і головоногих [7]. Також законодавством Великої Британії, на відміну від нашої країни, заборонено використовувати тварин у цирках. Закон забороняє видалення будь-якої частини хвоста собаки, проте дозволяє купірувати хвости «сертифікованим робочим собакам» віком до п'яти днів. Сертифікат повинен бути наданий ветеринарним хірургом [21]. Цікавою особливістю законодавства Великої Британії є заборона на утримання деяких порід собак. Так, відповідно до Закону про небезпечних собак [26] заборонені такі породи собак: Піт-бультер'єр (PitBullTerrier), Японська тоса (JapaneseTosa), Аргентинський дог (Dogo Argentino), Бразильська філа (FilaBrasileiro). Володіння будь-якою «спеціально контрольованою собакою» (Specially Controlled Dogs) без спеціального рішення суду є незаконним [248]. Примітно, що Велика Британія також заборонила вирощування хутряних тварин усіх видів. На противагу, в Україні виробництво хутра є легальною та прибутковою діяльністю. Прогресивною особливістю законодавства Великої Британії є те, що в державі практикується обов'язкова відеозйомка на фермах. У такий спосіб підвищується обізнаність населення про санітарні

умови тримання тварин, тим самим мінімалізуючи ризики жорстокого поводження з тваринами з боку власників та обслуговуючого персоналу [7].

Звісно, не можливо не звернути увагу на законодавство країни в галузі захисту тварин, яка перша на рівні Конституції [59] закріпила захист тварин, як особливий юридичний обов'язок держави. Мова йде про **Федеративну Республіку Німеччина**. Основним законом ФРН є «Закон про захист тварин» (далі Закон), який був прийнятий у 1972 році, проте він постійно оновлюється та вдосконалюється. Відповідно до Закону, людина відповідає за благополуччя тварин, як за собі подібних. Ніхто не має права заподіювати біль, страждання чи шкоду тварині без поважної причини. Наголошується, що тварину необхідно годувати, доглядати відповідно до її виду та потреб. Кожен повинен володіти знаннями та навичками, необхідними для належного харчування, догляду та адаптації поведінки тварини. Сучасним нововведенням є відсилка у Законі на окремі види/підвиди тварин. Наприклад, хребетні, теплокровні, холоднокровні, амфібії, головоногі молюски. Це є свідченням того, що держава глобально підходить до запобігання жорстокості до живих істот [60].

Разом із тим ФРН активно практикує застосування знеболення (анестезії) при вбивстві хребетної тварини. Порухення заборони зазначеної норми Закону про захист тварин (TierSchG), що стосується жорстокого чи тривалого заподіяння болю, чи страждань хребетним, є кримінальним правопорушенням, яке карається позбавленням волі на строк до трьох років або штрафами від 5 000 до 25 000 євро. Практикуються також заходи конфіскації тварин та заборони на її заведення (придбання) у майбутньому (статті 19 і 20) [347, с.51]. Поряд із Законом про захист тварин діє Розпорядження утримання собак (Hundeverordnung), законодавчо затверджене на система притулків. У країні визнана професія «Захисник тварин», а також спеціальна галузь права «Права тварин» (Tierrechte). У цій царині працюють адвокати, які можуть не тільки допомогти в разі порушення прав власників

тварин або у випадках знущання над тваринами, але й при придбанні тварин [145].

Відповідно до Розпорядження, викидання домашньої тварини на вулицю, прирівнюється до знущання з тварини, в обох випадках карається штрафом в розмірі 25 000 євро [145]. У Німеччині стягується податок на утримання собак. Річна сума його коливається в залежності від міста від 100 до 150 євро в рік на першу собаку і від 200 до 300 євро на наступні, незалежно від розмірів і породи собаки. Проте немаловажним є те, що у багатьох містах малозабезпечені люди, та люди, що мають соціальні пільги, можуть бути звільнені від сплати податку або отримати істотну знижку. Податок не стягується зі службових собак, включаючи собак-поводирів. У містах з великою кількістю населення сума податку вище [145].

Безсумнівно, однією із передових країн сучасного світу у сфері захисту тварин від жорстокого поводження є **Республіка Польща**. На відміну від України, за законодавством Польщі тварини не є річчю або предметом, а є істотами, які відчують та можуть страждати. Визнання за тваринами здатності відчувати є відправною точкою для подальшого удосконалення захисту тварин від жорстокого поводження. Кількість проваджень проти знущань над тваринами в Польщі зросла з 751 у 1999 році до 2800 у 2021. Рівень розкриття злочинів у 2021 році становив 63,5 % [41]. Досить гарний результат, який демонструє успішність державної політики в галузі захисту тварин від жорстокого поводження. Як і у більшості європейських країн, у Польщі діє базовий Закон «Про захист тварин», прийнятий у 1997 році. Він регулює обов'язки власників тварин щодо забезпечення їх добробуту, включаючи забезпечення їжею, водою, притулком та медичним доглядом. Закон передбачає кримінальну відповідальність за жорстоке поводження з тваринами. За законодавством Польщі, заборонено використовувати диких тварин у цирках [67].

Новелою у законодавстві Польщі стало, те що у 2024 році заборонили хутрове господарство, враховуючи те, що Польща наразі є найбільшим

виробником хутра в Європі [24]. Важливо підкреслити, що у Польщі кримінальне законодавство передбачає покарання за широкий спектр дій: від катування тварин до незабезпечення належних умов життя чи необхідної ветеринарної допомоги. Правила добробуту тварин і боротьби з жорстоким поведінням забезпечуються спеціальними механізмами моніторингу та санкцій як на національному, так і на регіональному рівнях [28].

У Польщі жорстоке поводження з домашніми тваринами чи тваринами які утримуються в неволі, є злочином відповідно до положень статті 35 Закону про добробут тварин від 21 серпня 1997 року. Карається таке діяння позбавленням волі на строк до 5 років. Суд може постановити конфіскацію тварини, яка стала жертвою насильства, і обмежити право кривдника мати таку тварину в майбутньому. Також додатково передбачена компенсаційна виплата в розмірі від 1 тис. до 100 тис. злотих [28].

II. Наглядові структури. Не можна залишити поза увагою наглядові установи, на які покладений обов'язок дбати про добробут тварин. Так, у США можна виокремити такі організації, як: Служба інспекції здоров'я тварин і рослин (Animal and Plant Health Inspection Service, APHIS)[69], Американське товариство із запобігання жорстокості до тварин (American Society for the Prevention of Cruelty to Animals, ASPCA) [5], Національний інститут здоров'я (National Institutes of Health ,NIH) [40], Департамент внутрішніх справ США (U.S. Department of the Interior , DOI) [69], Управління з продовольства і медикаментів США (Food and Drug Administration, FDA) [35]. Всі вищезазначені організації діють на державному рівні, їх основною метою є сприяння добробуту тварин, здійснення контролю за законодавством у галузі захисту тварин від жорстокого поводження, регулювання відносини у використанні тварин у наукових дослідженнях, проведення просвітницьких компаній, надання психологічної допомоги тваринам тощо [5,35,40,69].

Серед недержавних інституцій можна виділити Люди за етичне ставлення до тварин (People for the Ethical Treatment of Animals, PETA) [46], є

найбільшою організацією з прав тварин у світі, вони відіграють важливу роль у захисті тварин. РЕТА працює через освіту громадськості, збір новин і репортажів, дослідження, порятунок тварин, законодавство, спеціальні заходи, залучення знаменитостей і кампанії протесту [46].

Державним органом, якому доручено забезпечити дотримання законодавства про добробут тварин у Великій Британії є Міністерство навколишнього середовища, продовольства та сільських справ (Defra) [21]. Королівське товариство запобігання жорстокому поводженню з тваринами (Royal Society for the Prevention of Cruelty to Animals ,RSPCA) є однією з найвідоміших громадських організацій, що займаються захистом тварин у Великій Британії. Вони проводять кампанії з підвищення обізнаності населення, надають допомогу жертвам жорстокого поводження та співпрацюють з правоохоронними органами для розслідування випадків жорстокого поводження з тваринами [48]. Вони займаються збиранням доказів, зокрема фото та відео матеріалів, знаходять свідків, беруть участь у судових засіданнях тощо. В тому числі RSPCA є активними ініціаторами у розробці та вдосконаленні законодавства в галузі захисту тварин від жорстокого поводження [48].

Щодо ФРН, тут ситуація більш консервативна, не зважаючи на прогресивні закони в галузі жорстокого поводження з тваринами. Так, у Німеччині на державній основі працює Федеральне міністерство продовольства та сільського господарства Німеччини (Bundesministerium für Ernährung und Landwirtschaft, BMEL) –це основний державний орган, що відповідає за розроблення та впровадження політики щодо добробуту тварин. Вони працюють над забезпеченням високих стандартів утримання тварин та контролюють дотримання законодавства [11]. Федеральне агентство з охорони природи BfN (Bundesamt für Naturschutz) відповідає за захист дикої природи та біорізноманіття, включаючи захист диких тварин та їх середовища існування. Найвагомішою неурядовою організацією, яка покликана захищати права тварин у ФРН, є «Німецьке товариство захисту

тварин» (Deutscher Tierschutzbund) [29]. Основна мета діяльності зазначеної організації – захист та порятунок тварин. Також вони на постійній основі проводять особисті зустрічі в Бундестазі, Європейському парламенті та з Федеральним урядом з метою удосконалення німецького законодавства в галузі захисту тварин [29].

Багато країн, розуміючи важливість запобігання жорстокості до тварин, створюють спеціальні підрозділи, які слідкують за тим, щоб законодавство у галузі захисту тварин від жорстокого поводження працювало ефективно. Саме для цього, наприклад, в **Польщі** був створений спеціальний урядовий орган, який називається Ветеринарна інспекція, завданням якого є забезпечення виконання положень Закону «Про добробут тварин». У багатьох випадках ветеринарні інспектори є першими посадовими особами, які стикаються з фактичними правопорушеннями [28].

III. Просвітницька діяльність. США багато уваги приділяють кореляційному зв'язку між домашнім насиллям та жорстокістю до тварин, оскільки кривдник часто використовує цей зв'язок, щоб маніпулювати, контролювати та карати жертв [47]. Крім того, Сполучені Штати звертають увагу на жорстокість до тварин зі сторони дітей. Науковці наголошують, що раннє діагностування агресії до тварин у дитини дозволить запобігти їй розпочати довгу кар'єру систематичного насильства. З цієї причини «Американська психіатрична асоціація» (АРА) включила жорстоке поводження з тваринами до Діагностичного та статистичного посібника з психічних розладів – III R (DSM-III R) у 1987 році. У 2013 році в Діагностичному та статистичному посібнику з психічних розладів (DSM 5) жорстокість до тварин збережена як симптом розладу поведінки [4]. Тому всі організації проводять активну просвітницьку компанію серед населення. Так, наприклад, ASPCA мають програми, які навчають дітей відповідальному та гуманному ставленню до тварин. Вони проводять табори, семінари та інтерактивні заняття, де діти можуть дізнатися більше про тварин та їх добробут [20]. Цікаву практику впроваджують зоопарки та дельфінарії, вони

проводять екскурсії та різноманітні заходи, де розповідають про важливість бережливого ставлення до тварин з метою збереження біорізноманіття [17]. Окрім цього, у більшості штатів США набувають популярності курси, які допомагають звичайним громадянам дізнатись, як правильно доглядати за тваринами, вивчити поведінкові особливості тварин тощо. Більше того, у США проводять спеціальні курси для поліцейських, вони допомагають правоохоронцям розпізнавати випадки жорстокого поводження з тваринами та більш ефективно запобігати жорстокості до тварин. В деяких університетах вивчають специфічну галузь права, пов'язану із захистом прав тварин [22].

В юридичних університетах **Великої Британії** також викладають специфічний предмет «Закон про тварин». Варто зазначити, що це зовсім нова юридична галузь. В контексті цього останніми роками в Англії з'явилися спеціалісти-практики із захисту тварин. Спеціалізована юридична фірма *AdvocatesforAnimals*, що базується в Лондоні й була заснована у 2019 році, охоплює широкий спектр питань законодавства про тварин. У 2020 році в *GoldsmithChambers* було засновано команду «Захисту прав тварин в Лондоні», яка працює з неурядовими організаціями та окремими особами над спеціалізованими справами щодо захисту тварин від жорстокого поводження. Існують також фірми, які спеціалізуються на окремих юридичних питаннях, таких як законодавство про собак або коней, а також безліч кримінальних практик, зосереджених на кримінальному переслідуванні злочинів, пов'язаних із жорстоким поводженням з тваринами, як для *RSPCA*, так і для інших приватних обвинувачів чи державних установ [31].

Федеративна Республіка Німеччина проводить прогресивні просвітницькі кампанії, які орієнтовані на молодь, навчаючи дітей та підлітків важливості відповідального ставлення до тварин. Відома зоозахисна організація «*TierschutzBremerhaven*» організовує просвітницькі компанії у школах, вивчаючи такі теми: як допомогти безпритульним тваринам, чому

важливо не підтримувати жорстокі методи експлуатації тварин, а також пропонують практичні заняття в притулках для тварин [34]. Німецькі зоозахисні організації проводять виставки, мітинги, фотовиставки, на яких розповідають про права тварин, про важливість запобігання жорстокого поводження з тваринами. Цікавою практикою є те, що для певних верств населення (ветеринари, зоологи), проводяться тренінги, які включають сучасні дослідження у галузі захисту тварин для розширення своїх знань у цій ніші [13].

Прогресивну практику в культивуванні гуманного ставлення до тварин можна віднайти у **Республіці Польщі**. Так, студенти та працівники Природничого університету у Вроцлаві відтепер можуть приходити на роботу або навчання зі своїми домашніми улюбленцями. Як наголошують в університеті, наукові дослідження показують, що присутність тварин на робочому місці може значно впливати на ефективність роботи та добробут працівників. В університеті підкреслюють, що товариство тварин не тільки знижує рівень стресу, але й запобігає професійному вигоранню та збільшує задоволення від виконаної роботи[66]. Поряд з цим усі зоозахисні організації на постійній основі організовують лекції, майстер-класи, виставки, інформаційні заходи, розповсюджують матеріали, які сприяють поширенню знань про важливість гуманного ставлення до тварин [66].

IV. Методи контролю популяції безпритульних тварин є індикатором гуманного ставлення до тварин, так як корегувати чисельність безпритульних тварин можна як за допомогою стерилізації, так і за допомогою евтаназії. Наприклад, у деяких штатах **США** (Мічиган, Алабама, Техаста ін.) притулки для тварин застосовують «killshelters», коли більшість тварин, якщо їх не забрали, присипляють[68]. Проте значна кількість штатів все ж таки, йдуть шляхом, коли стерилізація є єдиним гуманним інструментом зменшення кількості безпритульних тварин. Такі програми здійснюють свою діяльність за принципом: «вилов, стерилізація, вакцинація та повернення у звичайне середовище» [68].

Головним та єдиним методом регулювання чисельності тварин у **Німеччині**, як і у більшості цивілізованих країн, залишається стерилізація. Крім того, важливо зазначити, що притулків ФРН функціонують за кошти, отримані від стерилізації тварин. Дуже позитивною є практика, коли у притулках проходять тематичні зустрічі, які популяризують любов до тварин [145].

Важливо наголосити, що притулки працюють на принципі «безповоротного вилову», аналогічно проведеного у **Великобританії**. Знайдених тварин передають всім охочим. Також знайдені нові можливості уникнення евтаназії: собак передають в товариства сліпих, будинки для людей похилого віку. Для лікування душевно хворих людей розроблені програми «Тварини допомагають людям», для реалізації яких потрібні спеціально дресовані тварини (собаки, коні, дельфіни) [145].

У Великій Британії та Польщі стерилізація та надання притулку безпритульним тваринам з подальшим влаштуванням у сім'ї вважаються основними гуманними методами регулювання їхньої чисельності. У цих країнах діють державні програми з усиновлення тварин. До зазначеної програми у Польщі дуже відповідально ставляться. Вам не віддадуть тварину, поки не буде доведено, що ваші умови для тварини безпечні, а ви характеризуєтесь, як відповідальний власник. Наприклад, якщо у вас немає москітної сітки на вікнах, усиновити kota ви не зможете. До вас можуть завітати представники притулку, аби перевірити умови для тварини. Окрім того, забираючи тварину, ви підписуєте офіційну угоду. Взагалі поляки дуже люблять тварин, тому повага до Закону, який їх захищає, у пріоритеті. Показовим є масове прибирання за своїми собаками у парках та скверах, а у притулках великі черги, щоби погуляти з собаками [180]. Крім того, держава надає субсидії власникам для проведення стерилізації або кастрації.

Дослідивши законодавство зарубіжних країн у галузі захисту тварин від жорсткого поводження, слід зазначити, що кожна із держав має свої особливості та різний історичний досвід. Проте всі ці держави вважаються

провідними у сфері захисту тварин. Правові механізми, які використовуються ними для захисту тварин, мають позитивний ефект. Імплементация досвіду зарубіжних країн в українське законодавство дозволить максимально зменшити таке негативне соціальне явище, як жорстоке поводження з тваринами.

Висновки до розділу 2

У результаті вивчення стану запобігання та профілактики кримінальних правопорушень, відповідальність за які передбачена статтею 299 КК України, а також перспектив запровадження ефективних заходів, спрямованих на нейтралізацію жорстокого поводження з тваринами в Україні, необхідно зазначити, що:

1. Запобігання жорстокому поводженню з тваринами можна визначити як систему заходів, спрямованих на усунення детермінантів жорстокого поводження з тваринами як такого, а також мінімізацію супутніх йому процесів та явищ (зокрема, зменшенню рівня насильницької злочинності, домашнього насильства, проявів агресії і т.п.). Система таких заходів має класичну трирівневу структуру у виді загальносоціального, спеціально-кримінологічного та індивідуального запобігання.

2. Встановлено, що загальносоціальні заходи запобігання кримінальним правопорушенням, відповідальність за вчинення яких встановлена статтею 299 КК України, орієнтовані на викорінення тих негативних явищ, які породжують жорстокість до тварин, та ліквідацію тих умов, які провокують людину до девіантної поведінки.

На рівні загальносоціального запобігання жорстокому поводженню з тваринами виокремлено заходи культурно-виховного, соціально-економічного, правового характеру та заходи темпорального напрямку.

Загальносоціальні заходи культурно-виховного характеру повинні бути орієнтовані насамперед на молодь та дітей, як на життєвий потенціал нашої

держави. Адже здобуті знання на цьому етапі життя надалі можуть перетворитись на міцні переконання та принципи життєдіяльності.

Основною задачею культурно-виховних заходів є зміна правосвідомості молодого покоління, зміцнення в свідомості громадян основних моральних принципів, виховання нетерпимості до жорстокості як над тваринами, так і в цілому до насильства. Наразі цей напрям розвиває МОН України, який вже робить перші кроки щодо поширення та популяризації в освіті гуманістичних цінностей щодо тварин (наприклад, за ініціативи Міністерства в закладах освіти проводяться заходи, основною метою яких є формування емпатії та відповідального ставлення дітей до тварин, укладаються меморандуми та інші документи у сфері захисту прав тварин, проводяться всеукраїнські інформаційні заходи та ін.). Однак наразі ця діяльність має дещо вибірковий характер та не охоплює як всі регіони країни, так і всі рівні освіти.

Необхідною складовою загальносоціальних заходів запобігання жорстокому поводженню з тваринами є приділення належної уваги екологічній культурі населення, головною метою якої є формування у населення дбайливого ставлення до довкілля з метою його збереження, у тому числі й видового різноманіття рослинного та тваринного світу. Заходами, спрямованими на формування екологічної культури населення можна визначити: розроблення обов'язкових державних програм по екологічному вихованню, проведення флешмобів, мастер-класів по збереженню довкілля та дбайливого ставлення до живих істот, активізації просвітницької роботи серед громадян шляхом розміщення інформаційних білбордів, реклами із закликами про важливість запобігання жорстокому поводженню з тваринами тощо.

Важливим заходом запобігання жорстокості до тварин загальносоціального значення у межах культурно-виховних заходів є гігієна інфопростору. Головною метою такого заходу є очищення Інтернет-простору від контенту, що популяризує прояви жорстокості до тварин та знущання над

ними. Для розвитку такої запобіжної діяльності доцільним буде, наприклад, наділення спеціальними повноваженнями кіберполіції для відстеження та блокування відповідних матеріалів на серверах пошукових систем Google, Yahoo!, Microsoft Bing, на Telegram та YouTube каналах та ін., які популяризують культ жорстокості до тварин.

Серед соціально-економічних заходів загальносоціального запобігання кримінальним правопорушенням, відповідальність за які передбачена статтею 299 КК України, акцент необхідно зробити на: доступності ветеринарної медицини на державному рівні, наданні пільг певним уразливим категоріям власників тварин на придбання спеціального харчування, необхідних санітарних засобів, ліків тощо, закріплення об'єктивних цін на ветеринарні препарати та здійснення контролю за їх рівнем. І хоча певні елементи пільгової підтримки населення – власників домашніх тварин – в Україні наявні, наразі вони стосуються переважно лише стерилізації, а цього недостатньо.

Щодо загальносоціальних заходів правового характеру необхідно зазначити, що в цій частині вважається за доцільне розширення диспозиції статті 299 КК України, а саме – доповнення її фразою «..що відноситься до хребетних або безхребетних...», для уникнення видової дискримінації. Таке доповнення викликане тим, що наразі предмет кримінального правопорушення за вказаною статтею розглядається надто обмежено, а в КК України акцентується увага на захисті лише хребетних та безпритульних тварин. До того ж, актуальним питанням залишається тлумачення об'єктивної сторони кримінального правопорушення, передбаченого статтею 299 КК України в частині трактування проявів жорстокості до тварин не лише в активних діях, а й в пасивній бездіяльності (наприклад, навмисне нехтування своїми обов'язками по догляду за твариною, що викликає в неї тривалі страждання).

Окремо виділяються загальносоціальні заходи запобігання жорстокому поводженню з тваринами за темпоральним напрямом в умовах транзитивного

суспільства. Оскільки люди, які знаходяться в стресовій ситуації, відчувають злість або безсилля, вони здатні виплескувати свою агресію на рідних або тваринах і контрзасобом для нейтралізації такої поведінки є реабілітація та налагодження процесу соціально-психологічної адаптації населення, зокрема військових – учасників бойових дій.

3. Під спеціально-кримінологічними заходами запобігання кримінальним правопорушенням, відповідальність за які передбачена статтею 299 КК України, вважається комплекс дій спеціально уповноважених суб'єктів (державних, судових та правоохоронних органів, громадськості), орієнтованих на запобігання жорстокому поводженню з тваринами шляхом ослаблення впливу причин та умов, які можуть призвести до його проявів.

Вказані заходи можна розмежувати по трьом блокам: 1) заходи, які здійснюються правоохоронними органами; 2) заходи, які здійснюються іншими державними органами; 3) заходи, які здійснюються громадськістю.

Встановлено, що спеціально-кримінологічні заходи запобігання кримінальним правопорушенням, відповідальність за які передбачена статтею 299 КК України, повинні включати запобіжну діяльність правоохоронних органів (наприклад, здійснення на постійній основі заходів щодо підвищення кваліфікації та фаховості працівників поліції в галузі розслідування випадків жорстокості до тварин), освітні та просвітницькі механізми серед співробітників правоохоронних органів (розроблення тактики та методики збору доказів і розслідування кримінальних правопорушень, передбачених статтею 299 КК України, обмін досвідом серед працівників поліції із окреслених питань тощо) та соціальні програми по налагоджуванню співпраці між державними органами та громадськими організаціями.

Наголошено на важливості створення самостійного структурного підрозділу Національної поліції України, який буде займатись виключно кримінальними правопорушеннями, передбаченими статтею 299 КК України. На такій необхідності наполягли і 35,3 % респондентів за

результатами проведеного нами всеукраїнського опитування громадськості. Крім того, необхідно впровадити сучасну модель підготовки відповідних кадрів, які будуть орієнтовані на запобігання саме жорстокості до тварин. Фахова підготовка таких спеціалістів дозволить краще розуміти характер таких кримінальних правопорушень та своєчасно виявляти ознаки жорстокості до тварин, а також швидко та дієво реагувати на такі кримінально карані прояви.

Спеціально-кримінологічні заходи запобігання кримінальним правопорушенням, передбаченим статтею 299 КК України, повинні включати ідентифікацію груп ризику населення, які більш схильні до жорстокого поводження з тваринами. Окремим важливим кроком у схожому напрямі є створення сучасної бази даних за міжнародним зразком, де містилась би інформація про всіх колишніх тварино мучеників, доступ до якої був би суворо обмежений (лише для працівників Національної поліції).

Враховуючи розвиток інформаційних технологій, для ефективнішого запобігання жорстокості до тварин, правоохоронним органам варто використовувати ІІІ технології. За допомогою останніх можливо обробляти великі обсяги інформації на просторах Інтернету, виявляти та фіксувати факти жорстокого поводження з тваринами, ідентифікувати сцени знущання над тваринами в медіа або на платформах соціальних мереж, а також – ідентифікувати осіб, які проявляють агресію до тварин. Також, наприклад, чат-боти з елементами ІІІ можуть допомагати свідкам інцидентів жорстокого поводження з тваринами отримувати поради щодо алгоритму дій в конкретній ситуації.

Важлива складова у запобіганні жорстокості до тварин покладається на ювенальну превенцію. Представники ювенальної превенції повинні на ранній стадії виявляти дітей та підлітків, які здатні до агресії, адже важливо своєчасно діагностувати причину такої поведінки та надавати психологічну допомогу.

4. У межах заходів, що провадяться іншими державними органами, головним чином слід звернути увагу на заходи щодо обліку й ідентифікації тварин, зокрема, на повноцінне функціонування Єдиного державного реєстру домашніх тварин. Організований процес ідентифікації тварин надасть змогу підтверджувати власнику право володіння твариною, спростить пошук власника в разі втрати або крадіжки тварини, знівелює можливість підміни при вивезенні тварин за кордон, а елітних порід – на виставки, дозволить ідентифікувати власника та застосовувати норми щодо адміністративної або кримінальної відповідальності за недбале (жорстоке) поводження з тваринами (наприклад, в разі знаходження постраждалої тварини, яка є чипованою).

5. Констатовано, що залучення громадськості як одного із векторів спеціально-кримінологічного запобігання жорстокому поводженню з тваринами, є доволі перспективним напрямом. Важливо проводити заходи щодо посилення відносин між поліцією та громадськими організаціями, які спеціалізуються на захисті тварин. Одним із видів діяльності як громадських організацій, так і окремих громадян у сфері запобігання жорстокому поводженню з тваринами є просвітницька діяльність. Зокрема, доречно розробляти і поширювати серед населення інформацію щодо дій у випадку такого поводження з тваринами, на кшталт розробленої нами пам'ятки «Стали свідком жорстокого поводження з тваринами? Не мовчіть!», в якій викладено поради та рекомендації щодо запобігання жорстокому поводженню із тваринами, особливо в умовах воєнного стану.

6. На рівні індивідуальних заходів запобігання жорстокому поводженню з тваринами суб'єктам запобігання необхідно робити акцент на осіб, які раніше вже були засуджені за жорстоке поводження з тваринами, а також звертати увагу на дітей, які характеризуються ворожістю, агресивністю й зухвалістю. Необхідно вчасно діагностувати причини такої поведінки та надавати допомогу. Крім цього, важливо на постійні основі

проводити лекції, тренінги на тему: «Гуманне ставлення до тварин», чим сприяти зрощення почуття емпатії до тварин.

Важливим правовим механізмом у цьому полі є ефективні юридичні обмеження, які полягають у забороні володіти тваринами особам, які були засуджені або несли адміністративну відповідальність за жорстоке поводження з тваринами. Це має бути заборона, яка не тільки прописана у постанові чи вироку суду, а й успішно виконується на практиці.

7. Міжнародний та зарубіжний досвід у галузі запобігання жорстокому поводженню з тваринами є достатньо розвиненим. Враховуючи, що міжнародне законодавство ґрунтуються на глибинному усвідомленні важливості запобігання такого негативного соціального явища, як жорстоке поводження з тваринами, імплементація деяких положень дозволила б успішніше запобігати кримінальним правопорушенням, передбаченим статтею 299 КК України. Наприклад, впровадження державних програм із усиновлення тварин (коли власник повинен довести, що умови його проживання є безпечними для утримання тварини), розроблення та проведення спеціальних курсів для громадян та правоохоронців щодо розпізнавання випадків жорстокого поводження з тваринами, підтримка наглядових установ, що займаються захистом прав тварин та їх добробутом тощо.

Досвід Сполучених Штатів Америки, Великої Британії, Федеративної Республіки Німеччина та Республіки Польщасвідчить про те, що захист тварин від жорстокого поводження повинен ґрунтуватися на чотирьох базових критеріях: законодавчі ініціативи (глибоко розвинене спеціалізоване законодавство щодо захисту тварин, яке реально виконується на практиці), наглядові структури (створення системи наглядових органів та організацій, що опікуються питаннями запобігання жорстокому поводженню з тваринами), просвітницька діяльність(здійснюється як державними, так і не державними структурами, спрямована на культивування прогресивної практики гуманного ставлення до тварин), методи контролю популяції

безпритульних тварин(є своєрідним індикатором гуманного ставлення до тварин, так як у зазначених державах, за виключенням деяких штатів США, корегування чисельності безпритульних тварин здійснюється за допомогою стерилізації, а не евтаназії).

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного наукового дослідження жорстокого поводження з тваринами в Україні здійснене розв'язання наукового завдання, що полягає у проведенні поглибленого кримінологічного аналізу жорстокого поводження з тваринами та розробці на підставі цього аналізу ефективних заходів запобігання йому.

1. Жорстоке поводження з тваринами – значна проблема сьогодення не тільки для окремої держави, а й для всього сучасного суспільства. Жорстокість до тварин – не просто винятковий прояв агресії, це – ознака більш вагомих психологічних проблем, потенційна передумова вчинення насильства.

В Україні на законодавчому рівні захист тварин від жорстокого поводження формувався поступово. Аналізуючи чинне законодавство, зазначимо, що: 1) в КК України у статті 299 встановлено кримінальну відповідальність за жорстоке поводження з тваринами, що належать до хребетних (2001 рік); 2) спеціалізованим законом, спрямованим на захист від страждань і загибелі тварин унаслідок жорстокого поводження з ними, захист їх природних прав та укріплення моральності й гуманності суспільства, є Закон України «Про захист тварин від жорстокого поводження» (2006 рік); 3) Україна є учасницею Європейської конвенції про захист домашніх тварин 1987 року (ратифіковано у 2013 році).

2. Кримінальні правопорушення, відповідальність за які встановлена статтею 299 КК України характеризуються: 1) тенденцією до зростання, окрім 2022 року; 2) досить низьким рівнем кількості осіб, притягнутих до кримінальної відповідальності, що пов'язано з відсутністю законодавчо визначених ознак особи потерпілого в указаному складі кримінального правопорушення; 3) зв'язком між насильством над тваринами та домашнім насильством, оскільки часто кривдник самостверджується за рахунок слабших, зокрема, тварин; 4) хвилеподібним коливанням динаміки; 5) часткою питомої ваги у структурі всієї злочинності по державі, що

коливається від 0,02 % до 0,06 %; 6) високим рівнем природної та штучної латентності.

3. Узагальнений портрет кримінального правопорушника, що жорстоко поводить з тваринами, можна описати у такий спосіб: це особа віком від 25 до 35 років, чоловік, не одружений, на утриманні дітей не має, працездатний, проте не займається суспільно корисною працею, має середній рівень освіти, не має судимості, вчиняє кримінальне правопорушення одноособово з хуліганських мотивів, як правило, у стані алкогольного сп'яніння (кожний другий). Особі, яка вчиняє кримінальне правопорушення, відповідальність за яке передбачено статтею 299 КК України, властиві риси, які суперечать загальноприйнятими нормам моралі, як то: агресивність, властолюбство, бездуховність, мстивість, збудливість, аморальність, соціальне відчуження, зневага та вороже ставлення до суспільства як такого, безвідповідальне ставлення до праці та ін. Для такої особи типовим є маргінальний спосіб життя.

4. За морально-психологічними та мотиваційними властивостями особи, що жорстоко поводить з тваринами, можна виділити такі типи: випадково-ситуативний (коли знущання над тваринами вчиняється необережно, випадково), агресивно-збуджений (коли знущання над твариною викликане поведінкою самої тварини, яка могла нашкодити, вкусити, характеризується імпульсивністю), прагматичний (коли жорстоке поводження з твариною відбувається з метою вчинення іншого злочину або з метою помститися іншій людині шляхом вбивства тварини, що їй належить або дорога їй) та з маркером маніакальності (знущається з метою отримання задоволення від мучення живої істоти, тобто задоволення зі схильністю до садизму).

5. Детермінанти жорстокого поводження з тваринами пов'язані в основному із занепадом моральних цінностей суспільства та низькою правовою свідомістю населення. Проте малоефективна практика застосування законодавства в цій сфері та легковажне ставлення

правоохоронних органів до зазначених кримінальних правопорушень, теж відіграє досить важливу роль. За сферою суспільних відносин виокремлюються економічні, морально-психологічні, правові, інформаційні та виховні детермінанти кримінальних правопорушень, відповідальність за які встановлено статтею 299 КК України. Окремим і специфічним фактором впливу на вказані детермінанти є воєнний стан в Україні.

6. Запобігання жорстокому поводженню з тваринами – система заходів, спрямованих на усунення детермінантів жорстокого поводження з тваринами як такого, а також мінімізацію супутніх йому процесів та явищ (зокрема, зменшенню рівня насильницької злочинності, домашнього насильства, проявів агресії і т.п.). Система таких заходів є класичною за своєю структурою і складається з трьох рівнів: загальносоціального, спеціально-кримінологічного та індивідуального.

7. Враховуючи, що загальносоціальний є рівень є фундаментальним, покликаним забезпечити дієву державну політку як у сфері запобігання злочинності в цілому, так і в галузі захисту тварин від жорстокого поводження, виокремлюються заходи культурно-виховного, соціально-економічного, правового характеру та заходи темпорального напрямку, що функціонують в умовах воєнного стану та поствоєнного відновлення країни. Серед останніх в сучасних українських реаліях необхідно звернути увагу на загальносоціальні заходи запобігання жорстокому поводженню з тваринами за темпоральним напрямом в умовах транзитивного суспільства (тобто ті, що функціонують під час воєнного стану та у постконфліктний період). Так як люди, які знаходяться в стресовій ситуації, відчувають злість або безсилля, вони здатні виплескувати свої негативні емоції, зокрема й агресію, на близьких, рідних або тваринах. Контрзасобом для нейтралізації такої поведінки може стати реабілітація та налагодження процесу соціально-психологічної адаптації населення, а особливо – військових, які є учасниками бойових дій.

8. Спеціально-кримінологічними заходами запобігання кримінальним

правопорушенням, відповідальність за які передбачено статтею 299 КК України, є комплекс дій спеціально уповноважених суб'єктів (державних, судових та правоохоронних органів, громадськості), орієнтованих на запобігання жорстокому поводженню з тваринами шляхом ослаблення впливу причин та умов, які можуть призвести до його проявів.

На цьому рівні запобігання жорстокому поводженню з тваринами запропоновано здійснювати такі три блоки заходів: 1) заходи, які здійснюються правоохоронними органами (запобіжна діяльність правоохоронних органів, освітні та просвітницькі механізми серед співробітників правоохоронних органів, соціальні програми по налагоджуванню співпраці між державними органами та громадськими організаціями тощо); 2) заходи, які здійснюються іншими державними органами (головним чином заходи щодо обліку й ідентифікації тварин); 3) заходи, які здійснюються громадськістю (зокрема, просвітницька діяльність щодо захисту прав тварин, гуманного до них ставлення).

9. Запобігання кримінальним правопорушенням на індивідуальному рівні головним чином спрямоване на формування відповідального та гуманного ставлення до тварин кожного члена суспільства. Для визначення кола осіб, які потребують індивідуального запобігання, необхідно керуватися фактичними (потенційно кримінально протиправною поведінкою особи), правовими (урегульованістю індивідуального запобігання нормами права) та кримінологічними (наявність у особи ознак криміногенності) підставами.

За допомогою методів моніторингу та контролю доцільно тримати в полі зору осіб, які ведуть аморальний, асоціальний спосіб життя, а також моніторити поведінку осіб, які раніше були засуджені за жорстоке поводження з тваринами або інші насильницькі злочини. Також важливе значення мають ефективні юридичні обмеження, що полягають у забороні володіти тваринами особам, які були засуджені або понесли адміністративну відповідальність за жорстоке поводження з тваринами.

10. Міжнародний та зарубіжний досвід запобігання характеризується

прогресивністю, високою свідомістю громадян у частині ставлення до тварин, розвиненістю та певною, можна сказати, традиційністю зоозахисного руху, розвитком технологій у сфері запобігання жорстокому поводженню з тваринами, розгалуженістю наглядових державних установ та громадських організацій, що опікуються питаннями запобігання жорстокому поводженню з тваринами, та ін.

Україна є учасницею низки європейських документів у сфері захисту тварин від жорстокого поводження, а саме: Європейської конвенції про захист домашніх тварин (1987), Європейської конвенції про захист хребетних тварин, що використовуються для експериментів або в інших наукових цілях (1986), Європейської конвенції про захист тварин, що утримуються для сільськогосподарських цілей (що утримуються на фермах) (1976), Директиви 98/58/ЄС щодо захисту тварин, що утримуються для сільськогосподарських цілей (1998) та інших, що стали частиною національного законодавства держави.

Зарубіжний досвід у сфері захисту тварин від жорстокого поводження свідчить про те, що така діяльність повинна ґрунтуватися на чотирьох базових критеріях: законодавчій ініціативі (глибоко розвинене спеціалізоване законодавство щодо захисту тварин, яке реально виконується на практиці), наглядових структурах (створення системи наглядових органів та організацій, що опікуються питаннями запобігання жорстокому поводженню з тваринами), просвітницькій діяльності (здійснюється як державними, так і не державними структурами, спрямована на культивування прогресивної практики гуманного ставлення до тварин) та методах контролю популяції безпритульних тварин (є своєрідним індикатором гуманного ставлення до тварин, так як у зазначених державах, за виключенням деяких штатів США, корегування чисельності безпритульних тварин здійснюється за допомогою стерилізації, а не евтаназії).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Alarming Animal Cruelty Statistics – Enough to Crush One’s Heart’ (WAF). <https://worldanimalfoundation.org/advocate/animal-cruelty-statistics//> (last accessed: 12.02.2023).
2. 2024 U.S. Animal Protection Laws Rankings. URL: <https://aldf.org/project/us-state-rankings/> (last accessed: 18.07.2024p.).
3. All 50 U.S. States Ranked By Animal Protection Laws. URL: <https://animalpeopleforum.org/2017/04/18/all-50-u-s-states-ranked-by-animal-protection-laws/> (last accessed: 10.08.2023).
4. American Psychiatric Association, DSM-5 Task Force. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders: DSM-5™* (5th ed.). American Psychiatric Publishing, Inc. DOI : <https://doi.org/10.1176/appi.books.9780890425596>.
5. American Society for the Prevention of Cruelty to Animals. URL : <https://www.asPCA.org/> (last accessed: 21.11.2024).
6. Animal Health and Welfare (Scotland) Act 2006. URL: <https://www.legislation.gov.uk/asp/2006/11/contents> (last accessed: 10.08.2024).
7. Animal Protection Index United Kingdom. URL: <https://api.worldanimalprotection.org/country/united-kingdom> (last accessed: 10.08.2024).
8. Animal rights by country or territory. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Animal_rights_by_country_or_territory (last accessed: 11.03.2023).
9. Animal rights lawyer becomes voice for the voiceless. URL: https://www.koreatimes.co.kr/www/culture/2023/11/135_350394.html (last accessed: 17.07.2023).
10. Animal Welfare Act 2006. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/45/contents> (last accessed: 10.08.2024).

11. Animal welfare.
URL : https://www.bmel.de/EN/topics/animals/animal-welfare/animal-welfare_node.html (last accessed:21.11.2024).
12. Arluke A. How reliably does animal torture predict a future schoolshooter? URL : <https://www.washingtonpost.com/news/posteverything/wp/2018/02/21/how-reliably-does-animal-torture-predict-a-future-mass-shooter/>(last accessed: 13.02.2023).
13. Arndt Small Animal Center . URL: <https://tierarzt-karlsruhe-durlach.de/uk/%D0%BF%D1%96%D0%B4%D0%B2%D0%B8%D1%89%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D0%BA%D0%B2%D0%B0%D0%BB%D1%96%D1%84%D1%96%D0%BA%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97-%D0%B2%D0%B5%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BD%D0%B8%D1%85-%D0%BB%D1%96%D0%BA%D0%B0%D1%80%D1%96%D0%B2>(last accessed:09.05.2023).
14. Austrian Civil Code, art 285, Adoptedon 1811. URL: <https://www.jusline.at/gesetz/abgb/paragraf/285a>(last accessed:23.11.2024).
15. Battered Women's Reports of Their Partners' and Their Children's Cruelty to Animals.
URL : https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1300/J135v01n01_06(last accessed:21.10.2024).
16. Berger P.L., Luckmann T. (1966). The Social Construction of Reality: A Treatisein the Sociology of Knowledge. *American Journal of Sociology*, 72(2), 257-259. DOI :10.1086/ajs.1966.72.issue-2.
17. Bronx Zoo. URL: <https://bronxzoo.com/learn>(last accessed:12.11.2024).
18. Bundesamt für Naturschutz. URL : <https://www.bfn.de/>(last accessed:21.11.2024).
19. Cage-free, Free-range, ахімка: чи врятують тварин напівмири? URL: <https://www.veganexpress.org/post/vilnyy-vyhul> (last accessed:10.06.2024).

20. Clay County Animal Rescue & Education Center (CCARE). URL: <https://www.ccareinc.org/>(last accessed:07.01.2025).
21. Collinson A .(2018). Legal Protection of Animals in the UK. *Animal Legal & Historical Center. Michigan State University College of Law*.URL:https://www.researchgate.net/publication/333783446_Legal_Protection_of_Animals_in_the_UK (last accessed: 04.08.2024).
22. Committed to analyzing and improving the treatment of animals through the legal system. URL: <https://animal.law.harvard.edu/>(last accessed:07.01.2025).
23. Companies That Do Not Test on Animals. URL: <https://crueltyfree.peta.org/>(last accessed:27.09.2024).
24. Cruel abuses uncovered at Polish mink farm. URL :<https://www.tierschutzbund.de/en/about-us/news/magazine-du-und-das-tier/article/cruel-abuses-uncovered-at-polish-mink-farm>(last accessed: 07.01.2024).
25. Cruelty Free International works to create a world where no animals suffer in a laboratory. URL: <https://crueltyfreeinternational.org/>(last accessed:07.12.2024).
26. Dangerous Dogs Act 1991. URL:<https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1991/65/contents>. (last accessed:10.08.2024).
27. Database Legislation. URL: <https://www.globalanimallaw.org/database/national/index.html> (last accessed:10.08.2024).
28. Denis Solodov (2021). Crimes of animal cruelty in Poland: Case studies. URL:<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2666937421000093>(last accessed: 15.08.2024).
29. Deutscher Tierschutzbund. URL:<https://www.tierschutzbund.de/> (last accessed: 10.08.2024).
30. Douglas J.E., [Olshaker M.](#) (2017). Mind hunter Inside the FBI's Elite Serial Crime Unit. New York: Gallery Books.

31. Dunn R. Teaching Animal Law in UK universities: the benefits, challenge sand opportunities for growth. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/03069400.2022.2129333#> (last accessed: 15.08.2024).
32. Edwards J. M. Arrest and Prosecution of Animal Sex Abuse (Bestiality) Offenders in the United States, 1975–2015. URL: <https://jaapl.org/content/early/2019/05/16/JAAPL.003836-19/tab-figures-data>. (last accessed: 17.07.2023).
33. Favre D. (2010). *Living Property: A New Status for Animals Within the Legal System*, 93 Marq. L. Rev. 1021. URL : <https://scholarship.law.marquette.edu/mulr/vol93/iss3/3> (last accessed: 15.08.2024).
34. Findeauch du deinen Liebling! URL: <https://www.tierheimat.de/> (last accessed: 23.01.2023).
35. Food and Drug Administration. URL : <https://www.fda.gov/> (last accessed: 25.09.2024).
36. Global Animal Law. Database legislation. Animal legislations in the world at national level. URL: <https://www.globalanimallaw.org/database/national/germany/> (last accessed: 17.07.2022).
37. Mannheim H. (1965). *Comparative Criminology*. Boston: Houghton Mifflin.
38. Merton R. K. (1938) Social structure and anomie. *American Sociological Review*. Vol. 3. P. 672–682.
39. Molfa Hub: Психологічна допомога військовим. URL: https://arpp.com.ua/molfahub/?gad_source=1&gclid=CjwKCAjwzIK1BhAuEiwAHQmU3kuewerGJJHP3ciu8fjJcJkM82Y7CfdMFXQrtT1ECI0OGrS4cTaBBoCOiYQAvD_BwE (дата звернення: 07.10.2024).
40. National Institutes of Health. URL: <https://www.nih.gov/> (last accessed: 23.07.2023).

41. Number of cases of animal cruelty in Poland from 1999 to 2021. URL :<https://www.statista.com/statistics/1363375/poland-cases-of-animal-cruelty/>(last accessed: 15.08.2024).
42. Oregon Legislature. URL:https://www.oregonlegislature.gov/bills_laws/ors/ors167.html(last accessed: 07.07.2024).
43. Position Statement on Animal Abuser Registries. URL: <https://www.tn.gov/tbi/crime-issues/crime-issues/tennessee-animal-abuse-registry.html> (last accessed: 15.08.2024).
44. Pasadj Save Haven. URL: <https://www.pasadosafehaven.org/uk/about/>(last accessed: 07.07.2024).
45. Pet Animals Act 1951. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/Geo6/14-15/35/contents>(last accessed: 10.08.2024).
46. PETA (People for the Ethical Treatment of Animals). URL: <https://www.peta.org/>(last accessed: 07.02.2025).
47. Robinson, Charlie M.A, M.S., and Victoria Clausen M.A. (2021). The Link Between Animal Cruelty and Human Violence. *Www.Leb.Fbi.Gov*. URL:leb.fbi.gov/articles/featured-articles/the-link-between-animal-cruelty-and-human-violence (last accessed:21.11.2024).
48. RSPCA. URL: <https://www.rspca.org.uk/whatwedo/aboutus>(last accessed: 07.07.2025).
49. Sellin T. (1972). Culture Conflict and Crime. *Readings in Criminology and Penology* / ed. by D. Dressler. New York Chichester: Columbia University Press.
50. SingerP. Animal Liberation. URL: <https://grupojoventfl.files.wordpress.com/2019/10/peter-singer-animal-liberation-1.pdf>. (last accessed: 19.01.2023).
51. South Korea to grant animals legal statusURL:<https://www.petfoodindustry.com/news-newsletters/pet-food-news/>

[article/15468295/south-korea-to-grant-animals-legal-status](https://www.legislation.gov.uk/uk/uksi/2015/108/contents/made) (last accessed: 29.11.2023).

52. Stone Ch. (1974.) Should trees have standing? LosAltos, California, Kaufman.

53. The Animal Welfare (Breeding of Dogs) (Wales) Regulations 2014. URL :<https://www.legislation.gov.uk/wsi/2014/3266/contents/made>(last accessed: 10.08.2024).

54. The Control of Dogs Order 1992. URL: <https://www.legislation.gov.uk/uksi/1992/901/contents/made>(last accessed: 07.09.2024).

55. The Dogs (Licensing and Identification) Regulations (Northern Ireland). URL:<https://www.legislation.gov.uk/nisr/2012/132/contents/made>(last accessed: 10.08.2024).

56. The Licensing of Animal Dealers (Young Cats and Young Dogs) (Scotland) Regulations 2009. URL :<https://www.legislation.gov.uk/ssi/2009/141/contents/made>(last accessed:10.08.2024).

57. The Microchipping of Dogs (England) Regulations 2015. URL :<https://www.legislation.gov.uk/uksi/2015/108/contents/made>(last accessed: 10.08.2024).

58. The Welfare of Animals (Dog Breeding Establishments and Miscellaneous Amendments) Regulations (Northern Ireland) 2013. URL :<https://www.legislation.gov.uk/nisr/2013/43/contents/made>(last accessed: 10.08.2024).

59. Grundgesetz. art 20GG, Adopted on 1949 URL :[Art 20aGG - Einzelnorm \(gesetze-im-internet.de\)](https://www.gesetze-im-internet.de/art_20a_gg) (last accessed: 22.09.2024).

60. Tierschutzgesetz (TierSchG). URL:<https://www.gesetze-im-internet.de/tierschg/>(last accessed: 10.08.2024).

61. Tudge N. (2023). Living property – the need for s new legal definition. URL: <https://dognosticseducation.com/living-property-the-need-for-a-new-legal-definition/> (last accessed: 07.07.2024).

62. UAnimals вимагає припинити експлуатацію ведмедів у Запорізькому цирку. URL: <https://uanimals.org/bez-katehorii/uanimals-vymahaie-prypynyty-ekspluatatsiiu-vedmediv-u-zaporizkomu-tsyrkub/> (дата звернення: 13.05.2024).

63. UAnimals подала до суду позов на мережу контактних зоопарків «Звірополіс» URL: <https://www.instagram.com/uanimals.official/p/DC6W1mHISlu/> (дата звернення: 07.07.2024).

64. UAnimals. URL: <https://uanimals.org/about-us/> (last accessed: 09.09.2024).

65. Ukraine Refugee Situation. URL: https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine#_ga=2.226737241.519964400.1665308213-1473310029.1665308213 (last accessed: 22.02.2023).

66. Uniwersytet Wrocławski zezwolił studentom i pracownikom na przychodzenie na zajęcia ze zwierzętami. URL: <https://naszwybir.pl/sobaky-w-uniwersyteti> (last accessed: 17.02.2025).

67. Ustawa o ochronie zwierząt. URL: <https://www.infor.pl/akt-prawny/DZU.1997.111.0000724,ustawa-o-ochronie-zwierzat.html> (last accessed: 17.02.2025).

68. We are Humane World for Animals. URL: <https://www.humaneworld.org/en> (last accessed: 17.09.2024).

69. What is APHIS (Animal and Plant Health Inspection Service)? URL: <https://www.sourcingwill.com/uk/what-is-aphis-animal-and-plant-health-inspection-service/> (last accessed: 13.09.2024p.).

70. Александренко В. В. Поняття та способи жорстокого поводження з тваринами. *Юридична наука*. 2015. № 6. С. 116-120.

71. Александренко О.В., Н.О. Веселовська. Кримінологічна характеристика злочинів неповнолітніх. *Молодий вчений*. 2014. № 4 (07). С. 28-30. http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=molv_2014_4%2807%29%282%29__8 (дата звернення: 07.07.2024).
72. Александров Ю. В., Гель А. П., Семаков Г. С. Кримінологія : курс лекцій. Київ : МАУП, 2002. 295 с.
73. Алкоголь, як детермінуючий чинник вчинення злочинів: аналіз судді-спікера Саланди О.М. URL: <https://ml.zt.court.gov.ua/sud0614/pres-centr/interview/1080599/> (дата звернення: 16.12.2023).
74. Альохін А., Кириченко С., Кориневич А. Війна без правил: гендерно-обумовлене насильство, пов'язане зі збройним конфліктом на сході України. Київ : ГО «Східноукраїнський центр громадських ініціатив», 2017. 216 с.
75. Аналіз системи правосуддя щодо неповнолітніх, які перебувають у конфлікті з законом в Україні. URL: <https://rm.coe.int/report-juv-just-final-version-ukr-2768-8209-9719-5/1680aae837> (дата звернення: 27.09.2023).
76. Андрусяк І. П. Запобігання та протидія домашньому насильству: теоретико-правове дослідження: реф. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01 / Нац. ун-т «Львівська політехніка». Львів, 2024. 39 с. URL: <https://lpnu.ua/sites/default/files/2024/dissertation/29132/referat-andrusyak-1.pdf> (дата звернення: 10.08.2024).
77. Андрушко А.В. Геронтологічна злочинність: кримінологічна характеристика, детермінація та запобігання: монографія. Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2011. 248 с.
78. Андрушко А.В. Детермінанти незаконного позбавлення волі або викрадення людини. *Право та державне управління*. С. 85-94 URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/27765/1/%d0%90%d0%bd>

[%d0%b4%d1%80%d1%83%d1%88%d0%ba%d0%be
%20%d0%90.%d0%92.%20%d0%94%d0%b5%d1%82%d0%b5%d1%80%d0%b
c%d1%96%d0%bd%d0%b0%d0%bd%d1%82%d0%b8%20%d0%bd
%d0%b5%d0%b7%d0%b0%d0%ba%d0%be%d0%bd%d0%bd%d0%be
%d0%b3%d0%be%20%d0%bf%d0%be
%d0%b7%d0%b1%d0%b0%d0%b2%d0%bb%d0%b5%d0%bd%d0%bd%d1%8f
%20%d0%b2%d0%be%d0%bb%d1%96%20%d0%b0%d0%b1%d0%be
%20%d0%b2%d0%b8%d0%ba%d1%80%d0%b0%d0%b4%d0%b5%d0%bd
%d0%bd%d1%8f%20%d0%bb%d1%8e%d0%b4%d0%b8%d0%bd%d0%b8.pdf](#)

(дата звернення: 25.04.2024).

79. Ахраменка Н.Ф. Типологія особи злочинця та класифікація злочинця. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/38538744.pdf> (дата звернення: 09.03.2024).

80. Бабенко А.М. Регіональна злочинність в Україні: закономірності, детермінація та запобігання: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08 / Класичний приватний університет. Запоріжжя, 2015. 515 с.

81. Бандурка О. М., Трубников В. М., Яровий А. О. Проблеми соціальної адаптації неповнолітніх, звільнених з виховно-трудових колоній : монографія. Харків : Нац. ун-т внутр. справ, 2003. 260 с.

82. Барбара Блонська: особа, котра знущається з тварин, здатна вчиняти й інші протиправні дії. URL: <https://www.prostir.ua/?focus=barbara-blonska-osoba-kotra-znuschajetsya-z-tvaryn-zdatna-vchynyaty-j-inshi-protypravni-diji> (дата звернення: 27.09.2022).

83. Батиргарєєва В. С. Кримінологічна характеристика та попередження розбоїв, поєднаних з проникненням у житло. Харків : Одиссей, 2003. 256 с.

84. Батиргарєєва В. С. Рецидивна злочинність в Україні: соціально-правові та кримінологічні проблеми : монографія. Харків : Право, 2009. 576 с.

85. Батиргарєєва В. С. Кримінологічна характеристика особи рецидивіста-учасника організованої злочинної групи. *Боротьба з*

організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). 2007. Вип. 16. С. 17-30. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/boz_2007_16_2(дата звернення: 27.09.2023).

86. Батиргареева В. С. Протидія поширенню алкоголізму – пріоритетний напрям державної політики у сфері боротьби зі злочинністю. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2013. Вип. 25. С. 35-44. URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pbzz_2013_25_6 (дата звернення: 26.01.2024).

87. Батиргареева В. С., Дубович О. В. Кримінологічна характеристика та запобігання злочинності осіб без визначеного місця проживання в Україні : монографія. Харків : Право, 2015. 264 с.

88. Беззахисні перед війною: про тварин і людей, які їх рятують. URL: <https://commons.com.ua/uk/bezzahisni-pered-vijnoyu-p-ro-tvarin-i-lyudej-yaki-yih-ryatuyut/> (дата звернення: 09.03.2024).

89. Беккарія Ч. Про злочини і покарання / пер. с італ. М. М. Ісаєв. Київ: Ін Юре, 2014. 240 с.

90. Беспаль О. Л. Проблеми кримінальної відповідальності за насильство в сім'ї проти життя та здоров'я щодо дітей. *ECONOMICANDLAWPARADIGMOFMODERNSOCIETY*. 2017. Issue 2. 130-134 р.

91. Белоусова О. М. Детермінанти жорстокого поводження з тваринами в Україні. *Питання боротьби зі злочинністю*. Харків, 2024. Вип. 47. С. 194–202. DOI: 10.31359/2079-6242-2024-47-194.

92. Белоусова О. М. Кримінологічний портрет особи, яка вчиняє кримінальне правопорушення за статтею 299 КК України («Жорстоке поводження з тваринами»). *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2024. Вип. 86. Ч. 4. С. 191–196. DOI :<https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.1.4.31>.

93. Белоусова О.М. Використання штучного інтелекту у запобіганні жорстокого поводження з тваринами. *Право та економіка України: матер. І Міжнар. наук.-практ. конф. (11-12 груд. 2024 р.)*. Харків: Харківський

національний економічний університет ім. С. Кузнеця. 2024 С. 59 -63. URL : <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/35144>.

94. Белоусова. О.М. Жорстоке поводження з тваринами під час воєнного стану: кримінологічний аналіз статистичних показників. *Питання боротьби зі злочинністю*. Харків, 2023. Вип. 45. С. 117–125.DOI: 10.31359/2079-6242-2022-45-117

95. Бинюк Н.М. Кримінологічна характеристика рецидиву насильницької злочинності неповнолітніх:дис. ... канд.. юрид. наук : 12.00.08 / Держ. подат. ун-т. Київ, 2024. 218 с.

96. Біологія собаки: навч. посіб. / за ред. О.А. Трофименка. Миколаїв : Миколаївський держ. аграр. ун-т, 2010. 351с.

97. Блага А.Б. Насильство в сім'ї (кримінологічний аналіз і запобігання): монографія. Харків: ФОП Макаренко. 2014. 360 с.

98. Богдан Т. Фінансово-економічні наслідки війни. URL:https://lb.ua/blog/tetiana_bohdan/550614_finansovoekonomichni_naslidki.html (дата звернення: 10.07.2024).

99. Богатирьов І. Г., Топчій В.В. Кримінологія : підручник / заг. ред. І. Г. Богатирьова, В. В. Топчія. Київ : ВД Дакор, 2018. 532 с.

100. Бойко А.М. Детермінація економічної злочинності в Україні в умовах переходу до ринкової економіки (теоретико-кримінологічне дослідження): монографія. Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2008. 380 с.

101. Бондар Л.О., Курзова В.В. Екологічне право України : навч.посіб. Харків : Бурун книга, 2008. 368с.

102. Борейко В. Є. Права природи і права тварин. Київ : Логос, 2017. 56 с.

103. Борейко В.Є., Пустовіт Н.А. Екологічна етика та гуманне ставлення до тварин і рослин : метод.посіб. для вчителів. Київ : Київський еколого-культ. центр, Асоціація зоозахисних організацій України, 2011. 80 с.

104. [Борисов В. І.](#), ТютюгінВ. І., ДемидоваЛ. М. Кримінальний проступок: концептуальні засади запровадження до національного законодавства. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2016. № 2 (7). С. 129-142. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vakpu_2016_2_8 дата звернення: 27.12.2024).
105. Бугера О. І. Спеціально-кримінологічне запобігання злочинності з використанням мережі Інтернет. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 8. С. 186–190.
106. Браконьєри на OLX: як незаконно продають червонокнижних тварин в Україні. URL: <https://cripo.com.ua/main/brakonyery-na-olx-yak-nezakonno-prodayut-chervonoknyzhnyh-tvaryn-v-ukrayini/> (дата звернення: 12.09.2024).
107. В Україні запускають єдиний реєстр домашніх тварин. URL: <https://shpalta.media/2024/11/27/v-ukraini-zapuskayut-yedinij-reyestr-domashnix-tvarin/>(дата звернення: 12.09.2024).
108. Василенко А.М. Утілення концепції прав тварин у міжнародному та національному праві : кваліф. (магістер.) робота / Нац. ун-т «Києво-Могилянська академія». Київ, 2022. 108 с.
109. Веприцький Р.С. Латентність злочинності та шляхи подолання. *Форум права*. 2014. Вип. 1. С. 72-24. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/187221833.pdf> (дата звернення: 26.09.2023).
110. Відповідь на інформаційний запит від Харківського районного управління поліції № 1 ГУ НП в Харківській області. Вхід. лист № 54-01-51 від 06.03.2023 р. Внутр. док. (неопубл.).
111. Вирок Великописарівського районного суду Сумської області . URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/575/987/20> (дата звернення 19.09.2024).
112. Вирок Глобинського районного суду Полтавської області від 08.11.2018 року. URL:<https://reyestr.court.gov.ua/Review/77699169>(дата звернення: 27.09.2023).

113. Вирок Доманівського районного суду Миколаївської області. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/81920913> (дата звернення: 17.07.2022).
114. Вирок Ківерцівського районного суду Волинської області. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108714742> (дата звернення: 06.02.2024).
115. Вирок Ківерцівського районного суду Волинської області. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108714742> (дата звернення 06.02.2024).
116. Вирок Кілійського районного суду Одеської області. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96158683> (дата звернення: 09.03.2024).
117. Вирок Ковельського міськрайонного суду Волинської області. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115127174> (дата звернення: 17.07.2022).
118. Вирок Криворізького районного суду Дніпропетровської області. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114573484> (дата звернення 06.02.2024).
119. Вирок П'ятихатського районного суду м. Дніпра. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99104000> (дата звернення: 17.07.2022).
120. Вирок Прилуцького міськрайонного суду Чернігівської області. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105986789> (дата звернення: 17.07.2022).
121. Вирок Харківського районного суду Харківської області від 11.10.2023 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114079041> (дата звернення: 17.11.2023).
122. Вирок Яворівського районного суду Львівської області. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96423392>. (дата звернення: 17.07.2022).
123. Войтко В.І. Психологічний словник. Київ : Вища школа, 1982. 245 с.
124. Всесвітня організація охорони здоров'я. URL: <https://www.who.int/ru/news-room/fact-sheets/detail/alcohol> (дата звернення: 26.01.2024).

125. Всесвітня декларація прав тварин від 10 грудня 1948 р. URL: <http://www.declarationofar.org/text/Sign.php> (дата звернення: 17.11.2023).
126. Гайович О. М. Психологія формування антисуспільної спрямованості особистості. *Наукові записки НаУКМА*. 2006. Т. 53. С. 170–173.
127. Голіна В. В. Запобігання злочинності (теорія і практика) : навч. посіб. Харків : Нац. юрид. акад. України, 2011. 120 с.
128. Голіна В. В. Кримінологічні та кримінально-правові проблеми боротьби з бандитизмом: соціально-правове і кримінологічне дослідження : монографія. Харків :Регіон-інформ, 2004. 212 с.
129. Голіна В. В. Спеціально-кримінологічне попередження злочинів (теорія і практика) : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Харків, 1994. 569 с.
130. Голіна В. В. Судимість : монографія. Харків : Харків юрид., 2006. 384 с.
131. Голіна В. В., Головкін Б. М. Кримінологія. Загальна і особлива частини: підручник. Харків: Право, 2014. 513 с.
132. Голіна В.В. Злочинності – організовану протидію. Харків, Рубікон. 1998. 126 с.
133. Голіна В.В. Вибрані праці. Харків : Право, 2020. 592 с.
134. Голіна В.В., М. О. Маршуба. Кримінологічна характеристика особистості неповнолітнього корисливо-насильницького злочинця в Україні: монографія / за ред. В. В. Голіни. Харків: Право, 2014. 280 с.
135. Головкін Б. М. Кримінологічні проблеми умисних вбивств і тяжких тілесних ушкоджень, що вчиняються у сімейно-побутовій сфері : монографія. Харків : Нове слово, 2004. 252 с.
136. Головкін Б.М., Лисодєд О.В. Співвідношення понять «особа злочинця» та «особистість злочинця». *Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення* : матер.міжвуз. наук.-практ. круглого столу (Київ, 28 трав. 2020 р.) : у 2 ч. Київ, 2020. Ч. 1. С. 34-39.

137. Громадськість у запобіганні і протидії злочинності: вітчизняний та міжнародний досвід : монографія / В. В. Голіна, М. Г. Колодяжний, С. С. Шрамкота і н. ; за заг. ред. В. В. Голіни, М. Г. Колодяжного. Харків : Право, 2017. 284 с.

138. Гуцул Р. Стан дослідження кримінологічних аспектів індивідуальної профілактики корисливих злочинів неповнолітніх. *Scientific Notes of Lviv University of Business and Law*. 2020. № 24. С. 119–125.

139. Давиденко Л. М., Бандурка А. А. Протидія злочинності: теорія, практика, проблеми: монографія. Харків: Нац. ун-т внутр. справ, 2005. 388 с.

140. Даньшин І. М., Голіна В. В. Курс лекцій з кримінології. Харків : Одиссей, 2006. 280 с.

141. Демідова В. В. Особа злочинця, як елемент криміналістичної характеристики жорстокого поводження з тваринами. *Наукові записки. Серія: Право*. 2017. Вип. 2. С. 171-175.

142. Десятирічний хлопеч здійснив сексуальне насильство щодо семирічної дівчинки на Харківщині — поліція. URL: <https://suspilne.media/kharkiv/1007965-10-ricnij-hlopec-zdijsniv-seksualne-nasilstvo-sodo-semiricnoi-divcinki-na-harkivsini-policia/https://suspilne.media/kharkiv/1007965-10-ricnij-hlopec-zdijsniv-seksualne-nasilstvo-sodo-semiricnoi-divcinki-na-harkivsini-policia/https://suspilne.media/kharkiv/1007965-10-ricnij-hlopec-zdijsniv-seksualne-nasilstvo-sodo-semiricnoi-divcinki-na-harkivsini-policia/> (дата звернення 12.03.2023 року).

143. Демчишин Д. А. Індивідуально-профілактичні заходи щодо запобігання хуліганству. *Українська поліцейстика: теорія, законодавство, практика*. 2021. № 2 (2). С. 119-131.

144. Денисов С. Ф. Особа злочинця у кримінологічній теорії України. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2020. № 1 (22). С. 152-159.

145. Досвід Німеччини у вирішенні проблем безпритульних тварин. URL: <https://www.uarp.org/news/1435141374> (дата звернення 10.08.2024).

146. Джужа А.О. Основні напрями удосконалення віктимологічного запобігання правопорушенням в Україні: монографія. МВС України. НАВС. Київ, 2016. 301с.

147. Джужа О. М. Запобігання злочинам, пов'язаним із сексуальним насильством : монографія. Київ : Атіка, 2009. 240 с.

148. Джужа О. М., Василевич В. В., Кулик О. Г. Основні показники злочинності: міжнародний і вітчизняний досвід. *Вісник Верховного Суду України*. 2012. № 1 (137). С. 37–42.

149. Дзьобань О. П, Романюк С. М. Інформаційні детермінанти трансформаційних процесів. *Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого*. 2012. № 3 (13). С. 13-20.

150. Для чого чипувати домашніх тварин. URL: <https://dpss-ks.gov.ua/novini/dlya-chogo-chipuvati-domashnix-tvarin> (дата звернення: 17.11.2024).

151. Дніпропетровські маніяки. URL :https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%BD%D1%96%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%BF%D0%B5%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D1%96_%D0%BC%D0%B0%D0%BD%D1%96%D1%8F%D0%BA%D0%B8 (дата звернення: 13.02.2023).

152. Дубович О. В. Актуальні питання щодо злочинності неповнолітніх як суспільна проблема. *Права людини в Україні: минуле, сьогодення, майбутнє*. Харків, 2021. С. 270-273. URL: https://library.pp-ss.pro/index.php/ndippsn_20211210/article/view/dubovych/pdf (дата звернення: 07.07.2024).

153. Екзотичні тварини у тісних клітках: поліція склала протокол на організаторів виставки у Тернополі. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2023/10/15/257065/> (дата звернення: 13.05.2024).

154. Електронні петиції. Ввести кримінальну відповідальність для поліцейських, які не реагують на заяви про жорстоке поводження з

тваринами. URL: <https://petition.president.gov.ua/petition/105800> (дата звернення: 23.02.2023).

155. Євдокімова О.О., Заворотній В.І. Посттравматичні стресові розлади, гострі та віддалені, як наслідок участі у воєнних діях. *ПРАВО І БЕЗПЕКА*. 2014. № 3 (54). С.207-212.

156. Європейська конвенція про захист домашніх тварин. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a15#Text(дата звернення: 12.02.2023).

157. Європейська конвенція про захист тварин під час міжнародних перевезень. URL: <https://rm.coe.int/16802efd1a>(дата звернення: 12.02.2023).

158. Європейська конвенція про захист хребетних тварин, що використовуються для експериментів або в інших наукових цілях від 18.03.1986 р. № 994_137 URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_137#Text(дата звернення: 12.02.2023).

159. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2017 р. : стат. інформ. Офісу Генерального прокурора України. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=203952(дата звернення: 12.02.2020).

160. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2018 р. : стат. інформ. Офісу Генерального прокурора України. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=205797(дата звернення: 12.02.2020).

161. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2019 р. : стат. інформ. Офісу Генерального прокурора України. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=208205 (дата звернення: 12.02.2020).

162. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2020 р. : стат. інформ. Офісу Генерального прокурора України. URL: <https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?>

[_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=210855](#) (дата звернення: 12.02.2021).

163. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2021 р. : стат. інформ. Офісу Генерального прокурора України. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=215627(дата звернення: 12.02.2022).

164. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2022 р. : стат. інформ. Офісу Генерального прокурора України. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=225262(дата звернення: 12.02.2024).

165. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2023 р. : стат. інформ. Офісу Генерального прокурора України. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=241804(дата звернення 12.02.2025).

166. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2024 р. : стат. інформ. Офісу Генерального прокурора України. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=260042(дата звернення 12.02.2025).

167. Єдиний звіт про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення за 2017 рік : стат. інформ. Офісу Генерального прокурора України. URL : <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-osib-yaki-vchinili-kriminalni-pravoporushennya-2>(дата звернення 12.02.2025).

168. Єдиний звіт про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення за 2018 рік : стат. інформ. Офісу Генерального прокурора України. URL : <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-osib-yaki-vchinili-kriminalni-pravoporushennya-2>(дата звернення 12.02.2025).

169. Єдиний звіт про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення за 2019 рік : стат. інформ. Офісу Генерального прокурора України. URL : <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-osib-yaki-vchinili-kriminalni-pravoporushennya-2>(дата звернення 12.02.2025).

170. Єдиний звіт про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення за 2020 рік : стат. інформ. Офісу Генерального прокурора України. URL : <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-osib-yaki-vchinili-kriminalni-pravoporushennya-2>(дата звернення 12.02.2025).

171. Єдиний звіт про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення за 2021 рік : стат. інформ. Офісу Генерального прокурора України. URL : <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-osib-yaki-vchinili-kriminalni-pravoporushennya-2>(дата звернення 12.02.2025).

172. Єдиний звіт про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення за 2022 рік : стат. інформ. Офісу Генерального прокурора України. URL : <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-osib-yaki-vchinili-kriminalni-pravoporushennya-2>(дата звернення 12.02.2025).

173. Єдиний звіт про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення за 2023 рік : стат. інформ. Офісу Генерального прокурора України. URL : <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-osib-yaki-vchinili-kriminalni-pravoporushennya-2>(дата звернення 12.02.2025).

174. Єдиний звіт про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення за 2024 рік : стат. інформ. Офісу Генерального прокурора України. URL : <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-osib-yaki-vchinili-kriminalni-pravoporushennya-2>(дата звернення 12.02.2025).

175. Жорстоке побиття собаки у Києві: що відомо про зловмисника? URL: <https://tsn.ua/ukrayina/zhorstoke-pobittya-sobaki-u-kiyevi-scho-vidomo-pro-zlovmisnika-foto-2721372.html> (дата звернення: 23.12.2024).

176. Жорстокість до тварин – загроза для людей: в UAnimals нагадали про взаємозв'язок і розповіли, що робити батькам дітей. URL : <https://tsn.ua/ukrayina/zhorstokist-do-tvarin-zagroza-dlya-lyudey-v-uanimals-nagadali-pro-vzayemozv-yazok-i-rozpovili-scho-robiti-batkam-ditey-1836178.html> (дата звернення: 12.02.2023).

177. Жофчак З. З. Важливість формування екологічної культури дитини, її гармонійних відносин з природою в умовах навчально-виховного

комплексу культурологічного спрямування. *Екологічна освіта і виховання: досвід та перспективи* : матер. всеукр. конф. URL: <http://www.ecoleague.net/34903999-235.html>. (дата звернення 16.08.2024).

178. Загородній В. Є. Криміналістичне значення відомостей про особу злочинця. *Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття* : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 червня 2022 р.) / за заг. ред.. С. В. Ківалова. Одеса : Гельветика, 2022. Т. 2. С. 539-541.

179. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3 кн. Київ. : Видавничий дім «Ін Юре», 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. 424 с.

180. Захист тварин: реєстрація тварин у Польщі. URL: <https://animal-id.net/ua/news/one-news/894> (дата звернення: 19.10.2024).

181. Збитки України від російської агресії сягнули близько 800 млрд доларів – Зеленський. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-zbytky-rosiya-viyna-zelensky-ukrayina/33193234.html> (дата звернення 24.10.2023).

182. Звіт щодо осіб, які мають розлади психіки через уживання ПАР за 2022 рік. Форма № 32. Центр медичної статистики МОЗ. URL: <http://medstat.gov.ua/ukr/statdanMMXIX.html> (дата звернення: 26.01.2024).

183. Звітність Державної служби статистики України за 2017-2024 рр. URL: <http://db.ukrcensus.gov.ua/PXWEB2007/> (дата звернення 23.01.2025).

184. Звітність Державної судової адміністрації України. Форма 7. Звіт про склад засуджених за 2017 р. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/ (дата звернення 10.02.2025).

185. Звітність Державної судової адміністрації України. Форма 7. Звіт про склад засуджених за 2018р. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/ (дата звернення 10.02.2025).

186. Звітність Державної судової адміністрації України. Форма 7. Звіт про склад засуджених за 2019р.
URL:https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/(дата звернення 10.02.2025).
187. Звітність Державної судової адміністрації України. Форма 7. Звіт про склад засуджених за 2020р.
URL:https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/(дата звернення 10.02.2025).
188. Звітність Державної судової адміністрації України. Форма 7. Звіт про склад засуджених за 2021р.
URL:https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/(дата звернення 10.02.2025).
189. Звітність Державної судової адміністрації України. Форма 7. Звіт про склад засуджених за 2022р.
URL:https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/(дата звернення 10.02.2025).
190. Звітність Державної судової адміністрації України. Форма 7. Звіт про склад засуджених за 2023р.
URL:https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/(дата звернення 10.02.2025).
191. Звітність Державної судової адміністрації України. Форма 7. Звіт про склад засуджених за 2024р.
URL:https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/(дата звернення 10.02.2025).
192. Зелінський А. Ф. Кримінальна психологія. Київ : Юринком Інтер, 1999. 240 с.
193. Зелінський А. Ф. Кримінологія : курс лекцій. Харків : Прапор, 1996. 260 с.
194. Зелінський А.Ф. Усвідомлюване і несвідоме у злочинній поведінці. Харків: Вища школа, 1986. 166 с.
195. Зелінський А. Ф., Оніка Л. П. Детермінація злочину : навч. посіб. Харків : Укр. юрид. акад., 1994. 52 с.
196. Зінсу О.І. Кримінологічна характеристика особи злочинця, що вчинив домашнє насильство. *Аналітично-порівняльне правознавство*. Ужгород, 2022. №2. С. 237-247.URL :

<http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/261898/258280>(дата звернення: 25.09.2023).

197. ЗооПатруль. Як рятують тварин під час війни. URL: <https://www.ukrainer.net/zoopatrul-pid-chas-viyny/>(дата звернення: 19.10.2024).

198. Зубченко Н. И. До питання про співвідношення понять «благополуччя тварин» та «захист тварин від жорстокого поводження» у міжнародному праві. *Актуальні проблеми політики*. Одеса, 2014. Вип. 52. С. 135–145.

199. Ідентифікація домашніх тварин: навіщо Україні вводити Єдиний державний реєстр таких тварин. URL: <https://www.agro-id.gov.ua/identifikaciya-domashnix-tvarin-navishho-ukra%D1%97ni-vvoditi-yedinij-derzhavnij-reyestr-takix-tvarin-2/><https://www.agro-id.gov.ua/identifikaciya-domashnix-tvarin-navishho-ukra%D1%97ni-vvoditi-yedinij-derzhavnij-reyestr-takix-tvarin-2/> (дата звернення: 11.11.2024).

200. Калініна А. В. Злочинність іноземців та осіб без громадянства в Україні: кримінологічна характеристика і стратегія запобігання : монографія. Харків : Право. 2019. 304 с.

201. Кальман О. Г. Злочинність у сфері економіки України: теоретичні та прикладні проблеми попередження : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08 / Нац. юрид. акад. ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2004. 432 с.

202. Кальман О.Г. Стан і головні напрями попередження економічної злочинності в Україні: теоретичні та прикладні проблеми: монографія. Харків: Гімназія. 2003. 352 с.

203. Канібали і маніяки: сім вбивць, які лютували в Україні. URL: <https://www.depo.ua/ukr/life/kanibali-i-maniyaki-sim-vibvts-yaki-lyutuvali-v-ukrayini-13122016190000>(дата звернення: 13.02.2023).

204. Кізіменко Є. В. Кримінологічна характеристика особи злочинця, який учиняє незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Юриспруденція. 2018. № 36. Том 2. С. 143-146. URL:

http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2018_36%282%29__35 (дата звернення: 01.03.2024).

205. Кізіменко Є.В. Спеціально - кримінологічне запобігання незаконному обігу зброї в Україні. *Кримінально – правові та кримінологічні засоби протидії злочинам проти громадської безпеки та публічного порядку*. Харків. 2019 р. С.94-96.

206. Кількість загиблих внаслідок підриву греблі Каховської ГЕС остаточно не з'ясована. URL:<https://intent.press/news/war/2023/kilkist-zagiblih-ynaslidok-pidrivu-grebli-kahovskoyi-ges-ostatochno-ne-zyasovana/> (дата звернення 08.06.2024).

207. Коваленко А. В. Поліція як суб'єкт запобігання злочинності. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Юриспруденція. 2016. № 24. С. 110-114.

208. Кодекс про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 12.10. 2024).

209. Козлова А. В., Бондаренко О. С. Об'єктивні ознаки складу злочину «Жорстоке поводження з тваринами». *Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів* : матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф., м. Суми, 21–22 трав. 2020 р. Суми : Сум. держ. ун-т, 2020. С. 303–306. URL:<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/78505> (дата звернення: 12.10. 2024).

210. КолодінД. О., Колодіна А.С. Жорстоке поводження з тваринами кримінально-правовий аналіз. *Право і суспільство*. 2023. № 4. URL:http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2023/4_2023/12.pdf (дата звернення: 12.10. 2024).

211. Колодяжний М. Г. Насильницькі вимагання майна в Україні: кримінологічна характеристика, детермінація та запобігання: монографія / за ред. В.В. Голіни. Харків: Кроссруд, 2010. 288 с.

212. Коноваленко О. Особа злочинця корисливо-насильницької спрямованості: кримінологічна характеристика і типологія. *Право України*. 2006. № 4. С. 75-77.

213. Корнякова Т. Детермінація злочинів проти довкілля: причини та умови їх вчинення. *Право України*. 2009. № 7. С. 79–87.

214. Корягіна А. Запобігання злочинності як різновид соціально-профілактичної діяльності. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 11. С. 191-196.

215. Косенко С.С. Віктимологічна профілактика статевих злочинів щодо неповнолітніх: дис... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Національна академія внутрішніх справ України. Київ, 2004. 213 с.

216. Костенко О.М. Культура і закон у протидії злу: монографія. Київ. Атіка. 2007. 320с.

217. Костенко О. М. Концепція «соціопатичної особистості» в кримінології. *Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення* : зб. наук. пр. за матеріалами наук.-практ. конф. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2015. С. 9-13.

218. Кошти на стерилізацію тварин є, проте виконавця програми немає. URL : <https://theguard.city/articles/305537/problema-brodyachih-sobak-u-pervomajsku-yak-virishiti> (дата звернення:21.09.2024).

219. Кримінальне право України: Загальна частина : підр. / за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. 4-те вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2010. 456 с.

220. Кримінальне право України: Загальна частина: підр. / за ред. проф. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. 2-е вид., перероб. і доп. Київ: Юрінком Інтер, 2005. 480 с.

221. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 04.12.2023).

222. Кримінологія : навч.-метод. посіб / Дрьомін В. М., Мандриченко Ж. В., Мельничук Т. В. та ін. Одеса : Національний університет «Одеська юридична академія», 2015. 144 с.

223. Кримінологія : навчальний посібник / за заг. ред. О.М. Джужи. Київ : Атіка, 2010. 312 с.

224. Кримінологія : підр./ за заг. ред. В. В. Чернея ; за наук. ред. О. М. Джужі. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. 612 с.

225. Кримінологія : підручник / за ред.: В. В. Голіни, Б. М. Головкина. Харків : Право, 2014. 440 с. с58

226. Кримінологія і профілактика злочинів: курс лекцій у 2-х кн. Загальна частина / під ред. Лихолоба В.Г. Київ : УАВС, 1996.

227. Кримінологія. Загальна та Особлива частини : підручник / за заг. ред.: В. В. Голіни. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2009. 288 с.

228. Кримінологія: підручник / за заг. ред. Б.М. Головкина. Харків: Право, 2020. 384 с. с.118

229. Кротюк А. М., Спеціально-кримінологічні заходи запобігання злочинам у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин їх аналогів і прекурсорів у великому місті. *Юридична наука*. 2020. № 2 (104). С. 43-49.

230. Кузьменко В.В. Психологія девіантної поведінки : навч. посіб. / за ред. В.В. Кузьменко, О.В. Диса, І.О. Шинкаренко. Дніпро: Видавець Біла К.О., 2019. 68 с.

231. Кулик Л.М. Боротьба зі злочинами, що вчиняються з використанням зброї: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Запорізький юридичний інститут ДДУВС. Запоріжжя, 2006. 226 с.

232. Кулик Л.М. Неблагополуччя сім'ї як детермінанта корисливо-насильницької злочинності неповнолітніх та молоді. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2023. Вип. 80. С. 51-56. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.06.125>.

233. Куликович А. Ю. Значення кримінологічних ознак особи злочинця: кримінологічний аналіз. *Південноукраїнський часопис*. 2018. № 4. Ч. 1. С. 58-60.

234. Курс кримінології. Загальна частина: підручник: У 2 кн. / за заг. ред. О.М. Джужи. Київ: Юрінком Інтер, 2001. Кн.1. 352 с.

235. Куць Н. Екологічна свідомість українців та довкілля. URL: <https://epl.org.ua/wp-content/uploads/2020/12/ekosvidomist.pdf> (дата звернення: 13.09.2024).

236. Литвак О.М. Державний вплив на злочинність: кримінально-правове дослідження. Київ : Юрінком Інтер, 2000. 280 с.

237. Лихова. С. Я. Кримінологічна характеристика злочинів проти моралі. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2016. Вип. 1 (10). С. 214-218.

238. Лук'яненко С.В. Система чинників формування особистості злочинця. *Вісник кримінологічної асоціації України*. 2023. Вип. 3 (30). С. 99-106. DOI: <https://doi.org/10.32631/vca.2023.3.08>.

239. Лукашевич С.Ю. Кримінологічна характеристика та попередження злочинності засуджених в місцях позбавлення волі: автореф. дис...канд.юрид.наук : 12.00.08 / Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2001. 19 с.

240. Львівська «домівка врятованих тварин» запустила свій застосунок: як працює це рішення? URL: <https://city-adm.lviv.ua/news/city/housing-and-utilities/304244-domivka-vriatovanykh-tvaryn-zapustyla-pershyi-v-ukraini-kyshenkovyi-prytulok> (дата звернення: 23.10.2024).

241. Марутян К.К. Управлінські механізми протидії домашньому насильству під час пандемії COVID-19: досвід зарубіжних країн. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. Серія: Державне управління. 2021. Випуск 1, Том 32 (71). С. 22-26. DOI : <https://doi.org/10.32838/TNU-2663-6468/2021.1/05>.

242. Маршалек К.О. Кримінологічна характеристика осіб геронтологічного віку, які вчиняють кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості: детермінація та запобігання: дис.. ...доктора філософії: 081 / Нац. техн. ун-т «Дніпровська політехніка». Дніпро, 2022. 204 с.

243. Матвєєва Л. Г. Транзитивність у правовій сфері: загальнотеоретичне дослідження: автореф. ...д-ра юрид. наук : 12.00.01 / Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2016. 42 с.
<https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/7f46d2f2-e5d6-4afc-97ed-fd025d99be04/content>.

244. Медицький І. Б. Запобігання злочинності : навч. посіб. Івано-Франківськ, 2008. 231 с.

245. Методичний посібник для фахівців, які впроваджують корекційні програми для осіб, які вчинили насильство в сім'ї / за ред. Г. Ю. Мустафаєва, І. І. Довгаль. Київ, 2011. 192 с.

246. Методичні рекомендації щодо запобігання та протидії насильству : Лист Міністерства освіти і науки України від 18.05.2018 № 1/11-5480.

247. Микитчик О.В. Філософія злочину: монографія. Київ : Київський нац. ун-т внутр. справ, 2006. 188 с.

248. Миколаївська поліція під час ДТП виявила в одній з автівок тіла загиблих тварин. URL: <https://intent.press/news/crime/2024/mikolayivska-polltsIya-pid-chas-dtp-viyavila-v-odnIy-z-avtlvok-tIla-zagiblih-tvarin/> (дата звернення: 27.08.2024).

249. Міжнародний досвід законодавчого регулювання утримання домашніх тварин. URL: <https://infocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/29503.pdf> (дата звернення 15.08.2024).

250. Міндовкілля разом з МОН домовилися розвивати систему екоосвіти в Україні. URL: <https://mepr.gov.ua/mindovkillya-ta-mon->

[domovylysyia-rozvyvaty-systemu-ekoosvity-v-ukrayini/](#)(дата звернення: 17.09.2024).

251. МОН планує поширювати та популяризувати в освіті гуманістичні цінності щодо тварин. URL: <https://nus.org.ua/news/mon-planuye-poshyryuvaty-v-osviti-gumanistychni-tsinnosti-shhodo-stavlennya-do-tvaryn/> (дата звернення: 25.07.2024).

252. Мовчазні жертви фермерського господарства: погляд зсередини на жорстоке поводження з тваринами. URL: <https://cruelty.farm/uk/%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%B7%D0%BD%D1%96-%D0%B6%D0%B5%D1%80%D1%82%D0%B2%D0%B8-%D0%B7%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D0%B4%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%B3%D0%BE-%D0%B3%D0%BE%D1%81%D0%BF%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D1%80%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B0-%D0%BF%D0%BE%D0%B3%D0%BB%D1%8F%D0%B4-%D0%B7%D1%81%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D0%B8-%D0%BD%D0%B0-%D0%B6%D0%BE%D1%80%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%BA%D0%B5-%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D0%B7-%D1%82%D0%B2%D0%B0%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%B0%D0%BC%D0%B8/> (дата звернення: 25.07.2024).

253. На Закарпатті покарають батьків двох 13-річних дівчат, які знущалися з тварини. URL: <https://zahid.espreso.tv/na-zakarpatti-pokarayut-batkiv-dvokh-13-richnikh-divchat-yaki-znushchalisya-z-tvarini>(дата звернення: 27.09.2023).

254. На Дніпропетровщині військовий підірвав гранатою дружину та дитину. <https://lcity.dp.ua/176417-na-dnipropetrovshchyni-vijskovosluzhbovets-pidirvav-hranatoi-druzhynu-ta-dytynu/> (дата звернення 15.07.2024).

255. На Хмельниччині підліток згвалтував собаку. URL: <https://podillyanews.com/2023/06/17/na-hmelnichchyni-pidlitok-zgvaltuvav-sobaku-video/> (дата звернення: 17.07.2023).

256. Найгірший результат за всю незалежність, але кращий за прогнози: Мінекономіки оцінило падіння ВВП у 2022 році. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/01/05/novyna/ekonomika/najhirshyj-rezultat-vsyu-nezalezhnist-krashhyj-prohnozy-minekonomiky-oczinylo-padinnya-vvp-2022-rochi> (дата звернення 25.04.2024).

257. На OLX намагалися продати за тисячі доларів хвору червонокнижну тварину (відео). URL: <https://www.unian.ua/ecology/na-olx-namagalisyia-prodati-za-tisyachi-dolariv-hvoru-chervonoknizhnu-tvarinu-video-12389844.html> (дата звернення: 17.07.2023).

258. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 10-те вид., переробл. та допов. Київ : ВД «Дакор», 2018. 1384 с.

259. Не носи шкури тварин: чому в Україні треба заборонити хутрове виробництво. URL: <https://rubryka.com/article/ne-nosi-shkury-tvaryn/> (дата звернення: 09.06.2024).

260. Нежурбіда С. І., Скулиш Є. Д. Етіологія злочину: результати аналізу теорій особистості. *Сучасна кримінологія: досягнення, проблеми, перспективи* : матеріали міжнар. наук. конф., присвяч. 50-річчю каф. кримінології та кримін.-виконав. права, Харків, 9 груд. 2016 р. Харків : Право, 2016. С. 112–114.

261. Нікіфорова Т.І. Проблеми змісту деяких обставин, які пом'якшують покарання, передбачених ч.1 ст.66 КК України. *Форум права*. 2008. № 3. С. 380-387 с. 381 URL: <http://old.univer.km.ua/statti/nikiforova%20t.i.%20problemy%20zmistu%20deyakyh%20obstavyn,%20yaki%20pomyakshuut%20pokarannya,peredbachenyh%20ch.1%20st%2066%20kk%20ukrain.pdf> (дата звернення: 06.02.2024).

262. Не носи шкури тварин: чому в Україні треба заборонити хутрове виробництво. URL: <https://rubryka.com/article/ne-nosi-shkury-tvaryn/> (дата звернення 09.06.2024).

263. Носенко В.А. Індивідуально-профілактичні заходи запобігання злочинам проти життя та здоров'я особи у кримінально-виконавчих установах закритого типу. Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. 2014. № 3. С. 145-149. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npnau_2014_3_30(дата звернення: 09.06.2024).

264. Оболонцев В.Ф. Латентна злочинність: проблеми теорії та практики попередження. Харків : СПД ФО Вапнярчук Н.М, 2005. 128 с.

265. Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду. URL : <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2022/03/64.pdf> (дата звернення: 28.08.2023).

266. Однолько І. В. Теоретичні засади запобігання злочинності. *Юридичний вісник.* 2013. № 4 (29). С. 143-147.

267. Орлов Ю. В. Детермінація злочинності. *Українська кримінологічна енциклопедія / за заг. ред. Чернея В.В., Сокурєнка В.В.* Харків, Київ: Харк. Нац. ун-т внутр. справ ; нац. акад. внутр. справ, кримін. асоц. України, Золота Миля, 2017. С. 178-180.

268. Орлов Ю.Ю. Застосування оперативної техніки в оперативно-розшуковій діяльності міліції (теорія і практика): монографія. Київ : Київський нац. ун-т внутрішніх справ, 2007. 559 с.

269. Орловський Б.М. Детермінанти насильницьких статевих злочинів у кримінологічній науці. *Право і суспільство.* 2020. № 2. Ч. 3. С. 44-50. DOI :<https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.2-3.7>.

270. Осецький Й. П. Злочинність іноземців у сфері національної безпеки України : монографія. Київ : Центр навч.-наук. та наук.-практ. вид. НА СБУ України, 2014. 220 с.

271. Парфанович І.І., Парфанович А.Я. Формування гуманного ставлення до домашніх тварин в освітньому процесі навчального закладу. Збірник наукових праць Херсонського державного університету. Педагогічні науки. 2021. Вип. 95. С. 62-69.

URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppn_2021_95_11 (дата звернення 16.10.2024).

272. Пашковська М. В. Правове регулювання в законодавстві України захисту тварин від жорстокого поводження. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 3 (108). С. 108-121.

273. Пащенко Є. М. Кримінологічна характеристика та запобігання насильницькій злочинності військовослужбовців : дис. ... докт. філософії : 081 / Нац. ун-т внутр.. справ. Харків, 2021. 225 с.

274. Пенсія в Україні складає 5 350 гривень —Опендатабот. URL:<https://opendatabot.ua/analytics/pensions-raise> (дата звернення: 21.11.2023).

275. Пластик – екологічна проблема людства! URL: <https://oleshynska-gromada.gov.ua/news/1557128423/>(дата звернення: 21.11.2023).

276. Платон. Закони. Збірник творів: в 3 т. Т. 3, ч. 2. 412 с. URL: <https://www.perseus.tufts.edu/hopper/text.jsp?doc=Perseus:text:1999.01.0165> (дата звернення 27.09.2023).

277. Поклад В.І. Методологія та методика вивчення латентної злочинності. Луганськ: РВВ ЛДУВС, 2007. 329 с.

278. Постанова КМУ «Про затвердження положення про Державну службу України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів» від 02 вересня 2015 року № 667. 2015. № 73. Ст. 2408. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/667-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення: 11.11.2024).

279. Попова Г. В. Гендерні особливості переживань засуджених за вбивство щодо скоєного ними злочину та корекційна програма роботи з емоційною сферою особистості злочинців насильницького типу. *Право і безпека*. 2006. Т.5. № 4. С. 186–190.

280. Поліція вже встановила особу: у Дніпрі військовий розстріляв собаку з цуценятами. URL: <https://www.5.ua/dv/tresh/281763> (дата звернення 23.11.2023)/

281. Порівняльна класифікація та типологізація. URL: <https://sites.google.com/site/programuvannapaskal/metodicna/skarbnicka/porivnanna-klasifikaciiie-ta-tipologizaciiie> (дата звернення 03.02.2024).
282. Постанова Шевченківського суду м. Чернівці від 12.07.2023 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104996679> (дата звернення: 11.11.2024).
283. Правова система України: історія, стан та перспективи. У 5 т. Т. 5 : Кримінально-правові науки. Актуальні проблеми боротьби зі злочинністю в Україні / за заг. ред. В.В. Сташиса. Харків: Право, 2008. 840 с.
284. Монтеск'є Ш.Л. Про дух законів : хрестоматія. Київ, 2008. URL: <http://textbooks.net.ua/content/view/2458/32/> (дата звернення: 14.09.2022).
285. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України : Наказ МВС України від 19 груд. 2018 р. № з0686-18. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/z0686-18#Text>.
286. Про затвердження Положення про патрульну службу МВС : Наказ МВС України від 02.07.2015 №796. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0777-15> (дата звернення: 23.05.2024).
287. Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації : постанова Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 № 326. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/326-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 17.09.2024).
288. Про захист тварин від жорстокого поводження : Закон України від 21 лютого 2006 р. № 3447-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3447-15#Text> (дата звернення: 13.05.2024).
289. Про ідентифікацію та реєстрацію тварин : Закон України від 04.06.2009 № 1445-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1445-17#Text> (дата звернення: 23.11.2024).

290. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 р. № 2657–XII.
URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>(дата звернення: 13.05.2024).

291. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 23.05.2023).

292. Про місцеве самоврядування : Закон України від 21.05.1997 № 280/97. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/Z970280> (дата звернення: 13.05.2024).

293. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України від 05.10.2017 № 2163-VIII.
URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text> (дата звернення: 13.05.2024).

294. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи. Постанова Верховного суду України від 07.02.2003 № 2
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-03#Text> (дата звернення: 13.05.2023).

295. Про перспективи переорієнтації функцій систем кримінального правосуддя та охорони здоров'я у запобіганні насильницькій злочинності у США. *Боротьба зі злочинністю за кордоном*. 1995. № 5. С. 24-31.

296. Про Червону книгу України: Закон України від 07.02.2002 № 3055-III. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T023055>(дата звернення: 12.06.2024).

297. Програми реабілітації для українських військових: корисні контакти та посилання. URL: <https://tykyiv.com/health/programi-reabilitatsiyi-dlia-ukrayinskikh-viiskovikh-korisni-kontakti-ta-posilannia/>(дата звернення: 23.20.2023).

298. Продан Т. Фактори, що впливають на формування злочинної поведінки у жінок. *Підприємництво, право і господарство*. 2020.С. 260-264.

URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/10/45.pdf> (дата звернення: 25.01.2024).

299. Профілактика злочинів: підручник / О. М. Джужа, В. В. Василевич, О. Ф. Гіда та ін.; за заг. ред. О. М. Джужи. Київ: Атіка, 2011. 720 с.

300. «Про дух законів» Шарля-Луї Монтеск'є. URL: <http://textbooks.net.ua/content/view/2458/32/> (дата звернення: 14.09.2022).

301. Прив'язали до трактора і тягли полем. Зоозахисники вимагають покарати комбайнерів, які жорстоко знущалися з вагітної свині у Збаражі. URL: <https://life.nv.ua/ukr/socium/u-zbarazhi-fermeri-z-osoblivoyu-zhorstokistyu-zamuchili-vagitnu-svinu-zoozahisniki-vimagayut-pokarannya-50471601.html> (дата звернення: 14.09.2022).

302. Психологія насилля. Чому живодери знущаються з тварин, і чи можна їх зупинити. URL: <https://nashkiev.ua/life/psihologiya-nasillya-chomou-zhivoderi-znouchayutsya-z-tvarin-i-chi-mozhna-ih-zoupiniti> (дата звернення: 16.10.2024).

303. Пустовіт Г.П. Філософсько-культурологічний аспект у екологічній освіті. *Шлях освіти*. 2002. № 3. С.7-11.

304. Потерпілий від злочину (міждисциплінарне правове дослідження) : монографія / за заг. ред.: Ю. В. Бауліна, В. І. Борисова. Харків : Кроссруд, 2008. 364 с.

305. Розведення породистих тварин в Україні перетворилося для вихованців на пекло — волонтери. URL: <https://gordonua.com/ukr/news/society/rozvedennja-porodistih-tvarin-v-ukrajini-peretvorilosja-dlja-vihovantsiv-v-peklo-volonteri-1515651.html> (дата звернення: 11.06.2024).

306. Романцова С. Особа злочинця-терориста: кримінологічний огляд. Visegrad Journal on Human Rights. 2020. №1(4) Р. 134-138. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/2988/1Особа%20злочинця%20терориста.pdf> (дата звернення: 01.03.2024).

307. Росія окупувала близько 20 %української території, випустила 2.5 тисячі ракет В.О. – Зеленський. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/06/02/novyna/polityka/rosiya-okupuvala-20-ukrayinskoyi-terytoriyi-vypustyla-25-tysyach-raket-zelenskyj> (дата звернення: 22.02.2023).

308. Рущенко І.П. Соціологія злочинності. Харків : Національний університет внутрішніх справ, 2001. 308 с.

309. Савченко А.В. Мотив і мотивація злочину : монографія. Київ : Атіка, 2002. 144 с.

310. Самарай Л. В. Кримінологічна характеристика особи кривдника, який учинив сімейне насильство під впливом агресії. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 1 (86). С. 190-197.

311. Саніна І. В., Люта Н. Г. Екологічні наслідки підриву греблі Каховської ГЕС і шляхи вдосконалення водопостачання населення. *Мінеральні ресурси України*. 2023. № 2. С. 51-56. DOI :<https://doi.org/10.31996/mru.2023.2.50-55>.

312. Сердюк В.К. Вплив жорстокого поводження з тваринами на формування насильницьких схильностей особи. *Молодий вчений*. Харків, 2018, Вип. 11. С. 916-919.

313. Л.І. Скреля. Жорстокість як наскрізне кримінально-правове поняття: дис. ... канд. юрид. наук :12.00.08. Львів, 2014. 219 с

314. Словник іншомовних слів. URL: <https://dnuvs.ukr.education/wp-content/uploads/2023/05/dysertacziya-yurchenko.pdf> (дата звернення: 01.04.2024).

315. Сметаніна Н. В. Теоретичне уявлення про злочинність в пострадянській кримінології : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / НУ "ЮАУ ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2014. 20 с.

316. Семененко В. Кримінологічні особливості особи грабіжника. *Підприємництво, господарство та право*. Випуск 2. 2017 р. С. 261-264

317. Список корисних проєктів та організацій до яких можна долучитись, аби допомогти тваринам в умовах війни.

URL: <https://nakypilo.ua/novyny/spysok-korysnykh-proiektiv-ta-orhanizatsii-do-yakym-mozhna-doluchytys-aby-dopomohty-tvarynam-v-umovakh-viiny/>

(дата звернення 29.09.2024).

318. Старко О.Л. Умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини (кримінально-правове та кримінологічне дослідження) : монографія. Луцьк : Волин. Нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2009. 188 с.

319. Стерилізація тварин: як українці ставляться до цієї операції. <https://ua.korrespondent.net/articles/4569486-sterylizatsiia-tvaryn-yak-ukraintsi-stavliatsia-do-tsiiei-operatsii> (дата звернення: 13.05.2024).

320. Ступник Я. В. До питання запобігання та протидії корупції в Україні. *Вдосконалення правового механізму захисту прав та свобод людини і громадянина в умовах євроінтеграції*: збірник матеріалів Всеукраїнської конференції (25 березня 2022). Львів : СПОЛОМ, 2022. С. 223-226.

321. Суспільне. В Одесі поліцейські стріляли в собаку. Зоозахисники наполягають на незаконності дій. URL: <https://suspilne.media/31075-v-odesi-policejski-strilali-v-sobaku-zoozahisniki-napolagaut-na-nezakonnosti-dij/https://dl.ua/u-kam-yanskomu-perevirayut-diyi-politsejskogo-yakuj-strilyav-u-sobaku> (дата звернення: 23.02.2023).

322. Тимошенко В.І. Причини і умови злочинності. *Велика українська юридична енциклопедія*: у 20 т. Т. 18: Кримінологія. Кримінально-виконавче право / редкол.: В.І.Шаkun (голова), В.І. Тимошенко (заст. голови) та ін.; Харків : Право, 2019. С. 372-373.

323. Тимошенко В.І., Шаkun В.І. Теоретичні основи кримінології: монографія. Київ: ЮрінкомІнтер. 2021. 240с.

324. Тихонова О.В. Щодо розуміння категорії «кримінологічна характеристика». *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Юриспруденція. 2014. Вип. 8. С. 246-249.

325. Толерантність до дій колаборантів послаблює їхню відповідальність. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/08/25/tolerantnist-do-dij-kolaborantiv-poslablyuye-yihnyu-vidpovidalnist/> (дата звернення: 21.11.2023).

326. Толкач А.М., Мишаста К.Б. Латентність домашнього насильства. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 2. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/282649/276842>. (дата звернення: 19.04.2022).

327. Треба документи — зробимо!: як продають червонокнижних тварин в Україні. URL: https://uanimals.org/media/statti/iak-prodaiut-chervonoknyzhnykh-tvaryn-v-ukraini/?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTAAR3qIwUdPjLhYfvq5OECd5vqcZ_TCrjxRzxHSADUZZZPPelBfPYX5gUFxqk_aem_XcmNE14BkYh9Hw8AJDWKMg. (дата звернення: 19.04.2023).

328. Трибушенко А.С. Кримінологічна характеристика та запобігання жіночій злочинності: автореф. дип. роботи на здобуття освітнього ступеня «магістр»: спец. 081 «Право» / ЧНУ ім. Петра Могили. Миколаїв, 2020. 16с.

329. Турецька Х. І., Штольцель Ю. В. Особливості копінг-стратегій учасників бойових дій в зоні АТО. *Психологія і особистість*. 2016. №2 (10). Ч. 2. С. 136–145.

330. Турська В. Зміст та характеристика поняття «права тварин». *Evropský politický a právní diskurz*. 2015. Sv. 2, Vyd. 1. С. 181-187.

331. У 2024 році збільшилась кількість проваджень за жорстокість до тварин. Скільки людей ув'язнили. <https://www.village.com.ua/village/life/edu-news/356479-u-2024-rotsi-zbilshilas-kilkist-provadzhen-za-zhorstokist-do-nbsp-tvarin-skilki-lyudey-uv-yaznili> (дата звернення: 19.04.2022).

332. У дитсадках України провели понад 7 тисяч занять із гуманного ставлення до тварин. URL: <https://mon.gov.ua/news/u-ditsadkakh-ukraini-proveli-ponad-7-tisyach-zanyat-iz-gumannogo-stavlennya-do-tvarin> (дата звернення: 12.07.2022).

333. У закладах дошкільної освіти провели понад сім тисяч занять із гуманного ставлення до тварин. URL: <https://osvita.rayon.in.ua/news/695586-u-zakladakh-doshkilnoi-osviti-proveli-ponad-sim-tisyach-zanyat-iz-gumannogo-stavlennya-do-tvarin>(дата звернення: 12.07.2022).

334. У згвалтуванні тварини немає нічого кримінального UAnimals. URL:<https://www.instagram.com/uanimals.official/> (дата звернення: 12.07.2022).

335. У Кам'янському перевіряють дії поліцейського, який стріляв у собаку. URL: <https://d1.ua/u-kam-yanskomu-perevirayut-diyi-politsejskogo-yakyj-strilyav-u-sobaku><https://d1.ua/u-kam-yanskomu-perevirayut-diyi-politsejskogo-yakyj-strilyav-u-sobaku>(дата звернення 19.02.2023).

336. У Летичеві підліток гвалтував собаку. URL: <https://vsim.ua/Podii/u-letichevi-pidlitok-gvaltuvav-sobaku-11840127.html>(дата звернення: 09.06.2024).

337. Україна проти хутряних ферм. URL: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=1637886369599909&set=a.925943787460841> (дата звернення: 09.06.2024).

338. Умовний успіх: як в Україні (не) карають за жорстокість до тварин. URL: <https://uanimals.org/media/statti/umovnyy-uspikh/> (дата звернення: 09.06.2024).

339. Устименко О. А. Концепція біоцентризму при визначенні правового статусу тварини, як об'єкта цивільних прав. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія «ПРАВО». 2016. Вип. 22. С. 127-129.

340. Ухвала Першотравенського суду Дніпропетровської області про призначення комплексної психолого-психіатричної експертизи від 27.06.2019 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/82677949>(дата звернення: 29.09.2024).

341. Фіалка М.І. До проблеми визначення змісту терміна «кримінологічна характеристика злочинності». *Вісник кримінологічної асоціації України*. 2015. № 1 (9). С. 237-246

342. Фіалка М.І. Показники злочинності. *Вісник асоціації кримінального права України*. 2016. Вип. 2 (7). С. 361–367

343. Фролова О.Г. Злочинність і система кримінальних покарань (соціальні, правові та кримінологічні проблеми й шляхи їх вирішення за допомогою логіко-математичних методів): навч. посібник. Київ: АртЕк, 1997. 208с.

344. Храмцов О.М. Особистість злочинця та практичне значення її кримінологічного аналізу. *Вісник Національного університету внутрішніх справ*. 2004. Вип. 26. С. 64-70.

345. Це один із найжорстокіших випадків знущання в Україні: мережа «гуде» через знущання з кабанів не Тернопільщині. URL: <https://tsn.ua/exclusive/ce-odin-z-nayzhorstokishih-vipadkiv-v-ukrayini-merezha-gude-cherez-znuschannya-nad-kabanami-na-ternopilschini-2716275.html> (дата звернення 01.09.2024).

346. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003, №40–44. ст. 356.

347. Черевко К.О. Зарубіжний досвід інституту захисту тварин від жорстокого поводження (порівняльний кримінально-правовий аналіз). *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2022. №2(27). С. 37-48.

348. Чи може жорстоке поводження з тваринами свідчити про жорстоке поводження з людьми? URL: <https://www.facebook.com/UAnimals.official/posts/%D1%87%D0%B8-%D0%BC%D0%BE%D0%B6%D0%B5-%D0%B6%D0%BE%D1%80%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%BA%D0%B5-%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D0%B7-%D1%82%D0%B2%D0%B0%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%B0%D0%BC%D0%B8->

[https://www.veganexpress.org/post/chomu-vehan_ky-ne-nosiat-tse](https://www.veganexpress.org/post/chomu-vehan_ky-ne-nosiat-tse?URL=https://www.veganexpress.org/post/chomu-vehan_ky-ne-nosiat-tse) (дата звернення: 27.09.2022).

349. Чому веган_(ки) не носять це?
URL:https://www.veganexpress.org/post/chomu-vehan_ky-ne-nosiat-tse (дата звернення 07.04.2024).

350. Шакун В.І. Урбанізація та злочинність. автореф. дис... д-ра. юрид. наук: 12.00.08 / Українська академія внутрішніх справ. Київ, 1996. 56 с.

351. Шалгунова С.А. Особа насильницького злочинця : монографія. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2012. 548 с.

352. Шеховцов В. В. Філософсько-історичні аспекти трансформації громадськості свідомості щодо тваринного світу як об'єкта екологічного права. *Право та державне управління*. 2019 р. № 3 (36). Т. 1. С. 85-91.

353. Шеховцов В.В. Трансформація релігійних світоглядів крізь призму філософських парадигм на шляху до гуманізації фауністичного законодавства. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*. Серія Право. 2019. №8(20), С. 78-88.

354. Шостко О. Ю. Теорії причин злочинності неповнолітніх у сучасній американській кримінології : наук.-практ. посіб. Київ : Ред. журн. «Право України»: Харків. Право, 2013. 48 с. (Академічні правові дослідження).

355. Шуміло О.О. Шуміло О. О. Кримінологічна характеристика та запобігання жорсткому поводженню з тваринами:...канд. юрид. наук. Харків. 2016р. 206 с.

356. Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Х.: Прапор. 2007р. 640 с.

357. Що має зробити влада для вирішення проблеми безхатніх тварин.
URL:<https://thegard.city/articles/305537/problema-brodyachih-sobak-u-pervomajsku-yak-virishiti>(дата звернення: 13.05.2024).

358. Ющик О.І. Жорстоке поводження з тваринами: кримінально-правовий аспект. Приватне та публічне право. 2022. Вип. 2. С. 46-51.
URL : <https://archer.chnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/5101/1/%D0%96%D0%BE%D1%80%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%BA%D0%B5%20%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%D0%B7%20%D1%82%D0%B2%D0%B0%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%B0%D0%BC%D0%B8.pdf>(дата звернення: 12.08.2023 року).

359. Юридична енциклопедія в 6 томах. Т.3. за ред. Ю.А. Шемчушенка. Київ. «Українська енциклопедія». 2001р. 789 с.

360. Як захистити тварин від жорстокого поводження: організаційні, кримінальні, кримінальні процесуальні та криміналістичні аспекти: науково-методичні рекомендації для підрозділів Національної поліції України / Цуцкірідзе М.С., Орлов Ю.В., Орлова Т.А., Строк І.А. та ін. Харків : Харківський нац. ун-т внутр. справ, 2022. 72 с.

361. Яровий К. Штучний інтелект, як протидія злочинності. *Юридичний вісник*. 2024 № 2. С. 68-76.

362. Я створив п'ятизірковий кОтель – актор і зоозахисникСуровцев про порятунок залишених через війну тварин.URL :<https://suspilne.media/507825-a-stvoriv-patizirkovij-kotel-aktor-i-zoozahisnik-surovcev-pro-poratunok-zalisenih-cerez-vijnu-tvarin/> (дата звернення: 09.01.2025).

ДОДАТКИ

Додаток А

Список публікацій здобувача за темою дисертації

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Белоусова О.М. Жорстоке поводження з тваринами під час воєнного стану: кримінологічний аналіз статистичних показників. *Питання боротьби зі злочинністю* :зб. наук. пр. / редкол.: В. С. Батиргарєєва (голов. ред.) та ін. Харків : Право, 2023. Вип. 45. С.117 – 126. DOI: <https://doi.org/10.31359/2079-6242-2022-45-117>
 2. Белоусова О. М. Детермінанти жорстокого поводження з тваринами в Україні. *Питання боротьби зі злочинністю* : зб. наук. пр. / редкол.: В. С. Батиргарєєва (голов. ред.) та ін. Харків : Право, 2024. Вип. 47. С. 191–197. DOI: <https://doi.org/194-202. 10.31359/2079-6242-2024-47-194>
 3. Белоусова О. М. Кримінологічний портрет особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, передбачене ст.299 КК України («Жорстоке поводження з тваринами»). *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. Ужгород. 2024 рік. С. 191–196. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.1.4.31>
- Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:*
4. Белоусова О.М. Явище жорстокого поводження з тваринами під час воєнного стану. *Протидія кримінальним правопорушенням в умовах воєнного стану*: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції в авторській редакції, (м. Кропивницький, 27 жовтня 2022 року). Кропивницький, 2022. С.70–72. URL : https://dnuvs.ukr.education/wp-content/uploads/2023/11/zbirnyk_konferenciya_27_10_onovlenyj.pdf

5. Белоусова О.М. Використання штучного інтелекту у запобіганні жорстокого поводження з тваринами. «*Право та економіка України*»: Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції (11-12 грудня 2024 р.). Харків: Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця. 2024. С. 59 – 63. URL: <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/35144>

Додаток Б

Відомості про апробацію результатів дисертації

1. Всеукраїнська науково-практична конференція *«Протидія кримінальним правопорушенням в умовах воєнного стану»*. (м. Кропивницький, 27 жовтня 2022 року). Форма участі – заочна.
2. Міжнародна науково-практична конференція *«Право та економіка України»* (м. Харків, 11-12 грудня 2024 р.). Форма участі – очна.

Додаток В

Акт впровадження результатів дисертаційної роботи

АКТ

про впровадження у наукову діяльність юридичного факультету ХНУ імені В.Н.Каразіна результатів дисертаційної роботи аспірантки відділу кримінологічних досліджень Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса Національної академії правових наук України Белоусової Олеси Миколаївни «Жорстоке поводження з тваринами: кримінологічна характеристика, детермінація, запобігання» на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Комісія у складі

1. Зав.кафедри кримінально-правових дисциплін, д.ю.н., проф. Житний О.О.
2. Заступник декана юридичного факультету к.ю.н., доц. Рибалко Г.С.
3. Старший лаборант кафедри кримінально-правових дисциплін Михайлевська К.Д.

склала цей акт з приводу вивчення наукових положень, пропозицій і рекомендацій, сформованих у дисертації О.М. Белоусової на тему: «Жорстоке поводження з тваринами: кримінологічна характеристика, детермінація, запобігання».

Комісією проаналізовано основні результати, які висвітлені в наукових працях, та які складають теоретичну основу дисертації, зокрема:

1. Белоусова О.М. Жорстоке поводження з тваринами під час воєнного стану: кримінологічний аналіз статистичних показників. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2023. Вип. 45. С.117–126. DOI: <https://doi.org/10.31359/2079-6242-2022-45-117>.
2. Белоусова О. М. Детермінанти жорстокого поводження з тваринами в Україні. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2024. Вип. 47. С. 191–197. DOI: <https://doi.org/194-202.10.31359/2079-6242-2024-47-194>.
3. Белоусова О. М. Кримінологічний портрет особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, передбачене статтею 299 КК України

Вх. 25/1 від 29.01.2025р.

(«Жорстоке поводження з тваринами»). *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2024. Вип. 86. Ч. 4. С. 191–196. DOI: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.1.4.31_

4. Белоусова О.М. Явище жорстокого поводження з тваринами під час воєнного стану. *Протидія кримінальним правопорушенням в умовах воєнного стану: зб. матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Кропивницький, 27 жовтня 2022 р.)*. Кропивницький, 2022. С.70–72. URL : https://dnuvs.ukr.education/wp-content/uploads/2023/11/zbirnyk_konferencziya_27_10_onovlenyj.pdf
5. Белоусова О.М. Використання штучного інтелекту у запобіганні жорстокого поводження з тваринами. *Право та економіка України : Матер. І Міжнар. наук.-практ. конф. (11-12 грудня 2024 р.)*. Харків: Харк. нац. економ. ун-т ім. С. Кузнеця. 2024. С. 59 – 63. URL: <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/35144>

На основі проведеного аналізу комісія зробила висновок, що подані наукові праці О.М. Белоусової містять науково-обґрунтовані теоретичні положення та практичні рекомендації, що дає підстави запровадити їх у навчальний процес юридичного факультету ХНУ імені В.Н.Каразіна.

Зокрема, представлені матеріали можуть бути використані під час викладання навчальних дисциплін «Кримінальне право», «Кримінологія».

Члени комісії:

Житний О.О.

Рибалко Г.С.

Михайлевська К.Д.

Додаток Г

**Підсумкова таблиця узагальнення вироків по кримінальних
провадженнях за ст. 299 Кримінального кодексу України, розглянутих
судами України протягом 2017-2023 років**

І. Інформація щодо кримінального правопорушення передбаченого ст. 299 КК України

Структурний розподіл за частинами статті 299 Кримінального кодексу України			
ч.1ст.299	ч.2 ст.299	ч. ст 299	ч.4 ст.299
49/49,0%	18/18,0%	32/32,0%	1/1,0%

Кримінальні правопорушення за ступенем тяжкості	
Кримінальні проступки	Злочини
19/ 19,0%	81/81,0%
Не тяжкі	Тяжкі
46/56,7%	35/43,2%

Стадія вчинення кримінального правопорушення			
Готування	Незакінчений замах	Закінчених замах	Закінчене кримінальне правопорушення
-	-	3/ 3,0%	97/ 97,0%

Кримінальне правопорушення вчинено	
У співучасті	Одноособово
93/ 93,0 %	7/ 7,0%
Конкретна життєва ситуація, що передувала вчиненню кримінального правопорушення за характером	

соціально-несхвалювальна детермінуюча перед злочинна (вживання алкогольних напоїв, нарко- тичних речовин)	конфліктна (бі- йка, сварка)	нейтр- альна	випа- дков- а	кримін- огенна	Відсут- ня інфор- мація
47/ 47,0 %	11/ 11,0 %	-	3/ 3,0%	31/ 31,0%	8/ 8,0%

Кримінальне правопорушення було скоєно за сукупністю злочинів	
Так	Ні
27 (статті КК України 115, 162, 185, 263, 296, 309)/ 27,0 %	73/ 73,0 %

Інформація про місце вчинення кримінального правопорушення			
Місто		Сільська місцевість	
26/26,0%		74/74,0%	
Квартира – 14/ 14,0%	Вулиця – 23/ 23,0 %	Подвір'я – 63/ 63,0 %	Водойми – 2/ 2,0 %

Знаряддя, використане для вчинення злочинних дій	
1. Ніж – 8/ 8,0 %	
2. Сокира- 4/ 4,0 %	
3. Лопата-2/ 2,0 %	
4. Палиця-4/ 4,0 %	
5. Зброя -14/ 14,0 %	
6. Цегла-1 / 1,0 %	
7. Молоток-7/7,0 %	
8. Вила-2/ 2,0 %	
9. Мотузка – 5/ 5,0 %	
10. Транспортний засіб -3/ 3,0 %	
Спосіб вчинення кримінального правопорушення	

Знущення над тваринами із застосуванням фізичної сили (із застосуванням рук або ніг) – 63/ 63,0%
Знущення над тваринами із застосуванням зброї - 14/ 14,%
Знущення над тваринами із застосуванням підручних предметів – 34/34,0 %
Удушення – 5/ 5,0%
Заживо спалили – 2/ 2,0 %
Заморили голодом-2/ 2,0 %
Викидання з вікна квартири -10/ 10,0 %
Утоплення -3/3,0%

Походження тварини			
Домашня	Свійські	Сільськогосподарські	Дикі
79/79,0 %	18/ 18,0%	2/ 2,0%	1/ 1,0%

Зв'язок тварини і людини	
Власник тварини	Випадкова людина
86/ 86,0%	14/ 14,0%

Кримінальне правопорушення було скоєно в присутності чи за участі малолітніх осіб	
Так	Ні
15/ 15,0%	85/ 85,0 %

Наслідки кримінального правопорушення	
Заподіяння смерті	Заподіяння каліцтва
92/92,0 %	8/8,0 %

II. Інформація щодо особи кримінального правопорушення, що жорстоко відноситься до тварин.

Форма вини				
Прямий умисел	Непрямий умисел	Злочинна самовпевненість	Злочинна недбалість	Змішана форма вини
94/ 94,0%	6/6,0 %	-	-	-

Судимість	
Так	Ні
13/ 13,0 %	87/87,0%

Стать	
Ж	М
6/ 6,0 %	94/ 94,0 %

Вік				
14-17 років	18-25 років	25-35 років	35-50 років	Старше 50 років
2 /2,0 %	23/ 23,0%	43/ 43,0 %	16/ 16,0 %	16/ 16,0%

Сімейний стан	
Одружений (а)	Неодружений (а)
11/ 11,0%	89/89,0%

Інформація щодо утриманців	
Мали	Не мали
15/ 15,0%	85/ 85,0%

Освіта

Середня	Середньо-спеціальна	Не повна середня	Вища	Не мали освіти
49/49,0 %	33/ 33,0 %	13/ 13,0 %	4/ 4,0%	1/1,0 %

Працевлаштування	
Офіційно працевлаштований	Безробітний
15/ 15,0 %	85/ 85,0%

Стан винного в момент кримінального правопорушення	
В стані алкогольного/наркотичного сп'яніння	Не знаходився в такому стані
48 /48,0%	52/52,0 %

Перебування на обліку	
Так	Ні
12/ 12,0 %	88/ 88,0 %

Момент виникнення наміру на скоєння кримінального правопорушення	
Раптово	Заздалегідь
98/ 98,0%	2/ 2,0 %

Вид покарання за вирокм суду				
штраф	Виправні роботи	Арешт	Обмеження волі	Позбавлення волі
15/ 15,0 %	1/ 1,0 %	9/ 9,0 %	21/ 21,0%	54/ 54,0%

Інформація щодо обставин, які пом'якшують або обтяжують покарання	
Обставини що пом'якшують	Обставини що обтяжують покарання

покарання	
1. щире каяття-91/91,0% 2. активне сприяння розкриттю злочинів – 67/67,0% 3. наявність утриманців – 15/15,0 % 4. позитивна характеристика з місяця роботи або проживання-13/13,0 %	1. Вчинення кримінального правопорушення в стані алкогольного/наркотичного сп'яніння – 36/ 36,0% 2. Рецидив -13/13,0%

Додаток Д

Анкета для опитування громадян щодо жорстокого поводження з тваринами

1. Як Ви ставитесь до тварин?
 - a) Добре
 - b) Нейтрально
 - c) Негативно
2. Чи відомо Вам, що за жорстоке поводження з тваринами передбачена кримінальна/адміністративна відповідальність?
 - a) Так
 - b) Ні
3. Як Ви вважаєте, прояви жорстокості до тварин (неважливо до яких) можуть перерости у злочини?
 - a) Так
 - b) Ні
4. Чи доводилось Вам бути свідком жорстокого поводження з тваринами?
 - a) Так
 - b) Ні
5. Чи повідомляли Ви до правоохоронних органів про факт жорстокого поводження з тваринами ?
 - a) Так
 - b) Ні
6. Якщо ні, з яких причин не повідомили поліцію про жорстоке поводження з тваринами?
 - a) Власна відповідь

7. Як Ви бачити долю безпритульних тварин?

- a) Стерилізувати та відпускати на свободу.
- b) Стерилізувати та розміщати до зоопритулків.
- c) Не чіпати зовсім, це частина екосистеми.
- d) Зменшувати популяцію тварин шляхом умертвіння.

8. Які заходи Ви можете запропонувати для запобігання жорстокого поводження з тваринами?

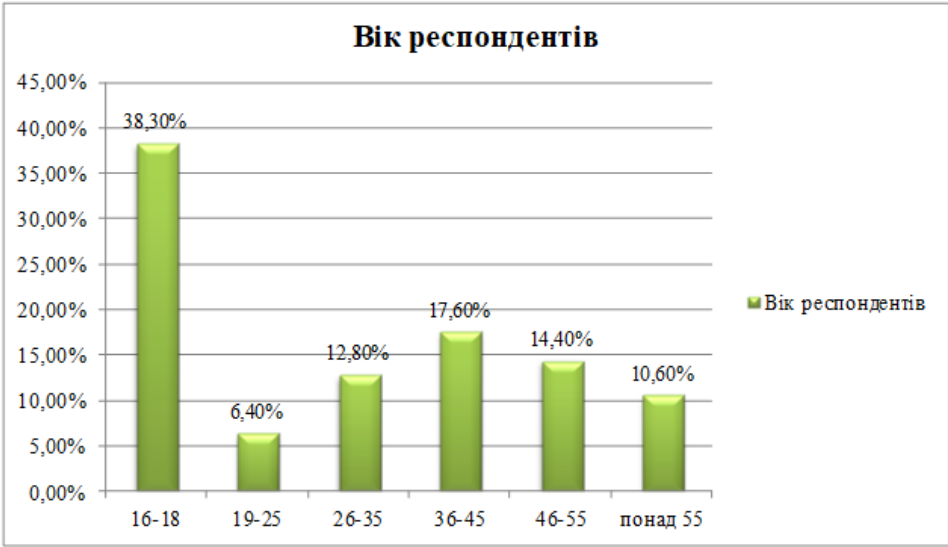
- a) Запровадити спеціальний підрозділ поліції, який буде займатись виключно розглядом справ, що пов'язана з фактами жорстокого поводження з тваринами.
- b) Запровадити податок на тварин.
- c) Запровадити обов'язкову паспортизацію, вакцинацію тварин, та подальше штрафування за порушення цієї вимоги.
- d) Побудувати притулки для тварин за рахунок місцевого/державного бюджету.
- e) Запровадити безкоштовну анонімну телефонну лінію, для повідомлення про факти жорстокого поводження з тваринами.
- f) Власна відповідь

**ДЯКУЄМО ЗА УЧАСТЬ У ДОСЛІДЖЕННІ!
СЛАВА УКРАЇНІ!**

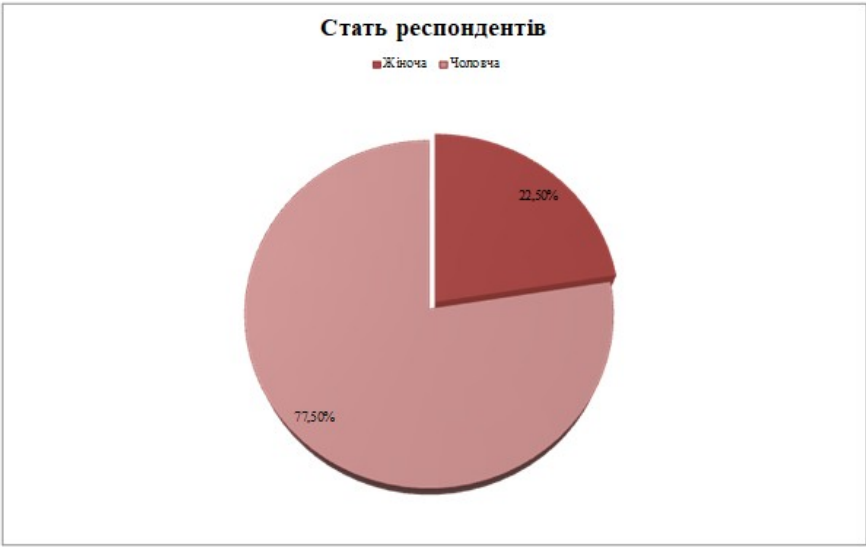
Додаток Е
Узагальнені результати всеукраїнського опитування громадян щодо жорстокого поводження з тваринами

Всеукраїнське опитування проводилося із лютого 2024 року по травень 2024 року за допомогою програмного забезпечення «Google Forms».
Всього опитано: 40 125 респондентів

Діаграма 1

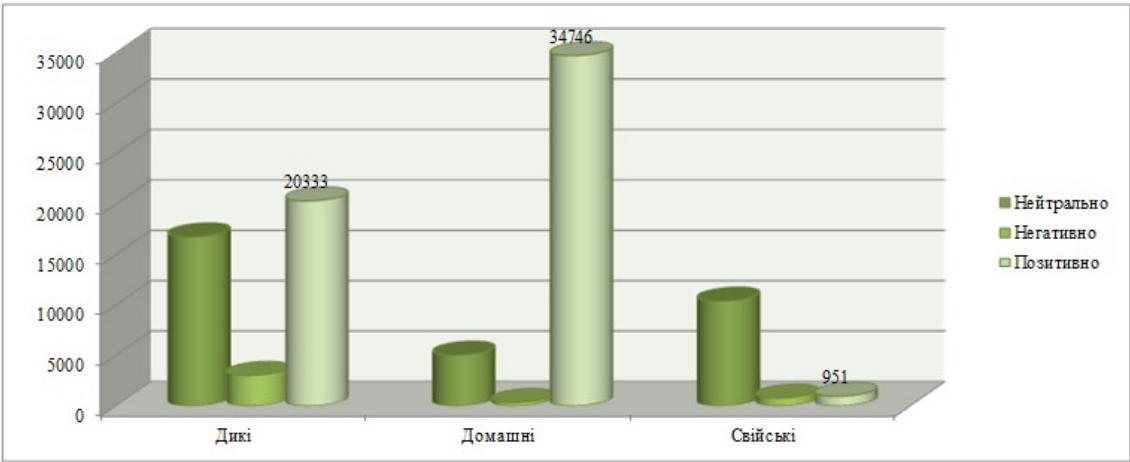

Діаграма 2

Діаграма 3

Ставлення респондентів до тварин

Діаграма 4

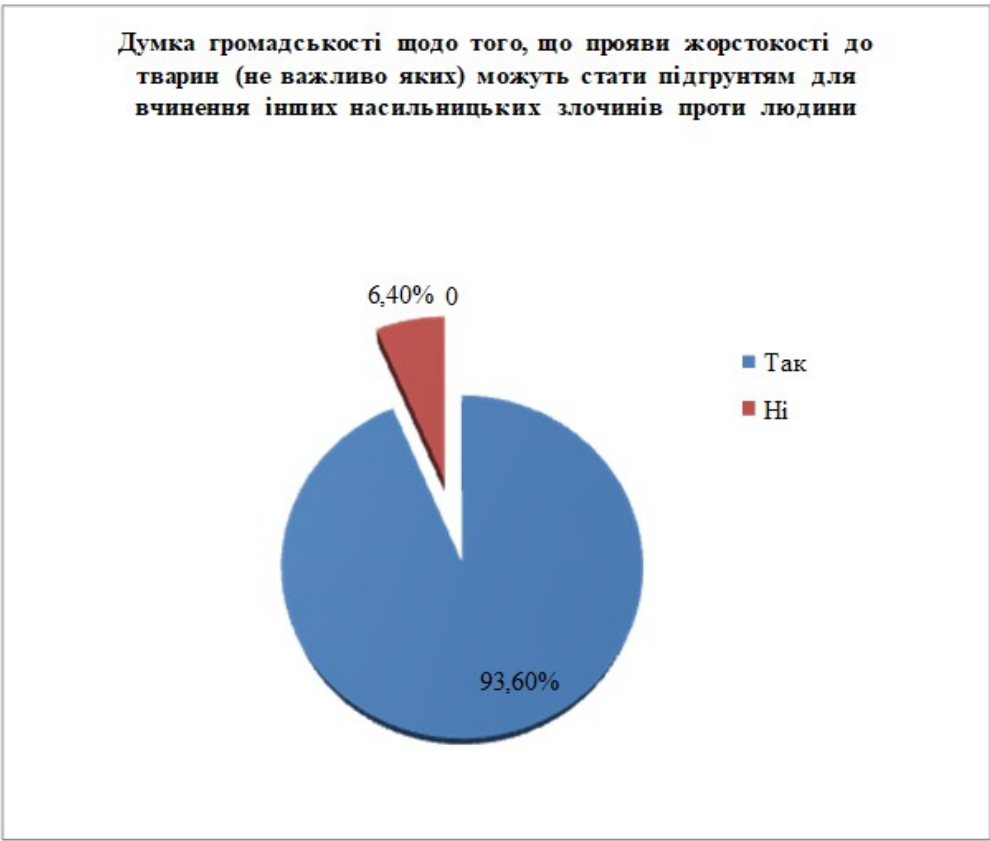
Освідченість громадян щодо того, що за жорстоке поводження з тваринами передбачена адміністративна відповідальність

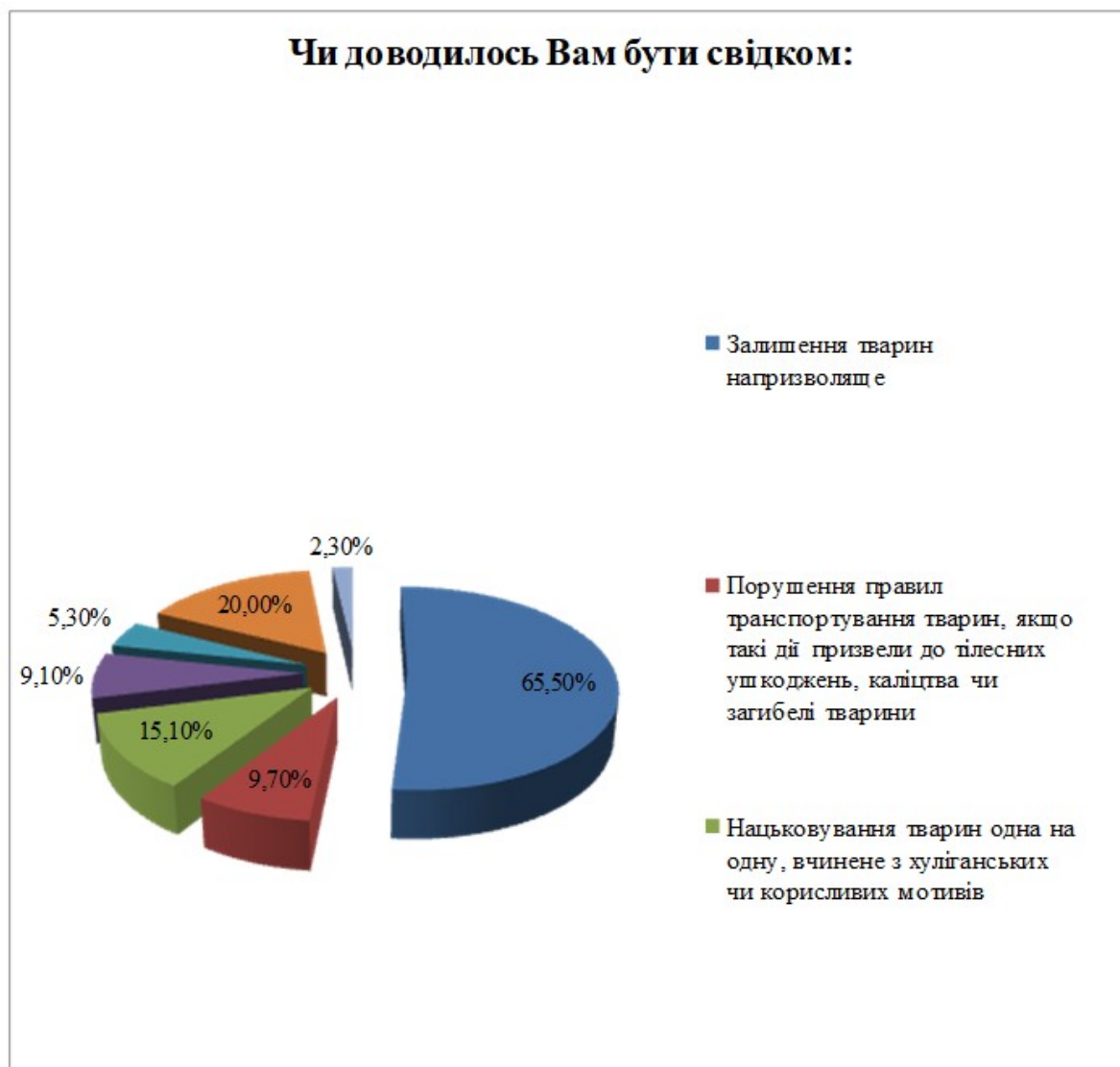
Діаграма 5

Діаграма 6

Діаграма 7

Діаграма 8

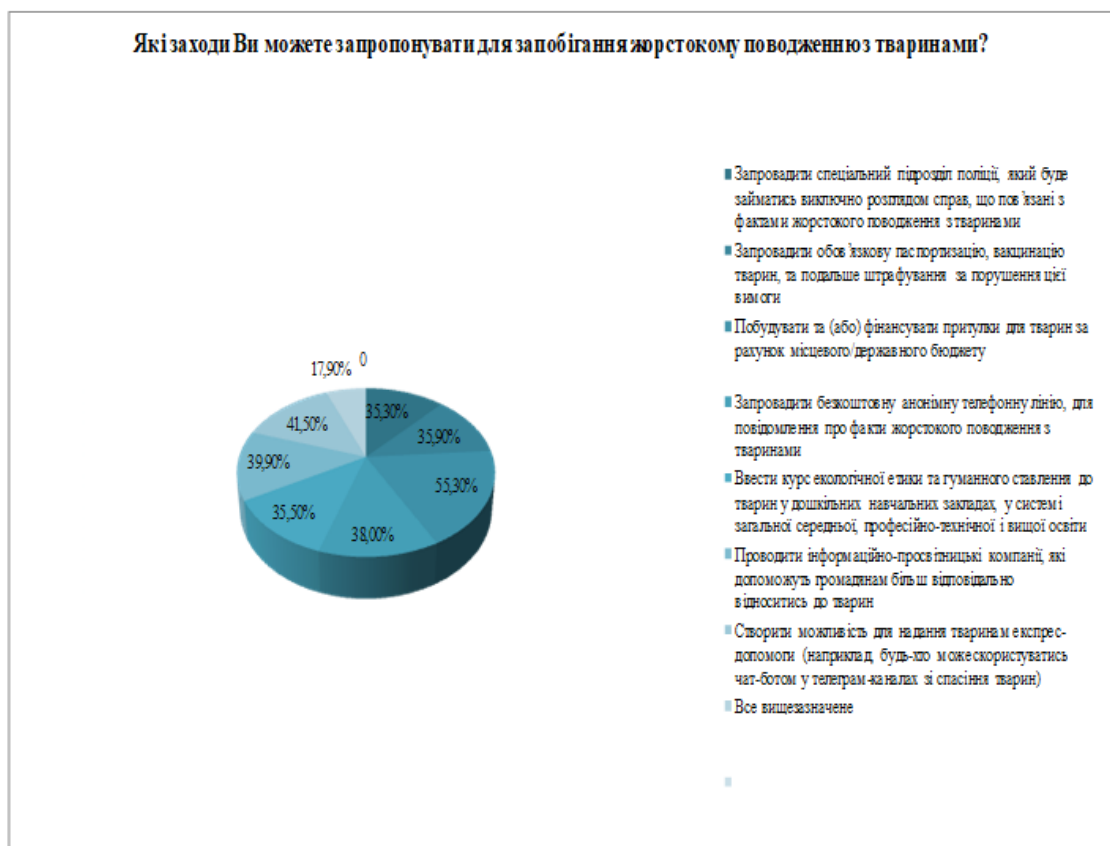
Діаграма 9

Діаграма 10

Діаграма 11

Додаток Ж

Лист-відповідь від Департаменту соціального розвитку та ветеринарної політики Київської обласної військової адміністрації від 26.10.2024 року про поширення анонімного опитування серед інтернатів Київської області.

КИЇВСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
КИЇВСЬКА ОБЛАСНА ВІЙСЬКОВА АДМІНІСТРАЦІЯ
ДЕПАРТАМЕНТ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ
ТА ВЕТЕРАНСЬКОЇ ПОЛІТИКИ

пл. Лесі Українки, 1, м. Київ, 01196, тел. (044) 290-41-97
E-mail: dszn@koda.gov.ua Код ЄДРПОУ 03193459

№	на №	від
---	------	-----

**Науково – дослідницький інститут
вивчення проблем злочинності імені
академіка В. В. Сташиса**

На виконання доручення Київської обласної державної адміністрації (Київської обласної військової адміністрації) від 01.03.2024 № 6914/01/2024 до листа Науково-дослідницького інституту вивчення проблем злочинності від 23.02.2024 № 71-01-47/7 щодо проведення дослідження на тему "Жорстоке поводження з тваринами: кримінологічна характеристика, детермінація, запобігання", департаментом соціального розвитку та ветеранської політики Київської обласної державної адміністрації (Київської обласної військової адміністрації) було проінформовано листом від 06.03.2024 № 1920/36.01/36.04.01/2024 інтернатні заклади Київської області, які підпорядковуються Департаменту та територіальні громади Київської області щодо анонімого опитування на тему "Жорстоке поводження з тваринами: кримінологічна характеристика, детермінація, запобігання".

Директор Департаменту

Ігор МЕЩАН

Додатково Ютп. 0505614154

Департамент соціального розвитку та матеріальної політики виконавчого органу державної адміністрації
№29-836.01/36.01.2021 від 11.03.2021
КСЄС МІШАЛІ D. 11.03.2021
73371Dc7d6dddbcdadcbfbbbaecccccccccC00000
Сертифікат дійсний з 19.01.2024 до 26.10.2024 23:59

Додаток К

Пам'ятка для населення

«СТАЛИ СВІДКОМ ЖОРСТОКОГО ПОВОДЖЕННЯ З ТВАРИНАМИ? НЕ МОВЧІТЬ!»

Сьогодні значна кількість випадків жорстокого поводження з тваринами, залишається по за увагою офіційної статистики, оскільки очевидці не знають, як правильно вчинити. Важливо пам'ятати, що жорстоке поводження з тваринами – це не лише аморально, але й кримінально карано.

Відповідно до ЗУ «Про захист тварин від жорстокого поводження» забороняється:

- бити, вбивати, отруювати чи калічити домашніх тварин;
- дарувати домашніх тварин як призи, нагороди чи премії;
- завдавати домашнім тваринам болю, страждання або пригнічення;
- дресирувати тварин у спосіб, що завдає шкоди здоров'ю тварини та її загальному стану;
- умертвляти тварин шляхом утоплення, задушення, використання електричного струму та речовин, що призводять до отруєння;
- жебракувати з тваринами;
- залишати тварину в закритому салоні автомобіля за відсутності в ньому людини при температурі повітря більше +20°C та менше +5°C.
- замурувати тварин у підвальних приміщеннях;
- залишати домашню тварину прив'язаною, якщо довжина прив'язі становить менше 20 метрів, крім собак, що виконують сторожові функції, для яких така довжина має становити не менше 10 метрів;
- залишати тварину без можливості сховатися у приміщенні, споруді тощо, прив'язаною під дією прямого сонячного проміння при температурі повітря більше +20 С або менше 0 С.
- залишати домашню тварину прив'язаною без нагляду у громадських місцях чи місцях скупчення людей (поблизу зупинок, магазинів тощо), а також прив'язувати тварин до транспортних засобів та примушувати до бігу за моторними транспортними засобами.

Якщо Ви стали свідком, будь-чого із зазначеного, не залишайте тварину із кривдником!

ЯК ДІЯТИ:

- ✓ Насамперед не залишайтеся осторонь та не проходите повз, зробіть зауваження та за можливості зупиніть акт жорстокості до тварини;
- ✓ Викличте поліцію на місце події за номером 102 та повідомте оператора про необхідність приїзду слідчо-оперативної групи; якщо поліція не реагує на виклик, поскаржиться на лінію 102 або на номер 0-800-50-02-02 повідомивши ПІБ, посаду та звання поліцейського, який бездіє, або оператора, який відмовляється реагувати на ваше звернення.
- ✓ При можливості надайте тварині допомогу,
- ✓ Необхідно зафіксувати докази, фото або відео зйомка;
- ✓ З метою забезпечення повноти доказової бази, до приїзду поліції, за можливості, зафіксувати контактні дані свідків випадку жорстокого поводження з тваринами;

*Якщо Ви помітили надто налякану тварину, агресивну або тварину, яка перебуває в незадовільному фізичному стані. Це може бути сигналом, що з твариною поводяться жорстоко або вам стало відомо про людину, **яка займається накопичуванням тварин**. В зазначених випадках потрібно повідомити у відповідні органи, для надання допомоги тваринам. Не залишати покинуту тварину на дорозі, в разі нещасного випадку*

Важливо! Розлад патологічного накопичення (Hoarding disorder), або силогоманія, - це різновид нав'язливої поведінки, що проявляється у збиранні, накопиченні та зберіганні речей, зокрема тварин. Допомогу потребують у такому випадку як тварини, так і люди, яка займається накопичуванням.

Відповідальність кожного громадянина понад усе !!!

- ✓ Відповідально підійдіть до питання придбання тварини
- ✓ Перед тим, як придбати тварину, здійсніть аналіз Вашого бюджету. Тварина це не іграшка, її потрібно годувати, лікувати, витратити кошти на наповнювачі для котячих туалетів, пелюшки для собак та інші засоби гігієни.
- ✓ Тварина це не річ, вони потребують уваги та піклування. Чи достатньо у Вас вільного часу, для вигулу тварини. Ігри, спілкування, дресирування – все це вимагає часу та терпіння.
- ✓ Стерилізація та реєстрація також є важливими заходами відповідального ставлення до своїх улюбленців.
- ✓ Відмова від відвідування місць, де експлуатуються тварини цирки, зоопарки, дельфінарії, поїздки на каретах тощо.
- ✓ Підтримка притулків та зоозахисних організацій.
- ✓ Поширення серед своїх знайомих інформацію, як захистити та допомогти тваринам.

Відповідальне споживання та вибір продукції!!!

- ✓ Відмову від натурального хутра та шкіри, що сприяє зменшенню промислової експлуатації тварин.
- ✓ Підтримку брендів, які не тестують косметику та побутову хімію на тваринах.
- ✓ Раціональне споживання продуктів тваринного походження (уникнення надмірного споживання м'ясних продуктів, вибір фермерських господарств, що дотримуються принципів гуманного ставлення до тварин).

Реальним кейсом запобігання жорстокості до тварин є індивідуальна допомога кожного в умовах воєнного стану. Руйнування або втрата житла, багато тварин залишилися на вулиці, багато тварин зазнали поранень, відсутність їжі та медикаментів – допомога кожного буде доречною. Так, волонтери ризикуючи власним життям виїжджають на допомогу тваринам в зони активних бойових дій. Волонтери привозять корм, ліки для тварин, а також займаються евакуацією тварин в безпечні міста. Розміщують врятованих тварин в зооприютках, або залишають на перетримці у людей. Дуже часто притулки переповнені, тому якщо у вас є така можливість візьміть таку тваринку в сім'ю. Тимчасово, поки волонтери не знайдуть нову сім'ю або назавжди. В цьому контексті,

Не залишайте тварин, виїзжайте разом з ними. Якщо ж ви евакуюєтесь, залишаючи тварин – відв'яжіть їх, залиште їжу та воду. Дайте шанс врятуватись.

Не проходите повз зборів, які організовують волонтери. Кожний донат важливий та може врятувати тваринку.

Важливо! 10 січня 2024 року було внесено зміни до наказу №18 "Про внесення змін до Вимог щодо утримання та експлуатації захисних споруд цивільного захисту". Відтепер, дозволено брати своїх домашніх улюбленців до об'єктів цивільного захисту під час повітряної тривоги.

КОРИСНІ ПОСИЛАННЯ

UPAW — об'єднаний ресурс, на якому зібрані запити про допомогу від організацій та притулків для тварин. Ця система допомагає закривати потреби тварин у різних регіонах України. [UPAW - організація інноваційного менеджменту для добробуту тварин.](#)

Happy Paw — благодійний фонд, що збирає кошти для розбудови притулків, а також на лікування і харчування безпритульних тварин, а також що надає допомогу тваринам, постраждалим від наслідків війни, зокрема і на окупованих територіях. [@happy_paw_ua | Linktree](#)

Служба пошуку зниклих тварин — харківська група КП «Центр поведження з тваринами», учасники якої допомагають знаходити загублених тварин. <https://www.facebook.com/groups/animals.kharkov.lost>

Захисти свою тварину — програма допомоги тваринам у різних містах України, що реалізується за підтримки Міжнародного фонду захисту тварин IFAW. Господарі, що потребують допомоги, можуть подати заявку на стерилізацію, вакцинацію від сказу та чипування свого улюбленця. [HTTPS://MARIECLAIRE.UA/UK/OBSHNESTVO/V-UKRAYINI-ROZPOCHATA-PROGRAMA-BEZKOSHTOVNOYI-VAKTSINATSIYI-CHIPUVANNYA-STERILIZATSIYI-DOMASHNIH-TVARIN?FBCLID=IWAR2XPFPOI-9QESTPVU6OEPBVIPLIHIEQ8OKQLD-EMIIQ7IYM68GZWXUSRMA](https://MARIECLAIRE.UA/UK/OBSHNESTVO/V-UKRAYINI-ROZPOCHATA-PROGRAMA-BEZKOSHTOVNOYI-VAKTSINATSIYI-CHIPUVANNYA-STERILIZATSIYI-DOMASHNIH-TVARIN?FBCLID=IWAR2XPFPOI-9QESTPVU6OEPBVIPLIHIEQ8OKQLD-EMIIQ7IYM68GZWXUSRMA)

URSA — волонтери громадської організації реалізують проєкт з безоплатної стерилізації тварин у Харкові та області. https://www.objectiv.tv/uk/objectively/2022/10/14/v-harkove-volontery-besplatno-sterilizovali-93-bezdomnyh-zhivotnyh/#google_vignette

Стратегічні костюми для собак — об'єднання волонтерів, що безоплатно (або ж за донати) шиють стратегічні костюми для службових собак. https://www.instagram.com/p/Cbaq0IdtOkW/?utm_medium=copy_link&img_index=1

Об'єднання ветеринарних лікарів-волонтерів, що надають безоплатні онлайн-консультації господарям тварин із зони бойових дій. https://t.me/vet_help_united

Міжнародна платформа, що об'єднує лікарів з усього світу, зокрема ветеринарів. Сервіс створений для того, аби кожен українець, що постраждав від наслідків війни, мав змогу отримати безоплатну фахову консультацію лікаря. <https://doctors4ua.com/>

UAnimals — всеукраїнський рух, що об'єднав тисячі зоозахисників, працює у декількох напрямках. Зокрема, активісти займаються порятунком тварин із зони бойових дій, їхньою евакуацією, забезпеченням котів та собак із притулків усім необхідним. <https://uanimals.org/about-us/>

Додаток Л

Листи-відповіді щодо поширення пам'ятки «Стали свідком жорстокого поводження з тваринами? Не мовчіть!»

Лист-відповідь від Тернопільської міської ради від 03.04.2025 року

ТЕРНОПІЛЬСЬКА МІСЬКА РАДА

ВИКОНАВЧИЙ КОМПІТЕТ

вул. Ласотопцова, 5, м. Тернопіль, 46001 тел.: (0332) 52 20 21 e-mail: terнопil_radia@ukr.net
web: ternopticity.gov.ua, код ЄДРПОУ 04088344

Директору науково-дослідного інституту
визчення проблем злочинності
імені академіка В.В.Стяшніса
Національної академії
правових наук України
Владиславі БАТИРГАРЕЄВИЙ

У відповідь на Ваш лист №126-01-47/14 від 31.03.2025 року щодо розміщення пам'ятки про захист тварин від жорстокого поводження повідомляємо, що інформацію розміщено на офіційному сайті Тернопільської міської ради.

Заступник міського голови -
керуючий справами

Іван ХІМЕЙЧУК

Тетяна Бачинська, +38 067 4473016

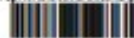
ДОКУМЕНТ СЕД АСКОД

Сертифікат: 3FAD402B51587C00704000000017957400078760000

Підписувач: Хімейчук Іван Сергійович

Дійсний з 08.02.2024 9:29:23 по 08.02.2026 9:29:23

Тернопільська міська рада

№ 9086-PO/2025 від 03.04.2025 12:27

Лист-відповідь від Чернівецької обласної державної адміністрації від 16.04.2025 року

**ЧЕРНІВЕЦЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
ЧЕРНІВЕЦЬКА ОБЛАСНА ВІЙСЬКОВА АДМІНІСТРАЦІЯ
УПРАВЛІННЯ АГРОПРОМИСЛОВОГО РОЗВИТКУ**

вул. М. Грушевського, 1, м. Чернівці, 58700, тел. (0372) 55-32-17
e-mail: aprk@chukota.gov.ua Код ЄДРПОУ 38536252

№ _____ На № _____ від _____

**Науково-дослідний інститут вивчення
проблем злочинності імені академіка
В. В. Станіса**

Пам'ятку просвітницького характеру для населення «Стали свідком жорстокого поводження з тваринами? Не мовчіть!», в якій викладено поради та рекомендації щодо запобігання жорстокому поводженню із тваринами, особливо в умовах воєнного стану поширено через офіційну сторінку Чернівецької обласної державної адміністрації (обласної військової адміністрації), соціальну мережу «Фейсбук» управління агропромислового розвитку Чернівецької обласної державної адміністрації (обласної військової адміністрації), сторінки районних державних адміністрацій (районних військових адміністрацій) та територіальних громад Чернівецької області.

Начальник управління
Євгенія Стужук (0372) 55 32 17

Інна ВОВЧУК

ЧЕРНІВЕЦЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
ЧЕРНІВЕЦЬКА ОБЛАСНА ВІЙСЬКОВА АДМІНІСТРАЦІЯ
УПРАВЛІННЯ АГРОПРОМИСЛОВОГО РОЗВИТКУ
вул. М. Грушевського, 1, м. Чернівці, 58700
тел. (0372) 55-32-17
e-mail: aprk@chukota.gov.ua
Код ЄДРПОУ 38536252

ЧЕРНІВЕЦЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
ЧЕРНІВЕЦЬКА ОБЛАСНА ВІЙСЬКОВА АДМІНІСТРАЦІЯ
УПРАВЛІННЯ АГРОПРОМИСЛОВОГО РОЗВИТКУ
вул. М. Грушевського, 1, м. Чернівці, 58700
тел. (0372) 55-32-17
e-mail: aprk@chukota.gov.ua
Код ЄДРПОУ 38536252

**Лист – відповідь від Львівської обласної державної адміністрації
Департамент екології та природних ресурсів від 14.05.2025 року**

**УКРАЇНА
ЛЬВІВСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
ДЕПАРТАМЕНТ ЕКОЛОГІЇ ТА ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ**

вул. Стрийський, 98, м. Львів, 79026, тел./факс: (032) 238-73-83, тел. 238-73-83
E-mail: envir@loda.gov.ua Код ЄДРПОУ 38739037

№ _____ На № 125-01-47/8 від 31.03.2025

**Науково-дослідний інститут
вивчення проблем злочинності
імені академіка В.В. Станіса**
вул. Пушкінська, 49, м. Харків, 61002

Щодо розміщення матеріалів

Департамент екології та природних ресурсів відповідно до листа Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Станіса щодо поширення інформації про пам'ятку просвітницького характеру для населення «Стали свідком жорстокого поводження з тваринами? Не мовчіть!» розмістив скеровані інформаційні матеріали на офіційній вебсторінці департаменту та на сторінках у соціальних мережах Facebook та Instagram.

Т.в.о. директора

Ганна БАШТА

Іванна Сторожук 2387383

**Лист – відповідь Управління житлово-комунального господарства
Полтавської міської ради від 23.04.2025 року**

Укр.ком.бг

№ 01-06-35/121022-члнк.бд
10.04.2025

**ПОЛТАВСЬКА МІСЬКА РАДА
ВИКОНАВЧИЙ КОМІТЕТ
УПРАВЛІННЯ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА**
вул. Стрітенська, 19, м. Полтава, 36000,
тел./факс (05322) 56-19-38, E-mail: uprav.zhkg@rada-poltava.gov.ua

№ _____ На № _____ від _____

Начальнику
КП «Полтаваелектроавтотранс»
Святославу ЗАЙЦЕВУ
вул. Тролейбусна, 10
м. Полтава, 36000

Директору
Науково-дослідного інституту
вивчення проблем злочинності імені
академіка В.В. Сташика Національної
академії правових наук України
Владислава БАТИРГАРЕЄВИЙ
вул. Пушкінська, 49
м. Харків, 61002
на №126-01-47/2 від 31.03.2025

Пане Святославе!

Управління житлово-комунального господарства за дорученням виконавчого комітету Полтавської міської ради, в межах наданих повноважень, розглянуло лист науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташика Національної академії правових наук України щодо розміщення в транспортних засобах КП «Полтаваелектроавтотранс» інформаційного відеореєстра «Стали свідком жорстокого поводження з тваринами? Не мовчи!» з метою інформування населення про поради стосовно запобігання жорстокому поводженню із тваринами.

На основі вищевикладеного, доручаємо розмістити на безоплатній основі у пасажирських транспортних засобах підприємства вищевизначену інформацію.

Додаток: копія листа науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташика Національної академії правових наук України №126-01-47/2 від 31.03.2025 на 2 арк. у 1 адр.

Перший заступник
начальника управління

X Олександр ПОЩЕНКО

Виконано: Кадровиком 10/06/24
Сергієм Хмелем 01.04.25

*В.В. N 111
23.04.2025*

**Лист – відповідь від Управління житло-комунального господарства
виконавчого комітету Полтавської міської ради КП
«Полтаваелектроавтотранс» Полтавської міської ради від 14.05.2025
року**

**УПРАВЛІННЯ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА
ВИКОНАВЧОГО КОМПІТЕТУ ПОЛТАВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ
КОМУНАЛЬНЕ ПІДПРИЄМСТВО
«ПОЛТАВАЕЛЕКТРОАВТОТРАНС»
ПОЛТАВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ**

вул. Третього квітня, 10, м. Полтава, 36014, тел/факс (0552) 56-41-51
д/р UA18320478000000002600073962 АБ «Укробанк», Код ЄДРПОУ 03328511
E-mail: pndp@poltava.km.ua, kppost@pndp.com

«14» квітня 2025 р. № ДЛ-11.5/2025

Про надання інформації

Директору
Науково-дослідного інституту
вивчення проблем злочинності
імені академіка В.В. Сташиса
Національної академії правових
наук України
Владиславі БАТИРГАРЕСВІЙ

Шановна пані Владиславо

Надаємо інформацію, що інформаційний відеоролик «Стали свідком жорстокого поводження з тваринами? Не мовчіть!» розміщений на 56 тролейбусах, які знаходяться на балансі підприємства, буде програватися з 11 квітня по 11 травня 2025 року.

З повагою,
Начальник підприємства

 Олександр ЗАЙЦЕВ

Кодзвон
(0552) 56-47-55

Лист-відповідь від Хмельницької міської ради Виконавчий комітет від 09.04.2025 року

ХМЕЛЬНИЦЬКА МІСЬКА РАДА
ВИКОНАВЧИЙ КОМІТЕТ
вул. Героїв Маріуполя, 3, м. Хмельницький, 29013
тел (0382) 76-50-05, 76-50-86 факс 76-43-54
E-mail: rada@khm.gov.ua, <http://khm.gov.ua>
Код ЄДРПОУ 04060772

від __04.2025 № 1767-02-23-25

Директору науково-дослідного
інституту вивчення проблем
злочинності імені академіка
В. В. Статиса
Владислав БАТИРГАРЄВІЙ
вул. Пушкінська, 49,
м. Харків, 61002
officemanager@laprima.roi.net.ua

Ваш лист від 31.03.2025 року № 126-01-47/20 щодо жорстокого поводження з тваринами розглянуто.

Повідомляємо, що викладена у Вашому листі інформація та пам'ятка для населення «Стали свідком жорстокого поводження з тваринами? Не мовчить!» надіслані закладам освіти Хмельницької міської територіальної громади та висвітлені на сайті Департаменту освіти та науки Хмельницької міської ради.

Заступник міського голови

Михайло КРИВАК

Оповістку Хмельницької
Павло Палуш (0382) 45 60 93

СВД Хмельницька міська рада IT-Enterprise
№1767-02-23-25 від 09.04.2025
Підписувач КРИВАК МИХАЙЛО МИХАЙЛОВИЧ
Сертифікат 5E384D526F82F38F0409000D37C7E01F86F8005
Дійсний з 05.09.2024 10:07:32 по 05.09.2025 23:59:59

Лист-відповідь від Львівської міської ради Департамент житлового господарства та інфраструктури від 11.04.2025 року

Львівська міська рада

Департамент житлового господарства та інфраструктури

Україна, 79 006, Львів, пл. Ринок, 1, тел.: 38 (032) 297 59 14, факс: 38 (032) 235 59 60,
e-mail: dzhi@lvivcity.gov.ua

№ _____

на № _____ від _____

Директору науково - дослідного інституту
вивчення проблем злочинності
імені академіка В. В. Сташиса
Владиславі БАТИРГАРСЬВИЙ
вул. Пушкінська, 49, м. Харків, 61002

Шановна Владиславо Станіславівно!

У департаменті житлового господарства та інфраструктури розглянутий Ваш лист, зареєстрований у центрі надання адміністративних послуг Львівської міської ради 03.04.2025 за № 2-6774-007, щодо розповсюдження пам'ятки для населення "Стали свідком жорстокого поводження з тваринами? Не мовчіть!".

Дана пам'ятка є важливою для профілактики запобігання жорстокого поводження з тваринами.

Зважаючи на актуальність та важливість даного питання, головам районних адміністрацій скеровані листи (копія додається) з проханням у сприянні поширення вказаної пам'ятки серед громади міста.

Щиро дякуємо за Вашу активну позицію з питання боротьби з жорстоким поводженням з тваринами.

Додаток: на одному аркуші

З повагою
директор департаменту

Орест ТИМЧИШИН

СЕД Львівської міської ради IT-Enterprise
№2501-вих-54261 від 11.04.2025
Підписувач ТИМЧИШИН ОРЕСТ СТЕПАНОВИЧ

Лист – відповідь від Вінницької міської ради від 16.04.2025 року

**ВІННИЦЬКА МІСЬКА РАДА
ВИКОНАВЧИЙ КОМІТЕТ**

вул. Соборна, 59, м. Вінниця, Вінницький район, Вінницька обл., Україна, 21050
тел. (0432) 65-55-05, 59-51-73, E-mail: vinrada@vnnr.gov.ua

10.04.2025 № 01/АДХБЖ/2025/14
Fin № 125.01.48/4 31.03.25

Директорці Науково-дослідного
інституту вивчення проблем
злочинності імені академіка
В.В. Сташиса
Владислав БАТИРГАРСЬКИЙ

Шанонна В'ячеславо Станіславівно!

Виконавчий орган Вінницької міської ради розглянув Ваш лист від 31.03.2023р. №126-01-47/1 стосовно поширення інформації щодо проведення Науково-дослідним інститутом визначення проблем значущості імені академіка В.В. Сташиса дослідження на тему «Жорстоке поводження з тваринами: криміналогічна характеристика, детермінація, запобігання» та пам'ятки просвітницького характеру для населення «Стали свідком жорстокого поводження з тваринами? Не мовчіть!».

Повідомляємо, що аказана інформація щодо проведення дослідження та пам'ятка для населення розміщена на офіційному вебсайті Вінницької міської

ТАБЛ. 39. ПОСЛЕДНИЙ

<https://www.vmr.gov.ua/vazhlyva-informatsiia-2025#29>

Крім того, відповідна інформація була оприлюднена на офіційній сторінці міської ради у соціальній мережі Facebook: <https://www.facebook.com/Vinnysia/posts/pfbid02pAPPRiwiwvzKBZuD44hvefsSZVDi2Rxxzkae5m8U4trqjZTod9pRvAWu7BTpVbuI> та на офіційній сторінці Муніципального притулку для тварин:

https://www.facebook.com/@vinmsfa/?locale=uk_UA

Окрім того, на території притулку за адресою: м. Вінниця, вул. Гонти, 26Б, розміщено інформаційну пам'ятку для населення «Стати свідком жорстокого поводження з тваринами? Не мовчіть!».

З повагою
Заступник міського голови

РОМАН ФУРМАН

bx N112
by 23042025

Система управления качеством сертифицирована на соответствие ISO 9001:2015

combined 82 PS 51912

Лист – відповідь від Департаменту захисту довкілля та адаптації зміни клімату Київської міської державної адміністрації від 25.04.2025 року

УКРАЇНА

ВИКОНАВЧИЙ ОРГАН КИЇВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ
(КИЇВСЬКА МІСЬКА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ)

ДЕПАРТАМЕНТ ЗАХИСТУ ДОВКІЛЛЯ ТА
АДАПТАЦІЇ ДО ЗМІНИ КЛІМАТУ

вул. Тарасівська, 28, м. Київ, 04080 телефон (044) 366 64 18, (044) 366 64 11 Е-мэйл: office@kyivmra.gov.ua
Кодовий офіційний номер (044) 15 31 Код ЄДРПОУ 41819431

25.04.2025 ОА-В/20

Науково – дослідницький інститут
вивчення проблем злочинності
імені Академіка В. В. Станіса
Національної академії правових
наук України
office@manager@aprm.net.ua

На виконання доручення заступника голови Київської міської державної адміністрації П. Пантелєва від 03.04.2025 № 14132 (017) Департаментом захисту довкілля та адаптації до зміни клімату виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації) (далі – Департамент) в межах наданих повноважень опрацьовано лист Науково – дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені Академіка В. В. Станіса № 126-01-47/7 від 31.03.2025 стосовно поширення пам'ятки для населення «Стали свідком жорстокого поводження з тваринами? Не мовчіть». За результатами опрацювання даного листа повідомляємо наступне.

Пам'ятку для населення «Стали свідком жорстокого поводження з тваринами? Не мовчіть», розміщено на інформаційних стендах у структурних підрозділах підпорядкованого Департаменту комунального підприємства «Київська міська лікарня ветеринарної медицини» (далі – Підприємство), на офіційному сайті та сторінках Підприємства у соціальних мережах, а також на офіційному сайті Департаменту.

Виконувач обов'язків директора

Віталія СІДІЧЕНКО

www.kyivmra.gov.ua
2025-04-18

Лист – відповідь від Департаменту інформаційної діяльності та комунікацій з громадськістю Чернігівська обласна державна адміністрація від 24.04.2025 року

УКРАЇНА

**ЧЕРНІГІВСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
ДЕПАРТАМЕНТ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА
КОМУНІКАЦІЙ З ГРОМАДСЬКІСТЮ**

вул. Шевченка, 7, м. Чернігів, 14000, тел. 67-57-59, e-пошта: did_post@cs.gov.ua,
код згідно з ЄДРПОУ 35385900

№ _____

На № 125-01-47/21 від 31.03.2025

Науково-дослідний інститут
вивчення проблем злочинності
імені академіка В. В. Сташиса

Про поширення інформації

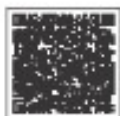
Ваш лист щодо поширення пам'ятки за дорученням заступника голови Чернігівської обласної державної адміністрації Івана ВАЩЕНКА розглянуто в Департаменті. За результатами розгляду повідомляємо таке.

Надана вами пам'ятка просвітницького характеру для населення «Стали свідком жорстокого поводження з тваринами? Не мовчить!» (файл у форматі .pdf) надіслана районним державним адміністраціям Чернігівської області для подальшого її розповсюдження у громадах регіону.

Директор

Андрій ПОДОРВАН

Ігор Жариків (0462) 675-759

р.м. 01-11/063
04.04.2025-04-34
Подорван Андрій Федорович
3FAA9201358E5C0326400000A6740C0092F1E100

**Лист – відповідь від Черкаської обласної військової адміністрації від
28.04.2025 року**

ЧЕРКАСЬКА ОБЛАСНА ВІЙСЬКОВА АДМІНІСТРАЦІЯ

бульвар Шевченка, 185, м. Черкаси, 18001, тел. (0472) 37-33-33, 33-73-13
E-mail: svs@ck.gov.ua, код згідно з ЄДРПОУ 00022668

№ _____

На № 125-01-47/15 від 31.03.2025

Науково-дослідний інститут
вивчення проблем злочинності
імені академіка В.В. Сташиса

Про надання інформації

Черкаська обласна військова адміністрація розглянула вашого листа від 31.03.2025 № 125-01-47/15 стосовно сприяння у поширенні пам'ятки просвітницького характеру для населення „Стали свідком жорстокого поводження з тваринами? Не мовчіть“, повідомляємо.

Вищезазначену пам'ятку поширено серед районних військових адміністрацій, територіальних громад та опубліковано на їх офіційних сайтах і сторінках Facebook.

Заступник голови

Олександр ТУРЧЕНЯК

Роман Косинко (0472) 63 18 40

Черкаська обласна державна адміністрація
№ 01/01-39/4089/01/01-39/11003 від 28.04.2025

Лист-відповідь від Харківської міської ради Департамент житлово-комунального господарства від 29.04.2025 року

У К Р А І Н А

**ХАРКІВСЬКА МІСЬКА РАДА
ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ
ВИКОНАВЧИЙ КОМІТЕТ**

**ДЕПАРТАМЕНТ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО
ГОСПОДАРСТВА**

м. Харків, Конституцій, 16, м. Харків, 61003, тел. +38 (057) 725-26-69, факс +38 (057) 760-26-53
e-mail: info@dzhkh.city.kharkiv.ua, код ЄДРПОУ 43927048

**29.04.2025 № 3391/0/90-25
На № 128-01-47/19 від 31.03.2025**

Директору науково-дослідного
інституту вивчення проблем
злочинності імені академіка
В.В. Станіса Національної академії
правових наук України
Владиславе БАТИРІ АРСЕВІЙ
officemanager@iprtm.net.ua

Шановна пані Владиславо!

За дорученням керівництва Харківської міської ради на Ваш лист щодо
сприяння у поширенні пам'ятки "СТАЛИ СВИДКОМ ЖОРСТОКОГО
ПОВОДЖЕННЯ З ТВАРИНАМИ? НЕ МОВЧИТЬ?" серед громадян
повідомляємо наступне.

Висловлена пам'ятка розміщена у приміщенні Департаменту житлово-
комунального господарства Харківської міської ради (при вході в канцелярію).

з повагою

Заступник директора Департаменту
житлово-комунального господарства

Руслана КОЛОДНА

Лист – відповідь від Харківської обласної військової адміністрації від 30.04.2025 року

ХАРКІВСЬКА ОБЛАСНА ВІЙСЬКОВА АДМІНІСТРАЦІЯ

ДЕПАРТАМЕНТ НАУКИ І ОСВІТИ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ

Держпром, 9 під'їзд, 4 поверх, м. Харків, 61022, тел. (057)705-02-88, факс (057)705-09-39
E-mail: pritiemlova@dnai.gov.ua, веб-сайт <https://dnai.gov.ua>, код ЄДРПОУ 02146446

Директору Науково-дослідного
інституту вивчення проблем
злочинності
імені академіка В. В. Сташиса
Національної академії правових наук
України

Владиславі БАТИРГАРЕСВІЙ

Про поширення пам'ятки

Шановна пані Владиславо!

Департаментом науки і освіти Харківської обласної державної адміністрації повідомляється, що пам'ятку просвітницького характеру для населення «Стали свідком жорстокого поводження з тваринами? Не мовчіть!», в якій викладено поради та рекомендації щодо запобігання жорстокому поводженню із тваринами, особливо в умовах воєнного стану, поширено в територіальних громадах через місцеві органи управління у сфері освіти та закладах вищої, фахової передвищої та професійної (професійно-технічної) освіти Харківської області.

Заступник директора Департаменту –
начальник управління науки, вищої,
професійної освіти та кадрового
забезпечення

Андрій ВАСИЛЬСВ

ДОКУМЕНТ ЄДІ АСКОД
Сертифікат: 57484D526F82718F0400000005708901F8F02306
Підписуючи: ВАСИЛЬСВ АНДРІЙ АНАТОЛІЙОВИЧ
Дійсний з 19.03.2025 16:04:57 по 19.03.2026 23:59:59

ДЕПАРТАМЕНТ НАУКИ І ОСВІТИ

№ 01-55/2508 від 30.04.2025

**Лист – відповідь від Тернопільської обласної військової адміністрації від
14.04.2025 року**

ТЕРНОПІЛЬСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ

ТЕРНОПІЛЬСЬКА ОБЛАСНА ВІЙСЬКОВА АДМІНІСТРАЦІЯ

вул. М.Грушевського, 8, м. Тернопіль, 46021, тел.: (0352) 52-07-88, факс: 52-31-92
E-mail: oda@te.gov.ua Web: <http://www.oda.te.gov.ua> Код згідно з ЄДРПОУ 00022622

від _____ № _____ На № 125-01-47/14 від 31.03.2025

Районним військовим адміністраціям

Про поширення пам'ятки

Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса проводить дослідження на тему: „Жорстоке поводження з тваринами: кримінологічна характеристика, детермінація, запобігання”.

Актуальність та важливість досліджуваної теми пояснюються тим, що жорстокість над тваринами є проявом низького рівня моральності та порушення громадського порядку. Зазначені діяння негативно впливають на свідомість людей, сприяють поширенню жорстокості та агресивності серед дітей та молоді. Жорстокість до тварин нерідко переростає у більш тяжкі насильницькі злочини, у тому числі й проти життя та здоров'я людей.

Зважаючи на це, О.М. Белоусовою було розроблено пам'ятку просвітницького характеру для населення „Стали свідком жорстокого поводження з тваринами” Не мовчіть!” (додається), в якій викладено поради та рекомендації щодо запобігання жорсткому поводженню із тваринами, особливо в умовах воєнного стану (лист Науково – дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса від 31.03.2025 № 125-01-47/14).

Просимо поширити вищевказану пам'ятку серед жителів вашого району.

Додаток: на 4 арк. в 1 прим.

**Перший заступник начальника
військової адміністрації**

Степан КУЙБІДА

Володимир Гавришук 52 00 92

ТЕРНОПІЛЬСЬКА ОБЛАСНА ВІЙСЬКОВА АДМІНІСТРАЦІЯ
№ 02-5045/50 від 14.04.2025

Сертифікат 3F1A828E558EC00904000000011013A0047180900
Підписувач Куйбіда Степан Володимирович
Дійсний з 18.09.2024 11:08:56 по 18.09.2028 11:08:56

**Лист-відповідь від Департаменту інфраструктури міста Сумської міської
ради від 05.05.2025 року**

Сумська міська рада
ДЕПАРТАМЕНТ ІНФРАСТРУКТУРИ МІСТА
вулиця Британська, 21, м. Суми, 40030, тел/факс 700-590,
e-mail: dim@smr.gov.ua

05.05.25 № 1042/05.01-18 на № 126-01-47/13 від 31.03.2025

**Науково-дослідний інститут
вивчення проблем злочинності
імені академіка В.В. Сташиса**

beloysova2203@gmail.com

На ваш лист від 31.03.2025 № 126-01-47/13 щодо сприяння у поширенні пам'ятки просвітницького характеру серед населення Сумської міської територіальної громади Департамент інфраструктури міста Сумської міської ради повідомляє.

Пам'ятка «Стали свідком жорстокого поводження з тваринами? Не мовчить!» розмішена на офіційному сайті Департаменту інфраструктури міста Сумської міської ради, а також надана для використання в роботі до комунального підприємства Сумської міської ради «Центр догляду за тваринами».

Директор Департаменту

Євген БРОВЕНКО

Юлія Логвин
Світлана Матерій
700-597

**Лист-відповідь від Департаменту інфраструктури та благоустрою
Рівненської міської ради від 05.05.2025 року**

		ПАПЕРОВА КОПІЯ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТУ
РІВНЕНЬСКА МІСЬКА РАДА ДЕПАРТАМЕНТ ІНФРАСТРУКТУРИ ТА БЛАГОУСТРОЮ		
вул.Шевченка, 45, м.Рівне, 33013, тел. (0362)26-66-26, факс(0362)633-337, e-mail: dth@rivenrada.gov.ua, код ЄДРПОУ 44250662		
№ _____		На № _____ від _____
		✓ Директору Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса Владислав БАТИРГАРЕСВІЙ вул. Пушкінська, 49, м. Харків, 61002
На Ваш лист щодо пам'ятки просвітницького характеру для населення «Стали свідком жорстокого поводження з тваринами? Не мовчіть!» повідомляємо, що вказана пам'ятка розміщена на офіційному сайті та сторінці в фейсбук КАТП 1728 (комунального підприємства яке займається відловом та стерилізацією безпритульних тварин з подальшим пошуком їм господарів, або поверненням на місце попереднього перебування на території Рівненської територіальної громади).		
Директор департаменту інфраструктури та благоустрою		Руслан ГУДИМА
Олександр ДАЮК 265841		
 Департамент інфраструктури та благоустрою Рівненської міської ради МІСЬКА РАДА 442506-421505-26 26.05.2025 КПП Рівненська Р. (7-26.05.25) 14:03 2044426619812070040000001174037002870000 Підписано електронно 15.05.24 14:04 до 15.05.26 14:04 Вх. № 139 від 05.05.2025р		

**Лист-відповідь від Запорізької міської ради Департаменту з управління
житлово-комунальним господарством від 14.05.2025 року**

**ЗАПОРІЗЬКА МІСЬКА РАДА
ДЕПАРТАМЕНТ З УПРАВЛІННЯ
ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ**

вул. Незалежної України, 46а, м. Запоріжжя, 69126, тел.: (061) 223-75-53
e-mail: reception.djkr@zr.gov.ua код ЄДРПОУ 38461952

14.05.2025

№ 48701-19/01

На № 08253/01 з 19/01 від 01.04.2025

Директору науково-
дослідницького інституту
вивчення проблем злочинності
імені академіка В.В. Сташиса
Владиславі БАТИРГАРВЕВІЙ
office.manager@artmu.rof.net.ua

Виконавчий комітет
Запорізької міської ради

Щодо Пам'ятки «Стали
свідком жорстокого поводження
з тваринами? Не мовчіть!»

Шановна пані Владиславо!

На Ваш лист від 31.03.2025 № 126-01-47/6 про поширення Пам'ятки
«Стали свідком жорстокого поводження з тваринами? Не мовчіть!», в межах
повноважень повідомляємо.

З метою розповсюдження інформаційних матеріалів щодо запобігання
жорстокому поводженню із тваринами, департаментом з управління житлово-
комунальним господарством Запорізької міської ради направлений лист на
управителів багатоквартирних житлових будинків та голів правління ОСББ,
копія додається.

Додаток: на 1 арк. в 1 прим.

З повагою

заступник директора департаменту

Олена ЛАЗАРЧУК

Олійник Тетяна
Філіпко Марія 225 75 63

**Лист-відповідь від Кіровоградської обласної військової адміністрації від
20.05.2025 року**

КІРОВОГРАДСЬКА ОБЛАСНА ВІЙСЬКОВА АДМІНІСТРАЦІЯ

на Героїв Майдану, 1, м. Кропивницький-05, 25006, тел. 30-50-58,
E-mail: public@kr-adm.gov.ua, info@kr-adm.gov.ua, код з'єдн. з ЄДРПОУ 00022543

№ _____
на № _____ від _____

**Науково-дослідний інститут
вивчення проблем злочинності
імені академіка В. В. Сташиса**

**Про поширення пам'ятки
просвітницького характеру**

Відповідно до листа Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса Національної академії правових наук України від 31 березня 2025 року № 125-01-47/10 обласна військова адміністрація забезпечила розміщення пам'ятки просвітницького характеру "Стали свідком жорстокого поводження? Не мовчіть!".

Зазначену пам'ятку розміщено на офіційних сайтах обласної військової адміністрації, її структурних підрозділів, місцевих органів виконавчої влади, а також у соціальних мережах Facebook і Telegram: <https://url.li/dimhof>, <https://url.li/fuolbas>, <https://url.li/gltcup>.

**Заступник начальника обласної
військової адміністрації**

Катерина КОЛТУНОВА

Ігор Кривчина 0522 32 72 13

*вх. н/04.01-55
в/у 20.05.2025 р.*

Додаток М

Перелік офіційних веб-ресурсів органів місцевого самоврядування, ЗМІ та закладів освіти, які підтримали ініціативу, стосовно розповсюдження пам'ятки щодо жорстокого поводження з тваринами «Стали свідком жорстокого поводження з тваринами? Не мовчіть!»

Обласні військові адміністрації

1. Полтавська обласна військова адміністрація.
<https://social.poda.gov.ua/news/217362>
2. Хмельницька обласна військова адміністрація. <https://www.adm-km.gov.ua/?p=156259>
3. Волинська державна обласна адміністрація.
<https://www.voladm.gov.ua/new/ne-movchit-yakscho-stali-svidkom-zhorstokogo-povodzhennya-z-tvarinami/>
4. Івано-Франківська обласна військова адміністрація.
<https://www.if.gov.ua/news/staly-svidkamy-zhorstokoho-povodzhennia-z-tvarynamy-ne-movchit>
5. Тернопільська обласна військова адміністрація.
<https://oda.te.gov.ua/news/staly-svidkom-zhorstokoho-povodzhennia-z-tvarynamy-ne-movchit>

Міські ради

6. Запорізька міська рада. <https://zp.gov.ua/news/211350-pamiatka-dlia-svidkiv-zorstokogo-povodzennia-z-tvarinami>
7. Тернопільська міська рада.
8. <https://ternopilcity.gov.ua/news/87630.html>
9. Лановецька міська рада Тернопільська область.
<https://lanmisto.gov.ua/2025/04/09/staly-svidkom-zhorstokogo-povodzhennya-z-tvarynamy-ne-movchit/>
10. Сумська міська рада. <https://smr.gov.ua/uk/2016-03-14-08-10-17/pro-tse-varto-znati-vsime-pam-yatki-gorodyanam.html>
11. Острозька міська рада Рівненська область.
<https://ostroh-rada.gov.ua/news/4562-%C2%AB%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BB%D0%B8-%D1%81%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BA%D0%BE%D0%BC-%D0%B6%D0%BE%D1%80%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%BA%D0%BE>

[%D0%B3%D0%BE-%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D0%B7-D1%82%D0%B2%D0%B0%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%B0%D0%BC%D0%B8-%D0%BD%D0%B5-%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D1%87%D1%96%D1%82%D1%8C%C2%BB.html](#)

12. Тлумацька міська рада Івано-Франківський район, Івано-Франківська область. <https://tlumacka-gromada.gov.ua/news/1744187661/>

13. Березнівська міська рада Рівненського району, Рівненської області. <https://berezne-miskrada.gov.ua/news/1744183247/>

14. Кропивницька міська рада. https://www.kr-rada.gov.ua/news/ne-bud-bayduzhim-kropivnichan-zaklikayut-protidiyati-zhorstokomu-povodzhennyu-z-tvarinami_07-04-2025.html

15. Калузька міська рада Івано-Франківська область. <https://kalushcity.gov.ua/news/stali-svidkom-zhorstokogo-povodzhennya-z-tvarinami-ne-movchit>

16. Південно-українська міська рада Миколаївська область. https://www.yu.mk.ua/news/show/stali_svidkom_zhorstokogo_povodzhennya_z_tvarinami-ne_movchit-

17. Радивилівська міська рада Рівненська область, Дубенський район. <https://radyvylivrada.gov.ua/news/1744201361/>

18. Багачевська міська рада Черкаська область, Звенигородський район. <https://vatutine-gromada.gov.ua/news/1744011635/>

19. Чигиринська міська рада Черкаська область. <https://chigirinskaotg.gov.ua/staly-svidkom-zhorstokoho-povodzhennia-z-tvarynamy-ne-movchit/>

20. Тальнівська міська територіальна громада Черкаська область. <https://talnivska-gromada.gov.ua/news/1744098373/>

21. Уманська міська рада. <https://uman-rada.gov.ua/index.php/novyny/item/25605-staly-svidkom-zhorstokoho-povodzhennya-z-tvarynamy-ne-movchit>

22. Коломийська міська рада. <https://kolrada.gov.ua/news/protidiya-zorstokomu-povodzhennyu-z-tvarinami-informuvannya-ta-vidpovidalnist>

23. Черкаська міська рада. <https://cherkasy-rada.gov.ua/novyny/staly-svidkamy-zhorstokogo-povodzhennya-z-tvarynamy-ne-movchit/>

24. Помічнлянська міська рада. <https://pomichnamr.gov.ua/%D0%BF%D0%B0%D0%BC%D1%8F%D1%82%D0%BA%D0%B0-%D0%B4%D0%BB%D1%8F-%D0%BD%D0%B0%D1%81%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BB%D0%B8-%D1%81%D0%B2%D1%96%D0%BA%D0%BE%D0%BC-%D0%B6/>

25. Рівненська міська рада. <https://www.facebook.com/rivnecouncil/posts/%D0%BF%D0%B0%D0%BC%D1%8F%D1%82%D0%BA%D0%B0-%D0%B4%D0%BB%D1%8F-%D0%BD%D0%B0%D1%81%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BB%D0%B8-%D1%81%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BA%D0%BE%D0%BC-%D0%B6%D0%BE%D1%80%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%BA%D0%BE%D0%B3%D0%BE-%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D0%B7-%D1%82%D0%B2%D0%B0%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%B0%D0%BC%D0%B8-%D0%BD%D0%B5-%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D1%87%D1%96%D1%82%D1%8C/1240331581434692/>

26. Звенигородська міська рада. <https://zven.gov.ua/news/1744025604/>

Райони державні адміністрації

27. Уманська районна державна адміністрація. <https://uman-rda.gov.ua/news/1744012258/>

28. Баштанська районна державна адміністрація Миколаївська область. <https://www.facebook.com/bashttrda/posts/%D0%BF%D0%B0%D0%BC%D1%8F%D1%82%D0%BA%D0%B0-%D0%B4%D0%BB%D1%8F-%D0%BD%D0%B0%D1%81%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BB%D0%B8-%D1%81%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BA%D0%BE%D0%BC-%D0%B6%D0%BE%D1%80%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%BA%D0%BE%D0%B3%D0%BE-%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D0%B7-%D1%82%D0%B2%D0%B0%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%B0%D0%BC%D0%B8-%D0%BD%D0%B5-%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D1%87%D1%96%D1%82%D1%8C/1065394858954476/>

29. Черкаська районна державна адміністрація.
<https://cherkassyrd.gov.ua/galuzevi-novyny/agropromyslovyj-sektor/2025/04/04/pam-yatka-dlya-naselennya-staly-svidkom-zhorstokogo-povodzhennya-z-tvarynamy-ne-movchit/>
30. Дністровська районна військова адміністрація Чернівецька область.
<https://dnistrovska-rda.gov.ua/news/1744027364/>
31. Святошинська районна в м. Києві державна адміністрація.
<https://svyat.kyivcity.gov.ua/news/pamiatka-dlia-naselennia-staly-svidkom-zhorstokoho-povodzhennia-z-tvarynamy-ne-movchit>
32. Солом'янська районна в м. Києві державна адміністрація.
<https://solom.kyivcity.gov.ua/news/pamiatka-dlia-naselennia-staly-svidkom-zhorstokoho-povodzhennia-z-tvarynamy-ne-movchit>
33. Деснянська районна в м. Києві державна адміністрація.
<https://desn.kyivcity.gov.ua/news/staly-svidkom-zhorstokoho-povodzhennia-z-tvarynamy-ne-movchit>
34. Шептівська районна державна адміністрація Хмельницька область.
<https://sheprda.gov.ua/pam-iatka-dlia-naselennia/>
35. Кременецька районна державна адміністрація Тернопільська область.
<https://kremenets.te.gov.ua/news/staly-svidkom-zhorstokoho-povodzhennia-z-tvarynamy-ne-movchit>
36. Сумська районна державна адміністрація.
<https://sumy.sm.gov.ua/index.php/uk/8-novini/25989-pam-yatka-dlya-naselennya-stali-svidkom-zhorstokogo-povodzhennya-z-tvarinami-ne-movchit>
37. Корюківська району державна адміністрація Чернігівської області.
<https://koradm.cg.gov.ua/index.php?id=516751&tp=page>
38. Луцька районна державна адміністрація.
<https://www.facebook.com/100068993446693/posts/-%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BB%D0%B8-%D1%81%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BA%D0%BE%D0%BC-%D0%B6%D0%BE%D1%80%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%BA%D0%BE>

[%D0%B3%D0%BE-%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%BE
%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D0%B7-
%D1%82%D0%B2%D0%B0%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%B0%D0%BC
%D0%B8-%D0%BD%D0%B5-%D0%BC%D0%BE
%D0%B2%D1%87%D1%96%D1%82%D1%8C%D0%B6%D0%BE
%D1%80%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%BA
%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C-%D0%B4%D0%BE-
%D1%82%D0%B2%D0%B0%D1%80%D0%B8%D0%BD/968443622132077/](#)

39. Кам'янець-Подільська районна державна адміністрація Хмельницька область. <https://kp-rda.gov.ua/news/1744100301/>

40. Івано-Франківська районна військова адміністрація. <https://ivano-frankivska-rda.gov.ua/news/1744196029/>

41. Фортечна районна у місті Кропивницькому рада. <https://fortechna-rada.gov.ua/news/pamyatka-dlya-naselennya-staly-svidkom-zhorstokogo-povodzhennya-z-tvarynamy-ne-movchit/>

42. Хмельницька районна державна адміністрація. <https://km-rda.gov.ua/novyny/pamyatka-dlya-naselennya-staly-svidkom-zhorstokogo-povodzhennya-z-tvarynamy-ne-movchit/>

43. Миргородська районна військова адміністрація Полтавська область. <https://myrgorodska-rda.gov.ua/news/1744095006/>

44. Вараська районна державна адміністрація. <https://varashrda.gov.ua/staly-svidkom-zhorstokoho-povodzhennia-z-tvarynamy-ne-movchit/>

45. Департамент інфраструктури Сумської міської ради. <https://dim.smr.gov.ua/>

46. 45.Департамент агропромислового розвитку Кіровоградської обласної державної адміністрації. <https://apk.kr-admin.gov.ua/index.php/novyny/526-staly-svidkom-zhorstokoho-povodzhennia-z-tvarynamy-ne-movchit>

47. Калуська районна державна адміністрація. <https://kalushrda.gov.ua/n/newsannouncement/2025/04/29/30844/view>

Сільські ради

48. Привільненська сільська рада Рівненська область, Дубенський район.
<https://pryviltenska-gromada.gov.ua/news/1744190682/>
49. Чорноморська сільська територіальна громада Миколаївська область,
Миколаївський район. <https://chm-gromada.gov.ua/news/1744184870/>
50. Повчанська сільська рада Дубенського району, Рівненської області.
<https://povchanska-gromada.gov.ua/news/1744192014/>
51. Боратинська сільська рада територіальна громада Луцького району
Волинської області. <https://boratyn.ukraina.org.ua/news/staly-svidkom-zhorstokoho-povodzhennya-z-tvarynamy-ne-movchit>
52. Антонівська сільська рада Вараський район Рівненська область.
<https://antonivskasr.gov.ua/news/1744272411/>
53. Шрамківська сільська територіальна громада Черкаська область,
Золотоніський район. <https://shramkivska-gromada.gov.ua/news/1744008886/>
54. Повчанська сільська рада Дубенського району, Рівненської області.
<https://povchanska-gromada.gov.ua/news/1744788339/>
55. Дмитрушківська сільська рада Черкаська область, Уманський район.
<https://dmytrushkivska-gromada.gov.ua/news/1744011859/>

Селищні ради

56. Компаніївська селищна рада Кіровоградська область,
Кропивницький район.
<http://www.kompanievska-selrada.gov.ua/index.php/20037-pam-yatka-dlya-naselennya-stali-svidkom-zhorstokogo-povodzhennya-z-tvarinami-ne-movchit>
57. Олександрівська селищна рада Кропивницький район, Кіровоградська
область. <https://oleks-selrada.gov.ua/terytorialni-pidrozdily-ministerstv-ta->

vidomstv-ukrainy/pam-iatka-dlia-naselennia-staly-svidkom-zhorstokoho-povodzhennia-z-tvarynamy-ne-movchit/

58. Понорницька селищна рада Новгород-Сіверський район, Чернігівська область. <https://ponornycka-gromada.gov.ua/news/1744030109/>

59. Гоцанська селищна рада Рівненська область. <https://hoshcha-rada.gov.ua/novyny/705-pamiatka-dlia-naselennia-staly-svidkom-zhorstokoho-povodzhennia-z-tvarynamy-ne-movchit>

60. Поляницька селищна рада Івано-Франківська область. <https://www.polsr.gov.ua/pamyatka-dlya-naselennya-staly-svidkom-zhorstokogo-povodzhennya-z-tvarynamy-ne-movchit/>

61. Богородчанська селищна рада Івано-Франківська обл., Івано-Франківський р-н., Богородчани. <https://bogo-rada.gov.ua/?p=23063>

62. Кам'янецька селищна рада Кропивницького району Кіровоградської області. <https://kamyanecka-selrada.gov.ua/news/1744182713/>

63. Олицька громада Волинська область, Луцький район. <https://olytska-gromada.gov.ua/news/1744221625/>

64. Смолинська селищна рада Кіровоградська область. <https://smolino-rada.gov.ua/%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BB%D0%B8-%D1%81%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BA%D0%BE%D0%BC-%D0%B6%D0%BE%D1%80%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%BA%D0%BE%D0%B3%D0%BE-%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F/>

65. Первомайська селищна громада Миколаївська область. <https://pervomayska.gromada.org.ua/news/1744183167/>

66. Петрівська селищна міська рада Кіровоградської області. <https://pt-rada.gov.ua/pamyatka-dlya-naselennya-stali-svidkom-zhorstokogo-povodzhennya-z-tvarinami-ne-movchit/>

67. Брошнів-Осадська селищна рада. <https://broshniv-osadska-gromada.gov.ua/pamyatka-dlya-naselennya-staly-svidkom-zhorstkogo-povodzhennya-z-tvarynamy-ne-movchit/>

68. Вигодська селищна рада Івано-Франківської області. <https://vygodska-gromada.gov.ua/news/1744356960/>
69. Володимирецька селищна рада Рівненська область. <https://volodselrada.gov.ua/staly-svidkom-zhorstokogo-povodzhennya-z-tvarynamy-ne-movchit>
70. Добровеличківська селищна рада Кіровоградська область <https://dobra-rada.gov.ua/news/5652-stali-svdkom-zhorstokogo-povodzhennya-z-tvarinami-ne-movcht.html>

Територіальні громади

71. Суботцівська громада Кіровоградська область Кропивницький район. <https://subrada.gov.ua/news/1745565790/>
72. Зарічненська селищна територіальна громада Рівненська область, Вараський район. <https://zartg.gov.ua/news/1744274243/>
73. Березанська громада Миколаївська область. <https://berezanska-gromada.gov.ua/news/1744100900/>
74. Березняківська територіальна громада Черкаська область, Черкаський район. <https://berez-gromada.gov.ua/news/1744014902/>
75. Набутівська громада Черкаська область, Черкаський район. <https://nabutivska-gromada.gov.ua/news/1744031753/>
76. Банилівська громада Чернівецька область Вижинський район. <https://banylivska-gromada.gov.ua/news/1744115915/>
77. Зарічненська селищна територіальна громада Рівненська область, Вараський район. <https://zartg.gov.ua/news/1744274243/>
78. Шпанівська територіальна громада Рівненська область, Рівненський район. <https://shpanivskaotg.gov.ua/news/1744609364/>
79. Староостропільська громада Хмельницька область, Хмельницький район. <https://staroost.gov.ua/news/1744112776/>
80. Гайворонська міська територіальна громада Кіровоградська область. <https://haivoron-miskrada.gov.ua/news/1744031229/>

81. Немовицька громада Рівненська область, Сарненський район.
<https://nemovycka-gromada.gov.ua/news/1744206001/>
82. Лопушненська громада Тернопільська область, Кременецький район.
<https://lopushnenska-gromada.gov.ua/news/1744019895/>
83. Менська міська територіальна громада Чернігівська область.
<https://mena.cg.gov.ua/index.php?id=516794&tp=page>
84. Бужанська громада Черкаська область, Звенигородський район.
<https://buzhanska-gromada.gov.ua/news/1744015694/>
85. Зорівська територіальна громада Золотоніського району Черкаської області. <https://zorivska-gromada.gov.ua/news/1744026588/>
86. Білобожницька громада Чортківський район, Тернопільська область.
<https://bilobozhnicka-gromada.gov.ua/news/1744009367/>
87. Кам'янська міська територіальна громада Черкаський район, Черкаської області. <https://kammiskrada.gov.ua/news/1744013045/>
88. Мар'янівська громада Волинська область.
<https://maryanivskatg.gov.ua/news/stali-svidkom-zorstkogogo-povodzeny-z-tvarinamiahh-2025-04-07>
89. Іркліївська територіальна громада Черкаської області.
<HTTPS://WWW.IRKLIIV-RADA.GOV.UA/NOVYNY-DERZHAVNOI-PODATKOVOI-SLUZHBY/11-NOVYNY/2110-STALY-SVIDKOM-ZHORSTOKOHO-POVODZHENNIA-Z-TVARYNAMY-NE-MOVCHIT.HTML>
90. Смизька громада Рівненська область, Дубенський район.
<https://smyzka-gromada.gov.ua/news/1744616178/>
91. Печерська районна в місті державна адміністрація.
<https://pechersk.kyivcity.gov.ua/news/staly-svidkom-zhorstokoho-povodzhennia-z-tvarynamy-ne-movchit>
92. Підвисоцька територіальна громада Кіровоградська область, Голованівський район. <https://pidvysotska-gromada.gov.ua/news/1744357824/>
93. Клеванська громада Рівненської області. <https://klevanska-gromada.gov.ua/news/1744961711/>

94. Підгайцівська громада Волинська область, Луцький район.
<https://pidgayci-gromada.gov.ua/news/1744010065/>
95. Веснянська громада Миколаївська область, Миколаївський район.
<https://vesnyanska-gromada.gov.ua/news/1744186683/>
96. Червонослобідська територіальна громада.
https://chervonoslobidskaotg.org.ua/index.php?route=blog/article&article_id=2263

Заклади освіти

97. Всеосвіта Національна освітня платформа.
<https://vseosvita.ua/lesson/pro-nedopustymist-zhorstokoho-povodzhennia-z-tvarynamy-803437.html>
- 98.
99. Комунальний заклад «Академічна гімназія Кропивницької міської ради». <https://20school.org.ua/54-2011-01-17-15-25-57/2611-pam-yatka-dlya-naselennya-stali-svidkom-zhorstkogo-povodzhennia-z-tvarinami-ne-movchit>
98. КЗ «Полтавська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №27 Полтавської міської ради Полтавської області». <https://poltavaschool27.pp.ua/staly-svidkom-zhorstkogo-povodzhennia-z-tvarynamy-ne-movchit-%F0%9F%90%B6%F0%9F%90%B1/>
99. КЗ «Близнюківський ліцей Близнюківської селищної ради Лозівського району Харківської області». <https://bliznjuky.licey.org.ua/news/12-45-44-08-04-2025/>
100. Державний навчальний заклад «Харківське вище професійне училище №6». <https://metalist.org.ua/staly-svidkom-zhorstokoho-povodzhennia-z-tvarynamy-ne-movchit/>
101. Харківське вище професійне училище сфери послуг.
<https://vpu40.ptu.org.ua/33953-2/>
102. КЗ Рунівщинській ліцей «Зачепилівської селищної ради» Берестинського району Харківської області.

<https://runivschiunalicey.ukr.school/pam-yatka-dlya-naselennya-staly-svidkom-zhorstokogo-povodzhennya-z-tvarynamy-ne-movchit/>

103. КЗ "Полково-Микитівський ліцей" Богодухівської міської ради Богодухівського району Харківської області.

<https://polmyk.licey.org.ua/news/11-30-22-09-04-2025>

104. КЗ «Харківській ліцей № 128 Харківської міської рада».

http://school128.edu.kh.ua/novini_shkoli/

105. «Харківській торговельно-економічний університет фаховий коледж ДТЕУ» <https://vstup.htek.com.ua/lection/>

106. КЗ "Губарівська гімназія" Богодухівської міської ради Богодухівського району Харківської області. <https://gbr.gmz.org.ua/news/09-18-56-11-04-2025/>

107. Мала академія наук учнівської молоді Івано-Франківської міської ради. <https://akademium.if.ua/2025/04/15/%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%BD%D0%B8%D1%86%D1%8C%D0%BA%D0%B0-%D0%BF%D0%B0%D0%BC%CA%BC%D1%8F%D1%82%D0%BA%D0%B0-%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BB%D0%B8-%D1%81%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BA/>

108. Державний навчальний заклад «Вище професійне училище №11» м. Хмельницького. <https://vpu11.km.ua/%D0%BF%D0%B0%D0%BC%D1%8F%D1%82%D0%BA%D0%B0-%D1%89%D0%BE%D0%B4%D0%BE-%D0%B6%D0%BE%D1%80%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%BA%D0%BE%D0%B3%D0%BE-%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D0%B7/>

109. Харківській авіаційний інститут. <https://khai.edu.ua/university/korisna-informaciya/zhorstoke-povodzhennya-z-tvarinami>

110. Харківський фаховий коледж спорту.

<https://hfks.org.ua/novini/doslzhennya-na-temu-zhorstoke-povodzhennya-z-tvarinami-krimnologchna-harakteristika-determnacya-zapobgannya/>

111. КЗ «Харківська гімназія № 50» Харківської міської ради.

http://www.school59.edu.kh.ua/novini_shkoli/

ЗМІ

112. Голос України. <https://www.golos.com.ua/article/383347>
113. Новини Рівне. <https://rivne.cx.ua/pam-iatka-dlia-naselennia-stali-svidkom-jorstokogo-povodjennia-z-tvarinami-ne-movchit/>
114. Афіша Прикарпаття. <https://ap.if.ua/index.php/news/show/stali-svidkami-zhorstokogo-povodzhennya-z-tvarinami-ne-movchit>